

MARIÁN KABÁT – LUCIA PODLUCKÁ

**PREKLADATEĽSKÉ
LISTY** **TEÓRIA
KRITIKA**
8 **PRAX PREKLADU**

**ZBORNÍK ŠTÚDIÍ A ŠTUDENTSKÝCH PRÁČ
Z XXIII. ROČNÍKA PREKLADATEĽSKEJ UNIVERZIÁDY**

**UNIVERZITA KOMENSKÉHO
V BRATISLAVE**

PREKLADATELSKÉ LISTY 8
Teória, kritika a prax prekladu

Zborník vyšiel s finančným príspevkom
Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave.

Za obsah príspevkov zodpovedajú autori.

Študentskú súťaž Prekladateľská univerziáda organizačne
a finančne zabezpečil Literárny fond.

Víťazné práce z Prekladateľskej univerziády 2018
sú uverejnené v pôvodnom znení, bez redakčnej úpravy.

Editori: Mgr. Marián Kabát
Mgr. Lucia Podlucká

Vedeckí recenzenti: prof. PhDr. Eva Tandlichová, CSc.
doc. PhDr. Alojz Keníž, CSc.

© Univerzita Komenského v Bratislave, 2019

ISBN 978-80-223-4714-3

OBSAH

Niekoľko slov na úvod	7
<i>Lucia Paulínyová</i>	
ŠTÚDIE	9
Challenges and Approaches When Translating Non-literary Texts from Slovak into English	11
<i>Peter Barrer</i>	
Pár poznámok k špecifikám lokalizácie.....	21
<i>Marián Kabát</i>	
Porovnanie lokalizácie videohier a neherného softvéru na Slovensku.....	35
<i>Katarína Marčanová</i>	
Traja pátrači a záhada rýmovaného slangu v preklade.....	49
<i>Lucia Podlucká</i>	
Niekoľko poznámok k aktuálnym trendom používania anglických výrazov na webstránkach slovenských marketingových agentúr	59
<i>Zuzana Šrámková</i>	
Manifest trnavskej skupiny o prekladaní poézie: „Poéziu nech prekladajú len básnici	75
<i>Jana Ukušová</i>	
Práca kontrolóra prekladov v prekladateľskej agentúre	84
<i>Katarína Václaviková</i>	
Dabing ako rozhodujúci faktor pri recepcii audiovizuálneho diela?	97
<i>Michaela Wolkommerová</i>	
ROZHOVOR	111
CENA ANTONA POPOVIČA ZA TEÓRIU A KRITIKU PREKLADU	119
VÝBOR SEKCIE PRE UMELECKÝ PREKLAD A VÝBOR SEKCIE PRE VEDECKÝ A ODBORNÝ PREKLAD	
2. CENA: Analýza prekladu vulgarizmov vo filme <i>Magic Mike</i>	121
<i>Nikoleta Račková</i>	

PREKLADATEĽSKÉ LISTY 8

CENY ANTONA POPOVIČA ZA UMELECKÝ PREKLAD 133

VÝBOR SEKCIE PRE UMELECKÝ PREKLAD LITERÁRNEHO FONDU

1. CENA: Charlie Fish: *Ako sa chcel stať Baggio filozofom* 135
Jana Kyselová
2. CENA: Xénia Dragunská: *Muchovník* 144
Terézia Maťufková
3. CENA: T. C. Boyle: *Chicxulub* 151
Ivan Laluška

SLOVENSKÁ SPOLOČNOSŤ PREKLADATEĽOV UMELECKEJ LITERATÚRY

1. CENA: Charlie Fish: *Schrödingerovo bábätko* 160
Nikoleta Račková
2. CENA: Samantha Schweblinová: *Nešťastník* 167
Martina Ďuráková
3. CENA: Pilar Adónová: *Kúsok torty* 174
Zuzana Kubičková

CENY ANTONA POPOVIČA ZA VEDECKÝ A ODBORNÝ PREKLAD 189

VÝBOR SEKCIE PRE VEDECKÝ A ODBORNÝ PREKLAD LITERÁRNEHO FONDU

1. CENA: Frederic Chaume Valera: *Synchronizácia a dabing z hľadiska prekladu* 191
Darina Petrášová
2. CENA: Karen Hendersonová: *Slovensko: únik z neviditeľnosti, Úvod* 196
Andrea Lubušská
3. CENA: Pavel Gnilorybov: *Keď sa po prvý raz ozval písací stroj: osud písacieho stroja v Ruskom impériu* 201
Katarína Marčanová

SLOVENSKÁ SPOLOČNOSŤ PREKLADATEĽOV ODBORNEJ LITERATÚRY

1. CENA: Horst König: *Stroje v stavebnej prevádzke* 207
Romana Lakomčíkova
2. CENA: Alexej Levinson: *Opäť kráčame po osobitnej ceste* 215
Martin Kubáň
3. CENA: *Návrh nariadenia Rady o opatreniach na „pomoc osobám v rozvojových krajinách Ázie a Latinskej Ameriky, ktoré boli donútené opustiť svoj domov (utečenci, vysídlené osoby, navrátilci).“* 220
Karin Miklossiová

PREKLADATEĽSKÉ LISTY 8

SEKCIA VEDECKÉHO A ODBORNÉHO PREKLADU

ČESTNÉ UZNANIE: Deborah Cadburyová:

Manželstvá vnúčat kráľovnej Viktórie..... 226

Júlia Mackovová

NIEKOLKO SLOV NA ÚVOD

Rok ubehol ako voda a v rukách držíme ďalšie, už ôsme číslo zborníka *Prekladateľské listy*. Zrodilo sa vďaka nezištnej práci editorov, redaktorov i prispievateľov a tiež vďaka finančnej podpore Filozofickej fakulty Univerzity Komenského.

Už tradične je naším cieľom poskytnúť priestor na publikovanie šikovným študentom, mladým teoretikom a začínajúcim prekladateľom, ktorí ponúkajú nové pohľady na tradičné typy prekladu alebo čitateľom približujú nové. V tohtoročnom čísle uverejňujeme osem odborných štúdií, v ktorých autori predstavujú výskumy doposiaľ nepreskúmaných prekladateľských zákutí, zaujímavé prekladateľské postupy a ponúkajú bohatú paletu inšpiratívnych riešení.

Hoci sa každý rok usilujeme o vyváženosť zastúpenia škôl, tento rok sa nám to, žiaľ, nepodarilo. Až šesť príspevkov pochádza z pera študentov a mladých výskumníkov z Univerzity Komenského a len po jednej práci z Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre a Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. V budúcich ročníkoch sa znova pokúsime o rovnomernejšie zastúpenie škôl, prípadne by sme radi uverejnili aj práce študentov a výskumníkov z Prešovskej univerzity či z Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach.

Po dlhšom čase publikujeme v zborníku aj príspevok v angličtine, ktorý pochádza z pera Novozélandčana Petera Barrera. Autor v ňom popisuje svoje vzácne skúsenosti s prekladom a korektúrou odborných textov zo slovenského do anglického jazyka.

Ďalšie dva príspevky sa venujú lokalizácii. Prvý, v podaní Mariána Kabáta, približuje časté nástrahy, ktoré na prekladateľa pri takýchto prekladoch striehnu, a navrhuje možné riešenia. V druhom Katarína Marčanová predstavuje svoj výskum lokalizácie videohier a neherného softvéru.

Umeleckému prekladu sa venujú príspevky Lucie Podluckej a Jany Ukušovej. Prvá zmiernená si posvietila na preklad rýmovaného slangu v diele *Traja pátrači*. Vďaka Jane Ukušovej, ktorá v príspevku predostrie odpoveď trnavskej skupiny na odvekú otázku, či majú poéziu prekladať len básnici, má v zborníku opäť zastúpenie aj poetický preklad.

Zvyšné tri príspevky sa venujú rozličným prekladateľským oblastiam. Zuzana Šrámková so zreteľom na Dolníkovu teóriu o využívaní anglicizmov len vtedy, keď sú funkčné, potrebné a vhodné, analyzuje ich výskyt na webových stránkach slovenských marketingových agentúr. Katarína Václaviková predstavuje v článku pomerne nového činiteľa, ktorý vstupuje do prekladateľského procesu, a tým je

kontrolór prekladu. Posledný príspevok v zborníku z pera Michaely Wolkommerovej sa venuje audiovizuálnemu prekladu. Autorka sa v ňom na základe výsledkov dotazníka usiluje dokázať alebo vyvrátiť, či majú dabing alebo titulky vplyv na výsledný zážitok divákov z filmu.

Okrem odborných článkov v zborníku aj tento rok uverejňujeme víťazné práce z minuloročnej *Prekladateľskej univerziády* organizovanej Literárnym fondom. V 23. ročníku prišlo v sekcii umeleckého prekladu do súbehu len 30 súťažných prekladov, teda o 12 menej než vlani a o 16 menej než v predviani. Musíme teda smutne konštatovať, že záujem študentov o túto súťaž má, žiaľ, klesajúcu tendenciu. Aj touto cestou by sme preto radi vyzvali študentov, aby sa neváhali do súťaže zapojiť a okrem finančnej i vecnej odmeny získali cenné skúsenosti, odbornú spätnú väzbu a možno aj prvé skutočné preklady. Vyučujúci by ich v tom mohli podporiť.

Z 30 súťažných prác už tradične drvivú väčšinu, teda 22, tvorili preklady z anglického jazyka, tri preklady boli z ruského jazyka, dva zo španielskeho jazyka a po jednej práci z nemeckého, francúzskeho a poľského jazyka. Univerzity boli z hľadiska počtu prihlásených zastúpené takto: Univerzita Komenského 11 prác, Univerzita Mateja Bela 12 prác, Univerzita Konštantína Filozofa 4 práce, Prešovská univerzita 1 práca, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika 1 práca a Ekonomická univerzita 1 práca. V zborníku uverejňujeme šesť najlepších ocenených prekladov.

Na rozdiel od minulého roku, keď sa do kategórie teória a kritika prekladu neprihlásil ani jeden študent, tento rok súťažili traja, všetci z Univerzity Komenského. V zborníku uverejňujeme jednu ocenenú prácu.

Do sekcie odborného prekladu prišlo v roku 2018, žiaľ, rovnako ako vlani len 8 súťažných prác, teda až o 19 menej než v predminulom roku. Z ôsmich prác šesť prišlo z Univerzity Komenského a po jednej práci z Univerzity Mateja Bela a z Univerzity Pavla Jozefa Šafárika. Jazykové členenie súťažných prác bolo takéto: štyri práce z anglického jazyka, dve práce z ruského jazyka a po jednej práci z nemeckého a francúzskeho jazyka. Práce však boli na rozdiel od minulého roku na vyššej úrovni, preto bolo ocenených až šesť študentov, ktorých preklady uverejňujeme v zborníku.

Dobrymi prekladateľmi sa nerodíme. Ani sa nimi nestaneme zo dňa na deň. Každý študent prekladateľstva či začínajúci prekladateľ môže potvrdiť, že si to vyžaduje drinu, odhodlanie, možno aj prebdené noci, kým z kostrbatej poloslovenskej vety vyčarujeme uchu aj oku lahodiace majstrovské dielo. Veríme, že usilovní a odhodlaní študenti, ktorí sa nebojácne vydajú na náročnú, často nedocenenú, ale tiež záslužnú a naplňujúcu cestu za adekvátnym prekladom, zo slovenských škôl nikdy nevymiznú a my budeme aj vďaka Literárnemu fondu a podpore Univerzity Komenského naďalej uverejňovať ich umelecké výtvary.

Lucia Paulínyová

ŠTÚDIE

CHALLENGES AND APPROACHES WHEN TRANSLATING NON-LITERARY TEXTS FROM SLOVAK INTO ENGLISH

Peter Barrer

Born in New Zealand, Peter Barrer teaches a range of cultural and translation subjects in the Department of British and American Studies, Faculty of Arts, Comenius University in Bratislava. In 2008 he received his Ph.D. in Slavic Languages from Monash University in Melbourne, Australia, where his research had focused on expressions of national identity in Slovak media/popular culture. He moved to Slovakia in 2009. Barrer has a long-term interest in social, cultural, and media developments in central Europe and Australia/New Zealand, and in any connections between these two regions.

1 WHO TRANSLATES NON-LITERARY TEXTS INTO ENGLISH?

English is the most common foreign language which translators work with in Slovakia, and non-literary translation into English is the dominant activity for translators working out of Slovak (Angelovičová, 2018, p. 103; Djovčoš and Šveda, 2017, pp. 74–78; Ličko, 2014(b), pp. 26–28). In contrast to the translation of novels, plays, poetry, rhymes, short stories, songs, and the like, the focus of non-literary translation into English is primarily informative; therefore, translators have the freedom to “depart” from the source text, at least structurally, in order to deliver the intended meaning in a comprehensible and natural manner. Translating into English is certainly no easy task; it is a multifaceted undertaking that is more complex than just reading a source text, selecting words out of a bilingual dictionary, and then stringing them together in a linguistically competent sentence. Good translations are faithful reproductions of source texts and are worded in such a way that readers of the translated text may not even realize they are reading a translation (Dekanová, 2015, p. 27; Pauleová, 2015,

pp. 9, 18). To do a good job, translators into English obviously need a solid grammatical and mechanical knowledge of the source and target languages as well as access to good dictionaries and other sources, usually electronic ones, which provide context. Importantly, translators also need a solid knowledge of the cultures behind the source and target languages; this knowledge is essential when properly understanding a text's content, context, and use of language so that intended meanings and nuances are naturally and accurately delivered (Dekanová, 2015, p. 49; Pauleová, 2015, pp. 12–14). Because of this grounding, good translators are confident in what they do, they have acquired a “feel” for the history, culture, and social realities of the languages they are working with, and they are motivated to continually learn to the extent that these languages become an integral part of their lifestyles (Pauleová, 2015, pp. 14, 66; Slatinská, 2017, p. 109). In a nutshell, good translators are well-read and curious ones.

In Slovakia, most part-time and full-time translators into English have a university degree, but not necessarily one in translation studies (Djovčoš and Šveda, 2017, pp. 63, 66, 133; Ličko, 2014(b), pp. 35–36). One straightforward way of professionally providing translation services is through getting a trade licence; the provision of translation services has been a regulated profession since 2007, meaning that translators seeking a trade licence have to present proof of a relevant qualification or experience in the foreign language(s) they want to work with. These regulations are targeted at native speakers of Slovak and have sought to establish a professional benchmark in Slovak translators' foreign-language abilities. However, they do not address the situation of foreigners living in Slovakia, who quite lawfully can acquire a trade licence in translation services (and in teaching foreign languages) simply by virtue of having been born and raised in their home country and without having to prove they have any knowledge of Slovak at all.

There are probably less than four thousand native speakers of English living in Slovakia (Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, 2017), and few of them understand Slovak well enough to translate anything complex into English. There is also a widespread, and not unjustified, perception that Slovak is a “difficult” language for them to learn (Foreign Service Institute, 2015; Heinz, 2007; Loyola, 2015). In any event, there is no pressing need for them to learn Slovak beyond a basic level; Slovaks are quite fluent in English for everyday purposes, at least in the bigger cities, which is where populations of foreigners are concentrated (EF Education First, 2018). Most translators in Slovakia who work with English are therefore native speakers of Slovak who are translating out of their native language; they have generally acquired their competency in English through learning rather than living the language, and they translate as least as often into English as they do from it (Djovčoš and Šveda, 2017, p. 180; Gromová and

Muglová, 2018, pp. 17–18; Liashuk, 2014, p. 83; Ličko, 2014(b), pp. 10–11, 25). For them, the translation of non-literary texts into English is both a professional necessity and something which they relish for the challenges it involves (Ličko, 2014(b), pp. 20, 34). Translating into English is also a lucrative activity, with rates per unit of translation (e.g., per standard page) being at least ten percent higher than translations into Slovak (Djovčoš and Šveda, 2017, p. 113).

The few translators in Slovakia who work into English as their native language may be expected to have a high proficiency in providing a naturalness of expression, given that they are inherently aware of the limitations of English, particularly concerning the readability of a complex text, and they can quickly find appropriate (usually simplified) equivalents to deliver the intended meaning in a text (Liashuk, 2012, pp. 70, 73). However, English native-speaker translators are not necessarily any better at translating from Slovak into English than Slovaks themselves (Ličko, 2014(b), p. 24). When working unassisted, native speakers of English may not quite understand, or may even misunderstand, a source text and deliver a grammatically sound yet erroneous translation; while making some grammatical and mechanical errors in English, Slovaks doing the same task understand the source text on a fundamentally deeper and more accurate level and can identify encoded information and nuances to a higher degree (Liashuk, 2012, pp. 73–75).

2 MARKET REALITIES

When native speakers of English take part in the translation process, it is usually in the role of proof-readers of texts which have been translated into English or originally written in English by Slovaks, which is also a form of “translation” given that ideas formulated in one language are being expressed in the words of another. Being the identification and correction of linguistic errors of grammar and mechanics, proofreading is usually undertaken by native speakers of English without any consultation of the source text. It is not the proper revision of a translation and therefore will not always detect Slovak-language interference creeping into a final text caused, for instance, by false friends or the employment of the problematic word-for-word translation approach over the “sense-for-sense” one. However, if a Slovak translator is sufficiently proficient in English both linguistically and culturally for the purposes of professional employment, a proofreader will pick up any mistakes and help deliver an accurate translation. Working out of their own language and using the services of a proofreader, a competent Slovak translating into English can do an excellent job. However, an adherence to source-language sentence structures means that such translations,

even if properly proofread, may still come across as somewhat clunky and lacking an ease and naturalness of syntax and diction (Liashuk, 2012, p. 70, and 2014, p. 86; also see Cansdale, 2013).

In an ideal scenario, translations would be checked for accuracy and style by a bilingual third party acting as an intermediary between the translator/author and native-speaker proofreader. However, as R. Ličko (2014(a), p. 107) has pointed out, most translations into English are simply done by Slovak translators and then passed straight on to clients without any third-party revision or native-speaker proofreading taking place. This is because despite the acknowledged benefit of these additional services, they are a considerable addition to translation costs and add time to often already tight deadlines. While perhaps overlooking matters of style, grammar, and mechanics, price-conscious clients, who usually have a working knowledge of English anyway, are generally satisfied with a translation that looks “good enough” on paper so long as it is delivered on time and for a low price. In the same vein, and as I. Lacko (2017) has highlighted with translation from English into Slovak, translators often end up editing and proofreading texts that have either been machine translated, “translated” by people who lack core translation skills, or a mixture of both. This is a very ungrateful task for a translator, being both time-consuming and oftentimes extremely frustrating. Nonetheless, given that proofreading is a considerably cheaper service than translation, it is hardly surprising that clients opt for this arrangement so long as they believe the basic communicative purpose of a text has been preserved (Lacko, 2017).

3 TOOLS, CHALLENGES, AND APPROACHES

Translators of non-literary texts work with modern translation software and primarily consult online sources of information. There is a range of freely available resources offering parallel corpuses between Slovak and English which help with providing a context when deciding upon the appropriateness of a word or phrase. Also, comprehensive bilingual dictionaries provide valuable definitions, explanations, and examples of a word’s use in context. These are all extremely useful translation tools; they save time and improve translation accuracy, thus increasing productivity, efficiency, and earnings potential. Using a machine translation service such as Google Translate once used to be looked upon with much derision by translators working from Slovak into English. However, in recent years this software has got demonstrably better in translating non-literary texts with the development of neural machine translation technology, and it can speed up the translation process if used with some caution. While not capable of replacing a human translator (“*[I]t can omit words, wrongly translate proper*

names or non-traditional terms, or even translate isolated sentences instead of considering the context of a paragraph or a page”) (The Slovak Spectator, 2017), this technology is becoming increasingly usable for everyday translation purposes, if not yet professional ones, particularly when dealing with simple texts using short sentences. The translation of any complex sentences into English from Slovak remains beyond the abilities of artificial intelligence, and so Google Translate and similar services will not replace human translators just yet. However, assuming that machine translation services will continue to improve, and regardless of how unpleasant this may sound to purists, the translator’s role in the non-literary sphere will increasingly change to becoming one that provides the necessary human element to machine translations through revision and error correction to produce texts which competently fulfil their core communicative purpose at a low cost.

In addition to changes in the translation process which have been brought on by the advance of technology, there are some constant challenges which non-literary translators into English face. While not a common phenomenon in non-literary translation, some Slovak texts contain expressions which cannot accurately be reproduced in English due to their abundance of locally-specific cultural, linguistic, and historical information (Dekanová 2015, pp. 30–31). Recent examples include the best-selling “travel book” *Ako som vozil Nórov* (How I transported Norwegians) by Ondrej Sokol, which uses language full of locally specific information, and popular online blogs such as Daily Male’s *Mnohosrd*, which falls into the same category. When there is so much culturally specific information, it is hard to imagine how the intended meanings and reading experiences can be passed onto an uninitiated reader in the target language in their entirety. M. Baker (In: Opalková, 2016, p. 119) has pointed out that the “untranslatability” of expressions in such texts can come down to the lack of such a term or concept existing in the target language, the broadness of meaning in the term(s) to be translated, and the presence of culturally specific meanings and contexts. Dealing with such problems depends on the situation at hand, but D. Knittlová (ibid.) has presented five useful strategies: accepting the foreign term, adapting the foreign term into English, generalizing it, making a calque, or simply leaving the term out. Regardless of how diligently the translator deals with this challenge, texts which have a lot of locally specific cultural information will inevitably lose some of the nuanced meanings in translation, and in these cases, perfect translations appear to be impossible (Dekanová, 2015, pp. 30–31). However, a solid cultural knowledge of both languages does make a passable translation quite possible and can make the difference between a translation’s success and failure.

Other constant challenges can be seen when translating scholarly and other professional literature. English is the unrivalled international lingua franca of

international academic and professional communities, and this is unlikely to change in the foreseeable future. This is not the work of native speakers of English but is rather due to the dominance of English as a learned language; non-native speakers now form the clear majority of users of English in many professional and scholarly domains (David Crystal, In: Jenkins, 2009, pp. 232–233; Kirkpatrick, 2007, p. 164). Professional and academic conferences tend to be held in English, and there are more serious publishing opportunities in English than in any other language because it is with English that the widest possible readership is reached.

Like elsewhere in the world, there is pressure on academics in Slovakia to publish in English due to benchmarking practices adopted by Slovak universities and the Ministry of Education. This situation has led to a strong demand for abstracts, articles, books, and the like to be written in English or translated into English from Slovak, which presents some translation challenges worthy of mention. The stylistic norms of academic English place an emphasis on the presentation of knowledge, conciseness, and clarity, which means preferring shorter sentences over excessively long ones, simple sentence structures, functional and not flowery vocabulary, as little unnecessary repetition as possible, and a discouragement of pretentiousness and elitism (Cansdale, 2013; Clyne, 1987, p. 238; Heng Hartse and Kubota, 2014, p. 76; Siepmann, 2006, pp. 142–145). By contrast, Slovak academic texts, like in the German tradition, place the responsibility on the reader and not the writer to comprehend a text's meaning; they tend to be difficult to read, having been designed as such, and there is a greater emphasis on complex theoretical considerations, a larger amount of digression and rehashing of background literature, a more complicated vocabulary, and a lack of conciseness and message clarity (see Clyne, 1987, pp. 227–228, 238; Kouřilová, 1998, pp. 110–112, Kouřilová-Urbanczik, 2012, p. 106; Siepmann, 2006, pp. 134, 139, 142). Like in Czech academic writing, there is a greater tolerance for implicit meanings in academic Slovak than there is in English, which makes reading Slovak academic prose an intellectually demanding and oftentimes unpleasant endeavour as it is palpably “*more verbose, convoluted, and baroque*” than the “*straightforward, direct, and fact-oriented*” style of academic English (Pípalová, 2014, p. 108). Whereas conciseness, clarity, and the use of plain language are central requirements for formal writing in English, this is a practice which is yet to come into use in Slovak academic and professional writing.

The process of translating such Slovak texts into standard English is one where the translator needs to respect the intended meanings of the source text as far as is possible while providing a significantly higher clarity of expression. The linguistic acrobatics present in Slovak academic and other formal writing will come across in translation as poor writing and possibly as an attempt to cover up deficiencies in content with complex language and jargon; without

rewriting the text, translators do need to depart from it through simplification and translating in a “sense for sense” manner so that the text will be readable to the target audience. Above all, translators should become aware of the most widely accepted standards of professional writing in English, and in the specific field they are working in, to aid the translation process and avoid the unnecessary and overcomplicated structures, lack of clarity, and textual ballast that pervade professional and academic writing in Slovak.

CONCLUSION

Predominantly undertaken by native speakers of Slovak, non-literary translation in English requires a set of skills which differ from the translation of literary texts; in addition to solid linguistic knowledge, translators need a firm cultural grounding in the languages they work with as well as the preference for a “sense for sense” rather word-for-word translation approach so that the intended meaning is delivered in an accurate yet concise and readable way. Ideally working alongside a competent proofreader, who is also a native speaker of English, and taking advantage of numerous online resources, Slovak translators into English can perform high quality work. However, market realities emphasizing cost and speed over translation quality mean that editing and proofreading processes are shortened or skipped; furthermore, the rise of machine translations is pushing would-be translators into the position of text editor rather than text creator. This is happening alongside constant challenges facing translators, which include working on texts which carry an abundance of local specificities as well as scholarly texts and other formal writing, where the English writing tradition’s priorities of clarity, simplicity, and conciseness are not present to the same degree in the Slovak one. Nonetheless, by using all the linguistic resources that the current technological age provides, not sticking religiously to source-language conventions, and with confidence in the richness of their own linguistic and cultural knowledge, Slovak translators into English can deal with the above issues, make a living, and even prosper.

BIBLIOGRAPHY

- ANGELOVIČOVÁ, Zuzana, 2018. “Integrovaná výučba odborného prekladu: východiská a metódy.” In Martin Djovčoš and Pavol Šveda (eds.). *Didaktika prekladu a tlmočenia na Slovensku*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave. pp. 102–122.
- CANSDALE, Graham. 2013. *Tips for Slovak Translators Translating from Slovak into*

- English*. Brussels: European Commission, Directorate-General for Translation. [online]. [cit: 2018-11-1]. Available at: <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/tips-slovak-english-translation_en.pdf>.
- CLYNE, Michael. 1987. "Cultural Differences in the Organization of Academic Texts: English and German." *Journal of Pragmatics*. Vol. 11. No. 2. pp. 211–47.
- DEKANOVÁ, Eva. 2015. *Preklad odborných textov v teórii a praxi*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre.
- DJOVČOŠ, Martin, and ŠVEDA, Pavol. 2017. *Mýty a fakty o preklade a tlmočení na Slovensku*. Bratislava: Veda.
- EF EDUCATION FIRST. 2018. "EF EPI 2018 – Slovakia." [online]. [cit: 2018-11-8]. Available at: <<https://www.ef-slovakia.sk/epi/regions/europe/slovakia/>>.
- FOREIGN SERVICE INSTITUTE. 2015, 6 March. "Language Assignments to 3/3 LDPs." U.S. Department of State: Diplomacy in Action. [online]. [cit: 2018-10-28]. Available at: <<https://www.state.gov/documents/organization/247092.pdf>>.
- GROMOVÁ, Edita, and MÜGLOVÁ, Daniela. 2018. "Východiská a tradície výučby prekladu a tlmočenia na Slovensku." In: Martin Djovčoš and Pavol Šveda (eds.). *Didaktika prekladu a tlmočenia na Slovensku*, Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave. pp. 11–46.
- HEINZ, Emily. 2007, 29 January. "Slovak Is Hard." *The Slovak Spectator*. [online]. [cit: 2018-11-1]. Available at: <<https://spectator.sme.sk/c/20004274/slovak-is-hard.html>>.
- HENG HARTSE, Joel, and KUBOTA, Ryuko. 2014. "Pluralizing English? Variation in High-Stakes Academic Texts and Challenges of Copyediting." In: *Journal of Second Language Writing*. Vol. 24. pp.71–82.
- JENKINS, Jennifer. 2009. *World Englishes: A Resource Book for Students*. 2nd ed. London; New York: Routledge.
- KIRKPATRICK, Andy. 2007. *World Englishes: Implications for International Communication and English Language Teaching*. Cambridge; New York: Cambridge University Press.
- KOUŘILOVÁ, Magda. 1998. "Communicative Characteristics of Reviews of Scientific Papers Written by Non-Native Users of English." In: *Endocrine Regulations*. Vol. 32: pp. 107–114.
- KOUŘILOVÁ-URBANCZIK, Magda. 2012. "Some Linguistic and Pragmatic Considerations Affecting Science Reporting in English by Non-Native Speakers of the Language." In: *Interdisciplinary Toxicology*. Vol. 5, No. 2. pp. 105–115.
- LACKO, Ivan. 2017. "The Jungle of Translation from English into Slovak: A Central European Perspective." In: *Circuit*. No. 135. [online]. [cit: 2018-11-1]. Available at: <<http://www.circuitmagazine.org/dossier-135/the-jungle-of-translation-from-english-into-slovak-a-central-european-perspective>>.
- LIASHUK, Xénia. 2012. "Investigation into the Peculiarities of Slovak to English Translation on the Basis of Parallel Texts." In: *Prekladateľské listy*. Vol. 1. pp 67–76.

- LIASHUK, Xénia. 2014. "Translation into a Foreign Language: Theoretical Aspect." *Prekladateľské listy*. Vol. 3. pp 82–89.
- LIČKO, Roman. 2014(a). "Kážeme vodu, pijeme víno? Preklad do angličtiny ako cudzieho jazyka na Slovensku." In Vladimír Biloveský (ed.). *Má translatológia dnes ešte čo ponúknuť?: Reciprocity a tenzie v translatologickom výskume*, 11: Preklad a tlmočenie. Banská Bystrica: Belianum. pp. 102–110.
- LIČKO, Roman. 2014(b). *Translation into English as a Foreign Language: A Slovak Survey*. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Belianum, Univerzita Mateja Bela.
- LOYOLA, Diego. 2015, 16 October. "On Learning Slovak." In: *The Slovak Spectator*. [online]. [cit: 2018-11-1]. Available at: <<https://spectator.sme.sk/c/20061843/blog-on-learning-slovak.html>>.
- MINISTERSTVO VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2017. "Štatistický prehľad legálnej a nelegálnej migrácie v Slovenskej republike." [online]. [cit: 2018-8-11]. Available at: <https://www.minv.sk/swift_data/source/policia/hranicna_a_cudzinecka_policia/rocniky/rok_2017/2017-rocenska-UHCP-SK.pdf>.
- OPALKOVÁ, Jarmila. 2016. *Odborný preklad: komunikácia v podnikateľskom prostredí*. 2nd ed. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- PAULEOVÁ, Milada. 2015. *Úvod do translatológie pre nefilológov: odborný preklad a tlmočenie v praxi*. 2nd ed. Bratislava: Ekonóm.
- PÍPALOVÁ, Renata. 2014. "Interweaving Citations in Academic Discourse by (Non) Native (Non)Professionals." In: *AFinLA-E: Soveltavan Kielitieteen Tutkimuksia* Vol. 6. pp. 99–118.
- SIEPMANN, Dirk. 2006. "Academic Writing and Culture: An Overview of Differences between English, French and German." *Meta: Journal des traducteurs* Vol. 51. No. 1. pp. 131–150.
- SLATINSKÁ, Anna. 2017. "Lingvisticky orientované predmety a ich význam pri kreovaní profesionálnej identity budúcich prekladateľov a tlmočníkov v študijnom odbore cudzie jazyky a kultúry." In: Peter Barrer and Bohdan Ulašín (eds.). *From Here to University*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave. pp. 106–119.
- THE SLOVAK SPECTATOR. 2017, 20 April. "Google's Artificial Intelligence System Translates Slovak More Accurately." [online]. [cit: 2018-8-11]. Available at: <<https://spectator.sme.sk/c/20512664/googles-artificial-intelligence-system-translates-slovak-more-accurately.html>>.

RESUMÉ

Tento príspevok mapuje súčasný stav odborného prekladu zo slovenského jazyka do anglického jazyka a venuje sa niektorým hlavným výzvam, ktorým čelia prekladatelia obvykle pracujúci s angličtinou ako s cudzím jazykom. Štúdia zdôrazňuje potrebu prekla-

dateľov mať nielen bohaté jazykové schopnosti, ale aj hlbšie znalosti a solídnu orientáciu v kultúrach východiskového a cieľového jazyka. Za ideálnych okolností prekladateľ počas prekladateľského procesu spolupracuje s kompetentným anglicky hovoriacim korektorom, no prax na prekladateľskom trhu ukazuje, že prekladatelia odborných textov často pracujú sami a namiesto prekladu sa neraz sami stanú „korektormi“ textov, ktoré sú výsledkom strojového prekladu. Príspevok tiež hovorí o možných postojoch a prístupoch pri stálych výzvach odborného prekladu do angličtiny, ako napríklad „nepreložiteľnosť“ textu pre vysoký obsah miestnych kultúrnych špecifík a problematika prekladu akademických a podobných odborných textov, pri ktorých má formálna angličtina celkom iné vlastnosti (hlavne je jednoduchšia a vecnejšia) v porovnaní so slovenčinou.

◆◆◆

John Peter Barrer, Ph.D.
Katedra anglistiky a amerikanistiky
Filozofická fakulta UK
Gondova 2
814 99 Bratislava
barrer1@uniba.sk

PÁR POZNÁMOK K ŠPECIFIKÁM LOKALIZÁCIE

Marián Kabát

Marián Kabát je externý doktorand na Katedre anglistiky a amerikanistiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v odbore všeobecná jazykoveda. Na rovnakej katedre zároveň vyučuje predmety zamerané na úvod do prekladateľského procesu, umelecký a odborný preklad. Vo výskume sa zameriava na lokalizáciu a didaktiku umeleckého a odborného prekladu. Umeleckému a odbornému prekladu, hlavne však lokalizácii, sa venuje aj ako prekladateľ na voľnej nohe.

ÚVOD

Ako každý typ prekladu, tak aj lokalizácia (pod lokalizáciou v tomto príspevku rozumieme preklad softvéru, videohier a webstránok) má svoje špecifiká. Nakoľko sa lokalizácii u nás v súčasnosti nevenuje veľa translatológov, rozhodli sme sa v príspevku ozrejmiť niekoľko základných vlastností tohto typu prekladu a zároveň aj ukázať, prečo preklady v počítačových softvéroch často vyznievajú ťažkopádne a štylisticky neuhladene.

Na začiatku by sme ešte chceli zdôrazniť, že v príspevku sa budeme venovať hlavne vlastnostiam lokalizácie (neherného) softvéru, nakoľko pri lokalizácii videohier a webstránok do hry vstupujú aj iné vlastnosti, ktoré sú často veľmi špecifické a ktorým sa plánujeme venovať v iných príspevkoch.

1 VYBRANÉ VLASTNOSTI

Nakoľko sa nám nepodarilo dopátrať k zdroju, ktorý by uvádzal viacero vlastností zároveň, rozhodli sme sa vychádzať z niekoľkých relevantných zdrojov a predovšetkým z vlastnej praxe. Cieľom tohto príspevku je teda uviesť čo naj-

viac rozhodujúcich prvkov, ktoré preklad softvéru ovplyvňujú, a uviesť k nim aj príklady vyplývajúce z praxe a zároveň, ak je to možné, ponúknuť alternatívy týchto vlastností v „klasických“ typoch prekladov (odborný, umelecký a audio-vizuálny).

1.1 Premenné jednotky

V softvéri sa nachádzajú reťazce textu s tzv. *variables* – premennými jednotkami. Ide o zástupné symboly alebo označenia, ktoré sa pri používaní produktu nahrádzajú rôznymi číselnými alebo textovými hodnotami (Localization Guide, Variables, 2018).

Pri premenných jednotkách si musí prekladateľ dávať pozor, pretože ich porušenie alebo odstránenie by mohlo mať za následok nesprávne fungovanie softvéru alebo jeho úplnú nefunkčnosť. Prekladateľ musí odhaliť význam danej premennej a tiež, akým vetným členom sa nahradí, aby vetu vedel vhodne syntakticky upraviť (Jožio, 2015).

Premenné predstavujú podľa nášho názoru pri preklade najväčší problém a sú jednou z najcharakteristickejších vlastností lokalizácie. Uvedieme si niekoľko príkladov, na ktorých si ukážeme problematiku premenných v texte. Pracovať budeme s jednou základnou vetou.

O: *The user added 6 items.*

P: *Používateľ pridal 6 položiek.*

Takáto veta zvyčajne nevytvára žiadny problém, no len čo sa v nej objaví jedna premenná, situácia sa skomplikuje.

O: *<0> added 6 items.*

P1: *<0> pridal 6 položiek.*

P2: *Používateľ <0> pridal 6 položiek.*

P3: *<0> pridal/-a 6 položiek.*

Reťazec <0> predstavuje premennú. Softvér namiesto tohto reťazca dosadí meno používateľa (napr. vo Windowse sa meno používateľa zobrazí po kliknutí na tlačidlo Štart v ľavom dolnom rohu, prípadne po následnom kliknutí na ikonu používateľa). Keďže slovenčina rozlišuje osoby mužského a ženského rodu aj tvarom slovesa, nemôžeme vytvoriť preklad P1, pretože by nerešpektoval ženský rod a mohla by nastať takáto situácia: *Mária Kabátová pridal 6 položiek.*

Z tohto dôvodu sme nútení použiť deskriptor (predradené slovo alebo popisné slovo), na ktorý sa následne naviaže sloveso, takže preklad P2 by vo výslednom softvéri vyzeral takto: *Používateľ Mária Kabátová pridal 6 položiek.*

Aj voči takémuto postupu by sme mohli namietat' a navrhnúť použitie tvaru s lomkou v P3. Treba však povedať, že lomkám je často lepšie sa vyhnúť. V niektorých softvéroch a hlavne v programovacích jazykoch môžu vytvárať problémy, fragmentujú text a štylistické príručky (ktorým sa budeme venovať v podkapitole 1.11) často používanie tvaru, aký vidíme v preklade P3, zakazujú.

Podme však o krok ďalej. Počet premenných sa v jednej vete môže zvýšiť a my sa stretáme s takouto vetou.

O: *<0> added <1> items.*

P1: *Používateľ <0> pridal <1> položky.*

P2: *Používateľ <0> pridal <1> položiek.*

P3: *Používateľ <0> pridal položky (<1>).*

V tomto príklade sa okrem mena používateľa do textu dosádza aj počet pridaných položiek, ktorý je reprezentovaný premennou <1>. Všimnime si, že premenné sa líšia číslom v lomených zátvorkách. Nesmie sa stať, aby jedna premenná v jednom segmente označovala dve rôzne veci, pretože by sa do výsledného textu preniesli chyby.

Kým v angličtine má podstatné meno v pluráli iba jeden tvar, v slovenčine sa v tomto prípade môžu vyskytnúť dva tvary (čísla 2 – 4 sa viažu s nominatívom a 5 a viac s genitívom). Keďže nevieme, aké číslo sa namiesto premennej dosadí, preklady P1 ani P2 nemôžeme použiť. Navrhujeme preto riešenie P3, v ktorom v texte uvedieme, čo používateľ pridal, a následne premennú vložíme do zátvorky, takže počet sa zobrazí za textom. Výsledný text by teda mal takúto podobu: *Používateľ Marián Kabát pridal položky (6).*

Zriedkavo môže nastať ešte jedna situácia, keď sa počet premenných v modelovej vete zvýši na tri.

O: *<0> added <1> <2>.*

P1: *Používateľ <0> pridal <2> (<1>).*

P2: *Používateľ <0> pridal možnosť <2> (<1>).*

Preložiť takúto vetu bez ďalšieho kontextu (prekladu naslepo sa venujeme v podkapitole 1.4) je veľmi náročné. Ak však zistíme, že za premennú <2> sa dosadí pridaná entita (napr. položka, prezentácia, dokument, hárok, používateľ atď.), preklad možný je.

Skôr ako pristúpime ku komentárom navrhovaných riešení, treba dodať, že za premennú <2> sa dosadí slovo s rovnakým číslom, ako má slovo v origináli. Ak je teda slovo v pluráli, aj v slovenčine sa dosadí slovo v pluráli. Treba podotknúť, že dosadené slovo bude vždy v nominatíve (napr. položky, prezentácie, dokumenty, hárky, používatelia atď.). V tomto príklade predpokladáme, že pridávať sa bude entita v pluráli, pretože premenná <1> naznačuje počet vyšší ako 1.

Preklad P1 je možný v prípade, ak používateľ pridáva neživotné podstatné mená. Ak by napríklad pridával ďalších používateľov (do databázy správcov), vyzerala by veta takto: *Používateľ Marián Kabát pridal používateľia (6)*. Je zrejmé, že takáto veta nie je gramaticky správna. Museli by sme preto opäť použiť deskriptor (ako v preklade P2), s ktorým by veta mala takýto tvar: *Používateľ Marián Kabát pridal možnosť používateľia (6)*.

Na tomto mieste treba povedať, že takáto veta nie je štylisticky dokonalá, no obsahuje všetky potrebné informácie a podáva ich zrozumiteľne.

Takto vyzerajú najčastejšie problémy, ktoré pre prekladateľov predstavujú premenné. Premenné sa môžu nachádzať aj v iných tvaroch alebo môžu mať iné funkcie (napr. nahrádzajú formátovanie textu), ale ako základná ukážka ich funkcie nám postačia aj uvedené príklady.

1.2 Priestorové obmedzenia

Pre lokalizáciu sú typické aj priestorové obmedzenia. Prekladatelia musia často pracovať s textami, ktorých dĺžka je daná a nemôžu ju presiahnuť, pretože inak by text zasahoval do grafiky alebo by prechádzal cez dialógové okná. Pomôcť s priestorovými obmedzeniami môže komplexná internacionalizácia (zovšeobecnenie produktu tak, aby dokázal pracovať s rôznymi jazykovými či kultúrnymi konvenciami), pri ktorej sa napríklad dialógové okná vytvoria aspoň o 30 % väčšie, čím sa pre prekladateľov vytvorí väčší priestor pre riešenia. Využívanie skratiek sa odporúča len v krajných prípadoch, lebo používateľ by ich nemusel správne rozlúštiť, prípadne by im nerozumel vôbec (O'Hagan, Mangiron, 2013).

V tradičnom preklade sú priestorové obmedzenia väčšinou výnimočné. Stretávame sa s nimi napríklad v prípade, keď sa v knihe objavujú textové okná. Ich veľkosť sa však zvyčajne dá pred tlačou prostredníctvom technickej redakcie textu upraviť, čo počas lokalizácie už mnohokrát nie je technicky možné. Priestorovým obmedzeniam podlieha aj audiovizuálny preklad. V závislosti od titulkovania alebo dabingu, prekladateľ musí rešpektovať buď počet znakov na riadok, alebo dĺžku repliky, pričom musí dodržať aj artikulačnú zhodu (Paulínyová, 2015).

Aby sme si priestorové obmedzenia dokázali v kontexte lokalizácie lepšie predstaviť, uvedieme si príklad.

- O:** *To sync your copied items automatically to your other devices, select Automatically sync text that I copy.*
- P1:** *Ak chcete skopírované súbory **automaticky** synchronizovať s **inými** zariadeniami, vyberte **položku** Automaticky synchronizovať skopírovaný text.*
- P2:** *Ak chcete skopírované súbory synchronizovať so zariadeniami, vyberte Automaticky synchronizovať skopírovaný text.*

Originálny text má 106 znakov (ak hovoríme o počte znakov, zarátavame aj medzery) a jeho preklad P1 obsahuje až 138 znakov. Za bežných podmienok takéto predĺženie textu nevytvára problém, no prekladateľ môže dostať inštrukciu, aby preklad nebol dlhší ako napríklad 120 znakov.

V takom prípade musí vytvoriť kratší preklad P2, z ktorého vynechá niektoré informácie. Tu boli vynechané slová, ktoré sú v preklade P1 zvýraznené tučným písmom.

Preklad P2 je stále rovnako zrozumiteľný a priezračný, i keď už môže zavádzať. Vynechaním slova *položku* čitateľovi nemusí byť jasné, či má na obrazovke hľadať položku, tlačidlo, hypertextové prepojenie alebo kartu s názvom *Automaticky synchronizovať skopírovaný text*. I napriek tomu sa však nazdávame, že tento preklad by bol pochopiteľný. Uvedme si ešte jeden príklad.

- O:** *Accessibility features*
- P1:** *Funkcie zjednodušenia ovládania*
- P2:** *Funkcie zjedn. ovládania*
- P3:** *Fun. zjednodušenia ovlád.*

V tomto príklade vidíme zdrojový text, ktorý má 22 znakov, a jeho úplný a prirodzený preklad P1 má 31 znakov. Prekladateľ však môže dostať inštrukciu, aby preklad nebol dlhší ako 25 znakov. V takom prípade musí preklad skrátiť, z čoho môžu vzniknúť nepresnosti.

V preklade P2 bolo skrátené prvé slovo termínu *zjednodušenie ovládania*. Takýto preklad môže byť nepresný, pretože môže implikovať aj *Funkcie zjednodušeného ovládania*. Treba si uvedomiť, že *zjednodušenie ovládania* a *zjednodušené ovládanie* sú dve rôzne veci (prvé je proces a druhé výsledok procesu).

Iný postup bol zvolený v preklade P3, v ktorom sme skrátili slová *Funkcie a ovládania*, ale predĺžili sme *zjedn.* na *zjednodušenie*. V tomto prípade je termín *zjednodušenie ovládania* priezračný a čitateľ zo skratky *ovlád.* pochopí, že ide o ovládanie (skratka *ovlád.* môže implikovať aj ovládač, no termín *zjednodušenie ovládača* v kontexte napr. Windowsu neexistuje, takže je nepravdepodobné, že si používateľ túto skratku vyloží nesprávne). Skratka *Fun.* však môže byť zavádzajúca a implikovať slovesné podstatné meno *fungovanie*.

Ako vidíme, v tomto prípade pravdepodobne nie je možné vytvoriť preklad, ktorý by bol významovo úplne presný a nevytváral by možné odchýlky. Prekladateľ si preto musí vybrať jedno riešenie, ktoré dôkladne zváži a rozhodne sa, či prípadné významové odklony nevyjasní širší kontext alebo či nie sú pre pochopenie zanedbateľné.

1.3 Textová fragmentácia

Ďalšou vlastnosťou lokalizácie je textová fragmentácia. Hlavným dôvodom pre vznik textovej fragmentácie je, že text určený na preklad sa oddelí od zdrojového kódu ešte počas internacionalizácie a k prekladateľom sa tak dostane v podobe textových reťazcov. Tie na seba často nenadväzujú a prekladateľ mnohokrát ani nevie, kde sa daný text zobrazí (Ženíšek, 2013).

K určitej textovej fragmentácii môže dochádzať aj pri preklade, ale iba v tom prípade, ak prekladateľ pracuje s nástrojom CAT, pretože ten text fragmentuje, aby jednotlivé segmenty (väčšinou vety) mohol vyhľadávať v prekladateľskej pamäti a ponúkať prekladateľom už preložené riešenia (Chudíková, 2010).

Jednoduchým príkladom textovej fragmentácie pri lokalizácii je napríklad preklad webstránok. Ak zadávateľ vytvorí nekvalitný export textov webstránky, môže sa stať, že prekladateľovi sa v nástroji CAT uprostred prekladaného odseku objaví jedno slovo, ktoré s prekladaným odsekom nijako nesúvisí, no v texte sa nachádza, pretože na webstránke sa nachádza v ponuke napravo alebo naľavo od prekladaného odseku. Ak prekladateľ nemá k dispozícii webstránku v zdrojovom jazyku (napr. ešte nebola publikovaná), musí sa spoľahnúť na vlastné schopnosti a usúdiť, že dané slovo je z inej časti webstránky. Viac príkladov k textovej fragmentácii uvedieme v ďalšej kapitole.

1.4 Preklad naslepo

Prekladatelia počas lokalizácie musia okrem fragmentácie zápasiť aj s tzv. prekladom naslepo. Preklad naslepo znamená, že prekladateľ má k dispozícii minimálny alebo nemá k dispozícii žiaden kontext, a tak sa nemá o čo oprieť, aby textové reťazce správne preložil. Dôvodom pre nedostatočný kontext je hneď niekoľko. Jedným je spomenutá fragmentácia. Druhým skutočnosť, že k prekladu dochádza ešte počas vývoja softvéru (ktorému sa venujeme v podkapitole 1.5), a teda prekladatelia nemajú k dispozícii hotovú verziu, v ktorej by si mohli kontext overiť. A tretím sú nekvalitne spracované tzv. lokalizačné balíky (kity) (súhrn materiálov pre prekladateľov), ktoré obsahujú referenčné materiály. Preto sa často stáva, že pri preklade vznikajú nepresnosti.

Pomôcť znížiť vplyv prekladu naslepo môžu pripravené lokalizačné balíky, ktoré prekladateľom ponúkajú aj kontext (Ženíšek, 2013). Okrem toho sa vyvíjajú lokalizačné nástroje, ktoré umožňujú prácu s textom aj v rámci zdrojového kódu a navyše ponúkajú náhľad na výsledný produkt. Prekladateľ teda vidí, kde sa preložený text objaví (Bernal-Merino, 2007).

V tradičnom preklade sa s prekladom naslepo stretávame málokedy. S istou podobou sa môžeme stretnúť pri audiovizuálnom preklade, keď filmové spoločnosti cenzurujú diela, čo prekladateľovi kinofilmov znemožňuje z obrazu vyčítať kontext (Fuka, 2011).

Uvedieme jednoduchý príklad na preklad naslepo.

O: *Select Add Image.*

P1: *Vyberte položku Pridať obrázok.*

P2: *Vyberte dialógové okno Pridanie obrázka.*

V takomto prípade prekladateľovi nie je jasné, či má v preklade použiť neurčitok alebo slovesné podstatné meno. Štylistické príručky k prekladom softvéru často rozlišujú spôsoby, akými prekladať názvy položiek a tlačidiel (neurčitok) a názvy dialógových okien (slovesné podstatné meno). Ak prekladateľ teda nemá viac kontextu, pretože text nevidí vo výslednom produkte alebo nemá pri preklade v nástroji CAT možnosť náhľadu, nemôže si byť riešením úplne istý.

V takomto prípade by okrem dodatočného kontextu prekladateľovi pomohlo, keby bol zdrojový text napísaný tak, aby prípadné pochybnosti vylúčil.

O: *Select the Add Image dialog.*

P: *Vyberte dialógové okno Pridanie obrázka.*

O: *Select the Add Image button.*

P: *Vyberte tlačidlo Pridať obrázok.*

Takáto jednoduchá úprava zdrojového textu by prekladateľom pomohla vytvoriť presný preklad. Uvedieme ešte jeden príkladu prekladu naslepo, no tentokrát ho spojíme aj s textovou fragmentáciou.

O: *You can add several items:*

Pictures with text

Slides with elements

Ink

Sheets and tables

P1: *Môžete pridať niekoľko položiek:*

*obrázky s textom,
snímky s prvkami,
písanie rukou,
hárky a tabuľky.*

P2: *Môžete pridať niekoľko položiek:*

*obrázky s textom,
snímky s prvkami,
písanie rukou.
Hárky a tabuľky*

Vidíme, že oba navrhované preklady sa líšia v tom, kde sa končí vymenovaný zoznam možností a začína sa nová časť textu, nadpis. Takýto príklad je síce dosť extrémny, no presne ilustruje, aký dôležitý je pre prekladateľa kontext.

Ak by sa prekladateľ naozaj stretol s takýmto prípadom v praxi, jediné, čo by mu pomohlo, by bol širší kontext prekladaného textu. Ak by totiž nasledujúci odsek hovoril o nejakých vlastnostiach hárkov a tabuliek, mal by prekladateľ použiť preklad P2, pretože pravdepodobne pôjde o podnadpis ďalšej časti textu. Ak sa text ďalej venuje iným prvkom alebo prvku, do ktorého sa uvedené položky dajú pridať, mal by prekladateľ zvoliť preklad P1, pretože pravdepodobne pôjde o súčasť zoznamu.

1.5 Preklad počas vývoja

Prekladať sa začína ešte počas vývoja produktu. Preto sa texty, s ktorými prekladatelia pracujú, môžu kedykoľvek zmeniť. Počas vývoja sa prekladá najmä preto, lebo spoločnosti sa snažia o tzv. *sim-ship*, teda simultánne vydanie všetkých verzií produktu (Esselink, 2000).

Tradičný preklad sa väčšinou začína až po dokončení východiskového textu. V audiovizuálnom preklade môže prekladateľ na preklade kinofilmov začať pracovať ešte počas post-produkcie, čo môže pripomínať spomenutú situáciu (Vančo, 2015).

Fakt, že sa produkty lokalizujú ešte počas vývoja, je jedným z dôvodov, prečo sa často prekladá naslepo. Ak totiž neexistuje finálny produkt, nemožno ho použiť ako referenčný materiál.

Na druhej strane sa často stáva, že zadávateľ prekladateľa osloví, aby upravil určité časti prekladu, pretože počas vývoja došlo k zmenám originálneho textu, čo môže ovplyvniť preklad.

1.6 Sim-ship

Sim-ship je pomenovanie odvodené od slovného spojenia *simultaneous shipment*, čo znamená, že lokalizované verzie produktu by mali vyjsť v ten istý deň ako originálny produkt (alebo s odstupom niekoľko dní). Môže za to fakt, že k najvyššiemu predaju dochádza v najbližších týždňoch od vydania originálneho produktu a vývojári sa chcú vyhnúť prípadným stratám zisku (Fry, 2003). Navyše takto spoločnosti chcú zabrániť nelegálnemu kopírovaniu a rozširovaniu softvéru alebo ho aspoň obmedziť (O'Hagan, Mangiron, 2013).

Tradičný preklad vychádza často až po vydaní východiskového textu. V súčasnosti sa začína objavovať trend, keď je napríklad celosvetové vydanie knihy naplánované na jeden deň. K simultánnemu vydávaniu môže dôjsť aj v audiovizuálnom preklade. Nebráni sa mu filmový priemysel, ktorý do kín v rozličných krajinách posielá novinky v rovnakých dňoch, prípadne s pár dňovým oneskorením.

Sim-ship je teda úzko späté s vývojom a tvorbou jazykových mutácií produktu. Opäť teda stojí za vznikom prekladu naslepo.

1.7 Tímová práca

Lokalizačné projekty sú takmer vždy veľké projekty, takže pre lokalizáciu je typická tímová práca (Smolík, 2009). Aj prekladatelia preto najčastejšie pracujú v tímoch.

Pri klasickom preklade pracuje prekladateľ väčšinou sám. Ak však ide o väčší projekt, napríklad o preklad rozsiahlej encyklopédie alebo mnohodielného seriálu, môžu byť naň pridelení viacerí prekladatelia, ktorí pracujú v tíme.

V tomto prípade je veľmi dôležité, aby prekladatelia mali k dispozícii jednotnú terminologickú databázu (buď online na webovej lokalite alebo ako súčasť nástroja CAT), pretože inak hrozia terminologické odlišnosti.

V tomto kroku do hry vstupuje aj štylistická príručka (podkapitola 1.11), ktorá zabezpečuje jednotnosť prekladu aj napriek tomu, že ho vypracováva viacero prekladateľov.

1.8 Nástroje CAT

Lokalizácia sa spája s počítačovým priemyslom, takže sa vyznačuje využívaním rozličných technológií, medzi nimi prekladateľskými nástrojmi. Keďže sa lokalizuje predovšetkým v tímoch, je nevyhnutné dodržiavať výrazovú jednotnosť, čomu napomáhajú napríklad aj nástroje CAT a ich prekladateľská pamäť (O'Hagan, Mangiron, 2013).

Využívanie nástrojov CAT už preniklo aj do sféry tradičného prekladu. Okrem súkromného využitia sa s nimi stretávame aj v prekladateľských agentúrach, ktorým ich využívanie pomáha prekladateľský proces značne urýchliť a navyše znížiť výdavky (Chudíková, 2010).

Ako sme spomenuli už v podkapitole 1.3, nástroje CAT môžu taktiež spôsobovať fragmentovanie zdrojového textu, a tak prenášať do prekladu významové nejasnosti.

1.9 Testovanie

Pred vydaním lokalizovaného produktu musí softvér prejsť testovaním, ktoré presahuje tradičnú korektúru. V rámci lokalizácie rozlišujeme niekoľko typov testovania: lingvistické, technické, funkčné, testovanie internacionalizovanej verzie a tzv. *policheck* (kontrola politickej korektnosti prekladu).

Tradičný preklad fázu testovania v pravom slova zmysle nepodstupuje. Technickému testovaniu sa však z časti približuje činnosť technického redaktora, ktorý v rámci prípravy knihy na tlač text „nalieva“ do strán, dáva pozor na formátovanie, rozdeľovanie slov a pozíciu prípadných obrázkov, aby do nich nezasahoval text. Pokiaľ ide o audiovizuálny preklad, sledovanie filmu a kontrola titulkov môže pripomínať testovanie videohier.

Testujúca osoba (tester) by mala počas lingvistického (jazykového) testovania odhaliť prípadné jazykové nedostatky. Treba poznamenať, že tester neporovnáva originál s prekladom, ale iba kontroluje, či sa všetok text zobrazuje správne, nepresahuje hranice okna alebo tlačidla, splňa požiadavky štylistickej príručky. Počas testovania môžu vzniknúť prípadné priestorové obmedzenia, s ktorými vývojári na začiatku nepočítali, takže zadávateľ môže prekladateľa osloviť, aby preklad upravil a prispôbil. Podobne by mal jazykový tester odhaliť chyby, ktoré vznikli na základe nedostatočného kontextu (napríklad aj také, ktoré sme už uviedli vyššie).

Ukážeme ešte príklady na *policheck*, teda test politickej korektnosti. Táto kontrola často prebieha ešte pred samotným testovaním a ide o to, že preložený text je nahratý do softvéru, ktorý v ňom vyhľadá a zvýrazní prípadné urážlivé slová, ktoré rozlišuje na základe vopred určenej databázy. Uvedme si jednoduchý príklad.

O: *Select the red flag.*

P: *Vyberte červený príznak.*

V tomto prípade by *policheck* zvýraznil slovo červený, pretože podľa databázy možných urážlivých slov môže toto slovo pomenúvať komunistu. Keďže z kon-

textu vidíme, že v skutočnosti nejde o komunistu, prekladateľ takýto výskyt označí ako *false positive* (falošný pozitív) a s prekladom nemusí nič robiť. Inak je tomu v ďalšom príklade.

O: *Select O/&pen.*

P1: *Vyberte položku Otvo/&riť.*

P2: *Vyberte položku O/&tvoriť.*

V tomto prípade znaky /& predstavujú premennú, ktorá zvyrazňuje súčasť klávesovej skratky (napr. Ctrl + O je klávesová skratka na otvorenie dokumentu). Je teda potrebné (ak je to v preklade možné), aby táto premenná nasledovala za rovnakým písmenom, ako v origináli. Slovo *otvoriť* obsahuje dve písmená o. Ak premennú v preklade umiestnime za druhé o, ako je to v preklade P1, *policheck* ho označí za možný problém, pretože premennú chápe ako medzeru a následné slovo *riť* má urážlivý význam.

V takomto prípade sa prekladateľ musí vrátiť k prekladu a premennú presunúť za prvé O, ako to vidíme v preklade P2. V tomto prípade už *policheck* neohlási žiadny problém, pretože slovo *tvoriť* sa v databáze možných urážlivých slov nenačádza.

1.10 Aktualizácie po vydaní

Prekladateľova práca sa nekončí ani po vydaní softvéru. V súčasnosti je pravidlom, že softvér aj dávno po vydaní dostáva aktualizácie, napr. vo forme *patchov* (tzv. záplat určených na opravu rôznych technických chýb), prípadne iných typov aktualizácií. To pre prekladateľa znamená, že „*musí skontrolovať všetky zmeny, ktoré nastali v textoch, a doprekladať, čo je treba*“ (Petrů, 2011, s. 57). Na sledovanie zmien slúžia nástroje CAT. Naopak proces tradičného a audiovizuálneho prekladu sa zvyčajne končí v okamihu, keď sa preklad či titulky vydajú.

Preklad aktualizácií pre prekladateľa prináša isté výhody. Tou najväčšou je, že produkt už vyšiel, takže je k dispozícii viac kontextu. Prekladateľovi ho môže poskytnúť klient, môže si ho zaobstarať sám alebo mu často môžu pomôcť aj videá služby YouTube.

1.11 Štylistická príručka

Keď hovoríme o štylistickej príručke, máme na mysli zoznam pravidiel a odporúčaní, ktorých by sa prekladatelia mali držať, aby pri tímovej práci vytvorili

jednotný preklad. Treba poznamenať, že štylistické príručky nie sú súčasťou iba lokalizačných projektov, ale využívajú ich aj iné inštitúcie, napr. Európska únia. Ide tu teda o istú normalizáciu textu.

Niekoľko príkladov významu štylistických príručiek sme už uviedli. Okrem spomínaných ešte môžu určovať, kedy má prekladateľ použiť aký deskriptor, ako má skloňovať určité termíny, ako prekladať rôzne časti textu (nadpisy, tlačidlá), ako má upravovať zoznamy a podzoznamy, ako má narábať s interpunkciou atď. Okrem toho niektoré štylistické príručky obsahujú aj najčastejšie gramatické chyby v danom jazyku a ozrejmujú jeho spisovné používanie.

Zároveň štylistické príručky určujú aj štýl (alebo tón) prekladu. Uvedieme jeden príklad za všetky.

O: *Oops an unknown error has occured.*

P1: *Hopla, vyskytla sa neočakávaná chyba.*

P2: *Lutujeme, vyskytla sa neočakávaná chyba.*

P3: *Vyskytla sa neočakávaná chyba.*

Prirodzeným a hravým prekladom sa nám javí možnosť P1, v ktorom citoslovce *oops* preložíme napríklad slovom *hopla*. Často sa však stáva, že štylistické príručky takéto „vyjadrenie emócií“ zakazujú a prekladatelia sa teda uchýľujú k strohému *lutujeme* alebo sa do prekladu v tomto prípade nedostane nič, iba samotná správa o chybe.

V štylistických príručkách sa často argumentuje, že slovenčina v odborných textoch je neosobná a strohá, s čím síce súhlasíme, ale ani anglické odborné texty neobsahujú citové zafarbenie pravidelne, a preto takúto nivelizáciu nepovažujeme za vhodnú.

ZÁVER

V príspevku sme sa venovali niekoľkým základným vlastnostiam, s ktorými sa počas práce na lokalizačných projektoch pravidelne stretávame. Pokúsili sme sa ich stručne vysvetliť a uviesť k nim aj praktické príklady. Keďže dosiaľ žiadne teoretické práce takýto súhrn neobsahujú, nazdávame sa, že môže príspevok slúžiť ako dobrý odrazový mostík pre budúce práce z oblasti lokalizácie softvéru, videohier alebo webstránok.

LITERATÚRA

- BERNAL-MERINO, M. 2007. *Challenges in the translation of video games*. In: Traducció i Tecnologies de la Informació i la Comunicació, No. 5. [online]. [cit. 2018-02-25]. Dostupné na internete: <<http://www.fti.uab.es/tradumatica/revista/num5/articles/02/02.pdf>>
- ESSELINK, B. 2000. *A Practical Guide to Localization*. Vol. 4. Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2000. 488 s. ISBN 90-272-1956-7.
- FRY, D. 2003. *The Localization Industry Primer*. 2nd ed. revised by A. Lommel. Féchy, Switzerland : SMP Marketing and the LISA, 2003. ISSN 1420-3693.
- FUKA, F. 2011. *Konec titulků v Čechách?* [online]. [cit. 2018-02-26]. Dostupné na internete: <<http://www.ffilm.name/2011/05/konec-titulku-v-cechach.html>>.
- CHUDÍKOVÁ, I. 2010. *Človek verzus stroj – CAT nástroje*. [online]. [cit. 25.02.2018]. Dostupné na internete: <<http://www.ivanakrekanova.sk/sk/translatopia/183-clovek-verzus-stroj-cat-nastroje>>.
- JOŽIO, M. 2015. *Lokalizácia ako atypický druh prekladu v kontexte slobodného a otvoreného softvéru WordPress* : diplomová práca. Prešov : FF PU, 2015. 95 s.
- Localization Guide, Variables*. 2018. [online]. [cit. 2018-02-27]. Dostupné na internete: <http://docs.translatehouse.org/projects/localization-guide/en/latest/guide/translation/variables.html>.
- MARČANOVÁ, K. *Porovnanie lokalizácie videohier a neherného softvéru na Slovensku* : diplomová práca. Bratislava : FiF UK, 2018. 91 s.
- O'HAGAN, M. – MANGIRON, C. 2013. *Game Localization : Translating for the global digital entertainment industry*. Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2013. 374 s. ISBN 978-90-272-2457-6.
- PAULÍNIOVÁ, L. 2015. *Audiovizuálny preklad: teoreticko-empirický prienik do dabingového prekladu* : dizertačná práca. Bratislava : FiF UK, 2015. 202 s.
- PETRŮ, J. 2011. *Video Game Translation in the Czech Republic – from fan era to professionalism* : diplomová práca. Brno : FF MU, 2011. 104 s.
- SMOLÍK, M. 2009. *Lokalizácia softvéru ako tímová práca*. In: Odborný preklad 4 : Materiály zo seminára Informačné technológie a ich terminológia : Budmerice. Bratislava : AnaPress, 2009. s. 31 – 48. ISBN 80-89137-57-2.
- VANČO, J. 2015. In: DUGOVIČ, M. *Prekladateľ titulkov má doma filmy skôr ako kiná, nemá sa s kým o nich porozprávať*. [online]. [cit. 2018-02-28]. Dostupné na internete: <<https://dennikn.sk/216578/prekladatel-titulkov-ma-doma-filmy-skor-ako-kina-nema-sa-s-kym-o-nich-porozpravat/>>.
- ŽENÍŠEK, F. 2013. In: SCHUBERT, V. *Video Game Localization Process in the Czech Republic* : diplomová práca. Brno : FF MU, 2013. 171 s.

RESUMÉ

The paper deals with basic concepts of software localization. As there is at the moment no work that would summarize the basic features of localization, the author made to be the main goal of this work. He mentions variables, character limits, text fragmentation, blind translation, translation during development, sim-ship, team work, CAT tools, testing, updates and style guides. The author explains these features and gives examples. It is important to mention that these features apply mostly to (non-gaming related) software localization.

◆◆◆

Mgr. Marián Kabát
Katedra anglistiky a amerikanistiky
Filozofická fakulta UK
Gondova 2
814 99 Bratislava
marian.kabat@uniba.sk

POROVNANIE LOKALIZÁCIE VIDEOHIER A NEHERNÉHO SOFTVÉRU NA SLOVENSKU

Katarína Marčanová

Katarína Marčanová je absolventkou prekladateľstva a tlmočníctva v kombinácii anglický jazyk a kultúra – ruský jazyk a kultúra na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. V súčasnosti sa venuje predovšetkým audiovizuálnemu prekladu a lokalizácii, o ktorej napísala aj diplomovú prácu.

ÚVOD

Tento príspevok vychádza z diplomovej práce, v ktorej sa okrem porovnania lokalizácie videohier a neherného softvéru a situácii na Slovensku venujeme aj lokalizácii a videohram všeobecne. V tomto príspevku sa zameriame na porovnanie spomínaných typov lokalizácie, a to predovšetkým z translatologického hľadiska. Budeme porovnávať typy textov, na ktoré môže prekladateľ v oboch typoch lokalizácie naraziť, mieru využívania nástrojov CAT, prekladateľských a lokalizačných nástrojov, mieru „kulturalizácie“ a výraznosti subjektu prekladateľa a tiež špecifiká lokalizačného procesu. V neposlednom rade priblížime súčasnú situáciu na Slovensku, pričom sa konkrétne budeme venovať objemu lokalizácie neherného softvéru a videohier, lokalizácii veľkých herných titulov „AAA“, jazykom, z akých sa lokalizuje najčastejšie, a tiež zistíme, či sa u nás lokalizuje výhradne do slovenčiny. Všetky informácie, z ktorých sme vychádzali, sme získali komunikáciou s prekladateľmi a prekladateľskými spoločnosťami poskytujúcimi lokalizačné služby.

1 POROVNANIE LOKALIZÁCIE VIDEOHIER A NEHERNÉHO SOFTVÉRU

Lokalizácia predstavuje „proces lingvistického, kultúrneho, ale aj technického a právneho prispôsobenia produktu cieľovej krajine a jazyku“⁴¹ (Bernal-Merino, 2006, s. 31). Tento proces sa týka tak neherného, ako aj herného softvéru. Hoci sú si oba typy lokalizácie veľmi podobné, najmä čo sa postupov týka, sú medzi nimi značné rozdiely, ktoré prekladateľ musí v rámci prekladateľského procesu brať do úvahy.

Pri porovnávaní vychádzame predovšetkým z dotazníkov, o ktorých vyplnenie sme požiadali prekladateľské spoločnosti a prekladateľov pracujúcich v danom odbore. Zo všetkých oslovených prekladateľských spoločností sa nám nakoniec ozvali štyri, ktoré lokalizujú neherný softvér i videohry, ale z dôvodu zachovania mlčanlivosti nám nemohli poskytnúť veľa konkrétnych informácií. Dohody o mlčanlivosti zaväzujú aj samotných prekladateľov a dotazník nám boli ochotní vyplniť iba traja. Napriek nízkemu počtu odpovedí sme boli schopní dané porovnanie vykonať, ale výsledky preto nemusia byť úplne objektívne. Všetky subjekty si želajú zostať v anonymite.

1.1 Porovnanie lokalizácie videohier a neherného softvéru v rámci translatológie

Porovnávanie lokalizácie videohier a neherného softvéru začneme teoretickým zaradením týchto dvoch typov lokalizácie v rámci translatológie, ktoré u nás zatiaľ nebolo spracované v ucelenej podobe. Slovenská teória prekladu na základe typológie textov najčastejšie rozlišuje tri typy prekladu – umelecký, odborný a dramatický preklad. V našom prípade budeme spomínať aj štvrtý typ prekladu, a to audiovizuálny preklad (AVP), ktorému sa u nás v súčasnosti začala venovať väčšia pozornosť (Paulínyová, 2015).

1.1.1 Lokalizácia videohier

Lokalizácia videohier sa považuje za typ audiovizuálneho prekladu, a to z dôvodu, že videohry sa značne približujú audiovizuálnym dielam, čo dokazuje ich typická forma (obraz – jazyk – zvuk). Avšak na rozdiel od filmov a seriálov, ktoré tvoria hlavný predmet záujmu AVP, sú videohry interaktívne. To znamená, že hráči hru nesledujú pasívne, ale ovládajú ju a svojimi rozhodnutiami menia jej priebeh.

V rámci videohier sa prekladajú tak texty umelecké a dramatické, ako aj technické. Navyše funkciou videohier je v prvom rade zabaviť. Z týchto dôvodov lokalizácia videohier vyžaduje od prekladateľa predovšetkým prispôbenie produktu cieľovej kultúre, prenos expresívnosti, emocionálnosti a zážitku z hrania, pričom prekladateľ videohier má oveľa viac voľnosti než prekladateľ neherného softvéru, hoci tiež bojuje s priestorovými obmedzeniami.

Odborná literatúra zaoberajúca sa problematikou lokalizácie videohier v našom priestore dodnes absentuje. Lokalizácia videohier bola po prvýkrát spomenutá až E. Janecovou, ktorá poukázala na skutočnosť, že sa tomuto typu lokalizácie nevenuje žiadna pozornosť, a zaradila ju ako typ audiovizuálneho prekladu (Janecová, 2014, in Koscelníková, 2017).

1.1.2 Lokalizácia neherného softvéru

Lokalizácia neherného softvéru sa považuje za typ odborného prekladu, a to najmä pre svoju terminologickú náročnosť, dôraz na presnosť a zjavnú šandardizáciu. Lokalizácia neherného softvéru sa zaoberá predovšetkým informatívnymi, technickými a IT textami.

Neherný softvér umožňuje používateľovi vykonávať isté činnosti, najčastejšie na počítači, pričom mu má danú prácu čo najviac uľahčiť a zefektívniť. Táto funkcia sa od funkcie videohier zjavne odlišuje, čo si od prekladateľa vyžaduje odlišný prístup. Úlohou prekladateľov neherného softvéru je preto čo najpresnejší prenos informácií, zachovanie terminologickej ekvivalencie, prípadne vytvorenie vhodných termínov, a upravenie textu kultúrnym konvenciam cieľovej krajiny. Oproti prekladu videohier má prekladateľ oveľa menšiu voľnosť, pretože sa musí držať štandardizovaných postupov, konštrukcií a terminológie. Expresívnosť, emocionalita a subjektívnosť sa tu potláčajú.

Ako uvádza E. Gromová, „na Slovensku doteraz nebola vydaná monografia, či iná knižná publikácia, ktorá by sa venovala špeciálne odbornému prekladu“ (2010, s. 38). Z toho vyplýva, že problematika lokalizácie neherného softvéru je v našom priestore spracovaná ešte menej. Lokalizácia softvéru sa začala spomínať až v článkoch zborníka *Odborný preklad 4* (2009), v ktorom sú zozbierané materiály zo seminára o *Informačných technológiách a ich terminológii*. Tieto príspevky sa však iba v krátkosti venujú niekoľkým konkrétnym oblastiam, ktoré nepokrývajú celú komplexnú problematiku lokalizácie neherného softvéru.

1.2 Porovnanie typov textov určených na preklad

Prekladateľ môže v rámci lokalizácie videohier a neherného softvéru naraziť hneď na niekoľko typov textov. Na sprehľadnenie porovnania uvádzame nasledujúcu tabuľku:

Tabuľka 1

Porovnanie typov textov v rámci videohier a neherného softvéru

Typ textu	Videohry	Neherný softvér	Forma
Používateľské rozhranie	✓	✓	elektronická
Systémové správy	✓	✓	elektronická
Opravy a aktualizácie	✓	✓	elektronická
Glosáre	✓	✓	elektronická
Texty určené na dabing ²	✓	✗	elektronická
Texty určené na titulkovanie ²	✓	✗	elektronická
Texty v rámci grafiky	✓	✓	elektronická
Oficiálne webové stránky	✓	✓	elektronická
Online pomocník	✓	✓	elektronická
Príručka prvého spustenia	✓	✓	elektronická/tlačená
Inštaláčna príručka	✓	✓	elektronická/tlačená
Manuál	✓	✓	elektronická/tlačená
Obal	✓	✓	tlačená
Súbor „ReadMe“	✓	✓	elektronická
EULA ³	✓	✓	elektronická

Ako z tabuľky vyplýva, oba typy softvéru disponujú viacerými druhmi textov, ktoré presahujú samotné používateľské rozhranie. Môžeme tiež skonštatovať, že sa vo väčšine textov zhodujú. Rozdiely sa týkajú iba textov určených na dabing a textov určených na titulkovanie. Tieto typy textov sú typické pre videohry, ktoré, ako sme už uviedli, majú audiovizuálny charakter, a preto na rozdiel od neherného softvéru disponujú hovoreným textom, ktorý plní naratívnu funkciu.

1.3 Porovnanie využívania prekladateľských nástrojov, lokalizačných nástrojov a nástrojov CAT

Lokalizácia predstavuje vysoko technologický odbor, a tak nie je prekvapujúce, že sa v rámci nej využívajú špeciálne programové nástroje. K najčastejšie uvádzaným nástrojom v dotazníkoch patria: SDL Trados, MemoQ, Memsource, Microsoft Word a Excel.

1.3.1 Lokalizácia neherného softvéru

V rámci lokalizácie neherného softvéru sa textové úseky často opakujú, text nie je koncipovaný lineárne a mnohokrát v ňom dochádza k zmenám (keďže sa softvér prekladá ešte počas vývoja), a samotný proces lokalizácie neherného softvéru sa vyznačuje zvýšenou mierou štandardizácie. Využívanie nástrojov CAT a iných lokalizačných nástrojov je preto celkom pochopiteľné.

Medzi najčastejšie využívané nástroje CAT patria SDL Trados, MemoQ a Memsource. Nástroje CAT ponúkajú prekladateľskú pamäť a zdieľané glosáre, čo pomáha zachovať terminologickú jednotnosť a prácu prekladateľa značne urýchľuje. Okrem nich prekladatelia zvyčajne pracujú aj s klasickým textovým editorom Microsoft Word.

Okrem nástrojov CAT sa môžu používať aj ďalšie špecializované lokalizačné nástroje, ktoré prekladateľom umožňujú náhľad na výsledný produkt, ale nedovoľujú manipuláciu so zdrojovým kódom. U nás sa používa napríklad Microsoft LEAF, lokalizačný nástroj určený na lokalizáciu produktov od spoločnosti Microsoft, ktorý danou funkciou náhľadu disponuje. Aby však prekladateľ mohol túto funkciu plnohodnotne využívať, zadávateľ doň musí nahráť kontext, a to sa v súčasnosti nedeje. Prekladatelia preto musia prekladať naslepo, v lepšom prípade majú k dispozícii aspoň popisné inštrukcie.

1.3.2 Lokalizácia videohier

Napriek tomu, že videohry predstavujú sofistikovaný softvérový produkt, využívanie nástrojov CAT či lokalizačných nástrojov v rámci ich lokalizácie nie je veľmi zaužívané. Videohry na rozdiel od neherného softvéru predstavujú jedinečné naratívne softvérové produkty, ktoré sa práve z dôvodu zachovania originality štandardizovať nedajú. Keďže dodnes neboli vytvorené žiadne lokalizačné programy určené výhradne na lokalizáciu videohier (Bernal-Merino, 2015), najčastejšie využívaným programom je tabuľkový editor Microsoft Excel. Nástroje CAT,

ako napríklad SDL Trados a MemoQ, sa využívajú predovšetkým pri väčších projektoch na zachovanie terminologickej jednotnosti. Niektorí autori na to však využívajú obyčajné externé terminologické tabuľky, a teda nástroje CAT takmer vôbec nepoužívajú.

Lokalizačné nástroje umožňujúce náhľad na výsledný produkt sa v rámci lokalizácie videohier využívať nedajú. Dôvodom sú odlišné štandardy kódovania a formátovania súborov, čo znamená, že sú s hrami nekompatibilné (Bernal-Merino, 2015).

1.4 Porovnanie miery „kulturalizácie“ a výraznosti subjektu prekladateľa

„Kulturalizácia“ je prispôsobovanie herných a neherných softvérových produktov konvenciám, preferenciám a právnym normám cieľovej kultúry, a to buď vo forme textovej, alebo grafickej.

1.4.1 Lokalizácia videohier

Videohry predstavujú zábavný interaktívny naratívny produkt a hlavnou úlohou ich lokalizácie je prenesenie herného zážitku do cieľovej kultúry, pričom hra musí pôsobiť na cieľových hráčov rovnako ako na východiskových.

Videohry často obsahujú vtipy, slovné hračky, odkazy na filmy, knihy či pop kultúru a prekladateľ musí dané prvky preniesť do cieľovej kultúry, pričom musia pôsobiť prirodzene. Z tohto dôvodu prekladatelia mnohokrát miešajú domáce kultúrne prvky s cudzími, čím si videohra zachová svoju originalitu.

Videohry musia byť prispôsobené aj právnym normám danej krajiny, inak by sa mohol ich predaj v danej krajine zakázať a vydavateľ by tak prišiel o potenciálny zisk. Napríklad v Nemecku platia prísnejšie pravidlá ohľadom vyobrazovania násilia vo videohrách, a preto sa v nemeckých verziách hier nemôže objavovať nadmerné násilie, prípadne ani krv.

Subjekt prekladateľa je v prípade lokalizácie videohier výraznejší, a to predovšetkým z dôvodu, že musí prinášať kreatívne a jedinečné riešenia, aby sa zachoval rovnaký herný zážitok. To znamená, že môže upravovať, zamieňať, prípadne odstraňovať isté kultúrne špecifiká, odkazy, či vtipy, ktoré by v cieľovej kultúre nedávali zmysel. Prekladateľ teda „nemusí byť verný originálnemu textu, ale celkovému hernému zážitku“ (Mangiron, O’Hagan, 2006, s. 15). V našom priestore k príliš výrazným zmenám vo videohrách nedochádza, pretože západná kultúra je nám blízka, a práve z nej sa k nám väčšina videohier dostáva.

1.4.2 Lokalizácia neherného softvéru

Úlohou lokalizácie neherného softvéru je prenesenie pragmatickej funkcie do cieľovej kultúry. Tento prenos si vyžaduje aj isté kultúrne zmeny, ktoré sa týkajú predovšetkým technických náležitostí, ako napríklad formátu číselných údajov, dátumu, peňažných mien, obrázkov atď., pričom aj v tomto prípade musí mať koncový používateľ pocit, že produkt bol vytvorený priamo pre neho.

Subjekt prekladateľa je v rámci lokalizácie neherného softvéru takmer neviditeľný, pretože sa musí prispôbovať štandardizovaným postupom a jednotnosťou. A hoci musí mnohokrát postupovať kreatívne, aby sa zmestil do priestorových obmedzení, tento druh kreativity nie je taký výrazný, ako ten pri lokalizácii videohier. Čím je totiž lokalizovaná verzia produktu konzistentnejšia, tým je lepšia.

2 SITUÁCIA NA SLOVENSKU

Aby sme problematiku lokalizácie videohier a neherného softvéru mohli priblížiť čo najviac, rozhodli sme sa zistiť stav súčasnej situácie lokalizácie na Slovensku.

Pri vypracovávaní tejto kapitoly vychádzame z komunikácie s prekladateľskými spoločnosťami, ktoré majú lokalizáciu zaradenú do svojho poľa pôsobnosti. Zo všetkých oslovených spoločností nám odpovedali štyri, pričom všetky z nich sa profesionálne venujú ako lokalizácii neherného softvéru, tak aj lokalizácii videohier. Objem informácií, ktoré nám boli schopné poskytnúť, však obmedzovali dohody o mlčanlivosti, prípadne na niektoré otázky odpovedať nevedeli. Aj v tomto prípade preto nemusia byť zistenia celkom objektívne. Všetky spoločnosti požiadali o zachovanie anonymity.

2.1 Objem lokalizácie neherného softvéru a videohier

V prvom rade sme sa pokúsili zistiť, čo sa na Slovensku lokalizuje viac – neherný softvér alebo videohry.

Všetky oslovené prekladateľské spoločnosti uviedli, že sa značne viac venujú lokalizácii neherného softvéru než videohier. Percentuálne danú situáciu odhadli takto: 80 % zo všetkých softvérových lokalizácií sa týka neherného softvéru a zvyšných 20 % sa týka práve videohier.

Pokiaľ ide o videohry, musíme tiež doplniť, že niektoré zo spoločností ich lokalizujú iba parciálne, pričom mnohokrát ani nevedia, o akú hru ide. Niekedy má parciálna lokalizácia aj ďalší dôvod, a to prípravu konkrétnej časti videohry na

prezentáciu pre potenciálnych investorov. Hra v tomto prípade ešte nie je hotová, a tak lokalizácia celého softvéru nie je možná.

2.2 Objem lokalizácie mobilných, počítačových a konzolových hier

Ďalej sme zisťovali, či sa v rámci lokalizácie videohier vo väčšom objeme lokalizujú videohry určené pre mobilné zariadenia, videohry určené pre osobné počítače alebo videohry určené pre konzoly.

Jedna z oslovených prekladateľských spoločností uviedla, že mobilné hry v súčasnosti lokalizuje oveľa viac než videohry určené pre osobné počítače či konzoly. Percentuálne danú situáciu odhadla takto: 90 % lokalizovaných videohier tvoria mobilné hry a zvyšných 10 % tvoria počítačové a konzolové hry. Druhá zo spoločností uviedla, že aj naďalej lokalizuje vo väčšom objeme videohry určené pre konzoly a osobné počítače než pre mobilné telefóny. Či ide o kompletne hry alebo len časti sa nám zistiť nepodarilo. Rovnako tak spoločnosť neodhadla ani percentuálny pomer. Tretia spoločnosť uviedla, že videohry lokalizujú ako pre konzoly, tak aj pre mobilné zariadenia. Pomer však nevedela odhadnúť. Štvrtá spoločnosť nám odpovedať nevedela, čo môže byť dôsledkom skutočnosti, že prekladateľské spoločnosti niekedy ani nevedia, akú hru vôbec lokalizujú.

Musíme však poznamenať, že súčasný trend rastu počtu tzv. príležitostných hráčov, a teda hráčov, ktorí sa orientujú predovšetkým na mobilnú platformu, naznačuje, že rovnako by mohol rásť aj dopyt po lokalizácii mobilných hier. Čo sa týka lokalizácie do slovenčiny, lokalizácia menších, predovšetkým mobilných herných titulov, je menej nákladná ako lokalizácia veľkých herných titulov, a teda je väčšia šanca, že by sa dané tituly mohli lokalizovať aj do slovenčiny ako menej atraktívneho jazyka. Tento predpoklad však z komunikácie s prekladateľskými spoločnosťami potvrdiť nedokážeme.

2.3 Lokalizácia herných titulov „AAA“ do slovenčiny

Keď sa hovorí o tzv. herných tituloch „AAA“, ide o videohry, ktorých rozpočet sa často pohybuje v desiatkach miliónov. Okrem toho na nich pracujú tisícky zamestnancov, niekedy aj naprieč niekoľkými vývojárskymi štúdiami naraz. Nemalé finančné prostriedky sa venujú marketingu, a teda ide o hry, o ktorých je mnohokrát najviac počuť.

My sme sa snažili zistiť, či sa u nás lokalizujú aj takéto herné tituly. Tri z oslovených prekladateľských spoločností uviedli, že takéto herné tituly sa do sloven-

činy nelokalizujú vôbec. Jedna zo spoločností nám na otázku odpovedať nevedela.

Daná situácia vyplýva predovšetkým zo skutočnosti, že Slovensko predstavuje malý trh, ktorý nie je pre zahraničných vydavateľov veľmi zaujímavý. Okrem toho sa množstvo veľkých herných titulov lokalizuje do češtiny a tieto lokalizácie sa potom predávajú aj u nás, a teda slovenská lokalizácia videohier zdanlivo ani nie je potrebná.

2.4 Najčastejší východiskový jazyk

Tiež sme zisťovali, z akých jazykov sa u nás lokalizuje najčastejšie.

Tri z oslovených prekladateľských spoločností uviedli, že softvér, herný či neherný, najčastejšie lokalizujú z anglického jazyka. Medzi ďalšie uvádzané jazyky patrí nemčina, čeština, ruština, poľština a ďalšie európske jazyky. Jedna zo spoločností nám na otázku neodpovedala. Navyše sme zistili, že práve videohry pre mobilné zariadenia sa v posledných rokoch začali lokalizovať vo väčšom objeme z češtiny.

2.5 Najčastejší cieľový jazyk

V neposlednom rade sme sa pokúsili zistiť, či sa u nás lokalizuje výhradne do slovenčiny.

Tri z oslovených prekladateľských spoločností uviedli, že okrem slovenčiny lokalizujú aj do iných, predovšetkým európskych, jazykov. Jedna zo spoločností nám na danú otázku neodpovedala.

Musíme doplniť, že v súčasnosti je napríklad v oblasti videohier veľký dopyt po lokalizácii mobilných videohier do ruštiny, arabčiny, čínštiny a ďalších ázijských jazykov. Na ázijský trh sa zameriavajú napríklad slovenské vývojárske spoločnosti, ktoré svoje herné softvérové produkty dávajú lokalizovať prekladateľským spoločnostiam.

2.6 Záverečné zhodnotenie situácie na Slovensku

Na základe všetkých našich zistení môžeme skonštatovať, že situácia ohľadom lokalizácie na Slovensku je pre neherný softvér priaznivejšia. Potvrďuje to skutočnosť, že z celého objemu lokalizácií podľa odhadov až 80 % tvoria lokalizácie neherného softvéru. Okrem toho musíme doplniť, že legislatívna situácia na Slovensku je tiež viac naklonená práve lokalizácii neherného softvéru.

Na Slovensku platí *Zákon č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa* a *Zákon č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky* (ďalej len „*Zákon č. 270/1995 Z. z.*“), ktoré od výrobcov vyžadujú lokalizáciu produktov ponúkaných na slovenskom trhu. Konkrétne na softvérové produkty sa vzťahuje § 3 ods. 3 *Zákona č. 270/1995 Z. z.*: „*Orgány a právnické osoby podľa odseku 1 používajú štátny jazyk vo všetkých informačných systémoch i vo vzájomnom styku [...]*“ Povinnosť používania štátneho jazyka vo všetkých informačných systémoch sa, samozrejme, týka aj softvérového vybavenia elektronických sietí (Štátny jazyk v praxi, 1997, in Benko, Rajčanová, 1998, s. 71).

S videohrami je to u nás legislatívne zložitejšie, na čo poukázala už M. Koscelníková (2017) vo svojej diplomovej práci. Napriek skutočnosti, že videohry sa v mnohých smeroch približujú audiovizuálnym dielam, predovšetkým vďaka obrazu a zvuku, ktoré je možné otitulkovať či nadabovať, videohry sa v zákonoch medzi audiovizuálne diela neradia. V *Zákone č. 40/2015 Z. z. o audiovizíi* (ďalej len „*Zákon č. 40/2015 Z. z.*“) sa považujú za multimediálne diela, a preto na ne neplatia rovnaké zákony ako napríklad na filmy. Podľa M. Koscelníkovej (2017) sa v zákone nachádza množstvo nejasností, vďaka ktorým je možné niektoré nariadenia obchádzať, čo sa deje predovšetkým pri lokalizácii videohier. V zákone sa navyše spomína iba šírenie multimediálnych diel určených pre vekovú skupinu maloletých do 12 rokov. V § 15 ods. 3 *Zákona č. 40/2015 Z. z.* sa uvádza, že takéto multimediálne dielo musí mať zabezpečenú aj slovenskú jazykovú úpravu, „*ak toto audiovizuálne⁴ dielo nie je v pôvodnej jazykovej úprave spĺňajúcej požiadavku základnej zrozumiteľnosti z hľadiska štátneho jazyka [...]*“ Ako vyplýva z výskumu M. Koscelníkovej (2017), ani táto časť zákona sa nedodržuje, pretože slovenský trh ponúka hry určené pre deti, a teda multimediálne diela, s českým prekladom, a to aj napriek tomu, že nejde o pôvodné české diela.

Práve s nejednoznačnou legislatívnou situáciou ohľadom lokalizácie videohier môže súvisieť aj zjavná prevaha češtiny. Zatiaľ čo neherný softvér musí mať aj slovenskú úpravu, videohry sa u nás predávajú predovšetkým s českou lokalizáciou (ak porovnáваме objem českých a slovenských lokalizácií). Táto situácia sa týka najmä veľkých herných titulov určených pre konzoly a osobné počítače, čo potvrdzuje aj vyjadrenie jedného z najväčších predajcov videohier na Slovensku, Progamingshop.sk, ktorý nám na otázku, či ponúkajú aj videohry so slovenskou lokalizáciou, odpovedal, že slovenská lokalizácia sa pri konzolových hrách, ktoré majú v ponuke, nerobí vôbec. Zatiaľ čo v posledných mesiacoch vyšlo hneď niekoľko veľkých titulov s oficiálnou českou lokalizáciou ako napríklad *Assassin's Creed Origins* (2017), *Far Cry 5* (2018) či *God of War* (2018), oficiálnu slovenskú lokalizáciu nedostal žiaden veľký titul. Danú situáciu potvrdzujú aj odpovede slovenských prekladateľských spoločností na otázku, či do slovenčiny lokalizujú veľké herné tituly „AAA“.

Situáciu ešte viac približuje F. Ženíšek (2013, s. 29), ktorý uviedol, že „slovenský trh s videohrami majú na starosti predovšetkým české distribučné spoločnosti.“ Na Slovensku sa nenachádza žiaden slovenský distribútor videohier, a preto české spoločnosti od vydavateľov dostávajú licencie na vydávanie videohier ako v Česku, tak aj na Slovensku. Iné krajiny majú väčšinou vlastné lokálne distribučné spoločnosti, ktoré od vydavateľov získavajú práva na vydávanie a predaj videohier v ich krajine pôsobenia. Tieto spoločnosti hry väčšinou aj lokalizujú.

Dôvodom, prečo sa na slovenský trh s videohrami zabúda, je najmä jeho veľkosť a „nadvláda“ češtiny. Lokalizácia musí vydavateľom a vývojárom predovšetkým priniesť zisky a malý slovenský trh nie je v tomto smere atraktívny. Ako uvádza Progamingshop.sk, na to, aby sa herný titul vôbec lokalizoval, musí mať predpokladaný predaj nad 20 000 kusov. Toto číslo väčšinou dosahuje český trh spolu so slovenským. Či by daný počet dokázal pokryť slovenský trh sám, je otázne.

Vyššie sme uviedli pár dôvodov, prečo sa veľké herné tituly na rozdiel od neherného softvéru do slovenčiny vôbec nelocalizujú. Nedostatok záujmu však medzi ne nepatrí. Ako vyplýva z výskumu M. Koscelníkovej (2017), slovenskí hráči o oficiálnu slovenskú lokalizáciu záujem majú. Všeobecný predpoklad, že mladí ľudia dokonale rozumejú angličtine a lokalizáciu videohier preto nepotrebujú, nie je správny. Predovšetkým mladší hráči, ktorí majú nižšiu úroveň cudzieho jazyka, sa preto často musia uchýliť k rozšírenejším českým lokalizáciám, čo však môže mať dopad na rozvoj ich materinského jazyka. Ak by si však mohli vybrať, vybrali by si slovenskú lokalizáciu.

Pomôcť zlepšiť situáciu ohľadom lokalizácie videohier by mohla predovšetkým jasnejšia úprava slovenských zákonov týkajúcich sa šírenia multimediálnych a audiovizuálnych diel. Ak by k daným úpravám došlo, a teda by multimediálne diela (videohry) museli obsahovať aj slovenskú úpravu, rovnako ako audiovizuálne diela šírené vysielaním, podľa všetkého by sa objavila aj potreba vytvorenia slovenských distribútorov videohier, keďže tí momentálne na Slovensku absentujú. Prípadne by už fungujúce české distribučné firmy museli začať ponúkať aj slovenské lokalizácie. V najhoršom prípade by zahraniční vydavatelia mohli prestať predávať licencie na slovenský trh úplne. To si však v dnešnom digitálnom svete nevieme celkom predstaviť. S aplikovaním daných zmien by sa mohlo začať predovšetkým pri videohrách určených pre deti, ktoré by aj dnes mali obsahovať slovenskú úpravu.

Hoci situácia pre lokalizáciu videohier nevyzerá najlepšie, pomaly sa zlepšuje. Príkladom je zvyšovanie objemu lokalizácie mobilných videohier z češtiny do slovenčiny. Tento trend sa v nasledujúcich rokoch možno prenesie aj na ďalšie platformy, čomu by mohla pomôcť aj jasnejšia úprava zákona.

ZÁVER

Lokalizácii neherného softvéru ani lokalizácii videohier sa v našej odbornej literatúre nevenuje taká pozornosť, akú by si táto oblasť zaslúžila. Cieľom nášho príspevku bolo priblíženie danej problematiky, a to na základe vzájomného porovnania lokalizácie neherného softvéru a videohier, pričom sme vychádzali z dotazníkov, ktoré sme rozposlali prekladateľským spoločnostiam a prekladateľom pracujúcim v danom odbore. Zistili sme, že hoci sú si lokalizácia neherného softvéru a lokalizácia videohier veľmi podobné, stále sú medzi nimi značné rozdiely, ktoré prekladateľ musí brať do úvahy. Okrem toho sme sa venovali aj súčasnému stavu lokalizácie na Slovensku, pričom sme opäť vychádzali z komunikácie s prekladateľskými spoločnosťami. Napriek dohodám o mlčanlivosti a nedostatku poskytnutých informácií sme dokázali skonštatovať, že na Slovensku prevláda lokalizácia neherného softvéru. Videohry sa lokalizujú v malom objeme a väčšinou ide o menšie herné tituly. Veríme, že sa lokalizácii neherného softvéru či videohier bude venovať čoraz väčší priestor, pretože ide o fascinujúcu a aktuálnu oblasť, ktorá stojí za hlbšie preskúmanie.

POZNÁMKY

- ¹ Ak nie je uvedené inak, citácie prevzaté z cudzojazyčných zdrojov preložila autorka príspevku.
- ² V rámci samotného softvéru.
- ³ Licenčná zmluva koncového používateľa.
- ⁴ Slovo multimediatálny je zamenené slovom audiovizuálny, hoci sa multimediatálne diela v zákone medzi audiovizuálne neradia.

LITERATÚRA

- BERNAL-MERINO, M. 2006. *On the Translation of Video Games*. In: *The Journal Of Specialised Translation*, No. 6. [online]. [cit.2018-02-23]. Dostupné na internete: <http://www.jostrans.org/issue06/issue06_toc.php>.
- BERNAL-MERINO, M. 2015. *Translation and Localisation in Video Games : Making Entertainment Software Global*. New York/London : Routledge, 2015. 302 s. ISBN 978-1-138-80553-8.
- ESSELINK, B. 2000. *A Practical Guide to Localization*. Vol. 4. Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2000. 488 s. ISBN 90-272-1956-7.

- FRY, D. 2003. *The Localization Industry Primer*. 2nd ed. revised by A. Lommel. Féchy, Switzerland : SMP Marketing and the LISA, 2003. ISSN 1420-3693.
- GROMOVÁ, E. 2010. *Teória a didaktika prekladu odborných textov*. In: Antologie teorie odborného prekladu. Výběr z prací českých a slovenských autorů. 3. aktualizované a doplněné vyd. Zost. E. Gromová – M. Hrdlička – V. Vilímek. Ostrava : Universitas Ostraviensis, 2010. 37 – 43. ISBN 978-80-7368-801-1.
- JANECOVÁ, E. 2014. *Titulkovanie pre nepočujúcich a sluchovo postihnutých: V čom je vlastne problém?* In: Preklad a tlmočenie 11 – Má translátológia dnes ešte čo ponúknuť? I. Banská Bystrica : Belianum, 2014. 141 – 150 s.
- JOŽIO, M. 2015. *Lokalizácia ako atypický druh prekladu v kontexte slobodného a otvoreného softvéru WordPress* : diplomová práca. Prešov : FF PU, 2015. 95 s.
- KOSCELNÍKOVÁ, M. 2017. *Audiovisual Translation – Video Games : Subtitling of Video Games in Slovakia* : diplomová práca. Banská Bystrica : FF UMB, 2017. 94 s.
- MANGIRON, C. – O'HAGAN, M. 2006. *Game Localisation : Unleashing Imagination with 'Restricted' Translation*. In: The Journal of Specialised Translation, No. 6. [online]. [cit. 2018-04-07]. Dostupné na internete: <http://www.jostrans.org/issue06/issue06_toc.php>.
- O'HAGAN, M. – MANGIRON, C. 2013. *Game Localization : Translating for the global digital entertainment industry*. Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2013. 374 s. ISBN 978-90-272-2457-6.
- Odborný preklad 4 : Materiály zo seminára Informačné technológie a ich terminológia : Budmerice*. 2009. Bratislava : AnaPress, 2009. 101 s. ISBN 80-89137-57-2.
- PAULÍNYOVÁ, L. 2015. *Audiovizuálny preklad : teoreticko-empirický prienik do dabingového prekladu* : dizertačná práca. Bratislava : FiF UK, 2015. 202 s.
- Štátny jazyk v praxi. 1997. Bratislava : Univerzitná knižnica v Bratislave pre Ministerstvo kultúry SR, 1997. 76 s. Zdroj: BENKO, V. – RAJČANOVÁ, A. *Lokalizácia softvérových produktov (Jazykovedný pohľad)*. In: VARIA VII : Zborník materiálov zo VII. kolokvia mladých jazykovedcov (Modra-Piesok 3. – 5.12.1997). Zost. M. Nábělková. Bratislava : Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV, 1998. s. 70 – 75.
- Zákon č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 270/1995 Z. z. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky o štátnom jazyku Slovenskej republiky.
- Zákon č. 40/2015 Z. z. o audiovizii a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- ŽENÍŠEK, F. 2013. In: SCHUBERT, V. *Video Game Localization Process in the Czech Republic* : diplomová práca. Brno : FF MU, 2013. 171 s.

RESUMÉ

The paper is aimed at the comparison of video game and software localization mainly from the point of view of translation studies. It deals with the localization as a part of translation studies, text types present in the software and/or video games, CAT tools and other localization specific tools, “culturalization”, visibility of translator’s agency and the specifics of localization in the context of both types of localization. It also studies the situation of video game and software localization in Slovakia using the information provided by Slovak translation companies offering localization services. The paper also offers a final evaluation of the situation in Slovakia and possible solutions aimed at improving the situation.

◆◆◆

Mgr. Katarína Marčanová
Cigeľ 131
971 01 Prievidza
marcan.katarina@gmail.com

TRAJA PÁTRAČI A ZÁHADA RÝMOVANÉHO SLAGU V PREKLADE

Lucia Podlucká

Lucia Podlucká je internou doktorandkou na Katedre anglistiky a amerikanistiky na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v študijnom odbore translatológia. Vo svojom výskume sa zameriava na didaktiku tlmočenia, popri tom sa však naďalej z teoretického hľadiska venuje umeleckému prekladu, o ktorý sa zaujímal už počas bakalárskeho i magisterského štúdia. Popri doktorandskom štúdiu sa okrem dodatočného vzdelávania v oblasti konferenčného tlmočenia venuje aj prekladom a tlmočeniu na voľnej nohe.

ÚVOD

V príspevku sme sa rozhodli venovať analýze prekladu detskej literatúry, a to konkrétne dielu *Traja pátrači: Záhada tajomného odkazu* od autora Williama Ardena, ktoré vyšlo vo vydavateľstve Mladé letá v roku 2002 v preklade Márie Orlikovej. K celej sérii knížiek *Traja pátrači* máme od detstva pozitívny vzťah, a preto sme sa rozhodli zaoberať sa knižkou i z hľadiska teórie prekladu.

V tomto diele musia pátrači vyriešiť šifrovanú hádanku zosnulého Marcusa Towna, prezývaného Dingo, ktorá ich dovedie k pokladu. Pochopiteľne, počas riešenia sa stretávajú s mnohými problémami a musia predbehnúť všetkých protivníkov, ktorí im, naopak, hľadanie komplikujú. Počas riešenia hádanky zistia, že otec zosnulého pochádzal z východnej časti Londýna a používal preto tzv. slang cockney. Dingo, ktorý od detstva žil v Austrálii, kde sa tento slang takisto používa, preto do svojej hádanky zakomponoval rýmovaný slang, ktorý je jeho súčasťou. A práve ten značne komplikuje situáciu nielen pátračom, no najmä prekladateľom. Úlohou slovenskej prekladateľky totiž bolo nielen zachovať rýmy, no zachovať i obsahovú presnosť hádanky, aby tým nenarušila dejovú líniu. V príspevku sa preto pozrieme na to, ako sa s týmto rébusom popasovala prekladateľka Mária Orliková.

1 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

Predtým ako sa budeme venovať rozboru jednotlivých problémov, musíme si zosumarizovať teoretické východiská a princípy, ktorými by sa mal prekladateľ pri preklade literatúry pre deti a pri preklade slovných hračiek, šifier a hádaniek riadiť.

Lubomír Feldek o preklade detskej literatúry tvrdí, že „nad prekladateľom [...] tejto literatúry vždy visí hrozba stať sa pre detského čitateľa alebo ‚dospeló‘ nezrozumiteľným, to znamená čitateľsky nezaujímavým, alebo – a to je ešte horšie – myšlienkovo a umelecky ‚detským‘, to znamená, primitívnym a takisto čitateľsky nezaujímavým“ (In: Ferencík, 1982, s. 118). Takisto však tvrdí, že „vytvorenie prekladového textu s výraznými posunmi, použitými v záujme čo najplnšieho vyjadrenia hlavného komunikačného cieľa i za cenu straty menej dôležitých cieľov“ (ibid, s. 121) je základným pilierom prekladu literatúry pre deti. Sám Ferencík tento princíp interpretuje ako tvrdenie, že „vernosc čitateľovi sa musí zachovať aj za cenu čiastočnej nevery autorovi“ (ibid, s. 122). Môžeme preto tvrdiť, že v preklade detskej literatúry je primárne to, aby detský čitateľ porozumel prekladovému textu i za cenu straty niektorých prvkov originálu. A za takéto prvky považujeme napríklad i samotný rýmovaný slang.

Čo je to teda cockneyjský rýmovaný slang? Internetová stránka *cockneyrhymingslang.co.uk* uvádza, že ide o humorný rýmovaný slang, ktorý pochádza z východnej časti Londýna (obyvatelia ktorej sú prezývaní cockney) a je založený na výmene slova iným slovom alebo frázou, ktoré sa s pôvodným slovom rýmujú. Ako príklad teda môžeme uviesť príklady z analyzovanej knihy: „*trouble and strife*“ znamená „*wife*“, čiže „manželka“, alebo „*bottle and stopper*“ znamená „*copper*“ čiže „policajt“.

Braňo Hochel, ktorý sa v knihe *Preklad ako komunikácia* venuje i prekladu slangu, tvrdí, že pri preklade slangu je nevyhnutné zachovať štylistickú a sociálno-dialektickú ekvivalentnosť (1990, s. 72). Okrem toho je v našom prípade nutné zachovať i rým, čo situáciu značne komplikuje. Zrýmovaný pár slangového slova a slova, na ktoré odkazuje, musí mať navyše rovnaký význam ako v origináli. Pred prekladateľkou preto stála veľmi náročná úloha a my sa pozrieme na to, ako ju vyriešila.

2 PREKLADATEĽSKÉ PROBLÉMY

V tabuľke uvádzame celé znenie hádanky, s ktorou sa pátrači (i prekladateľka) museli popasovať.

O1	Where the wild dog lives, the bottle and stopper Shows the way to the billabong.	P1	Tam, kde divý pes žije, fľaša a štupeľ ukazujú cestu k billabongu.
O2	Above the apples and pears all alone The Lady from Bristol rides from a friend.	P2	Ponad hrušky a jahňady celkom sama dáma z Palerma vezie sa od priateľa.
O3	At the tenth ball of twine, you and me See our handsome <i>mug</i> ahead.	P3	Na desiatej guľôčke povrázku moju a tvoju tvár Vidíme pekne na našom krásnom <i>hrnčeku</i> pred sebou.
O4	One man's victim is another's darlin' , Follow the nose to the place.	P4	Korist' jedného človeka je ošialom druhého, Choď rovno za nosom na to miesto.
O5	Where men buy their trouble and strife , Get out if you can.	P5	Odtiaľ, kde ľudia nakupujú trampoty a holdujú Problému , unikni, ak môžeš, hneď.
O6	In the <i>posh</i> Queen's old Ned , be bright And <i>natural</i> and the prize is yours.	P6	V starom <i>noblesnom</i> kráľovninom opli buď iskrivý A <i>prirodzený</i> – a odmena je tvoja.

V tabuľke uvádzame vedľa seba obe verzie hádanky – originálnu i prekladovú. Tučným písmom sme označili prípady, v ktorých bol využitý rýmovaný slang a kurzívou zase prípady, v ktorých išlo o inú formu slovnej hračky. V nasledujúcich podkapitolách sa budeme rýmovanému slangu venovať podrobnejšie. Ostatné slovné hračky, ktoré sme vyznačili, však z kapacitných dôvodov v tomto príspevku riešiť nebudeme.

2.1 Fľaša a štupeľ

Prvým prípadom rýmovaného slangu je slovné spojenie „fľaša a štupeľ“, v origináli „*bottle and stopper*“. V rýmovanom slangu znamená anglický originál „*copper*“, čiže slangový výraz pre slovo „policajt“. Ako vidíme, slovenský preklad v hádanke znie veľmi podobne ako v origináli, čiže prekladateľka nemení ani doslovný výraz frázy. Pre text je zachovanie rovnakej frázy v tomto prípade nevyhnutné, keďže pátrači najprv hľadajú fľaše – tak v origináli, ako i v preklade. Vysvetlenie, čo daná fráza skutočne znamená, vyzeralo takto:

- O:** „No, that one is in all the books! I saved it for last. It's a simple one. Every convict would know –,
„Convict?“ Bob said, his eyes wide. „**Copper!** A cop!“ (p. 35)
- P:** „Nie. Takýto sa nachádza v každej knihe. Nakoniec som na to prišiel. Je to jednoduché. Každý odsúdenec by mal poznať...“
„Odsúdenec?“ Bobovi sa od údivu rozšírili oči. „Policajt! **Fízel!**“ (s. 27)

Odhladiac od zle preloženej tretej vety v prvej replike si myslíme, že prekladateľka vyriešila situáciu obstojne. Slová „štupel“ a „fízel“ sa do istej miery rýmujú a vôbec nebolo nutné meniť obsahovú stránku.

2.2 Hrušky a jahňady

Slová „apples and pears“ znamenajú v rýmovanom slangu „stairs“, čiže schody. Aj v slovenskej verzii zostali schody, prvá časť sa však zmenila:

- O:** „First, apples and pears are – stairs!“ (s. 34)
- P:** „Ako príklad uvediem, že hrušky a jahňady sú vlastne schody.“ (s. 25)

V tomto prípade došlo k drobnému výrazovému posunu. Hrušky síce v preklade zostali, no z jabĺk sa stali jahňady. Na druhej strane však môžeme uznať, že jahňady majú silnú asociáciu so stromami, a preto sa ani v nasledujúcej vete význam nemení.

- O:** „... but apples and pears shouldn't mean trees.“ (s. 28)
- P:** „... no pod spojením ponad hrušky a jahňady nemusel mať Dingo vôbec na myslí stromy.“ (s. 21)

Dokonca by sme mohli povedať, že slovenský preklad je presnejší ako originál. Kým anglické „apples and pears“ sú obe plodmi stromov, v slovenčine môžeme vnímať „hrušku“ i ako názov stromu a jahňady ako plod. I anglická i slovenská fráza preto podobne silno asociujú strom. Takisto bol zachovaný rým, takže toto riešenie hodnotíme kladne.

2.3 Dáma z Palerma

V nasledujúcej ukážke už nastal väčší problém. Druhý verš hádanky znie takto:

- O: *Above the apples and pears all alone*
The Lady from Bristol rides from a friend (s. 12)
- P: *Ponad hrušky a jahňady celkom sama*
dáma z Palerma vezie sa od priateľa (s. 8)

Z pôvodného „*The Lady from Bristol*“ sa v preklade stáva „dáma z Palerma“. Na prvý pohľad síce vyzerá slovenská fráza hravo a rýmuje sa, no i tak nerozumieme, prečo došlo k zmene, pretože slovenský preklad mohol obsahovať jednoducho frázu „dáma z mesta Bristol“ a nenastal by pri tom ani posun, ani zmena pádu. Prekladateľka tým takisto nijako neuľahčila vysvetlenie hádanky, ba priam naopak:

- O: *It was a small statue of a cowboy, standing on granite pedestal. The cowboy was aiming his pistol.*
„A pistol“ Pete cried. „The Lady from Bristol – and alone!“
„Where does the pistol point?“ demanded Jupiter. (s. 56)
- P: *Išlo o nevelkú sochu kovboja, ktorý stál na žulovom podstavci. Kovboj mieril dopredu pištoľou.*
„Tá pištoľ!“ zvolal Peter.
„Na čo mieri?“ zaujímal sa Jupiter. (s. 42)

Na prvý pohľad vidíme, že „dáma z mesta Bristol“ by sa jednoducho rýmovala so slovom „pištoľ“. Z prekladu sa však zrazu celá relevantná fráza vyparila, vrátane slov „celkom sama“. Chýba teda spojitosť repliky s pôvodnou hádankou. V originálnej replike vidíme, že si pátrači uvedomili, že „*The Lady from Bristol*“ znamená v rýmovanom slangu „pištoľ“, a preto sa vedeli hádankou ďalej riadiť a nasledovať ďalšiu indíciu. V preklade sa však táto logická súvislosť replík úplne stráca a čitateľ nechápe, prečo chcú pátrači nasledovať akúsi pištoľ. Okrem toho to vyzerá, akoby pátrači úplne preskočili časť hádanky. Okrem toho sa stratila i fráza „*all alone*“, resp. „celkom sama“. S týmto riešením teda zásadne nesúhlasíme. Takto by vyzeralo naše riešenie:

- N: *Išlo o nevelkú sochu kovboja, ktorý stál na žulovom podstavci. Kovboj mieril dopredu pištoľou.*
„Tá pištoľ!“ zvolal Peter. „Dáma z mesta Bristol – a je celkom sama!“
„Na čo mieri?“ zaujímal sa Jupiter.

2.4 Moju a tvoju

Na nasledujúcej ukážke by sme radi ilustrovali, ako môže rozdielnosť slovenského a anglického jazyka ovplyvniť tvorbu rýmovaného slangu. Ukázalo sa, že skloňovanie v slovenskom jazyku je väčším problémom, ako by sa mohlo zdať.

O: „*And you and me is a rhyming slang for a cup of tea.*“ (s. 93)

P: „*Moju a tvoju je rýmovaný slang pre šálku čaju.*“ (s. 70)

Na prvý pohľad vyzerá ukážka jednoducho. „Moju a tvoju“ a „šálku čaju“ sa krásne rýmuje, význam je identický s originálom. Problémom je však forma. V momente, ako dáme frázu do nominatívu, nastáva problém: „moja a tvoja“ a „šálka čaju“ sa už nerýmujú. Nedáva totiž zmysel, aby sa rýmovaný slang používal len v istom páde, v tomto prípade v genitíve. Okrem toho v podkapitole 2.5 uvidíme prípad rýmovaného slangu, v ktorom bolo treba hľadať riešenie práve cez nominatív, aj napriek tomu, že v hádanke bolo slovo použité v inom páde. Takéto riešenie však považujeme za rozumnejšie, a preto si myslíme, že i táto ukážka sa mohla vyriešiť elegantnejšie a najmä tak, aby sa slová rýmovali v origináli.

Zároveň však z kontextu knihy vieme, že musíme zachovať slovo „čaj“, keďže sa neskôr spomína, že Dingo rád pil čaj Oolong. Využili by sme preto „tvár“, ktoré prekladateľka aj tak vložila do rýmu, aby sme zrýmovali slová „čaj“ a synonymum slova „tvár“, teda „obličaj“.

N: „*Môj a tvoj obličaj je rýmovaný slang pre horúci čaj.*“

2.5 Korisť jedného človeka je ošial'om druhého

V nasledujúcej ukážke si musia pátrači poradiť so zložitejším problémom. V hádanke sa vyskytne tzv. obrátený rým – v hádanke sa nachádza konečné slovo a pátrači musia nájsť slangový výraz, ktorý ho štandardne zastupuje.

O: „*Is there a slang rhyme that means darling? Maybe – something marlin?*“ (s. 103)

P: „*Existuje napríklad slangový rým, ktorý by značil ošial? Povedzme niečo ako mečiar?*“ (s. 79)

Princíp práce prekladateľa však ostáva rovnaký – nájsť dve slová, ktoré budú mať podobný význam ako slová v origináli a zároveň sa budú rýmovať. Z deju neskôr vyplýva, že „mečiar“ je ryba s dlhým nosom, ktorý môže niekam ukazovať.

Hoci bola teda prvá podmienka splnená, druhá, čiže rým bola splnená len čiastočne. Navrhovali by sme preto iné riešenie, v ktorom by síce prišlo k drobnému významovému posunu, no funkcia, vrátane rýmu, by zostala zachovaná.

N1: „Existuje napríklad slangový rým, ktorý by značil **pokladík**? Povedzme niečo ako **plachetník**:“

Treba však uznať, že počet druhov rýb s dlhým špicatým nosom je pomerne obmedzený a preto išlo o pomerne náročnú úlohu.

2.6 Nakupujú trampoty a holdujú problému

V ďalšej ukážke sa opäť vyskytol problém v pádoch. Anglické „*trouble and strife*“ znamená „*wife*“, čiže „manželka“. V slovenskom preklade „nakupujú trampoty a holdujú problému“ poukazujú na „ženu“. Rým teda existuje iba v datíve, pričom pre celistvosť a logickosť textu by bolo najlepšie, aby bol rým zachovaný v nominatíve.

O1: *Trouble and strife* is Cockney for a **wife**! (s. 34)

P1: Pod spojením **holdujú problému** rozumejú cockneyovia **ženu**. (s. 25)

Môžeme si všimnúť aj to, že prekladateľka si na rozdiel od originálu zvolila vo fráze dve slovesá – aby zachovala „nakupovať“, čím nemusela meniť dejovú líniu, a aby druhým slovesom vytvorila podmienky pre podstatné meno v datíve:

O2: „Where,“ Bob realised, „men **buy their trouble and strife**! The Marriage Licence Bureau! That’s why Dingo said **buy!**“ (s. 104)

P2: „Tam, kde si ľudia **nakupujú trampoty a holdujú problému**.“ pokračoval Bob. „Predsa sobášna agentúra! Preto Dingo použil výraz **nakupujú!**“ (s. 80)

Je teda zrejmé, že je potrebné zachovať slovo „nakupovať“, resp. jeho synonymum, aby nenastal významový posun, a treba nájsť slovo, ktoré by mohlo v rýmovanom slangu poukazovať na slovo „žena“ alebo „manželka“. Z predchádzajúcej ukážky vidíme, že slovo „nakupovať“, ktoré si vyžaduje datív, by v preklade malo zostať, resp. by sa malo nahradiť synonymom.

N1: **Problém a ničiteľka** je rýmovaný slang, ktorý znamená **manželka**.

N2: „Tam, kde sa **predáva problém a ničiteľka**,“ pokračoval Bob. „Predsa matrika! Preto Dingo použil výraz **predáva sa!**“

2.7 V starom noblesnom kráľovninom opeli

V poslednom prípade rýmovaného slangu považujeme za nevhodné slovo, ktoré prekladateľka použila.

O: *Old Ned*, also called *Uncle Ned*, is a *bed*. (s. 34)

P: Pod výrazom *starý opel*, zvanom tiež *strýčko opel*, sa skrýva *postel*. (s. 25)

Podľa *Slovníka cudzích slov* je jediný význam slova „opel“ „*automobil zn. Opel*“. Slovník síce pripúšťa, že sa môže písať i s malým písmenom, no myslíme si, že je toto slovo slovenskému čitateľovi neznáme a v texte pôsobí cudzo. Keďže ide v origináli o vlastné meno a v deji sa s ním ďalej nepracuje, nezáleží na tom, či príde k významovému posunu. My by sme preto navrhovali nahradiť cudzie slovo „opel“ krajším, prirodzenejším slovom.

N: Pod výrazom (*starý*) *hostel* sa skrýva *postel*.

ZÁVER

V príspevku sme sa venovali prekladu rýmovaného slangu v knihe *Traja pátrači: Záhada tajomného odkazu*. Na základe vopred zadefinovaných teoretických východísk sme sa snažili sledovať, či prekladateľka Mária Orliková dodržiavala zásady prekladu detskej literatúry a prispôsobila tak knihu detskému čitateľovi. Z teórie sme zistili, že najdôležitejším pravidlom je zachovať komunikačný cieľ tak, aby sa k detskému čitateľovi dostala hlavná myšlienka diela i za cenu významových posunov či strát, dôraz však musí byť na tom, aby čitateľ dielo pochopil. V závere môžeme konštatovať, že sa to prekladateľke podarilo. Vyčítame jej však viaceré drobných chýb v slovenčine či v logickej výstavbe textu.

Hlavným problémom prekladateľky bolo preložiť rýmovaný slang, v ktorom rýmujúce sa slovo zastupuje iné. Musela preto nájsť dve slová s totožným významom, ktoré sa v oboch jazykoch rýmujú. Vo väčšine prípadov sa s touto náročnou úlohou popasovala veľmi dobre. Na jednom mieste síce zachovala význam, no nezachovala rým, na inom zase použila neprirodzené slovenské slovo, ktoré sa dalo nahradiť prirodzenejším významom. Za najväčší negatívny jav považujeme, keď použila frázy, ktoré sa nerýmovali v nominatíve, no v iných pádoch. V angličtine sa s týmto problémom nestretávame, no v slovenčine sa jednotlivé pády často nerýmujú. Logicky však veríme, že najvhodnejšie je vytvoriť rým práve v nominatíve, a nie vždy v inom páde – aj keď sa v iných pádoch slová

nerýmujú, rým sa dá nájsť vždy, keď ich vrátíme naspäť do nominatívu. Preto by sme odporúčali takéto riešenia, ktoré sme aj v článku navrhli. V jednom prípade došlo k nezmyselnému posunu, v dôsledku ktorého vynechala prekladateľka časť textu, čo spôsobilo, že pasáž nedávala zmysel a i logická postupnosť nasledovania hádanky sa z textu vytratila. Pritom posun vôbec nebol potrebný, keďže išlo o slová, ktoré majú takmer rovnakú formu v anglickom i slovenskom jazyku („Bristol – pistol/pištoľ“). Aj napriek tomu všetkému si však dovolíme tvrdiť, že prekladateľka odvodila dobrú prácu vzhľadom na náročnú úlohu, ktorú mala pred sebou. Zároveň sa jej podarilo vytvoriť text, ktorý sa významom neodkláňal od originálu a zachoval si všetky detaily dejovej línie identické s originálom, za čo jej patrí veľký obdiv.

Preklad detskej literatúry považujeme za veľmi fascinujúcu oblasť prekladu, zároveň je však náročné vytvoriť text tak, aby bol plne prispôsobený detskému čitateľovi. Sami si ešte pamätáme, že sme knižku čítali v detstve a vieme, že až na zopár drobností (najmä v ostatných slovných hračkách, na ktoré nám už nezostal priestor) sme knihe dokonale porozumeli a mali sme z nej plnohodnotný čitateľský zážitok. Preklad rýmovaného slangu preto teraz považujeme za adekvátny a radi by sme sa v budúcnosti povenovali i analýze ostatných slovných hračiek, ktoré sa v tejto knižke vyskytli, aby sme tak pokryli celú problematiku prekladu hádanky a slovných hračiek v *Troch pátračoch: Záhade tajomného odkazu* a podobne ako Traja pátrači v analyzovanej knižke, aj my prišli k úspešnému rozlúšteniu záhady a šťastnému koncu.

PRAMENE

- ARDEN, William. *Alfred Hitchcock and The Three Investigators in The Mystery of the Dead Man's Riddle*. London: Armana Books, 1982. 159 s.
- ARDEN, William. *Traja pátrači: Záhada tajomného odkazu*. Bratislava: Mladé letá, 2002. 123 s. ISBN 20-06-01271-7.

LITERATÚRA

- FERENČÍK, Ján. *Kontexty prekladu*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1982. 152 s.
- HEČKO, Blahoslav. *Dobrodružstvo prekladu*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1991. 368 s. ISBN 80-220-0160-0.
- HOCHTEL, Braňo. *Preklad ako komunikácia*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1990. 148 s. ISBN: 80-220-0003-5.

What is Cockney Rhyming Slang? [online]. [cit. 2018-12-13] Dostupné online na:<http://www.cockneyrhymingslang.co.uk/blog/what-is-cockney-rhyming-slang/> <<http://www.cockneyrhymingslang.co.uk/blog/what-is-cockney-rhyming-slang/>>.

PETRÁČKOVÁ, V., KRAUS, J. a kol. *Slovník cudzích slov (akademický)*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo – Mladé letá 2005. 1054 s. ISBN 80-10-00381-6.

RESUMÉ

The aim of this paper is to analyze the translation of rhyming slang in the book *Alfred Hitchcock and The Three Investigators in The Mystery of the Dead Man's Riddle*. We take a look at whether the meaning of the rhymes had to be altered and whether the rhymes were kept in the translation, too. We find that the translator Mária Orliková came up with some wonderful solutions, but we also analyze the less fortunate solutions and try to offer ones that would be more suitable. We conclude by saying that although some of the solutions were not the best, their translation overall was adequate for the book and that we believe it will not sound unnatural for the readers.

◆◆◆

Mgr. Lucia Podlucká
Katedra anglistiky a amerikanistiky
Filozofická fakulta UK
Gondova 2
814 99 Bratislava
lucia.podlucka@uniba.sk

NIEKOĽKO POZNÁMOK K AKTUÁLNYM TRENDOM POUŽÍVANIA ANGLICKÝCH VÝRAZOV NA WEBSTRÁNKACH SLOVENSKÝCH MARKETINGOVÝCH AGENTÚR

Zuzana Šrámková

Zuzana Šrámková je externou doktorandkou na Katedre anglistiky a amerikanistiky na Univerzite Komenského v Bratislave. Venuje sa lingvistickej kreativite predovšetkým v marketingových textoch. Je absolventkou bakalárskeho programu prekladateľstvo-tlmočníctvo na Univerzite Komenského v jazykovej kombinácii anglický jazyk a kultúra – francúzsky jazyk a kultúra a v rámci magisterského programu na University of Portsmouth sa venovala štúdiu komunikácie. Väčšinu aktívnej časti dňa momentálne venuje svojej ročnej dcére, takže sa nezáväzne začala venovať aj témam o osvojovaní si jazyka, osvojovaní si druhého jazyka a ontogenéze reči, predtým pracovala tri roky v oblasti event manažmentu.

ÚVOD A METODIKA PRÁCE

V tomto príspevku budeme analyzovať anglické výrazy použité na stránkach slovenských marketingových agentúr, zatriedime ich do kategórií podľa toho, či sa prispôsobujú slovenčine alebo či si ponechávajú svoju pôvodnú anglickú podobu a poukážeme na niekoľko otázok, na ktoré zatiaľ neexistuje jednoznačná vedecká odpoveď.

Rozhodli sme sa pracovať s textami uverejnenými na verejne dostupných webstránkach desiatich najúspešnejších marketingových agentúr na Slovensku. Podľa tabuľky Klubu reklamných agentúr Slovenska TOP KRAS 2017, ktorá „odzrkadľuje pozície jednotlivých členských agentúr KRAS-u na trhu reklamy a marketingovej komunikácie na Slovensku“, sú to agentúry s najvyšším hrubým príjmom: 1. JandL, marketing a reklama, 2. Wiktor Leo Burnett, 3. MADE BY VACULIK, 4. Istropolitana Advertising, 5. MUW/SAATCHI & SAATCHI, 6. Effectivity, 7. MullenLowe GGK, 8. TRIAD, 9. Zaraguza, 10. Respect APP.

Z textov sú analyzovateľné len niektoré, pretože agentúry Wiktor Leo Burnett, MUW/SAATCHI & SAATCHI a Effectivity slovenskú verziu webu nemajú, niektoré agentúry majú na svojich webových stránkach len veľmi málo textu (napr. Respect APP či Zaraguza, ktorej stránka je hybridom slovenčiny, češtiny a angličtiny) a do korpusu sme nezaradili napríklad ani stránky s kontaktnými údajmi, so zoznamom zamestnancov alebo len so zoznamom ocenení. Z iných stránok sme zase neanalyzovali všetky texty, napríklad z blogových príspevkov a z ukážok prác sme vybrali len tie, ktoré boli publikované v roku 2018. Cieľom vytvárania korpusu týmto spôsobom bolo zabezpečiť aktuálnosť výskumu a určiť presný počet analyzovaných výrazov.

V analýzach nebudeme uvádzať konkrétne názvy agentúr, pretože nemáme v úmysle hodnotiť ich prácu – ich texty využívame len ako korpusový materiál na synchronnú analýzu praxe takej, aká v skutočnosti je.

Metodika práce zahŕňala v prvom rade identifikáciu anglických výrazov. Následne sme ich zatriedili do jednej z kategórií, zamysleli sme sa nad ich aktuálnym statusom v slovenčine a niektoré z nich sme si vybrali na hlbšiu analýzu. Pri výskume sme identifikovali štyri kategórie používania anglických výrazov:

1. kategória – anglické výrazy v originálnej podobe (kategória COOKIE),
2. kategória – anglické výrazy so slovenským afixom (kategória 2a COPYWRITERI) a anglické výrazy so slovenským afixom a s prispôbenou ortografiou (kategória 2b MÍTINGY),
3. kategória – hybridné kombinácie 1. kategórie a slovenského výrazu (kategória 3a FASHION MAGAZÍN), 2. kategórie a slovenského výrazu (kategória 3b TEASINGOVÁ KAMPAŇ) a 1. kategórie a 2. kategórie (kategória 3c SHOPPING TAGY),
4. kategória – kuriózne slová a výrazy.

Prínosom tejto práce je kategorizácia anglických marketingových výrazov v slovenčine a identifikácia tých so zaujímavým použitím alebo tých, pri ktorých možno sledovať prejavy udomácnovania sa v slovenčine. Cieľom príspevku je zamyslieť sa nad aktuálnou situáciou v marketingu so zreteľom na Dolníkovu teóriu o využívaní anglicizmov a anglických výrazov len vtedy, keď sú funkčné, potrebné a vhodné (Dolník, 1999, s. 76).

1 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

Anglicizmy sú výrazy, ktoré slovenčina prevzala z angličtiny a anglickej kultúry. Na základe mnohých dôvodov sa angličtina v porovnaní s inými jazykmi mení viac a rýchlejšie tempom. Jednou z najzásadnejších príčin je fakt, že je materin-

ským jazykom pre viac ako 360 miliónov ľudí a dorozumievacím jazykom pre veľkú časť zvyšku sveta. Čím viac ľudí jazyk používa, tým je pravdepodobnejšie, že sa bude dynamickejšie a rôznorodejšie rozvíjať. Ako príklad možno uviesť aj slovenské marketingové agentúry. Mnohé z nich majú stránky výhradne v angličtine. Dôvodov možno vyrátať hneď niekoľko. V top-manažmente špičkových firiem sú častokrát cudzinci, pričom mnohí z nich sú aj rodení anglicky hovoriaci alebo pochádzajú z rozličných krajín a angličtinu používajú ako spoločný jazyk na profesionálnu komunikáciu. Ďalším dôvodom je globálny charakter marketingových spoločností. Nevyhľadávajú len lokálnych klientov, ale dokážu spolupracovať na diaľku. Rovnako už v dnešnej dobe nie sú nútení pracovať s kolegami zo spoločnej kancelárie a najímať len ľudí, ktorí dokážu dochádzať do sídla firmy či pobočky, ale sú otvorení spolupráci s marketingovými expertmi po celom svete. Túto rozmanitosť, ktorú moderné pracovné podmienky ponúkajú, spája spoločný komunikačný jazyk – angličtina. Nie je prekvapujúce, že angličtina sa pod tlakom týchto okolností mení. Nehovoríme len o komunikačnej, takpovediac *internej* angličtine, ale o angličtine, ktorú agentúry vypúšťajú do sveta. Napríklad agentúra Triad ponúka okrem marketingových služieb aj marketingové produkty, ktorým dáva vlastné názvy – *Kontentino*, *Hellobye* a *Meetingwatch*. I keď je len veľmi málo pravdepodobné, že sa tieto slová dostanú do aktívnej slovnej zásoby angličtiny a ak sa aj dostanú, pravdepodobne bude ich význam odlišný a nebude súvisieť s agentúrou Triad, faktom zostáva, že aj slovenčina má na angličtinu vplyv.

Dynamickosť angličtiny má za následok aj popularnosť anglických výrazov v iných jazykoch. Slovenská marketingová terminológia je angličtinou do veľkej miery ovplyvnená a výskyt anglicizmov nie je nezvyčajný. Z. Katreniaková (2002) klasifikuje príčiny prevzatia anglicizmov na mimojazykové a vnútrojazykové. Mimojazykové prevzatia sú výsledkom stretu kultúr, no v marketingu pôjde hlavne o tie vnútrojazykové, ktoré sú reakciou na neprítomnosť vhodného alebo dostatočne presného významu slova. Pre anglicizmy je príznačná odbornosť, modernosť, aktuálnosť, výstižnosť, ekonomickosť vyjadrovania, ale aj expresívnosť a neformálnosť, majú teda vlastnosti, ktoré sú pre marketingové texty extrémne dôležité a atraktívne.

Napriek tomu, že anglicizmy sa do slovenčiny hojne preberajú a „*slovenčina má nízku mieru puristickosti, je relatívne otvorená prijímaniu internacionalizmov v celých svojich dejinách i v súčasnosti*“ (Ondrejovič, 1999, s. 85), väčšina popredných súčasných lingvistov sa zhodne na tom, že angličtina slovenčinu neohrozuje a cudzí výraz „*je funkčný, potrebný, vhodný, keď sa môže integrovať do výrazovej štruktúry materinského jazyka, v ktorej niet ani potenciálneho plnohodnotného ekvivalentu, a teda neoslabuje jazykové sebavedomie a nenahľadáva vedomie národnej identity*“ (Dolník, 1999, s. 76). Predovšetkým toto Dolníkovo tvrdenie sa pokúsime aplikovať na marketingové výrazy na stránkach marketingových agentúr.

Využijeme aj súčasnejšie tvrdenie P. Jesenskej (2015), ktorá rozvíja pojem funkčnosť. Zastáva názor, že anglicizmy majú v slovenčine viac-menej funkčné miesto, čiže ich využívame, keď je to nevyhnutné, kreatívne alebo jazykovo ekonomické.

P. Jesenská (ibid.) skúma aj štylistickú hodnotu anglických prvkov v slovenskom jazyku. Na základe jej výsledkov možno tvrdiť, že okrem priameho vplyvu angličtiny na úrovni lexiky, možno v slovenčine identifikovať aj prejavy nepriameho vplyvu vo forme preberania tendencií a trendov na úrovni štýlu. Zdá sa, že slovenčina preberá anglické výrazy, ktoré sú v čase adaptácie stále považované za relatívne nové aj vo východiskovom jazyku, no je aj mnoho takých, ktoré sú pre slovenčinu neologizmami, zatiaľ čo v angličtine existovali už dávno (napr. *hejtovať* z angl. *to hate* – nenávidieť, *čokoholik* z angl. *chocoholic* atď.). Je zaujímavé pozorovať, že všetky anglicizmy, či už štylisticky príznakové, alebo nie, sa v cieľovom jazyku vnímajú ako nové a vyvolávajú v používateľoch pocit „cudzosti“ (Jesenská, 2016). Na druhej strane, zaradenie prebraných slov do štýlovej vrstvy má tendenciu byť rovnaké, teda neutrálne slová si uchovávajú neutralitu, formálne slová formálnosť a neformálne slová neformálnosť.

Čo sa týka ortografie, P. Jesenská (ibid.) konštatuje, že výpožičky si zvyčajne uchovávajú pôvodnú podobu (napr. *hashtag*, *glamping*), i keď prispôbenia sa vyskytujú vtedy, keď je to v cieľovom jazyku možné (napr. *webinár*). Na ukážku zachovanej ortografie uvádza P. Jesenská slovo *selfie*. Dnes však už jej príklad nie je úplne aktuálny. Stretávame sa s prispôbenou ortografiou *selfí* a navyše sa toto prebraté slovo v niektorých zdrojoch nahrádza slovenským ekvivalentom *svojka*. A. Böhmerová konštatuje, že v prípade prevzatí „*prevláda predovšetkým vo výslovnosti tendencia k autentickosti nad tendenciou k zdomácnujúcej asimilácii, kdekolvek to jazykový systém a jazykové cítenie hovoriach dovoľuje*“ (2006, s. 89). Ako ukážku analyzuje anglické slovo *teenager*, ktorého náležitá podoba v slovenčine je *tínejdžer*. Upozorňuje, že anglické samohláskové skupiny *ee* a *ea* by sa mali transfonemizovať ako [í], podobne ako je to v slovách *líder*, *lízing* či *díler*. Takéto slová však do slovenčiny prenikajú so skrátenou samohláskou [í] – *[tínejdžer] a *[bigbit]. Takisto je nesystémové vynechávať polosamohlásku [j] v podobe [tínedžer], keďže anglickej dvojhláske [ei] zodpovedá slovenské [ej]. Na porovnanie uvádza autorka už udomácnené slová [lejer] (pri vynechaní hlásky [j] by to bol *[lezer]) či [mejkap] (pri vynechaní hlásky [j] by to bol *[mekap]). A. Böhmerová dodáva, že vynechávanie hlásky [j] je nielen nesystémové, ale aj lexikálne a sémanticky nenáležité, pretože v angličtine existuje slovo *edge* (s významom *ostrie*, *okraj*, *hrana*, *ostrosť* a pod.) s fonetickým prepisom [edž]. Tvar [tínedžer] by mal tak celkom iný význam a nezodpovedal by pôvodnému anglickému významu *človek vo veku od 13 do 19 rokov*, ale skôr *človek vo veku od 13 do 19 rokov na okraji, na pokraji, na hrane* a pod. Za povšimnutie stojí, že vo svojom ďalšom príspevku *Nahliadnutie do prítomnosti anglicizmov a dynamiky*

ich vplyvu na jazykové roviny súčasnej slovenčiny (2015) A. Böhmerová uvádza príklady slov, v ktorých sa anglicizmy dostali do slovenčiny bez hlásky [j] – [gɾep] alebo [gɾepfrút] z angl. grapefruit, [tréning] z angl. training či [ketering] z angl. catering. Túto skutočnosť vysvetľuje tak, že „koexistencia rôznych spôsobov transfonemizácie v hypostazovanej norme, ako aj otázka identifikácie proveniencie niektorých ‚udomácnených‘ anglicizmov ako výsledok o. i. rozličných období prevzatí, kontaktných situácií, stupňa asimilácie a postojov k nej vytvára istý tlak na možnosť reinterpretácie príslušných systémových vzťahov pri transfonemizácii, prirodzene, pri rešpektovaní existujúcej variantnosti a dynamických tendencií“ (2015, s. 307). Preberanie slov je teda komplexným interlingválnym procesom, pri ktorom je dôležité poznať štruktúru aj význam pôvodného slova a aplikovať systémový prístup, ktorý J. Horecký vysvetlil ako potrebu „uplatňovať taký spôsob myslenia, riešenia problému i argumentácie, pri ktorom sa jazyk chápe komplexne vo svojich vonkajších i vnútorných súvislostiach“ (Horecký, 2001, s. 23).

2 ANALÝZA

Do korpusu sme z textov zaradili 476 položiek. Na podstránke agentúry Triad je uverejnený slovník marketingových pojmov (ďalej „Marketingový slovník“), z ktorých 44 anglických výrazov a 17 anglických skratiek sme síce nezaradili do korpusu, ale využili sme ich pri definíciách niektorých anglických výrazov pre potreby tejto práce.

Zoznam výrazov v jednotlivých kategóriách nie je vyčerpávajúci, pretože tie, ktoré sa často opakovali (napr. *online*, *post*, *print*, a pod.) alebo sa opakovali v rôznych pádoch (napr. *tutoriál*, *tutoriály*, *v tutoriále*, a pod.), sme do korpusu nezaradili a niektoré sme neboli schopní jednoznačne zatriediť do správnej kategórie. Napríklad, slovo *spot* v spojení *televízny spot* vyzerá ako slovo z 1. kategórie COOKIE, avšak na inom mieste v rámci tej istej marketingovej agentúry sa vyskytuje vyskloňované, čiže ako slovo kategórie 2a COPYWRITERI: *kampaň podporili rozhlasovým spotom*. Ďalším príkladom sú spojenia v *online prostredí*, kde v lokáli slovo *online* nemuselo meniť svoju pôvodnú podobu, zatiaľ čo v genitívnom spojení *aby online nebolo málo*, je slovo *online* vyskloňované dokonca s morfológickou alternáciou, ktorá sa prejaví elíziou hlásky [e] v koreni slova. Slová, pri ktorých nevieme jednoznačne určiť, či sú, alebo nie sú vyskloňované, končia často na hlásku [e] a v slovenčine by sa skloňovali podľa vzoru dub, napr. *v našom office*, alebo podľa vzoru žena, napr. *albumu na mikrosite*. To by sme zistili až v ústnej interpretácii slova alebo na základe analógie, ako napríklad v ukážke *kampaň nasadená v online a outdoore* – tu možno predpokladať, že by sa slovo *online* neprečítalo [onlajn], ale vyskloňovalo by sa [onlajňe].

Pri slovách z kategórie 2b MÍTINGY sme pri fonetických prepisoch hlások badali klasické tendencie, ktoré sa vyskytujú pri udomácnovaní anglických slov, ako napríklad **konverter** (zo slova *converter*, c [k]→k), **finišuje** (zo slova *finish*, sh [ʃ]→š), **gúglili** (zo slova *google*, oo [u:]→u), **brejkov** (zo slova *break*, ea [ei]→ej), **fejkových** (zo slova *fake*, a [ei]→ej). Vyskytlo sa však aj veľa prípadov, keď sa obdobné (a niekedy ani rovnaké) prepisovacie metódy nevyužili, a to v slovách, ktoré pravdepodobne ešte nie sú pripravené, aby sa v slovenčine udomácnili, napr. **reach** (ea [i:] nie je prepísané ako ríč), **boostovať** (oo [u:] nie je prepísané ako *bústovať), **brandom** (a [e] nie je prepísané ako *brendom) atď. Zaujímavé je, že samohláskový zhhluk ou [au] a samohláska i [ai] sa neprepisujú ako *autsajderi v slove *outsider*, i keď sa toto slovo už nachádza v kodifikačných slovníkoch slovenčiny. Napriek dlhoročnému používaniu sa slovo nedočkalo fonetického prepisu, ktorého sa striedmo používané anglické slovo *firegun* dočkalo v ukážke *Kollčis je proste fajrgan*. I keď v iných textoch sa takáto podoba pravdepodobne nevyskytne tak rýchlo, v tomto prípade je reprezentantom takmer všetkých vlastností anglicizmov, ktoré sme vyššie vymenovali; je moderné, aktuálne, výstižné, ekonomické, expresívne, aj neformálne. V korpuse sa vyskytli aj prípady, keď v rámci jedného textu bolo slovo raz foneticky prepísané do slovenčiny, teda udomácnené, a raz v pôvodnej podobe, napr. *fake* vs *fejk*, *speakeri* vs *spíkri*, *show* vs *šou*, *chat* vs *čet*.

Zo slov s foneticky motivovaným poslovenčovaním ortografie je zaujímavé slovo *fičúra*, ktoré pochádza z anglického slova *feature*. V prípade tohto slova je naozaj pomerne zložitá najšť slovenský ekvivalent a pojem nie je vysvetlený ani v *Marketingovom slovníku*. *Feature* je nejaká črta, funkcia, prvok, je to slovo, ktorého význam je úplne definovateľný a pochopiteľný len v kontexte. V našom korpuse sa toto slovo vyskytlo niekoľkokrát. Ukážka: *Boj Snapchatu o prežitie v podobe funny fičuriek v ich Snap Maps (real-time efekty počasia a efekty spojené so špeciálnymi dňami ako narodeniny alebo sviatky) a možnosť kúpiť si priamo cez Snapchat lístky na koncert, či športový zápas (spolupráca so Seat Geek)*. *Fičúrka* je teda v rámci chápania sociálnych sietí a technológií chápaná ako nejaká nová funkcia, vylepšenie, niečo navyše. Toto slovo nás zaujalo z osobných dôvodov. I keď sa anglická dvojhlasica *ea* [í] v tomto prípade správne prepísala na slovenské *í*, počas nášho päťročného pôsobenia v marketingu sme sa častejšie stretávali s výrazom *fičúra*. Internetový vyhľadávací program *Google* identifikoval 2 780 výsledkov pre slovo „fičúra“ a 7820 výsledkov pre slovo „fičúra“. Väčšina používateľov poslovenčenej verzie tohto slova očividne rešpektuje jeho anglický pôvod, i keď sa nájdu aj takí, ktorí majú potrebu dodržať pre slovenčinu príznačné rytmické krátenie a používať slovo *fičúra*. V rozpore so zástancami tejto verzie je však jeho nápadná podoba s už existujúcim slovenským slovom *fičúr*. Je tu však ešte jedna zaujímavá okolnosť v súvislosti s viacvýznamosťou slova *feature*. Jeho

ďalší význam sa do slovenčiny prekladá v mužskom rode ako *fíčer*. Táto podoba slova sa už dostala aj do kodifikačných slovníkov slovenčiny a označuje „*rozhlásový a televízny žáner; aktuálny príspevok umelecko-publicistického žánru, ktorý využíva prostriedky reportáže, správy, skeču, dramatickej scény, hudby a špecifické prvky rozhlasovej a televíznej techniky*“ (Fíčer, n.d.).

Ako sme už spomenuli vyššie, niektoré výrazy a slovné spojenia sa opakovali viac ráz a nie vždy v rovnakej podobe v rámci jednej agentúry, niekedy ani v rámci jedného článku. K tejto téme by sme radi pridali ešte niekoľko príkladov, pri ktorých nemožno kategóriu určiť nielen pre skloňovanie, ale vyslovene pre ignoráciu úzusu o koherentnosti a kohéznoti textu. V korpuse z jednej webstránky sa objavili spojenia *registrácia na mikrosite; vytvorili sme microsite; na mikrostránke mali pripravené nové video*. Všetky tri zvýraznené slová odkazujú na „*samostatnú web stránku, vytvorenú za účelom prezentácie konkrétneho produktu, služby, špeciálnej ponuky, či jednorázovej udalosti*“ (Mikrostránka, n.d.). Zatiaľ čo v prvom príklade je výraz poslovenčený a v hovorenej reči by bol pravdepodobne aj vyskloňovaný [na mikrosajte], v druhom spojení je slovo v pôvodnej anglickej podobe (prefixoid gréckeho pôvodu *micro* napísaný ako *mikro*) a tretie slovné spojenie obsahuje preklad do slovenčiny. Ako analogické príklady možno uviesť ukážky s výrazmi, ktoré by sme do slovenčiny preložili ako *skupinový* *čet* a *pracovné stretnutie*. V jednej ukážke sa píše, že *do skupinového chatu sa budete môcť dostať aj linkom* a vzápätí sa hovorí o adminoch *v group chatoch*. Pracovné stretnutie malo v korpuse tri rôzne verzie v bezprostrednej blízkosti. V jednom odseku sa hovorí o aplikácii, *ktorá sleduje dochádzku zamestnancov, meetingy, dovolenky a štatistiky odpracovaného času*, v ďalšom odseku už aplikácia *počíta kumulatívny čas všetkých ľudí, ktorí sú na mítingu* a o pár riadkov nižšie je popísaná *mobilná aplikácia pre efektívne pracovné stretnutia*. V prvej ukážke je slovo *meeting* v N pl. vyskloňované podľa vzoru *dub* so slovenskou koncovkou *-y* (slovo z kategórie 2a COPYWRITERI), v druhej je prispôsobenie slovenčine markantnejšie, pretože anglický samohláskový zhluk *ee* je prepísaný na slovenskú dlhú hlásku [í] (slovo z kategórie 2b MÍTINGY).

Vráťme sa ešte k prvej ukážke použitia slova *meeting* z predchádzajúceho odseku. Sú v nej vyrátané viaceré položky, ktoré aplikácia dokáže sledovať. Položky sú vymenované v slovenčine, pričom slovo *meetingy* by sa dalo nahradiť ekvivalentným slovenským výrazom *pracovné stretnutia*. Takéto slovensko-anglické kombinácie pri vyratúvaní sú veľmi populárne. Uvedieme ďalšie príklady: *príspevky na sociálne siete, headliny, slogany; pre surfy, paddleboardy a podobný letný „lyžiarsky výstroj“; kampaň, ktorá zahŕňa TV spoty, rádio, outdoor, printy, PR, content marketing, digital, vytvorenie novej značky, nastavenie komunikačnej stratégie; stačí upraviť len veci, ktoré chcete mať iné, napr. timing, budget, cieľenie; reklama môže byť optimalizovaná na video views, reach, brand awareness,*

traffic, *konverzie*, *app install* a *lead generation*. Pri čítaní takýchto textov človek musí myslieť v angličtine aj slovenčine súčasne. Pri niektorých slovách je anglický výraz ekonomickejší a exaktnejší (napr. *outdoor*), otázkou však zostáva, aké dôvody vedú autorov textov raz k prekladu anglických výrazov a raz k ich použitiu v angličtine napriek tomu, že majú v slovenčine svoj plnohodnotný ekvivalent.

Napriek tomu, že slovenské preklady niektorých anglických slov a výrazov sa bežne používajú, marketing si častokrát zvolí radšej pôvodný anglický výraz. Deje sa tak z dôvodov, ktoré sme už spomenuli vyššie, čiže pre ekonomickosť, kreatívnosť, odbornosť, modernosť, aktuálnosť, výstižnosť, expresívnosť a neformálnosť anglických výrazov. Možno pridať ešte pocit prestíže (anglické slovo *storytelling* znie „coolovejšie“ než slovenské *rozprávačstvo*, *rozprávanie*), potrebu sémantickej exaktnosti (anglické slovo *mentoring* namiesto slovenských prekladov *poradenstvo*, *zaúčanie* alebo *osobné vedenie*), no a častokrát sú užívatelia jazyka len „leniví“ porozmýšľať nad ekvivalentom, ktorý v slovenčine existuje, napr. *screen world* (v zmysle *svet na obrazovke*); *user generated content* (v zmysle *obsah vytvorený používateľmi*); *mediabudget* (v zmysle *rozpočet na mediálnu kampaň*) atď. Pre marketingové texty sú aj tieto dôvody dôležité a atraktívne. Takýmto „miešaním jazykov“ vznikajú aj kolokácie zo slovenského slova a/alebo anglicizmu spojeného s anglicizmom alebo anglickým výrazom, ktoré definujeme v tejto práci ako kategóriu 3a ART FASHION MAGAZÍN, napr. *built-in mikrofón*, a 3b TEASINGOVÁ KAMPAŇ, *brandová komunikácia*.

V niektorých prípadoch možno použitie anglických výrazov odôvodniť medzinárodným charakterom kampane, keď informácie musia byť zrozumiteľné širšiemu kruhu čitateľov, ako napríklad pri zoznamoch ľudí, ktorí sa na konkrétnom projekte podieľali. Na porovnanie uvádzame tri ukážky, pričom v tretej sa opäť stretávame s nevyvetliteľnou kombináciou angličtiny a slovenčiny.

Ukážka 1

CREDITS:

Stills:

Photography and Visual Direction:

Creative Producer:

Photo postproduction:

Video:

Director:

DOP and Video Edit:

Ukážka 2

Credits:

Chief Creative Officer:

Creative Director:

Copywriter:

Art Director:

Strategy:

Account Manager:

Ukážka 3

Vizitka kampane:

Klient:

Agentúra:

Creative director:

Art director:

Copywriter:

Account manager:

Produkcia:

<i>Creative Producer:</i>		<i>Réžia:</i>
<i>Poem:</i>		
<i>Voice over:</i>		
<i>Music:</i>		
<i>Styling:</i>		
<i>Make-up Artist:</i>		
<i>Hair Stylist:</i>		
<i>Models from EXIT MM:</i>		
<i>Production Manager:</i>		
<i>Produced by:</i>		
<i>Photographer`s agent:</i>		

Niektoré anglické slová sú známe všetkým používateľom internetu, niektoré sú odbornejšie. Stáva sa, že namiesto toho, aby sa tie odbornejšie preložili, je pri nich vysvetlenie alebo popisok, napr. *testuj presný **set-up**, t. j. presné miesto, kde sa to bude odohrávať, s konkrétnou technikou, kamerami, káblami, baterkami, počítačom...*

V súvislosti s vysvetleniami a popisami je vhodné spomenúť skratky. Zo skratiek, ktoré sa dostali do korpusu, považujeme za prínosné spomenúť len tie, ktoré súvisia s marketingom, pretože tie sa vyznačujú odbornosťou, a preto si v istých situáciách vyžadujú vysvetlivky. Skratka *POS*, ktorá znamená *point of sale* (miesto predaja), sa vyskytla v ukážke *ku kampani patrili už tradične printy, POS a rádio spot*. Skratka nie je nikde vysvetlená, od čitateľa sa teda očakáva, že jej bude rozumieť. Podobne je to s druhou skratkou *OOH*, čiže *out-of-home advertising* (forma vonkajšej reklamy), v ukážke *aplikovali sme ju na OOH formáty, printovú aj bannerovú reklamu*. Obdobne je to so skratkami *UTM*, čiže *Urchin tracking module* (päť parametrov na sledovanie efektivity odkazov), a *URL*, čiže *uniform resource locator* (označenie internetového zdroja) v ukážke *chcete mať detailne otagovanú UTM-kami, využite "Dynamické URL parametre"*, alebo so skratkami *CPM*, čiže *cost per mille* (v marketingových kampaniach je to cena za milión impresií), *CPV*, čiže *cost per view* (cena za zhliadnutie), *CPC*, čiže *cost per click* (cena za kliknutie), a *CPE*, čiže *cost per engagement* (cena za interakciu), v ukážke *Raketka odletela na konci minulého mesiaca z našich feedov a už môžeme s určitosťou potvrdiť, že je mimo našej slnečnej sústavy. CPM, CPV, CPC a CPE sú opäť v norme*. Ďalšia skratka je *YoY*. Vznikla zo spojenia *year on year* (medziročne). Vyskytla v texte len akoby medzi rečou, ako dodatková informácia uvedená

v zátvorkách a predchádzal jej slovenský výklad, ktorý bol najpodstatnejší a zaobišiel by sa aj bez skratky: *v porovnaní s rovnakými mesiacmi predchádzajúceho roka* (YoY). I keď skratky by mali byť cieľovej skupine čitateľov webstránok marketingových agentúr všeobecne známe, nemusí to platiť o anglických skratkách v slovenských textoch a vysvetlivky sú v týchto prípadoch na mieste.

V nadväznosti na všetky vlastnosti, ktoré anglické výrazy majú alebo môžu mať, je potrebné vyzdvihnúť kreativitu. Tá hrá v marketingu nezastupiteľnú úlohu. Čo všetko je však v mene kreativity dovolené? Funkcie Instagram Story a Facebook Story umožňujú používateľom zverejňovať príspevky, ktoré po 24 hodinách zmiznú. Vo svete sociálnych sietí nie je táto funkcia novinkou, ale v marketingových textoch sme nenarazili ani na jediný príklad, kde by bolo slovo *Story* preložené ako *Príbeh*, i keď slovenská verzia Facebooku s týmto pomenovaním pracuje. Avšak rôzne verzie anglického slova *Story* sme v marketingových textoch objavili. Píše sa o *postoch v story*; ako v *storkách* propagovať svojho aseta; *screenshortnete niekoho stories* a pod.

Ako vidno aj na predchádzajúcej ukážke, v textoch sa pomerne často vyskytujú rôzne tendencie v skloňovaní anglických slov. Pri propriách je situácia obohatená o kombinácie s veľkým a malým začiatočným písmenom. Ako príklad uvedieme názov sociálnej siete *Facebook* v niekoľkých podobách. V prvej ukážke, *nabiť fíčurkami aj na Facebook-u*, možno proprium *Facebook* zaradiť do kategórie 2a COPYWRITERI, i keď je vyskloňované neštandardne, s použitím spojovníka. Zachovalo si však veľké začiatočné písmeno, ktoré je pre propriá príznačné. V druhej ukážke *pre nás je to poslanie tvoríť z nej love brand na facebooku* už piatym rokom si už veľké písmeno nezachovalo. V tretej ukážke si veľké písmeno zachovalo a vyskloňovalo sa, opäť, bez použitia spojovníka: *aj na Facebooku budeme mať secret (unlisted) videá*. Slovo je vyskloňované bez spojovníka, pričom takáto forma dáva čitateľovi pocit, že slovo je v slovenčine viac udomácnené.

Realizácii alternácií v skloňovaní anglických proprií sa venuje M. Ološtiak v monografii *Status vlastného mena (Adaptácia anglických proprií v slovenčine)* (2007). Hovorí, že sa využívajú dve navzájom sa vyvažujúce tendencie: „(a) *tendencia prispôbiť cudzie meno gramatickým štandardom slovenčiny, ktorá sa prejavuje aj v uplatňovaní morfológických alternácií (Manchester – z Manchesteru, Vancouver – vo Vancouvri)*; na druhej strane (b) *tendencia k jednotnej podobe tvarotvorného základu, ktorá sa spolupodieľa na úspešnej identifikácii mena v komunikácii (Manchester – z Manchesteru, Vancouver – vo Vancouveri)*. Slovenčina do adaptačnej hry nasadzuje predovšetkým centrálné mechanizmy a cudzie jazykové prvky zásadnejším spôsobom nenarúšajú trendy vo vývine spisovnej slovenčiny. Práve naopak, cudzie propriá sa tomuto smerovaniu prispôbujú“ (s. 173). Dve tendencie uvedené v jeho práci sú aplikovateľné nielen na propriá, ba dokonca nielen na substantíva, ale aj na ostatné slovné druhy. K týmto dvom tendenciám

a k skloňovaniu cez spojovník možno pridať ešte tendenciu tretiu, a to používanie anglických koncoviek. Pri skloňovaní substantív sme sa stretli so skloňovaním so slovenskými koncovkami pridanými cez spojovník, napr. **downvote-y** nie sú **dislike-y**, stretli sme sa aj so slovenskými koncovkami bez spojovníka, napr. *najlepšie čísla dosahujú **YouTuberi/ky**; získali dva **shortlisty**; dávať pozor na **budgety a timingy**, v nastaveniach pri **livestreame**; vo vyhradenom **inboxe**, nie v **Messengeri**; po krátkom **teasingu**; nezdravé **snacky**; vyboxovať v agentúre **resourcy** (príčom tu prichádza k elízii hlásky -e z angl. slova *resource*), aj s ukážkami, v ktorých je k slovám pri skloňovaní v pluráli pridaná anglická koncovka -s, napr. *budú mať zrejme len vybrané **Pages**; WhatsApp skupinové hovory a **stickers**; info pri **Instant Articles**; ak máme v **job positions** niečo s marketingom; boj Snapchatu o prežitie v podobe **funny fičuriek** v ich **Snap Maps***. Dôvodom použitia spojovníka vo vyššie uvedených prípadoch by mohla byť „komplikovanosť“ slov, pretože ide o slová, pri ktorých sa nedá slovenský plurál vytvoriť jednoznačným spôsobom – autori si nie sú istí, ktorú z tendencií si vybrať, či vynechať -e, alebo nevynechať -e, alebo pridať anglickú koncovku -s, preto volia štvrtú alternatívu – ponechať -e a skloňovať so slovenskou koncovkou cez spojovník. Zdá sa však, že použitie spojovníka pri skloňovaní je častokrát náhodné, napr. *niekoľko dní pred **stream-om***. Piatu alternatívu možno identifikovať v ukážke ***highlighty** z **Facebooku, Instagramu** a čo to aj z **Youtube** a **Snapchatu***. V nej sú vyskloňované všetky anglické slová okrem „komplikovaného“ slova *Youtube* so samohláskou -e na konci. Samohláskový zhuk -eu (t.j. *Youtubeu*) autor textu obišiel tak, že slovo vôbec nevyskloňoval, i keď v iných prípadoch a pre iných autorov hláska -e na konci slova nepredstavuje pri skloňovaní problém, napr. *zdieľajú s **Googlom***.*

Na základe ostatných príkladov možno konštatovať, že nejednotnosť pri skloňovaní sa deje len v nominatíve a lokáli, pričom v ostatných pádoch je singulár aj plurál už tvorený prevažne slovenskými koncovkami, napr. (G) *mení meranie **organického reachu**; presuniete na **post do feedu**; s najväčším počtom **followerov**; slovami **voiceoveru***; (D) *spôsobovať vrásky nejednému **streamujúcemu***; (A) *za follow im sľubujú zľavové **vouchre**; cez káblik a **powerbanky***; (I) *je sám **challengerom** v tech oblasti; pracovať so svojím **brandom*** atď. Zaujímavé je zistenie, že slová skloňované podľa vzorov podstatných mien, ktoré majú v pluráli rovnakú podobu v nominatíve i akuzatíve, sme neobjavili slovo, ktorého množné číslo by sa utvorilo anglickou koncovkou -s, napr. *cez káblik a **powerbanky*** (nie *cez káblik a **powerbanks***); *scenáre pre videá, príspevky na sociálne siete, **headliny*** (nie *scenáre pre **headlines***); *pre surfy, **paddleboardy*** (nie *pre surfy, **paddleboards***). Tvrdíme, že v genitíve, akuzatíve, datíve a inštrumentáli majú pri skloňovaní prevahu slovenské koncovky, ale nemožno hovoriť o pravidle, pretože občas sa objavia aj anglické koncovky (i keď kvantitatívne je ich výskyt zanedbateľný), napr. (G) *záujmy a zážitky prostredníctvom **stories***.

Z morfológických tém je zaujímavé pozorovať aj to, aký rod (a následne vzor) dostanú anglické podstatné mená v slovenčine. Na ukážku uvádzame štyri príklady. Slovo *office*, v slovenskom preklade *kancelária* (ženského rodu), sa skloňuje ako mužské podstatné meno, i keď výslovnosťou [ofis] by sa dalo skloňovať aj podľa ženského vzoru, vzoru *dľaň*, napr. *v našej ofici*. Druhé slovo, slovo *brand* v ukážke *hľadáte najlepšieho influencera pre váš brand*, sa do slovenčiny prekladá ako *značka*, ale v slovenčine by sme len ťažko našli vzor, podľa ktorého by sa toto slovo dalo vyskloňovať, preto je skloňovanie v mužskom rode pravdepodobne najideálnejším riešením. Posledné dva zaujímavé prípady sme spozorovali v ukážkach *myslieť viac na awareness*, *na ktoré sa už desiatky rokov zameriava TV reklama a podľa svojej bio*. Slovo *awareness*, v zmysle *povedomie, šírenie dobrého mena*, je v slovenčine stredného rodu, a tomu zodpovedá aj spojenie *na ktoré*, i keď teoreticky existuje možnosť, že slovo by mohlo byť vyskloňované aj v mužskom rode, podľa vzoru *dub*, napr. *bez awarenessu by úspech nedosiahli*. Slovo *bio* by sa malo skloňovať ako podstatné meno stredného rodu podľa vzoru *mesto* alebo by malo byť nesklonné, ale zámeno *svojej* naznačuje, že ide o ženský rod. Určovanie rodov a vzorov je pri niektorých anglických slovách pomerne komplikované, navyše, teória sa od praxe častokrát líši. To potvrdzujú aj diskrepancie, ktoré nájdeme v použití cudzích, ale už udomácnených slov. Napríklad, podľa *Jazykovej poradne* sa slovo *voucher* skloňuje podľa vzoru *dub* ako ostatné cudzie slová zakončené na *-el, -er* (*Voucher, n.d.*), ale v korpuse sa stretávame s podobou *zľavové vouchre*.

Na otázku, či existujú pravidlá na skloňovanie anglických slov v slovenčine, pravdepodobne nejestvuje jednoznačná vedecká odpoveď a musíme konštatovať, že častokrát všetko závisí od preferencií pisateľa textu.

Vrátíme sa ešte k slovu *Facebook*, lebo v súvislosti s ním možno pozorovať ešte jeden zaujímavý jav v adjektívnych formuláciách *okrem toho sa stal z Facebook Stories aj reklamný placement a spravujete dlhodobo bežiacu Facebook kampane* (napríklad *trafficové, konverzné*). Vzťahové adjektíva utvorené od vlastných podstatných mien sa v slovenčine píše s malým začiatočným písmenom. Navyše, ak v predchádzajúcich dvoch ukážkach prišlo k skloňovaniu anglického výrazu *Facebook* v substantívnej forme podľa pravidiel slovenského jazyka, malo by byť vyskloňované aj v adjektívnej forme, ako, koniec-koncov, naznačuje aj vyskloňovanie adjektívnych foriem slov *traffic* a *konverzia* v zátvorkách z druhej formulácie – *trafficové* a *konverzné kampane*. Po správnosti by sa malo teda písať *facebookové kampane*. Pri prvej ukážke je nevyskloňované slovo *Facebook* v adjektívnej forme viac akceptovateľné, pretože výraz *Facebook Stories* sa môže považovať ako názov nového fenoménu. I keď prax dokazuje, že adjektívne formy sa z anglických výrazov tvoria, napr. vyššie uvedený výraz *trafficové kampane*; ďalej *teasingová kampaň*; *printovú aj bannerovú reklamu*; v *outdoorových formátoch*,

potom možno nájsť aj anglický výraz, v ktorom je časť vyskoľňovaná a časť nie, napr. *admini* v **group chatoch**, aj anglické slovo alebo anglické slovné spojenie na pozícii modifikátora v kombinácii so slovenským podstatným menom, čím sa vytvárajú hybridné spojenia kategórie 3a ART FASHION MAGAZÍN (napr. **backstage** fotky; **pouličný happening**; **milióny fake** účtov; **fashion** strediská; **príkladom up-to-date** obsahu, **online** a **offline** kreatívci, **veľa fresh** nápadov atď.) a 3b TEASINGOVÁ KAMPAŇ (napr. **hiringové** veci; **outdoorový** formát; **printové** médiá; **lokálne shoppingy** atď.).

Pri časovaní slovies možno nájsť verzie so spojovníkom, napr. čo **like-ujú** naši kamoši, no častejšie bez neho, napr. **okrem ľudí už môžeme followovať** aj hashtagy, pretože sa **prescrollovala** na to podstatné; **momentálne finišuje**; **hromadne gúgli-li**; **sprijemní/uláhčí stalkovanie** frajerov/frajeriek, ktoré na obrázku **otagujete**; keď **screenshotnete** niekoho stories; **teambuildingujeme** na lyžiach; **byť schovaný a snipovať** atď. Pri časovaní sme v korpuse mali len slová so slovenskými koncovkami.

Okrem slovenských gramatických prípon dostávajú anglické slová aj slovenské predpony. Vidno to na príklade *informácie, ktoré na obrázku otagujete*. Anglické sloveso (*to*) **tag** prekladáme do slovenčiny ako *označiť*. V uvedenom príklade si význam spojenia vyžadoval v slovenčine použitie dokonavého slovesa (pretože by sa dalo paradigmaticky nahradiť iným dokonavým slovesom, napr. *informácie, ktoré na obrázku dokreslíte/nakreslíte*). Okrem verzie *otagujete*, kde sa predponou vytvoril dokonavý vid, by sme sa mohli stretnúť aj s verziou *tagnete*, tá by patrila do skupiny slovies, ktorej dokonavý vid sa tvorí príponou alebo zmenou koreňa slova.

Vďaka marketingu vznikajú aj slová, ktoré sa dajú zaradiť jedine do poslednej, 4. kategórie kuriózných slov a výrazov. Ako príklady uvádzame spojenia *navrhli vlastné videá s viacerými exekúciami* a *možnosti ochrany pred kyber* útokom. Slovo *exekúcia* je podľa kodifikačných slovníkov (Exekúcia, n.d.) „1. *zákonom stanovené vymáhanie pohľadávok na základe súdneho, úradného al. iného rozhodnutia, exekučného titulu, postihujúce najmä dlžníkov; úradné zhabanie a predaj zrážky zo mzdy, predaj hnutelných, nehnuteľných vecí* a 2. *(v trestnom práve) výkon trestného rozsudku, najmä poprava; výkon rozhodnutia*.“ Anglické slovo *execution* s významom *realizácia* je v podobe *exekúcia* tzv. *faux amis*, čiže akési medzijazykové homonymum bez významovej podoby. Čo sa týka druhej ukážky, v slovenčine existuje slovo *kybernetický* ako absolútne ekvivalentný výraz k anglickému adjektívu *cyber*. Slovo *kyber* by sa dalo hodnotiť ako slovo z kategórie 2b MÍTINGY. Už sme však spomenuli, že v rámci tohto príspevku nechceme hodnotiť aktuálne trendy v používaní anglických výrazov, ale nechceme sklznúť ani k čírej klasifikácii výrazov. Pri tých, ktoré sú vyslovene deviačné vo vzťahu k Dolníkovej teórii o funkčnosti, potrebnosti a vhodnosti, by sme preto radi apelovali na používateľov jazyka, aby vznik a podporovanie používania takýchto výrazov prehodnotili.

ZÁVER

Pri analýze korpusu nás najviac zarazila nejednotnosť v používaní pojmov. Nie je reálne, aby vo veľkých agentúrach písal texty len jeden človek alebo aby jeden človek čítal všetky texty pred publikovaním na webstránke, mali by však existovať komunikačné manuály, ktorými by sa mali riadiť všetci zamestnanci, aby sa zabezpečila koherencia a kohézia komunikácie naprieč všetkými kanálmi. Ak sa raz v komunikačnom manuáli rozhodne, že slovo *content* sa bude prekladať ako *obsah*, nemal by sa vyskytnúť v jednej vete výraz *nesprávny content* a hneď v nasledujúcej vete formulácia *aký obsah je pre vašu cieľovú skupinu zaujímavý*.

Texty v slovenčine by mali byť prispôbené slovenskému čitateľovi. Ak sa aj autor rozhodne použiť anglické alebo poslovenčené anglické výrazy, podľa nášho subjektívneho názoru sú vysvetlivky elegantným riešením pri mnohých slovách, ktoré nemajú svoj ekvivalent v slovenčine alebo pri tých, ktorých preklad nemá tie vlastnosti, ktoré anglické výrazy majú. Napríklad slovo *tzv.* pred anglickým výrazom *age checker* v ukážke *každá značka propagujúca alkohol alebo cigarety by mala mať pri návšteve svojej stránky v úvode tzv. age checker*, je podľa nás dobrým začiatkom. Veta by však mala pokračovať napríklad takto *...tzv. age checker, čiže akúsi kontrolu veku*.

Cieľom tohto príspevku bolo zamyslieť sa nad aktuálnou situáciou v marketingu so zreteľom na Dolníkovu teóriu o využívaní anglicizmov a anglických výrazov len vtedy, keď sú funkčné, potrebné a vhodné. Zistili sme, že zo 456 anglických slov a výrazov patrí 165 do 1. kategórie COOKIE, ortografia 192 anglických slov prechádza alebo prešla zmenou (z toho 165 patrí do kategórie 2a COPYWRITERI a 27 slov do kategórie 2b MÍTINGY), 65 výrazov je kombináciou kategórií 1, 2a a 2b (z toho 15 patrí do kategórie 3a TEASINGOVÁ KAMPAŇ, 25 do kategórie 3b ART FASHION MAGAZÍN a 20 do kategórie 3c SHOPPING TAGY) a v korpuse bolo aj 20 anglických skratiek. Z analýzy korpusu je jasné, že k mnohým zo 476 položiek existujú štýlovo a významovo zodpovedajúce slovenské ekvivalenty, faktom však zostáva, že je len na používateľoch jazyka, či ich začnú využívať alebo sa naďalej uspokojia s anglickými a poslovenčenými anglickými výrazmi.

LITERATÚRA

BÖHMEROVÁ, Adela: Z problematiky prepisovania anglických prevzatí. In: *Kultúra slova* 40(2), pp. 86-89 [online]. Bratislava: Orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV, Jazykového odboru Matice slovenskej a Ústrednej jazykovej rady Ministerstva

- kultúry SR, 2006. [cit. 2018-07-12]. Dostupné na <<http://www.juls.savba.sk/ediela/ks/2006/2/ks2006-2.pdf>>.
- BÖHMEROVÁ, Adela: Udomácnení hostia? Nahliadnutie do prítomnosti anglicizmov a dynamiky ich vplyvu na jazykové roviny súčasnej slovenčiny. In: *Človek a jeho jazyk 3: inšpirácie profesora Jána Horeckého*, pp. 302-313. Bratislava: Veda, 2015. ISBN 978-80-224-1181-3.
- DOLNÍK, Juraj. Preberanie výrazov a kultivovanie spisovného jazyka. In: Bosák, J. (Ed.) *Internacionalizácia v súčasných slovanských jazykoch: za a proti*. Bratislava: Veda, 1999, s. 83 – 87.
- Exekúcia. (n.d.) Dostupné na <<http://slovníky.juls.savba.sk/?w=exek%C3%BAcia&s=exact&c=Y094&d=kssj4&d=psp&d=sssj&d=scs&d=sss&d=peciar&d=hssjV&d=berno lak&d=obce&d=priezviska&d=un&ie=utf-8&oe=utf-8#>>>.
- Fíčer. (n.d.) Dostupné na <<http://slovníky.juls.savba.sk/?w=f%C3%AD%C4%8Der&s=exact&c=o995&d=kssj4&d=psp&d=sssj&d=scs&d=sss&d=peciar&d=hssjV&d=berno lak&d=obce&d=priezviska&d=un&ie=utf-8&oe=utf-8#>>>.
- HORECKÝ, Ján. *Kultivovanie slovenčiny. Princípy a kritériá. Spisy slovenskej jazykovednej spoločnosti 4* [online]. Bratislava: Slovenská jazykovedná spoločnosť SAV, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, 2001. 52 s. [cit. 2018-7-15]. Dostupné na internete: <<http://www.juls.savba.sk/ediela/spisySJS/4/SpisySJS4.pdf>>.
- JESENSKÁ, Petra. Stylistic value of English elements in the Slovak language In: *Journal of language and cultural education* 3(1), 2015, pp. 223-237.
- JESENSKÁ, Petra. Analysis of Neological Anglicisms used in Slovak from Aspects of Orthography and Frequency in the Slovak National Corpus. In *European Journal of Social and Human Sciences* 12(4), 2016 [online]. ISSN 1339-6773. [cit. 2018]. Dostupné na internete: <<http://oaji.net/articles/2017/739-1493900264.pdf>>.
- KATRENIÁKOVÁ, Zdena. *Anglicizmy v slovenčine z hľadiska didaktiky komunikácie*. Banská Bystrica: Metodické centrum, 2002. ISBN 80-8041-399-1.
- Mikrostránka. (n.d.). Dostupné na internete: <<https://blog.triad.sk/marketingovy-slovník/co-je-microsite/>>.
- OLOŠTIAK, Martin. *Status vlastného mena (Adaptácia anglických proprií v slovenčine)* [online]. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2007, 226 s. [cit. 2018-7-15]. ISBN 9788080686376. Dostupné na internete: <http://olostiak.webz.cz/Publikovane/propria_monografia_2007.pdf>.
- ONDREJOVIČ, S. O postojoch k internacionalizmom. In: *Internacionalizácia v súčasných slovanských jazykoch: za a proti*. Ed. J. Bosák. Bratislava: Veda, 1999, pp. 83 – 87.
- Top KRAS. (n.d.). [online]. Dostupné na internete [cit. 2018-01-21]: <<http://www.kras.sk/top-kras/>>.
- Voucher. (n.d.). Dostupné na internete: <<https://jazykovaporadna.sme.sk/q/4629/>>.

RESUMÉ

This paper sums up the results of an analysis of 476 English words, expressions and abbreviations used in texts on the websites of the ten most successful Slovak marketing agencies. The aim of the paper is to categorise the items from the corpus into four categories, taking into consideration the level (or the lack) of adaptation to Slovak. The goal is not to assess the current usage of English in Slovak texts, but rather to describe reality as it is. Marginally, the paper suggests that the authors of the texts be more considerate about the fact that Slovak equivalents of the majority of English terms do exist and relying on the usage of English terms and/or making English words and expressions „look“ Slovak via Slovak affixes and occasional modifications to orthography is not always the ideal choice.

◆◆◆

Zuzana Šrámková, MA
Mallého 22
909 01 Skalica
sramkova.zuz@gmail.com

MANIFEST TRNAVSKEJ SKUPINY O PREKLADANÍ POÉZIE: „POÉZIU NECH PREKLADAJÚ LEN BÁSNICI?“

Jana Ukušová

Jana Ukušová je študentkou druhého ročníka denného doktorandského štúdia na Katedre translatológie Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre v odbore translatológia. V roku 2017 ukončila na menovanej katedre magisterské štúdium prekladateľstva a tlmočníctva v kombinácii anglický jazyk a kultúra – francúzsky jazyk a kultúra. Vo svojom výskume sa venuje primárne odbornému prekladu a terminológii, pričom sa však zaujíma aj o otázky súvisiace s prekladom textov, ktoré sú situované na opačnej strane spektra textovej typológie, a to textov umeleckých.

ÚVOD

Obsah tohto príspevku bol do veľkej miere inšpirovaný našou prácou esejistického charakteru skoncipovanou ešte počas študentských čias v rámci predmetu Dejiny slovenskej literatúry a prekladu. K obsahovému rozšíreniu a následnému úsiliu túto prácu publikovať nás povzbudil vyučujúci Mgr. Igor Tyšš, PhD. V príspevku sa tematicky zameriavame na predstaviteľov tzv. Trnavskej skupiny, ktorí výrazne zasiahli do vývoja a formovania dejín slovenskej poézie, ako aj básnického prekladu, a na prístup, ktorý presadzovali v procese prekladu básnických textov. Vychádzame z literárneho a politického kontextu danej doby, hlavných zásad tvorby Trnavskej skupiny, ako aj textovej bázy (konkrétnych textových úryvkov z programového manifestu skupiny). Na základe analýzy uvedených východísk sa snažíme čo najadekvátnejšie zodpovedať, aký názor zastávala skupina vo vzťahu k otázke: „Poéziu nech prekladajú len básnici?“. Našu argumentáciu takisto opierame o konkrétne vyjadrenia jednotlivých predstaviteľov skupiny, pretože veríme, že môžu poskytnúť veľmi blízky a autentický pohľad na skúmanú problematiku.

1 TRNAVSKÁ SKUPINA – Miesto v dejinách slovenskej poézie

„Čo keby ste tak, chlapci, spravili skupinu?“ Takto spomína Lubomír Feldek v diele *Homo Scribens* (1982, s. 51) na úplné začiatky zoskupenia básnikov, ktoré sa do dejín slovenskej poézie zapísali pod názvom Trnavská skupina. Táto jasná výzva zaznela z úst Miroslava Válka, vtedajšieho redaktora *Mladej tvorby*. Adresoval ju štyrom mladým básnikom, z ktorých sa neskôr stali základní predstavitelia skupiny, menovite Lubomírovi Feldekovi, Jánovi Stachovi, Jozefovi Mihalkovičovi a Jánovi Ondrušovi.

1.1 Politicko-literárny kontext

Trnavská skupina sa v 50. rokoch 20. storočia začala formovať v kontexte potláčanej slobody, prejavujúcej sa aj v umení, kultúre a literatúre. Išlo o obdobie tzv. socialistického realizmu, „pseudoumeleckého“ smeru diktovaného politikmi z Ruska, kedy sa v umení obmedzovalo samostatné myslenie a kreativita s cieľom presadzovať propagandu socialistickej strany. L. Feldek toto neslobodné obdobie obrazne vystihol slovami „*totálny výplach mozgov*“ (2009, s. 9).

Vidinu zlepšenia situácie priniesli dve udalosti nasledujúcich rokov – smrť Stalina v roku 1953 a marcový zjazd komunistickej strany Sovietskeho zväzu v roku 1956, kde Nikita Chruščov odhalil Stalinove zločiny. Hoci toto obdobie „odmäku“ (ako ho nazval ruský spisovateľ Ilja Erenburg) malo len krátke trvanie, stihli sa počas neho objaviť nové trendy a smerovania odmietajúce zásady socialistického realizmu. V literárnom svete to bola práve tzv. Trnavská skupina (ibid., s. 10).

1.2 Signál prichádzajúcej zmeny

V roku 1957 príchod novej generácie básnikov do veľkej miery načrtnol práve Miroslav Válek v článku *Cesty poézie*, v ktorom o nej písal takto: „*Odkiaľ príde táto nová poézia? Príde z ulice a bude hovoriť rečou ulice. Príde z tovární, z polí, z kaviarní, z autobusov, príde zo súčasného života a bude hovoriť jeho rečou. Bude mať udivené a trocha detské, ale vidiace oči. Objaví veci netušené a nové, a bude chcieť o nich hovoriť. [...] Zrúti staré múry, ale svoj dom nebude stavať vo vzduchu*“ (Válek 1958, s. 2).

M. Válek do tohto článku šikovne zapracoval na jednej strane odkazy na aktuálne literárne dianie a na strane druhej narážky na prichádzajúcu zmenu. L.

Feldek (2009, s. 12 – 13) detailným spôsobom objasnil, že výrazy „z tovární, z polí“ niesli vtedy typický príznak štátotvornosti v súlade s požiadavkami komunistickej diktatúry, zatiaľ čo výraz „z kaviarní“, uvedený bezprostredne za nimi, sa vymykal z noriem ideológie a signalizoval príchod niečoho nového. „Udivené detské oči“ zase predznamenávali široký záber novej básnickej tvorby a jej návrat k moderne.

1.3 Oficiálne verejné vystúpenie Trnavskej skupiny

Rokom verejného vystúpenia Trnavskej skupiny bol nasledujúci rok 1958, keď boli v aprílovom čísle Mladej tvorby publikované tri programové manifesty: *Bude reč o poézii* (manifest bol oklieštený cenzúrou), *Bude reč o detskej literatúre* a *Bude reč o preklade*. Okrem týchto troch manifestov sa v čísle uvádzali aj programové básne z pera každého z predstaviteľov skupiny – básne Jána Ondruša *Pamäť*, Jána Stacha *Ranná spomienka medzi dvoma cigaretami*, Jozefa Mihalkoviča *Priložím* a Ľubomíra Feldeka *Hra pre tvoje modré oči*.

V ďalších častiach článku sa už zameriame priamo na posledný z uvedených manifestov.

2 MANIFEST BUDE REČ O PREKLADE

Hneď na úvod by sme sa mohli zamyslieť, aké príčiny viedli básnikov Trnavskej skupiny k tomu, že popri dvoch manifestoch literárneho charakteru skoncipovali aj programovú stať o svojich prekladateľských názoroch. Je známe, že všetci členovia skupiny boli okrem básnickej tvorby aktívni aj v prekladaní poézie, avšak dôvody pre verejnú manifestáciu a obhajobu ich prekladateľskej stratégie siahali hlbšie. A.Valcerová (2016, s. 82) v tejto súvislosti konštatuje, že tento manifest o preklade, ktorý kvalifikuje ako „*tektonický zlom*“ či „*prudký náraz*“, na základe ktorého sa výrazným spôsobom zmenil literárny vývin v oblasti básnického prekladu na Slovensku, sa nezrodil v akomsi vákuu nezávisle od okolitých udalostí. Naopak, predznačil ho vývoj prekladu poézie v období medzi vojnami, umelo narušený obdobím 2. svetovej vojny, ako aj obdobím Slovenského štátu. Autori R. Bílik a R. Raffaj (2014, s. 129) v tomto kontexte hovoria o dvojakej motivácii, ktorá viedla básnickú skupinu k tomu, aby verejne vystúpila aj s manifestom *Bude reč o preklade*. Na jednej strane to bola diskutabilná kvalita literárnych prekladov za sledované obdobie a na druhej požiadavka týkajúca sa inovácie estetických kritérií.

2.1 Majú poéziu prekladať naozaj len básnici?

Dovoľujeme si tvrdiť, že manifest *Bude reč o preklade* má povahu apelatívneho textu. Jeho záver sa nesie v duchu priamej výzvy: „VYZÝVAME NAKLADATELSTVÁ, ABY NEZVEROVALI PREKLADY POÉZIE NEBÁSNIKOM. UŠETRIA SI VELA BLAMÁŽÍ. ROZHODLI SME SA NEBYŤ POHODLNÝMI. KAŽDÉMU PREKLADU SA TERAZ BUDÚ ODKRÝVAŤ KARTY...“ (Feldek 1958, s. 8). V rámci tohto príspevku argumentujeme, že tvrdenie „poéziu nech prekladajú len básnici“ nie je jediným logickým vyústením tvrdenia „poéziu nemôžu prekladať nebásnici“, a navyše nie je ani riešením, ktoré sa v manifeste ponúka. V manifeste môžeme nájsť explicitné vyjadrenia: „ROZHODNE SME RADŠEJ ZA VYTVÁRANIE DVOJÍC“ či „prekladali by vo dvojici“ (ibid., s. 8). Ide o jasnú formuláciu požiadavky na spoluprácu medzi jazykovoznalým prekladateľom a básnikom, resp. prebásňovateľom doslovne preloženého textu. Protikladom osoby *nebásnik* teda v kontexte manifestu nie je nevyhnutne *básnik*, ale sú to hneď dve osoby – prekladateľ ako človek, ktorý výborne ovláda cudzí jazyk, a prebásňovateľ ako pôvodca tvorivej činnosti.

Na uvedenie príkladu toho, že samotní básnici Trnavskej skupiny sa úlohe prebásňovateľa nebránili, si poslužime dvomi predstaviteľmi: Jánom Stachom a Ľubomírom Feldekom. Dielo *Tento chlieb, ktorý lámem* (1969) od waleského básnika Dylana Thomasa preložil Stacho v jazykovej spolupráci s Ivanom Vašekom. Ľ. Feldek zase v jednom z rozhovoroch uviedol, že pri prekladoch slávneho ruského básnika Sergeja Jesenina spolupracoval s rusistom Milanom Tokárom. Tu vzniká akoby istý paradox, pretože jeho rozhodnutie nevyplýva z neznalosti ruského jazyka, ale snaží sa o dosiahnutie dokonalosti samotného prekladu, keď tvrdí: „Možno to robím preto, aby som sa vyhol miestu, čo i len jedinému, na ktorom by som sa sám mohol pomýliť.“ (Feldek 2005).

V tejto súvislosti Feldek spomína napr. aj pojem surový, resp. nahrubo preložený text, ako výsledok práce prekladateľa, ktorý nie je básnikom. Surový preklad by sa mal podľa neho vyznačovať týmito charakteristikami: „mal by byť od slova do slova preložený, obsahovať synonymá, upozornenia na slovné hračky a na rôzne významy“ (Feldek 2005).

2.2 Prekladateľský názor Trnavskej skupiny

Už sme teda objasnili skutočný význam tvrdenia, že poéziu nemôžu prekladať nebásnici. Aby sme mohli identifikovať dôvody, prečo básnici Trnavskej skupiny chápali osobu prekladateľa poézie v uvedenom zmysle, budeme vychádzať z črt prekladateľskej koncepcie skupiny vytýčenej v manifeste. Inými slovami, budeme

sa zaoberať otázkou, v čom spočíva ich dôkaz, že poéziu nemôžu prekladať ne-básnici, v prepojení na vlastnosti, ktorými by sa podľa nich mal preklad poézie vyznačovať.

Trnavská skupina v manifeste uvádza, že si predurčila „*stať sa generáciou, ktorá si nastolí tvrdý prekladateľský názor*“ (Feldek 1958, s. 6). Na úvod považujeme za relevantné uviesť, že z hľadiska binárnej opozície archaizujúci vs modernizujúci preklad básnici archaizovanie odmietajú a viackrát v manifeste zdôrazňujú, že sú „*za modernizujúci preklad.*“ (ibid., s. 7). Básnici ďalej presne vymedzujú, čo v ich očiach modernizovanie znamená:

- a) preklad má pôsobiť novo a moderne a zachovať bezprostredný vzťah k čitateľovi prekladu (odmieta sa starobylý nádych prekladu klasických diel),
- b) modernizujúci preklad nie je voľný preklad, originál má zostať neporušený,
- c) modernizujúci preklad nie je vylepšený originál, hoci ide o veľmi subjektívnu kategóriu,
- d) modernizovať znamená prekladať zdravou slovenčinou, vyberať neošúchané, nevšedné synonymá a snažiť sa vytvoriť „*prekvapujúco krásne blesnutie [...] blesnutie bez toho, aby sa proti autorovi zhrešilo*“ (ibid.).

Z jadra manifestu ďalej vyplýva, že prekladateľská koncepcia Trnavskej skupiny úzko súvisí s „dobrým“ prekladom básne. Môžeme sa preto pýtať, aký preklad básnici Trnavskej skupiny považujú za dobrý. Kľúčovým pojmom dobrého prekladu básne, s ktorým sa v manifeste operuje, je preklad asociácie. Tá je označovaná ako „*trenie hrán vzdialených plôch, ich náhle krásne susedstvo*“ alebo tiež „*hádzanie iskry*“ (ibid.). Tá sa dostáva do priameho protikladu s prekladom slova, teda doslovným prekladom. Asociácia je považovaná za základnú jednotku básne a obrazne označená nálepkou „*POZOR SKLO*“ (ibid.). Na základe prvotných významových konotácií slova „sklo“, t. j. krehkosť, jemnosť, možno usudzovať, že preklad asociácie je v ponímaní Trnavskej skupiny proces, ku ktorému treba pristupovať veľmi opatrne, aby sa v procese prekladu asociácia takpovediac „nerozpadla“. Krehkosť sa zároveň môže spájať so vzácnosťou, s jedinečnosťou predmetu, čo len podčiarkuje dôležité postavenie asociácie v básnickom preklade.

K prekladu asociácie ako nevyhnutnej podmienky pre dobrý preklad sa pridáva zachovávanie organizačnej štruktúry, ako možno usudzovať z týchto ironizujúcich slov manifestu: „*a k tomu ešte nejaký ten rýmik, rytmusík, ktorý pri voľnom verši dokonca odpadne!*“ (ibid.). To podľa Trnavskej skupiny jednoducho v preklade poézie nestačí. Zachovávaníu istej štruktúry básne v preklade by však mala predchádzať aj dôkladná analýza štruktúry originálu. V tom nás utvrdzuje Ján Stacho, ktorý v tomto duchu sformuloval svoju prekladateľskú koncepciu: „*Usilujem sa vniknúť do vnútornej logiky básne, usilujem sa pochopiť a pretlmočiť výs-*

tavbu a asociatívnu väzbu obrazov a ich sled pri budovaní metafory a pod.“ (Hajko 1998, s. 10).

Samotný pojem štruktúra básne a jej zachovávanie v preklade odkazuje už na komplexný a premyslený charakter činnosti pri preklade poézie. L. Feldek definoval túto komplexnosť nasledovne: „*Usilujem sa predovšetkým presne preložiť obsah, ale zároveň aj všetky konotácie, asociácie, rýmy, rytmus, slovné hračky, mieru básnického účinku.*“ (Feldek, 2005).

2.3 Prekladová tvorba vo vzťahu k vlastnej básnickej tvorbe

V predchádzajúcej časti sme poukázali na skutočnosť, že v centre prekladateľskej koncepcie Trnavskej skupiny stojí práve preklad asociácie. Na lepšie chápanie danej koncepcie ako východiska tvrdenia, že nebásnici nemôžu prekladať poéziu, si tiež môžeme položiť otázku, do akej miery bola táto koncepcia podmienená princípmi ich vlastnej básnickej tvorby.

Je zrejmé, že predstavitelia Trnavskej skupiny sa preslávili v prvom rade ako básnici a až potom ako prekladatelia. L. Feldek (2007, s. 13) uvádza, že hlavným bodom ich básnického manifestu bolo odmietanie zideologizovanej poézie a snaha nahradiť ju zmyslovou konkrétnosťou. Odkiaľ v konečnom dôsledku pochádza aj neskoršie označovanie Trnavskej skupiny názvom *konkretisti*. Okrem toho, že sa na základe svojho pôsobiska nazvali Trnavskou skupinou a na základe svojej tvorby boli označovaní ako konkretisti, hovorilo sa im aj „*básnici asociatívneho princípu*“ (Bílik 2000, s. 14). Už samotné pomenovanie preto demonštruje veľmi blízky vzťah medzi ich vlastnou básnickou a prekladovou tvorbou.

Asociáciu, konkrétne metaforu, totiž považovali za základný stavebný prvok básnického textu. J. Stacho sa na margo vytvárania asociácií a metafory vyjadril: „*Bolo treba obrazu vtlačiť silu vnemu. Bolo treba rozbiť, alebo do nových účinných relácií postaviť kliše. Bolo treba odmietnuť starú abstraktnú metaforu a vytvoriť novú, konkrétnu, založenú na čo možno najväčšej asociatívnej dialke, aby sa maximálne využil priestor verša. Bolo treba vylúpnuť slovo zo symbolu a vrátiť mu pravý zmysel.*“ (Hajko 1998, s. 19).

Základnú charakteristiku poézie Trnavskej skupiny ďalej rozpracoval L. Feldek v článku *Metaforou ku komplexnosti*, kde hovorí o metaforickom princípe, ktorý definuje ako „*princíp spájania vzdialených komponentov básne na základe ich najhlbšej príbuznosti*“ (1962, s. 8). Aj R. Bílik dopĺňa nasledovné črty typické pre tvorbu Trnavskej skupiny. Sú nimi „*konkrétnosť, cit, inštinkt, zvládnuté básnické remeslo, imaginácia, obraznosť, krásne susedstvo vzdialených vecí*“ (2000, s. 18).

Na základe uvedených črt vlastnej ako i prekladovej tvorby básnikov Trnavskej

skupiny môžeme konštatovať, že prekladová tvorba nebola vlastnou básnickou tvorbou Trnavskej skupiny iba podmienená, ich vzťah je oveľa silnejší. Asociácia je jadrom, najdôležitejším výrazovým prostriedkom a zároveň stmelujúcim prvkom oboch tvorieb. Preto sa môžeme domnievať, že v očiach konkretistov sú prekladová a vlastná básnická tvorba v harmónii, v rovnocennom vzťahu. Veď aj sám L. Feldek sa k otázke vzťahu medzi prekladom a vlastnou tvorbou vyjadril: „Ešte pôvabnejšie sú veci, keď si uvedomíme, že rozdiel medzi prekladáním a vlastným básnením tak celkom presne ani nevidíme“ (1977, s. 142).

ZÁVER

Na záver sa na pozadí chápania prekladovej a vlastnej tvorby básnikov asociáčného princípu ako dvoch rovnocenných prvkov odvažujeme tvrdiť, že výrok „poéziu nemôžu prekladať nebásnici“ vyplýva z nárokov, ktoré Trnavská skupina kladie na básnický preklad. Tie sú identické ako nároky kladené na ich pôvodnú tvorbu, čo potvrdzuje aj L. Feldekov výrok na margo básnického prekladu: „Básnický preklad je dobrodružstvo. Výsledkom musí byť dielo“ (1977, s. 144). O našom presvedčení nás utvrdzuje aj vyjadrenie Jána Zambora v súvislosti s prekladovým dielom Lubomíra Feldeka: „Takýto charakter prekladovej tvorby kladie zvýšené nároky na umelecké dispozície prekladateľa, ktorý je tu vskutku prekladovým básnikom“ (2000, s. 53).

Navyše poukázanie na fakt, že pri formulovaní výroku básnici Trnavskej skupiny vychádzali z princípov vlastnej básnickej tvorby ako kritérií dobrého prekladu, nás vedie k záveru, že nemožno hovoriť o akejsi univerzálnej platnosti výroku ani o „správnej“ metóde prekladu poézie. Ich metóda je správna v kontexte vlastného zmyšľania o básnickom preklade ako o umení: „ak má preklad pôsobiť ako umenie a stať sa neoddeliteľnou súčasťou našej krásnej literatúry.“ (Feldek 1977, s. 142) s jasne definovanou funkciou, ktorú má preklad plniť: „medzi všetkými informáciami, ktoré básnický preklad sprostredkúva, dominantnú úlohu (má) informácia estetická“ (ibid., s. 137). Domnievame sa, že táto estetickosť spočíva podľa L. Feldekových slov v „totálnom“ básnickom preklade – v ktorom treba preložiť už spomínané „konotácie, asociácie, rýmy, rytmus, slovné hračky, mieru básnického účinku“ (Feldek, 2005). Básnici Trnavskej skupiny tým chcú pestovať u čitateľa obrazotvornosť a vyvolať u neho umelecký zážitok z čítania.

Reflexia postoja konkretistov vo vzťahu k iným názorom na preklad poézie naznačuje, že metóda Trnavskej skupiny týkajúca sa prekladu poézie je v príkrom kontraste s francúzskou tradíciou prekladania poézie (formou prózy) či prekladom poézie v Rusku (v rýmoch, ale veľmi voľne). Jednotlivé prekladateľské skupiny nemôžu navzájom dospieť k zhode o správnom spôsobe prekladu poézie,

pretože každá z nich má rozdielne zmysľanie o umení ako takom či o funkcii, ktorú má preklad plniť.

PRAMENE

FELDEK, Lubomír: Bude reč o preklade. In *Mladá tvorba*. 1958, č. 4. s. 6–8.

LITERATÚRA

- BÍLIK, René: *Lubomír Feldek*. Bratislava : Kalligram, 2000. 189 s. ISBN 80-7149-360-0.
- BÍLIK, René – RAFFAJ, Radoslav: *Programy a manifesty v slovenskej literatúre po roku 1945*. Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2014. 182 s. ISBN 978-80-8082-814-1.
- FELDEK, Lubomír: *Dobrý rým dokáže ľudí roztlieskať*. Rozhovor pre denník SME z 28.5.2005.
- FELDEK, Lubomír: *Homo scribens*. Bratislava : Smena. 1982. 122 s.
- FELDEK, Lubomír: Metaforou ku komplexnosti. In *Kultúrny život*. 1962, č. 32.
- FELDEK, Lubomír: *Prekliata Trnavská skupina*. Bratislava : Columbus, spol. s.r.o., 2007. 212 s. ISBN 978-80-7136-171-8.
- FELDEK, Lubomír: *Z reči do reči*. Bratislava : Slovenský spisovateľ. 1977. 192 s.
- HAJKO, Dalimír: *Ján Stacho : Esej o básnikovi, ktorý chcel prečítať šifry bytia*. Bratislava: Národné literárne centrum. 1998. 84 s. ISBN 80-88878-07-1.
- THOMAS, Dylan: *Tento chlieb, ktorý lámam*. Prel. Ján Stacho. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1969. 93 s.
- VALCEROVÁ, Anna: Básnický preklad na Slovensku po roku 1945. In *Przekłady Literatur Słowiańskich*. [online]. 2016, [cit. 2018-10-29]. Dostupné na: <http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.desklight-adc8ccc5-533c-4293-8437-a206519505c8?q=bw_meta1.element.desklight-125eec1f-d5bf-48f7-b858-72bbea31b920;4&qt=CHILDREN-STATELESS>.
- VÁLEK, Miroslav: Cesty poézie. In *Mladá tvorba*. 1958, roč. 3, č. 3. s. 6–8.
- ZAMBOR, Ján: *Preklad ako umenie*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2000. 239 s. ISBN 80-223-1407-2.

RESUMÉ

The aim of this paper is to analyse the approach adopted by the Slovak group of poets also known as the Trnava group towards the translation of poetry. Firstly, we provide some basic information on how and why this group of poets came into being in the first place

in relation to the literary and political contexts of the given period. Drawing on the main principles of their poetic creation and passages from the manifesto *Bude reč o preklade* (*We Will Talk About Translation*), we will try to determine their view on the question: *Should poetry be translated only by poets?* We also justify our views by specific statements of the poets which, in most cases, provide an authentic perspective to the given question.

◆◆◆

Mgr. Jana Ukušová
Katedra translatológie FF UKF
Štefánikova 67
949 74 Nitra
jana.ukusova@gmail.com

PRÁCA KONTROLÓRA PREKLADOV V PREKLADATEĽSKEJ AGENTÚRE

Katarína Václaviková

Autorka je absolventkou študijného programu prekladateľstvo a tlmočníctvo v kombinácii anglický a nemecký jazyk na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Na Prekladateľskej univerziáde v roku 2016 jej bola udelená cena SSPOL v sekcii Odborný preklad a zároveň sa v sekcii Kritika prekladu umiestnila na 3. mieste. Počas štúdia začala prekladať na voľnej nohe a získavala cenné praktické skúsenosti v prekladateľskej agentúre. V súčasnosti pracuje v oblasti jazykového vzdelávania a pomáha šíriť do sveta myšlienku, že jazyky sa dajú učiť aj inak, než sme zvyknutí.

ÚVOD

Akokoľvek sa prekladateľ snaží, nie vždy sa mu z prekladu podarí odstrániť všetky nedostatky. Hlavne pri väčšom rozsahu je silno hypnotizovaný vlastným textom, ktorý na konci reprodukčnej fázy prekladu (Vilikovský, 1984, s. 117) dôverne pozná. Nedokáže sa od textu dostatočne odosobniť, potreboval by niekoľko dní, aby si od neho „vyčistil hlavu“ a potom ho dokázal objektívne zhodnotiť a opraviť. V kontexte spolupráce s prekladateľskou agentúrou sa však takáto pauza považuje za „nedosiahnuteľný luxus“. Niet divu, že prekladateľovi môžu uniknúť detaily, napr. zdvojené slovo či chýbajúca kurzíva.

Nie vždy sú však nedostatky cieľového textu výsledkom práce prekladateľa. Stáva sa, že softvéry na konvertovanie a nástroje CAT prenesú do výsledného dokumentu chyby vo formáte, za čo prekladateľ nemôže.

Ak chce agentúra klientovi odovzdať bezchybnú prácu, je potrebné, aby zaisťovala „druhý pár očí“, niekoho, kto preklad pred odovzdaním prečíta a prípadné chyby opraví. Tak do procesu prekladu vstupuje postava kontrolóra ako ďalší medzistupeň, ktorý sa podieľa na spracovaní zákazky. Striehne na detaily, ktoré prekladateľovi mohli uniknúť alebo vznikli počas elektronického spracovania textu.

Kontrola prekladov sa ako pracovná náplň pre samostatnú pracovnú (brigádnickú) pozíciu vyčlenila z kompetencií projektového manažéra. Ide teda o pomerne mladé a v našom translátologickom kontexte dosiaľ nepovšimnuté povolanie. To jej však neuberá na dôležitosť v rámci procesu zabezpečovania kvality v prekladateľských agentúrach. V článku sa preto zameriavame na prácu kontrolóra prekladov a typický priebeh kontroly, popíšeme chyby, s ktorými sa v prekladoch najbežnejšie stretáva a uvedieme niektoré nástroje, ktoré používa. Vytvoríme tiež osobnostný profil kontrolóra na základe vlastností a schopností, ktorými by mal disponovať.

1 NÁPLŇ PRÁCE KONTROLÓRA PREKLADOV

Ako vyplýva z názvu pozície, kontrolór po prekladateľovi skontroluje text. Jeho úlohou je postarať sa o to, aby preklad vyzeral úhľadne, neobsahoval preklepy, formálne chyby, negatívne posuny či nepresnosti.

Formálne chyby pritom chápeme ako všetky chyby, ktoré nemajú dočinenia s významom prekladaného textu. Ide predovšetkým o rozdiely vo formátovaní východiskového a cieľového textu, napr. hrubý/tenký font, dvojitá medzera či nedodržanie náležitostí špecifických pre daný jazyk (formát úvodzoviek, dátumu a pod.). Problematike konkrétnych chýb sa bližšie venujeme v kapitole Proces kontroly prekladu.

Je dôležité spomenúť, že kontrola nie je korektúra. Úlohou kontrolóra nie je text preštylizovať, ani nanovo prepracovať. Ak je kontrolór toho názoru, že preklad je nekvalitný, môže projektovému manažérovi odporučiť, aby ho odoslal na korektúru, prípadne môže do dokumentu označiť navrhované zmeny a projektový manažér ich odkonzultuje s prekladateľom.

Okrem kontroly plní kontrolór zvyčajne aj rôzne iné úlohy. Je akési „dievča (či chlapec) pre všetko“. Robí drobné kancelárske práce, napríklad skartovanie či triedenie objednávok, zájde k notárovi vyhotoviť overené kópie textov určených na úradný preklad.

Náplň práce kontrolóra by sme mohli stručne zosumarizovať nasledovne:

- kontrola prekladu pred odovzdaním klientovi (kontrola obsahu, pravopisu, gramatiky),
- formátovanie textu a oprava chýb formátu,
- kancelárske práce,
- príprava podkladov na preklad (napr. prepis/vykopírovanie textu na preklad z needitovateľných dokumentov).

Výpočet činností, ktoré kontrolór vykonáva, sa rôzni od agentúry k agentúre, preto uvádzame len základné položky, ktoré majú podľa nášho výskumu takmer všetci spoločné.

2 PROCES KONTROLY PREKLADU

Ako teda zvyčajne vyzerá priebeh kontroly prekladu? Projektový manažér zadá kontrolórovi úlohu. Nižšie popisujeme dve najčastejšie možnosti, ako môže situácia vyzeráť: Dokument na kontrolu je dvojjazyčný export z nástroja CAT. V tom prípade je text rozdelený podľa segmentov do tabuľky. Kontrolóra zaujímajú dva najširšie stĺpce – vľavo je východiskový text a vpravo preklad.

Východiskový a cieľový text sú v dvoch osobitných dokumentoch. Súbor s východiskovým textom môže byť vo formáte .doc/.docx, .pdf, .jpg a pod. Súbor s cieľovým textom je zvyčajne vo formáte .doc/.docx. Kontrolór preklad kontroluje v programe Microsoft (skrátene MS) Word a úpravy vykonáva priamo v texte, pričom má zapnutú funkciu Sledovanie zmien, ktorú podrobnejšie rozoberieme v kapitole Nástroje kontrolóra.

Ak ide o úradný preklad, kontrolór všetky nedostatky označí do komentárov vedľa textu. Úradný prekladateľ musí uchovávať v evidencii preklad, ktorého znenie sa presne zhoduje s verziou, ktorú dostane klient, čiže musí osobne vidieť a posúdiť všetky zásahy. Až po jeho odsúhlasení je možné preklad odovzdať klientovi.

V praxi najčastejšie nastáva situácia popísaná v druhej možnosti – originál a preklad sú v osobitných dokumentoch. Z toho dôvodu sa budeme v príspevku venovať predovšetkým tomuto prípadu.

Kontrolór si otvorí príslušné dokumenty vedľa seba (výhodou a uľahčením práce je mať dva monitory). V dokumente s prekladom si zapne funkciu „Sledovať zmeny“ v záložke „Posúdiť“, ktorá farebne označí každú vykonanú zmenu. Postupne prechádza oba dokumenty a porovnáva ich. Dáva pozor na všetky nedostatky, ktoré opraví, prípadne v úradnom preklade označí komentárom. Tieto nedostatky by sme mohli rozdeliť do troch skupín: obsahové, pravopisno-gramatické a nedostatky formátu. Na ďalších stranách ponúkame stručnú charakteristiku niektorých chýb, na ktoré musí kontrolór pri práci dávať pozor.

2.1 Obsahové nedostatky

Do tejto kategórie radíme všetky nedostatky, ktoré negatívne ovplyvňujú reprodukciu invariantnej informácie, pričom ju redukuje na „obsah“ (porov. Vi-

likovský, 1984, s. 31). Ide predovšetkým o rovinu lexikálnu a vetnú. Štylistickú stránku textu kontrolór nemení.

Na základe vlastnej skúsenosti a výskumu považujeme za najbežnejšie nedostatky spadajúce do tejto kategórie:

- Chýbajúci text – neopodstatnene vynechané slovo, veta či odsek. Dokonca si z praxe spomíname na prípady, keď prekladateľ zabudol celú stranu a bolo potrebné ju dodatočne preložiť.
- Text navyše – neopodstatnene dvakrát po sebe sa opakujúce to isté slovo, veta či odsek.
- Chyby v preklade slov, viet, negatívne posuny (Gromová, 2009, s. 63) – neekvivalencia na úrovni lexiky, viet, nesprávny preklad spôsobený nepochopením originálu či nepozornosťou.
- Chyby a preklepy v menách a názvoch – nepresnosti v prepise vlastných mien.
- Chyby v číslach – najčastejšie ide o chyby v telefónnych číslach a fakturačných údajoch firiem, prípadne v tabuľkách s vyššou koncentráciou čísel na strane.
- Preklepy – zmenené poradie písmen v slovách, prípadne chyba v hláskovaní. Môže sa stať, že preklep spôsobí negatívny posun v preklade.
- Nekonzistencia terminológie – terminológia musí byť v celom dokumente preložená konzistentne. Je úlohou klienta a projektového manažéra dodať prekladateľom preferovanú terminológiu, najčastejšie vo forme glosárov/prekladových pamätí v nástrojoch CAT. Kontrolór musí overiť, či sa prekladateľ týchto pomôcok pridržoval.

Podľa nášho názoru sú najzávažnejšie obsahové nedostatky, keďže môžu mať negatívny vplyv na percepciu čitateľa a sú v rozpore s kritériom presnosti dôležitým pre kvalitný preklad, ktoré uvádza D. Gouadec v publikácii *Translation as a Profession* (2007, s. 6).

Niekedy sú obsahové nedostatky v preklade zapríčinené nedôslednou prípravou podkladov na preklad, napr. osoba, ktorá vyhotovuje prepis needitovateľného dokumentu na preklad, prehliadne odsek. Inak môžu byť obsahové nedostatky spôsobené zníženou pozornosťou alebo zvýšenou hladinou stresu u prekladateľa z akýchkoľvek dôvodov (málo času na preklad, subjektívne dôvody atď.).

Je pravdou, že riešením pre takéto situácie by mohla byť povinná korektúra pre každý preklad. Z ekonomického hľadiska je to však nereálne, keďže korektora treba zaplatiť, čo by sa premietlo do zvýšenej ceny za ponúkané služby a možného zníženého dopytu.

2.2 Nedostatky formátovania dokumentu

Nedostatky formátovania dokumentu sú celkom bežné. Príčiny sú rôzne – prekladateľovi neostal čas na dôkladné formátovanie dokumentu, prípadne to nepovažuje za súčasť svojej práce a prenecháva túto úlohu agentúre. Môže ísť aj o jeho nepozornosť alebo neovládanie pokročilých funkcií formátovania v editore, ktorý používa.

Chybné formátovanie tiež môže ostať po exporte výsledného dokumentu z nástroja CAT z rôznych dôvodov:

- Zdrojový dokument obsahoval chybné formátovanie a nástroj CAT ho preniesol do prekladu.
- Prekladateľ do segmentov nesprávne umiestnil tzv. tagy (značky reprezentujúce zmeny formátovania textu).
- Zdrojový dokument vložený do nástroja CAT bol v needitovateľnom formáte a automatickým skonvertovaním vzniklo nevhodné formátovanie dokumentu.

Skupinu nedostatkov formátu môžeme ďalej kategorizovať na formátovanie strany, písma a tabuliek.

Do kategórie formátovania strany radíme úpravu okrajov strany, odsekov a zarážok, číslovanie strán, nastavenia hlavičky a päty, zlomy sekcií, strán a stĺpcov a tiež zarovnanie textu (doprava, doľava, na stred alebo do bloku).

Do kategórie formátu písma patrí nastavenie fontu – kurzíva, tučné, podčiarknutie, farba, zvýraznenie, typ a veľkosť fontu, ďalej horný a dolný index, číslovanie, odrážky a riadkovanie.

Častým nedostatkom býva vzhľad tabuliek, pokiaľ ide o veľkosť a rozloženie buniek, nastavenia orámovania a odsekov. Okrem toho sa bežne stáva, že text v bunke presahuje za okraj bunky a nezobrazuje sa celý. Vtedy je potrebné nastaviť zalomenie textu v bunke.

2.3 Pravopisné, gramatické a typografické chyby

Pravopis, gramatiku a typografiu v slovenčine upravujú *Pravidlá slovenského pravopisu – PSP* (Ondrejovič, et al., 2013), či už v knižnej podobe alebo ako digitálny súbor, ktorý je možné si stiahnuť zo stránky Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra, a *Slovenská technická norma STN 01 6910 Pravidlá písania a úpravy písomností* (2010). Obe príručky by podľa nášho názoru mal mať vždy po ruke každý, kto pracuje s jazykom a textami, prípadne pomôže užitočná internetová stránka Jazyková poradňa Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra.

Ako vyplýva z nášho výskumu, v tejto kategórii sú najhojnejšie zastúpené chyby v interpunkcii, z ktorých vyberáme nasledovné:

- Zdvojené, príp. strojené medzery sú v textoch zastúpené celkom bežne a pritom je ich eliminácia celkom jednoduchá – stačí použiť funkciu „Hľadať a nahradiť“, v ktorej si dáme vyhľadať všetky dvojité medzery a nastavíme nahradenie jednoduchou medzerou.
- Oprava chýbajúcich medzier je zložitejšia. Vyžaduje si naozaj dôkladnú kontrolu dokumentu, prípadne pomôže zapnutá kontrola pravopisu, ktorá podčiarkne všetky slová, ktoré MS Word nemá v databáze.
- Prekladateľ niekedy vloží medzeru pred interpunkčné znamienko, čo slovenský pravopis nepripúšťa. Stáva sa to predovšetkým v prekladoch z francúzštiny vplyvom interferencie východiskového jazyka. Vo francúzštine je totiž vkladanie medzery pred interpunkčné znamienka v súlade s pravopisným úzom.
- Kontrolór sa stretáva aj s nesprávnym formátom úvodzoviek. V slovenčine majú byť začiatkové úvodzovky dole a koncové hore vo formáte 99-66 v päťkovom fonte. Pokiaľ vkladáme text v úvodzovkách do textu v úvodzovkách, používame jednoduché úvodzovky vo formáte 9-6.
- Problematické je rozlišovanie medzi pomlčkou a spojovníkom. Podľa PSP je pomlčka dlhšia a oddelená medzerami, zatiaľ čo spojovník je kratší a za ním ani pred ním medzeru nepíšeme. Ak spojovník ohraničíme z oboch strán medzerami, pokročilé textové editory, napr. MS Word, ho automaticky prepíšu na pomlčku. Jednoduchšie editory, napr. textové editory v nástrojoch CAT, to však nedokážu. Vtedy si môžeme pomôcť skratkou Alt + 0150, ktorá nám vloží do textu pomlčku.
- Za zmienku stojí aj pravidlo, podľa ktorého sa lomka pri vyjadrení variantného výrazu neoddeľuje medzerou, napr. vyučujúca/vyučujúci. Lomka sa oddeľuje medzerou len v prípade, ak ňou zaznačujeme delenie veršov, čo sa v prípade textov prekladaných v prekladateľských agentúrach stáva skutočne zriedkavo, ak vôbec.
- Čiarky sú večnou dilemou aj pre ľudí, ktorí s textami pracujú každý deň. Veľmi problematické býva napríklad písanie čiarky pred slovom „ako“ v rôznych polohách vo vete.

Gramatické chyby sa nevyskytujú často. Z vlastnej skúsenosti môžeme konštatovať, že prekladatelia vo všeobecnosti ovládajú slovenskú gramatiku na veľmi dobrej úrovni. Gramatické chyby nachádzame skôr v prekladoch do cudzích jazykov. Aj tu uvádzame niekoľko príkladov z praxe:

- V tejto kategórii sa najčastejšie stretávame s chybami súvisiacimi so skloňovaním. Dôvodom týchto chýb býva hlavne nepozornosť. Prekladateľ napríklad

zmenil predložku a nevšimol si, že sa viaže s iným pádom ako pôvodná – tak vzniká väčšina chýb v skloňovaní. Najviac sa však vyskytuje nesprávne použitý dĺžň na „i“ v genitíve plurálu podstatných mien ženského rodu končiacich na „-ia“ (napr. situácia – G Pl. nesprávne situácii alebo D Sg. nesprávne situácií).

- Vyskytujú sa tiež chyby v časovaní slovíes. Tento problém je opäť pozorovateľný najmä v prekladoch do cudzích jazykov.
- Bežne rozšírenou chybou je chýbajúca medzera pred znakom %. V slovenčine sa pred ním píše nedeliteľná medzera za každých okolností, dokonca aj v skrátenej podobe odvodeného prídavného mena, napr. spojenie „štyridsať-percentný nárast“ skrátime na „40 % nárast“.
- Značky fyzikálnych a chemických veličín oddeľujeme od čísla nedeliteľnou medzerou, napr. 25 °C, 48 km a pod.

Chyby v textoch sa týkajú aj:

- nesprávneho písania veľkých a malých písmen na začiatku slov,
- chýbajúcej diakritiky (dĺžne, mäkkčene, dve bodky, príp. vokáne),
- použitia nesprávnej predložky,
- použitia nedeliteľnej medzery (nedeliteľnú medzeru vkladáme napr. medzi predložku a nasledujúce slovo, čím znemožníme, aby predložka „a“ ostala samotná na konci riadka – klávesová skratka nedeliteľnej medzery na slovenskej klávesnici je Ctrl + Shift + medzerník),
- slovosledu (v angličtine a nemčine ide prevažne o záležitosť gramatiky, v slovenčine čiastočne aj štylistickú – pozícia témy a rémy vo vete),
- formátu čísel. Pri preklade a kontrole je dôležité mať na pamäti, že v slovenčine používame na oddelenie desiatinných miest desatinnú čiarku, zatiaľ čo v angličtine desatinnú bodku. Na druhej strane, čiarku používa angličtina na oddelenie tisícov, miliónov a pod., zatiaľ čo slovenčina na jej miesto vkladá nedeliteľnú medzeru.

Na tejto a predošlých stranách sme zhrnuli najčastejšie chyby vyskytujúce sa v prekladových textoch. Sumár nie je zďaleka vyčerpávajúci, no aj tak veríme, že môže poslúžiť kontrolórom a prekladateľom ako návod, na čo si pri kontrole a preklade dať obzvlášť pozor, aby výsledný preklad odišiel do rúk klienta v čo najčistejšej podobe.

2.4 Nástroje kontrolóra prekladov

Pozorné oči a zmysel pre detail sú najúčinnjšími nástrojmi kontrolóra, no na urýchlenie a zefektívnenie práce sa hodí každá pomoc. Na to slúžia rôzne nástro-

je, ktorých úlohou je text sprehľadniť, poukázať v ňom na možné problematické miesta, a prípadne opravu chýb rovno zapracovať do výsledného textu.

Tieto nástroje môžu byť priamymi súčasťami softvérov, napr. sledovanie zmien v programe Microsoft Word či sekcia QA (*Quality Assurance* – zabezpečovanie kvality) v nástrojoch CAT, alebo samostatnými softvérmi určenými špeciálne na kontrolu kvality prekladu. Nižšie sa venujeme vybraným nástrojom v programe MS Word, ktorých úlohou je prácu kontrolórovi zjednodušiť.

V prvom rade medzi ne patrí vynikajúca funkcia Sledovať zmeny. Nájde ju v záložke „Posúdiť“. Keď je táto funkcia zapnutá, každá zmena, ktorú kontrolór v dokumente vykoná, sa farebne odlíši od ostatného textu, vďaka čomu projektový manažer vidí, aké zmeny v dokumente prebehli a môže ich odkonzultovať s prekladateľom.

Kontrolór má na výber z troch možností zobrazovania zmien:

- zobrazovanie všetkých zmien v „bublinách“ na pravom okraji dokumentu,
- zobrazovanie priamo v texte,
- kombinácia oboch možností – v texte sa zobrazujú všetky zmeny okrem formátovania, ktoré je zaznačené v „bublinách“.

V záložke „Posúdiť“ sa nachádza ešte jeden užitočný nástroj, a síce možnosť pridávať komentáre. Táto funkcia sa využíva najmä v prípadoch, keď si kontrolór niečím nie je istý a chce na to upozorniť projektového manažera a prekladateľa. Okrem toho sa komentáre využívajú pri kontrole úradných prekladov. Ako sme spomínali vyššie, úradný prekladateľ musí posúdiť každú zmenu vykonanú v dokumente a prehľadné uvedenie navrhovaných zmien v komentároch mu to uľahčuje.

Spomínali sme tiež častý výskyt dvojitéch medzier v prekladoch. Ako môže kontrolór odhaliť ich prítomnosť, keď ich „nevidí“? Priestorový rozdiel medzi jednoduchou a dvojitou medzerou nebýva veľmi výrazný a je ľahko prehliadnuteľný. Preto má kontrolór vždy pri práci (a odporúčame to aj pri preklade) zapnuté zobrazovanie tzv. bielych znakov. Biele znaky nevidíme ako čierne značky na bielom podklade, ale v texte sa napriek tomu nachádzajú a vidíme efekt, ktorý na text majú. Ide napríklad o medzery, tabulátory, zlomy strán a sekcií, znaky „enter“ a pod. Vďaka zobrazeniu bielych znakov taktiež kontrolór rozozná obyčajnú medzeru od nedeliteľnej (obyčajná sa značí bodkou a nedeliteľná krúžkom). Zobrazenie bielych znakov nám presne ukazuje formátovanie textu a my preto nemusíme hádať, čo je dôvodom rozhádzaného textu a ako ho upraviť, aby bol úhľadný.

Kontrola pravopisu – integrovaný slovník programu MS Word obsahuje relatívne obsiahlu slovnú zásobu v množstve jazykov, aj v slovenčine. Ak sa však v texte vyskytne slovo, ktoré sa v jeho databáze nenachádza, podčiarkne ho čer-

venou farbou. Ak nechceme skúmať celý dokument a práčne hľadať podčiarknuté slová, stlačením klávesy F7 vyvoláme kontextové okno s kontrolou pravopisu a gramatiky. V ňom sa nám postupne zobrazia všetky podčiarknuté slová s najbližším kontextom a my ich môžeme skontrolovať a prípadne opraviť.

Pre nedostatok priestoru spomíname len tie najpoužívanejšie nástroje, ktoré kontrolórovi uľahčujú prácu a šetria čas. Bez nich by bol proces kontroly a posudzovania navrhovaných zmien oveľa zdĺhavejší a kontrolór by musel vynaložiť viac úsilia, aby mohol s čistým svedomím odovzdať naozaj opravený preklad. Napriek tomu však tieto nástroje nie sú riešením na všetko a vymoženosti softvéru zatiaľ pozorný pohľad kontrolóra nenahradia.

3 KTO SA HODÍ NA POZÍCIU KONTROLÓRA PREKLADOV?

Nedá sa spočítať, koľkokrát sme sa stretli s dávno vyvráteným názorom, že prekladať môže ktokoľvek, kto ovláda jazyk. Z našej skúsenosti, z rozhovorov s prekladateľmi či celkom nezainteresovanými osobami sme získali dojem, že obdobný postoj je rozšírený aj v súvislosti s kontrolórmí prekladov – kontrolór môže byť hocikto, kto vie v počítači otvoriť textový dokument.

Netvrdíme, že kontrolór prekladov musí mať osobitné vzdelanie pre túto činnosť alebo špeciálnu kvalifikáciu, ako je to v prípade prekladateľa. No počas našej dvojročnej praxe v prekladateľskej agentúre sa na pohovoroch pri obsadzovaní tohto miesta vyskúšalo 22 uchádzačov. Testovacou kontrolou a pohovorom ich prešlo len šesť a po nástupe na pozíciu sa tento počet ešte preriedil.

Z rozhovorov s kolegyňou, ktorá skúšobné texty posudzovala, nám jasne vyplynulo, že odchýlky v kvalite kontroly jednotlivých uchádzačov sú značné a táto práca skutočne nie je pre každého. Podľa jej slov býva najčastejšou slabinou uchádzačov nejednotnosť úpravy, keď uchádzač opraví chybu na jednom mieste, ale inde tú istú chybu ponechá, resp. si ju nevšimne. Týka sa to najmä chýb v interpunkcii – formát úvodzoviek, desatinné čiarky/bodky a pod. Ďalším častým javom je, že si uchádzač nevšimne chýbajúci text v preklade. Je to spôsobené tým, že sa zameriava len na cieľový text a zabúda ho porovnávať s východiskovým textom.

Kvalita testovacej kontroly je hlavným, nie však jediným kritériom, podľa ktorého agentúry vyberajú zamestnanca na miesto interného kontrolóra. Všetky vedú s uchádzačmi v rámci výberového konania aj pohovor, pričom kladú veľký dôraz na vynikajúcu úroveň slovenčiny, časovú dostupnosť a znalosť niektorých cudzích jazykov (v kontexte slovenského trhu je žiadaná hlavne angličtina a nemčina).

Tieto podmienky sú celkom logické – keďže pozícia kontrolóra je zvyčajne obsadzovaná študentmi, ich pracovný čas sa musí prispôbiť ich školskému rozvrhu. V agentúre musí byť nejaký kontrolór k dispozícii neustále (najmä dopo-

ludnia, keď býva zadaní viac), to znamená, že je potrebné vyberať kontrolórov podľa ich časovej dostupnosti a zosúladiť ich.

Akými vlastnosťami, schopnosťami a znalosťami by mal interný kontrolór disponovať, aby vedel vykonávať svoju prácu kvalitne k spokojnosti všetkých strán?

E. Gromová v publikácii *Úvod do translatológie* uvádza: „V hierarchii kompetencií prekladateľa najvyššie stojí bilingválna kompetencia a prekladateľská skúsenosť.“ (2009, s. 28)

Paralelne s E. Gromovou by sme na prvé miesto kompetencií kontrolóra tiež zaradili bilingválnu kompetenciu, konkrétne výbornú znalosť aspoň jedného cudzieho jazyka a vynikajúcu znalosť slovenčiny, slovenskej gramatiky a slovenského pravopisu. Výhodou tejto práce je, že časom si kontrolór vyplní mnoho medzier v pravopise.

Samozrejme, musí poznať aspoň najčastejšie pravopisné javy v iných jazykoch, hlavne v angličtine, no postupne sa mu podarí odpozorovať viacero pravopisných javov aj v jazykoch, ktoré neovláda.

Spomínaná prekladateľská skúsenosť u kontrolóra tiež nie je na škodu. Študenti prekladateľstva disponujú istou mierou prekladateľskej skúsenosti, ktorú môžu využiť pri kontrole, no tento proces funguje zároveň aj opačne – kontrolóri pri svojej práci prekladateľskú skúsenosť sprostredkovane získavajú, čo im pomôže v budúcej samostatnej prekladateľskej praxi.

Ďalej by sme uviedli zmysel pre detail. Kontrolór musí mať „dobré oko“, aby si všimol drobné detaily, ako chýbajúce úvodzovky či rozdiel medzi desatinnou čiarkou a bodkou.

Dávka perfekcionizmu je na mieste, keď je potrebné precízne naformátovať rozhádzaný text, ktorý sa pri zásahoch správa takmer nepredvídateľne. Je to aj skúška trpezlivosti kontrolóra, pretože formátovanie môže zaberať pri väčších rozsahoch a zložitejších tabuľkách aj niekoľko hodín.

Ďalej by sme ako dôležitú vlastnosť kontrolóra uviedli schopnosť dlhodobého sústredenia pri vystavení žiareniu z monitora. Výkyvy koncentrácie pri kontrole dlhých textov počas rôznych období dňa a z toho vyplývajúca kvalita kontroly by boli určite zaujímavým námetom na rozsiahly výskum. Kontrolór by sa však mal dokázať sústrediť na chyby v textoch počas celej pracovnej doby. Texty bývajú často monotónne, čo má na koncentráciu jednoznačne negatívny vplyv.

Ďalšími faktormi, ktoré vyplývajú z kontrolovaných textov a prispievajú k zníženiu koncentrácie, sú neprehľadnosť, obsahová/lexikálna/syntaktická zložitosť či vizuálna jednoduchosť textov s chabým členením na odseky. V prípade dlhých textov, ktorých kontrola potrvá niekoľko hodín, sa nám osvedčilo si od neho občas oddýchnuť pri krátkych textoch, ktoré medzitým prichádzajú do emailovej schránky. Dôležité je aj dopriať si krátke pauzy, aby sa zrak a myseľ spamätali zo sústavného pozerania na obrazovku a mihajúce sa písmenká.

Kontrolór by mal mať zvládnutý aj časový manažment a disponovať istou úrovňou odolnosti voči stresu. Neustále pribúdanie úloh v schránke môže pôsobiť zahlcujúco, hlavne, pokiaľ ide o väčšie rozsahy, ktorých kontrola zaberie viac času. Kontrolór by nemal dovoliť, aby stres ovplyvnil kvalitu jeho práce. Mal by si rozdeliť čas tak, aby stihol skontrolovať všetky dokumenty v dostatočnom predstihu pred termínom odovzdania prekladu klientovi. Projektový manažér potrebuje čas na posúdenie zmien a prípadnú konzultáciu s prekladateľom.

Ďalšou nespornou výhodou je pre kontrolóra (aj ako nádejného profesionálneho prekladateľa) schopnosť efektívne vyhľadávať na internete. Rovnako, ako si každý prekladateľ s postupujúcou praxou a pribúdajúcimi skúsenosťami vytvorí databázu spoľahlivých informačných zdrojov, aj kontrolór časom objaví množstvo užitočných miest, kam sa v prípade nejasností môže obrátiť po radu.

Píšeme primárne o internetových stránkach a publikáciách v elektronickej forme, nakoľko vyhľadávanie v papierových slovníkoch považujeme za zdĺhavé a zdržujúce. Nám sa veľmi osvedčili stránky oxfordských a cambridgeských slovníkov, slovník *Merriam-Webster*, nemecký slovník *Duden*, mnohojazyčné korpusy *Linguee* a *Glosbe*, ktoré zobrazujú vyhľadávané výrazy aj s okolitým kontextom, elektronické slovníky spoločnosti *Lingea*, stránky slovenského korpusu a Jazykovej poradne Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra, ale aj mnohými zatracované stránky prekladača Google, rôzne internetové fóra zamerané na témy súvisiace s jazykom či obyčajný www.slovník.sk. Samozrejme, výstupy z posledných menovaných zdrojov je potrebné dôkladne overovať, no vďaka tomu, že nájdeme aj 30 možných ekvivalentov k vyhľadávanému výrazu, často nám poskytnú lepšiu inšpiráciu a väčší priestor pre kreativitu, než úzkostlivo triedený profesionálny slovník.

Z osobnostného profilu, vedomostí, schopností a vlastností kontrolóra prekladov, ako aj dispozícií, ktoré v kontrolóroch hľadajú prekladateľské agentúry, je zrejmé, že kontrolórom prekladov nemôže byť hocikto. Ako pri každom povolaní, aj táto práca si vyžaduje kombináciu istých predpokladov, vďaka ktorým môže kontrolór svoje úlohy plniť dôkladne a efektívne.

ZÁVER

Počas dvojročnej praxe na pozícii interného kontrolóra prekladov sme si pri objavení závažnej chyby v cieľovom texte neraz hovorili vetu: „Keby sme preklad klientovi odovzdali s touto chybou, určite by ho reklamoval.“ V lepšom prípade by chybu našiel pred použitím textu na zamýšľaný účel. V horšom by ho na ňu upozornil niekto iný, napr. obchodný partner alebo zákazník. V úplne najhoršom prípade by chyba ostala nepovšimnutá, až kým by nezapríčinila škody.

Samozrejme, nie pri každej chybe je možný scenár taký dramatický. V preklade by sa však nemali vyskytovať podľa možnosti žiadne nedostatky, a preto má práca kontrolóra významný prínos pre konečnú kvalitu prekladu, ktorý klient dostane do rúk.

Napriek tomu, že kontrolóri prispievajú k odstraňovaniu subštandardu v preklade (nielen v prekladateľskej agentúre, ale aj ako budúci profesionálni prekladatelia, ktorí budú uplatňovať získané skúsenosti z agentúry vo vlastnej praxi), sú v podstate neviditeľní. Týmto príspevkom by sme radi rozšírili povedomie o ich existencii ako pomerne nového článku, ktorý sa podieľa na spracovaní zákazky v prekladateľskej agentúre a priblížili ich náplň práce translatologickej obci.

LITERATÚRA

- DOBROVOLNÁ, Alžbeta. Translata, spol. s r.o., Einsteinova 24, Bratislava. *Prijímacie konanie kontrolórov prekladov*. Osobná komunikácia.
- FERENČÍK, Ján. *Kontexty prekladu*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1982, 150 s.
- GOUADEC, Daniel. *Translation as a Profession*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins B.V., 2007, 396 s. ISBN 978 90 272 1681 6.
- GOUADEC, Daniel. *Quality in translation*. In: GAMBIER, Yves a DOORSLAER, Luc van, (zost.) *Handbook of Translation Studies*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Co., 2010, 1. zväzok, s. 270-275. ISBN 9789027203311.
- GROMOVÁ, Edita. *Úvod do translatológie*. Nitra: Filozofická fakulta UKF, 2009, 94 s. ISBN 978-80-8094-627-2.
- ONDREJOVIČ, Slavomír, et al. *Pravidlá slovenského pravopisu*. 4, nezmenené vydanie. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2013, 592 s. ISBN 978-80-224-1331-2.
- POPOVIČ, Anton. *Originál – preklad: Interpretačná terminológia*. Bratislava: Tatran, 1983, 363 s.
- VÁCLAVIKOVÁ, Katarína: *Práca kontrolóra prekladov v prekladateľskej agentúre* [diplomová práca]. Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského, 2018. 99 s.
- VILIKOVSKÝ, Ján. *Preklad ako tvorba*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1984, 240 s.
- VINCZEOVÁ, Barbora. *Výhody a nevýhody nástrojov CAT v praxi*. In: MACHOVÁ, Lýdia a PAULÍNYOVÁ, Lucia, zost. *Prekladateľské listy 5*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2016, s. 173-182. ISBN 978-80-223-4057-1.

Internetové zdroje:

Duden [online slovník]. Berlín: Bibliographisches Institut GmbH, © 2018 [cit. 2017-2018]. Dostupné na: <<https://www.duden.de/>>.

Jazyková poradňa Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra [internetové fórum]. Bratislava: Petit Press, a. s., © 1997-2018 [cit. 2017-2018]. Dostupné na: <<https://jazykovaporadna.sme.sk/>>.

Oxford Dictionaries [online slovník]. Oxford: Oxford University Press, © 2018 [cit. 2017-2018]. Dostupné na: <<https://en.oxforddictionaries.com/>>.

Merriam-Webster [online slovník]. Springfield: Merriam-Webster, Incorporated, © 2018 [cit. 2017-2018]. Dostupné na: <<https://www.merriam-webster.com/>>.

RESUME

The paper opens the topic of the work of a translation reviewer in a translation agency. Its aim is to create a theoretical profile of this fairly new profession and lay foundations for further research into its position in the translation process. It provides an analysis of their work, educational and personality background and a list of tools they use. The paper also contains characterizations of selected types of translation errors and offers a set of recommendations on how to avoid or eliminate them from the document as fast as possible. The main asset of the paper lies in the reviewer's job description and responsibilities, and the summary of the most frequent translation errors they encounter.

◆◆◆

Mgr. Katarína Václaviková
Čajakova 8
010 01 Žilina
k.vaclavikova9@gmail.com

DABING AKO ROZHODUJÚCI FAKTOR PRI RECEPCII AUDIOVIZUÁLNEHO DIEĽA?

Michaela Wolkommerová

Michaela Wolkommerová je absolventkou Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici v odbore prekladateľstvo a tlmočníctvo, v jazykovej kombinácii anglický jazyk a kultúra – ruský jazyk a kultúra. Už počas bakalárskeho štúdia inklinovala najmä k problematike audiovizuálneho prekladu, ktorá sa neskôr stala aj hlavným predmetom výskumu jej diplomovej práce. Po úspešnom absolvovaní štúdia sa aj naďalej venuje prekladateľskej činnosti v oboch jazykoch. V budúcnosti by sa rada podieľala na tvorbe dabingu alebo titulkov pre televíziu a kinodistribúciu na Slovensku.

ÚVOD

Problematika audiovizuálneho prekladu sa za posledné roky stala jedným z najdiskutovanejších a najskúmanejších odvetví translatológie. Dôvodom je nepochybne príliv veľkého množstva cudzojazyčnej audiovizuálnej tvorby (filmy, seriály, televízne relácie) zo zahraničia, o ktorú vzrastá čoraz väčší záujem aj na Slovensku. Dabing a tvorba titulkov sa stali najčastejšími formami sprístupňovania zahraničnej filmovej tvorby pre slovenské publikum, a to nielen pre televízny formát, ale aj pre distribúciu do kín. Preferencia konkrétneho typu audiovizuálneho prekladu a jej vplyv na recepciu cieľovým divákom sa stala aj predmetom nášho výskumu.

Napriek tomu, že sa táto oblasť translatológie dostala do väčšieho povedomia až v posledných rokoch 20. storočia, slovenská translatológia zaznamenáva čoraz väčší počet štúdií, vedeckých článkov a študentských prác zameraných práve na tento typ prekladu. Uvedené publikácie sa však často venujú iba všeobecnej charakteristike audiovizuálneho prekladu a podrobnejší výskum o jeho pozitívnom alebo negatívnom vplyve na cieľového recipienta stále chýba. V predkladanom príspevku sa preto zameriame práve na subjektívne názory a postrehy diváckeho publika a na ich osobité preferencie sledovania audiovizuálnych diel na filmovom plátne.

Na základe získaných údajov následne dokážeme alebo vyvrátíme, či voľba dabingu alebo titulkov predstavuje rozhodujúci faktor pri kúpe lístkov do kina a či má daná forma sprostredkovania cudzojazyčného diela vplyv na výsledný zážitok z filmu.

1 AUDIOVIZUÁLNY PREKLAD

V súčasnosti sa s pojmom audiovizuálny preklad nestretávame iba v priamej súvislosti s translatológiou, no i v každodennej praxi. Príčinou je predovšetkým enormný rozvoj moderných technológií, internetu a médií, ktoré vedú k výraznej expanzii rôznych odvetví zábavného priemyslu. Medzi tieto odvetvia bezpochyby patrí aj kinematografia, ktorá dnes predstavuje neodmysliteľnú súčasť nášho života.

Samotný pojem môžeme z teoretického aspektu definovať ako „*preklad audiovizuálneho diela, založeného na obraze, zvuku a jazyku, pričom prekladateľský proces sa odvíja od všetkých spomínaných zložiek*“ (Paulínyová, 2017, s. 20). Z uvedenej definície vyplýva, že úlohou sprostredkovateľa cudzojazyčného diela, t. j. audiovizuálneho prekladateľa, v procese prekladu je nielen práca s predloženým textom, ale aj práca so zvukovou a s obrazovou zložkou originálu.

1.1 Typológia audiovizuálneho prekladu

Zahraniční teoretici ako G. M. Luyken, Y. Gambier či J. Díaz-Cintas sa zhodujú na troch základných typoch prekladu audiovizuálnych diel: dabing, titulky a *voice-over* (rýchlodabing). Spoločným znakom pre všetky tri uvedené formy je spojenie obrazovej, zvukovej a jazykovej zložky, požiadavka synchronnosti a prevod cudzích prvkov do prvkov domácich. Okrem spomínaných foriem sa uvádza aj audiokomentár určený pre slabozrakých a nevidiacich, tzv. skryté titulky pre slabo počujúcich a nepočujúcich, titulkovanie v priamom prenose či dokonca simultánne tlmočenie filmov. Ako sme už načrtli v úvode príspevku, na Slovensku sa najčastejšie stretávame s dvomi najpoužívanejšími typmi audiovizuálneho prekladu, a to s dabingom a titulkami. Či už ide o sprostredkovanie prekladu pre televíznu tvorbu alebo filmové plátno, obe formy predstavujú komplexné procesy opierajúce sa o rôzne špecifiká, ktoré si priblížime v nasledujúcich podkapitolách.

1.1.1 Dabing

Preklad filmovej dialógovej listiny pre dabing patrí medzi najkomplexnejšie procesy v oblasti translatológie. Na rozdiel od ostatných typov prekladu prekladateľ

produkuje len prvotnú verziu textu, ktorá ďalej podstupuje zložitú cestu k finálnej podobe a následne sa prispôsobuje potrebám a požiadavkám cieľového diváckeho recipienta. Tento proces tvorí niekoľko úzko prepojených fáz a vyžaduje si nepretržitú spoluprácu viacerých činiteľov (dramaturg, prekladateľ, úpravca dialógov, dabujúci herci, režisér a iní).

Základné pojmy spojené s prekladom audiovizuálneho diela vymedzuje slovenský Zákon o audiovizii č. 40/2015 Z. z., ktorý definuje dabing ako „*spracovanie pôvodného audiovizuálneho diela nahradením pôvodnej slovesnej zložky jej nahovorením do iného jazyka*“. Dabingová úprava audiovizuálneho diela teda nahrádza pôvodné cudzojazyčné dialógy autentickými dialógmi v cieľovom jazyku, vďaka čomu umožňuje cieľovému recipientovi pochopiť vzájomné súvislosti a celkový dej filmu. Úlohou prekladateľa je preto snaha o zachovanie významovej i jazykovej zložky diela s ohľadom na recipienta, pre ktorého by mal film pôsobiť autenticky. Nemenej dôležitou úlohou dabingového produkčného tímu je tiež zabezpečiť synchrónnosť prehovorov a pohybu pier hercov vystupujúcich v audiovizuálnom diele, aby sa tak úplne alebo aspoň približne zhodovali s prehovormi dabingových hercov v cieľovom jazyku.

1.1.2 Titulky

Prevod cudzojazyčného audiovizuálneho diela prostredníctvom titulkov sa postupne stáva preferovaným spôsobom prekladu v mnohých európskych krajinách. Tvorba titulkov sa dostáva do popredia nielen z dôvodu nižších finančných nárokov a rýchlejšej produkcie, no najmä vďaka rastúcemu trendu dopytu divákov po vyššej autentickosti prevzatého diela.

Zákon č. 40/2015 Z. z. o audiovizii vymedzuje definíciu tvorby titulkov nasledovne: „*titulkovanie je spracovanie pôvodného audiovizuálneho diela doplnením o otvorené titulky, skryté titulky alebo titulky pre osoby so sluchovým postihnutím*“. Ide teda o prenos dialógov z východiskového jazyka do jazyka cieľového, pričom zároveň dochádza k prevodu hovoreného slova do písomnej podoby. Takáto podoba sa po náležitej úprave zobrazuje v spodnej časti obrazovky alebo filmového plátna súbežne s pôvodnou zvukovou a vizuálnou zložkou originálneho diela.

Na rozdiel od tvorby dabingu sa práca na výrobe filmových titulkov výrazne líši. Kým pri dabingu zohráva prekladateľ len akúsi druhotnú funkciu, pri titulkovaní má kľúčovú úlohu – previesť originálny text do cieľového jazyka, pričom musí dbať na časové (optimálny čas zobrazenia titulku na plátne) a priestorové (zobrazenie titulku najviac v dvoch riadkoch, maximálne 40 znakov vrátane medzier na jeden riadok, kondenzácia informácií) obmedzenia a ovládať aspoň základné technické zručnosti s titulkovacími programami.

2 RECEPCIA PREVZATÉHO AUDIOVIZUÁLNEHO DIEĽA

Audiovizuálne dielo možno označiť za formu mediálneho prostriedku nesúceho informáciu, ktorá zabezpečuje komunikáciu medzi dielom a jeho recipientom. Existencia audiovizuálneho diela je preto do veľkej miery podmienená samotným recipientom, t. j. diváckym publikom.

V poslednom čase sa však slovenskí distribútori stretávajú s otázkou, v akej podobe by mali prevzaté audiovizuálne diela sprístupňovať divákovi. Aj napriek tomu, že sa divácke publikum pri televíznych formátoch zvyčajne prikláňa k dabingovej verzii, názory divákov vychutnávajúcich si film na premietacom plátne v kinách sa na túto problematiku rozchádzajú.

Film predstavuje komunikačný prostriedok určený pre masové publikum, a preto je hlavnou úlohou sprostredkovateľa adekvátnej verzie tohto diela v cieľovom jazyku zachovať pôvodnú hodnotu originálu. Okrem zachovania pôvodných umeleckých vlastností diela je nevyhnutnosťou zachovať aj hlavnú podstatu dialógov, ktoré predstavujú jeden z najdôležitejších faktorov pri recepcii jednotlivých postáv, ich základných charakteristických črt, špecifického správania a konania. Recepciu jednotlivých postáv, prehovorov i samotného deja je preto potrebné skúmať z dvoch kľúčových hľadísk, a to z hľadiska zvukovej a vizuálnej zložky diela (De Pablos-Ortega, 2015, In: Días Cintas – Neves, 2015). Pri cudzojazyčných filmoch s titulkami obrazy premietajúce sa na plátne pomáhajú pri dekódovaní informácie poskytnutej v titulkoch. Pri dabovaných filmoch je zas divák odkázaný výlučne na zvukovú zložku v cieľovom jazyku, ktorá zohráva fundamentálnu úlohu, keďže recipient nemá k dispozícii originálnu zvukovú stopu, len pôvodný obraz. Diváci teda musia spracovávať informácie poskytované upravenou verzou audiovizuálneho diela rôznymi spôsobmi – v prípade dabovaných filmov sú nútení si ich vypočuť a v prípade filmov s titulkami si tieto informácie musia prečítať.

2.1 Jazyková kompetencia a skúsenostný komplex ako rozhodujúce faktory pri recepcii prevzatého audiovizuálneho diela

Filmové tituly a televízne programy, ktoré sa na naše územie dostávajú zo zahraničia, vyžadujú od slovenského diváka neustále prekonávanie jazykových bariér. Aj napriek tomu, že sa väčšina slovenského publika dožaduje sprístupnenia zahraničnej tvorby v materinskom jazyku, čoraz viac divákov siaha po autentickom originálnom znení. Môže za to najmä skutočnosť, že vo veľkej časti Európy, vrátane Slovenska, dochádza k významnému šíreniu cudzieho (najmä anglického)

jazyka v kultúrnej, sociálnej či politickej sfére. Dnes sa do každodenného styku s anglickým jazykom dostáva najmä mládež, a to nielen prostredníctvom štúdia v školách alebo špeciálnych jazykových kurzov, no predovšetkým prostredníctvom mobilných a počítačových hier, televízie, tlače či počúvania zahraničnej hudby. Neustále sa rozširujúci výskyt cudzích slov pochádzajúcich z anglického jazyka na našom území má najčastejšie za následok ich preberanie a postupné začleňovanie do slovenskej slovnej zásoby, čo pre mladšiu generáciu divákov otvára nové možnosti sledovania filmov v originálnom znení, t. j. so zachovaním jazykovej a zvukovej autenticity.

Ďalším faktorom ovplyvňujúcim recepciu diváka je bezpochyby skúsenostný a vedomostný komplex. Ide o súhrn všeobecných a odborných poznatkov, vedomostí a skúseností, ktoré človek nadobúda počas celého života. Súbežná existencia oboch uvedených druhov komplexu spôsobuje, že recepcia toho istého audiovizuálneho diela má pri viacerých divákoch rozdielne hodnoty. Keďže každý filmový recipient disponuje rôznou úrovňou vedomostí, skúseností a predstavivosti, často dochádza k tvorbe subjektívnych interpretácií tej istej informácie a rôznym formám, či dokonca intenzitám emocionálneho zážitku z daného audiovizuálneho diela.

3 PREFERENCIA TYPU PREVODU CUDZOJAZYČNÉHO AUDIOVIZUÁLNEHO DIELA

Po oboznámení sa s teoretickými poznatkami o audiovizuálnom preklade a jeho recepcii zo strany diváckeho publika sa presunieme k praktickej výskumnej časti. Náš kvantitatívny výskum sme realizovali prostredníctvom anonymného dotazníkového formulára v priestoroch multikina vo Zvolene, čo nám zabezpečilo priamy prístup k potrebnej cieľovej výskumnej vzorke – k návštevníkom kina a priaznivcom sledovania audiovizuálnych diel na filmovom plátne. Predmetom dotazníka bola jednoduchá a ľahko zrozumiteľná otázka týkajúca sa preferencie dabingu alebo titulkov pri sledovaní filmu v kine. Respondenti mali navyše možnosť výberu z alternatívnych možností, ktoré nám priblížili dôvody výberu konkrétnej odpovede. Okrem zodpovedania východiskovej otázky mali účastníci výskumu za úlohu poskytnúť aj svoje sociodemografické údaje (vek, pohlavie, najvyššie dosiahnuté vzdelanie), ktoré nám umožnili porovnať jednotlivé výsledky vo viacerých kategóriách. Predmetom skúmania bolo zistiť, či preferencia typu sprostredkovania cudzojazyčného audiovizuálneho diela do cieľového jazyka prostredníctvom dabingu alebo titulkov vplyva alebo nemá výraznejší dopad na výslednú recepciu filmu divákmi.

3.1 Predstavenie výskumnej vzorky

Do kvantitatívneho výskumu sa celkovo zapojilo 274 respondentov. Cieľovú výskumnú skupinu tvorili návštevníci zvolenského kina rôznych vekových kategórií, vzdelania, pôvodu či záujmov. Ako uvádza Tabuľka 1, väčšinou účasť predstavovali ženy s počtom 173, zatiaľ čo muži sa zúčastnili v menšom počte, a to konkrétne 101.

Tabuľka 1: Zloženie výskumnej vzorky podľa pohlavia

Pohlavie	Žena	Muž	Spolu
Počet	173	101	274
%	63,14 %	36,86 %	100,00 %

Nemenej relevantným kritériom pre výskum boli aj údaje o veku respondentov, a to najmä z dôvodu odlišných osobných záujmov, priorit a životných skúseností. Najmladším účastníkom bol respondent vo veku 14 rokov, najstarším bol účastník vo veku 61 rokov. Podrobnejšie údaje možno pozorovať v nasledujúcej tabuľke (Tabuľka 2).

Tabuľka 2: Zloženie výskumnej vzorky podľa veku

Vek	14 – 22 r.	23 – 30 r.	31 – 45 r.	46 r. +	Spolu
Počet	85	75	86	28	247
%	31,02 %	27,37 %	31,39 %	10,22 %	100,00 %

Posledný sociodemografický údaj v dotazníku bol stupeň najvyššieho dosiahnutého vzdelania. Z celkového počtu 274 sa k dosiahnutému základnému vzdelaniu prihlásilo 21 respondentov. Najvyššie zastúpenie mali účastníci výskumu s dosiahnutým stredoškolským vzdelaním, ktorých sa zúčastnilo celkom 159. Stupeň vysokoškolského vzdelania v dotazníku uviedlo 94 respondentov.

Tabuľka 3: Zloženie výskumnej vzorky podľa dosiahnutého vzdelania

Vzdelanie	Základné	Stredoškolské	Vysokoškolské	Spolu
Počet	21	159	94	247
%	7,66 %	58 %	34,31 %	100,00 %

4 ANALÝZA VÝSLEDKOV VÝSKUMU

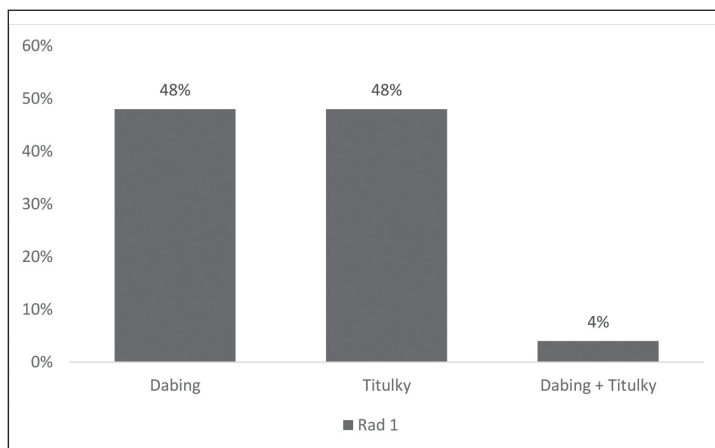
Výsledky výskumu získané prostredníctvom dotazníka sme podrobne vyhodnotili pomocou deskriptívnej štatistickej metódy. Na základe týchto údajov sme dospeli k záveru, že preferencia konkrétneho typu sprostredkovania zahraničného filmového diela do materinského jazyka sa líši predovšetkým v závislosti od pohlavia, veku, dosiahnutého vzdelania, rozličného skúsenostného a vedomostného komplexu či osobných záujmov.

4.1 Všeobecná preferencia dabingu/titulkov

Kľúčová otázka dotazníka „Preferujete pri návšteve kina dabovaný film alebo film s titulkami?“, rozdelila účastníkov nášho výskumu na tri rôzne skupiny. Prvú skupinu tvorilo 132 divákov, ktorí uviedli, že pri návšteve kina preferujú sledovanie cudzojazyčných filmov výlučne v dabingovej verzii. Druhá skupina pozostávala takisto z 132 návštevníkov, ktorí sa naopak prikláňajú k verzii filmov v originálnom znení s titulkami. Mimoriadne prekvapivým bolo zistenie, že počet respondentov skupiny preferujúcej titulky sa absolútne zhodoval s počtom respondentov, ktorý v dotazníku zvolili preferenciu dabingovej úpravy zahraničných audiovizuálnych diel. Na základe tohto zistenia môžeme potvrdiť domnienku, že preferencie slovenskej kinodistribúcie sa za posledné roky výrazne zmenili.

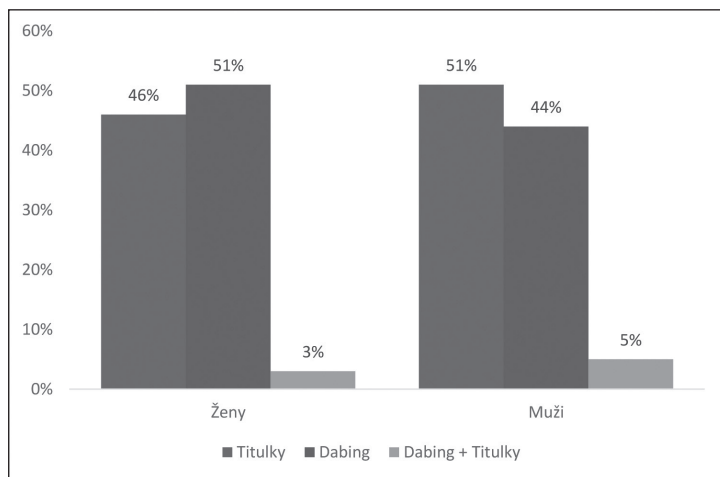
Medzi vyplnenými dotazníkmi sa okrem voľby konkrétneho typu preferovaného sprostredkovania zahraničného filmu našiel aj tretí typ odpovede. Uvedenú skupinu tvorilo desať opýtaných, ktorí svoju voľbu odôvodnili odpoveďami typu „je mi to jedno“, či „film si rád/a pozriem v akomkoľvek formáte“.

Graf 1:
Všeobecná
preferencia
dabingu a titulkov
u divákov
navštevujúcich
kino vo Zvolene

4.1.1 Preferencia dabingu/titulkov v závislosti od pohlavia

Prvým kritériom pre analýzu získaných výsledkov na základe sociodemografických faktorov bolo pohlavie. Ako môžeme pozorovať na nasledujúcom grafe (Graf 2), rozdiely v preferencii dabingu/titulkov medzi ženami a mužmi nie sú až také markantné. V prípade žien sa do vedenia dostala dabingová verzia filmov, u mužov zas mierne prevládala preferencia originálneho znenia s titulkami.

Graf 2:
Preferencia dabingu/titulkov ženami a mužmi

Z celkového počtu 173 respondentiek preferenciu dabingovej verzie filmu označila nadpolovičná väčšina, a to konkrétne 88 opýtaných. K možnosti pôvodného znenia s titulkami sa priklonilo celkom 80 žien. Zvyšných päť respondentiek zaškrtilo v dotazníkovom formulári obe možnosti, čím nepriamo vyjadrili názor, že je pre nich voľba konkrétneho sprostredkovania cudzojazyčného filmu do materinského jazyka irelevantná.

Čo sa týka mužov, získané údaje sa v porovnaní so ženským diváckym publikom mierne líšili. Z celkového počtu 101 respondentov zvolilo možnosť dabingu len 44 opýtaných. O niečo vyššiu hodnotu dosiahla skupina preferujúca verziu s titulkami, pre ktorú sa rozhodlo 52 mužov. Poslednú kategóriu uzatvorili piati účastníci výskumu, ktorí označili obe ponúknuté možnosti.

4.1.2 Preferencia dabingu/titulkov v závislosti od veku

Rozdelenie divákov na základe vekovej štruktúry prinieslo o niečo podrobnejšie výsledky. Prvú vekovú kategóriu tvorili mladiství a dospelávajúci od 14 do 22 ro-

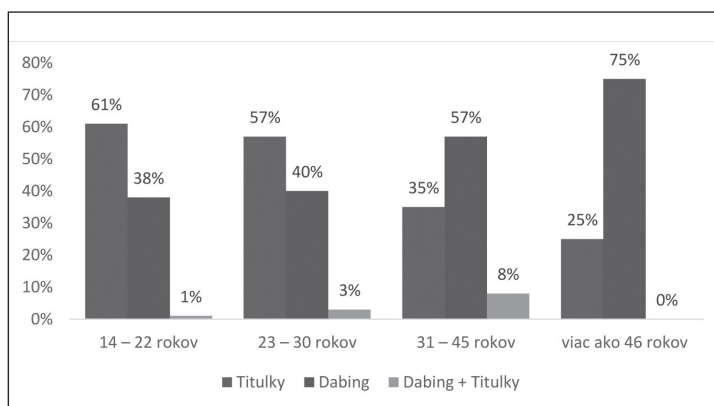
kov. Ako sme už naznačili v teoretickej časti, divácke publikum je v tomto veku výrazne ovplyvňované internetom a svetom médií, prostredníctvom ktorých sa dostáva do častejšieho kontaktu s cudzími jazykmi ako starší respondenti. Nie je preto prekvapujúce, že aj ich preferencia sledovania filmov v kine sa prikláňa práve k originálnemu zneniu s titulkami. Uvedenú kategóriu tvorilo 85 respondentov, z ktorých 52 označilo možnosť sledovania filmov v pôvodnom znení s titulkami, 32 zvolilo možnosť dabingovej verzie audiovizuálnych diel a jeden respondent sa vyjadril, že medzi verziami s titulkami a dabingovou verzou filmu nerozlišuje.

Druhá skupina pozostávala z diváckeho publika vo veku od 23 do 30 rokov. Z celkového počtu 75 respondentov v tejto vekovej kategórii sa 43 priklonilo k voľbe sledovania pôvodnej verzie filmu s titulkami, zatiaľ čo 30 opýtaných zvolilo dabingovú úpravu cudzojazyčných filmov. Dvaja respondenti navyše uviedli, že pre nich voľba dabingu/titulkov nie je pri návšteve kina rozhodujúcim faktorom a nemajú problém pozrieť si film v akejkoľvek verzii.

Do tretej skupiny sa dostali respondenti vo veku od 31 do 45 rokov, ktorú tvorilo 86 opýtaných. V rámci uvedenej vekovej kategórie sa do popredia dostal dabing, ktorý označilo až 49 divákov. Pre titulkovú verziu sa naopak rozhodlo len 30 respondentov. Vyššie zastúpenie mala aj možnosť preferencie oboch typov sprostredkovania cudzojazyčných filmov cieľovému publiku, ktorú označilo sedem opýtaných.

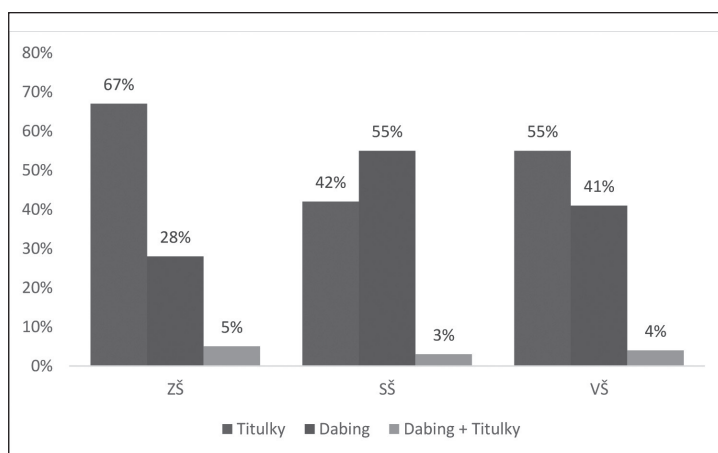
Samostatnú skupinu tvorili aj respondenti starší ako 46 rokov, ktorých sa nášho výskumu zúčastnilo celkom 28. 21 respondentov v uvedenej vekovej kategórii označilo, že pri návšteve filmu v kine preferuje tituly v dabingovej forme. Len siedmi respondenti sa priklonili k možnosti sledovania zahraničného filmu v originálnom znení s titulkami.

Graf 3:
Preferencia
dabingu/titulkov
v závislosti od
veku

4.1.3 Preferencia dabingu/titulkov v závislosti od dosiahnutého vzdelania

Na základe získaných údajov si dovoľujeme tvrdiť, že okrem veku a pohlavia má na preferencie divákov výrazný vplyv aj ich najvyššie dosiahnuté vzdelanie. Ako môžeme vidieť v nasledujúcom grafe (Graf 4), preferencia dabingovej úpravy audiovizuálneho diela bola zaznamenaná u divákov s ukončeným stredoškolským vzdelaním, zatiaľ čo po voľbe originálneho znenia filmu s titulkami siahli respondenti so základným a vysokoškolským vzdelaním.

Graf 4:
Preferencia dabingu/titulkov v závislosti od vzdelania

4.2 Analýza doplnujúcich komentárov a názorov respondentov

Ako sme už naznačili v vyššie, dotazníkový formulár, pomocou ktorého sme získavali údaje, obsahoval okrem možnosti výberu z dvoch hlavných alternatív – preferencie sledovania filmov v kine v dabingovej podobe alebo v pôvodnej verzii s titulkami, aj nepovinný výber z vopred stanovených dôvodov, ktoré ich mohli, no nemuseli, viesť k označeniu danej možnosti. Voľba navrhnutých možností sa s pripomienkami a komentármi respondentov stali podkladovým materiálom na podrobnejšiu analýzu subjektívnych pohľadov a názorov diváckeho publika na danú problematiku. Získané údaje nám pomohli vyhodnotiť, aké sú najčastejšie dôvody voľby konkrétnej formy sprostredkovania cudzojazyčných audiovizuálnych diel do materinského jazyka.

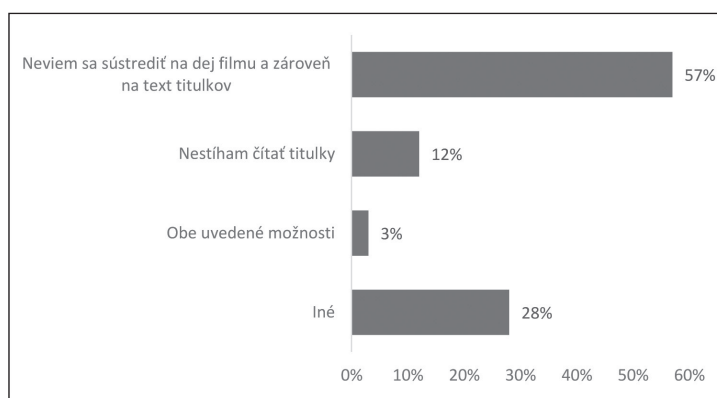
4.2.1 Preferencia sledovania filmov s dabingom

Ako vyplýva zo získaných štatistických údajov, z celkového počtu 132 respondentov, ktorí sa pri sledovaní filmov v kine prikláňajú k dabovaným verziám, až 75 odôvodnilo svoj výber možnosťou „neviem sa sústrediť na dej filmu a zároveň na text titulkov“. Uvedenú skupinu divákov tvorilo 50 žien prevažne stredoškolského vzdelania vo všetkých vekových kategóriách vrátane štyroch respondentiek s najvyšším základným dosiahnutým vzdelaním a 11 respondentiek s vysokoškolským titulom/titulmi. Danú odpoveď označilo aj 25 mužov prevažne s dosiahnutým stredoškolským vzdelaním vo vekových rozmedziach 18 až 27 rokov a 30 až 61 rokov vrátane piatich diváckych respondentov s vysokoškolským titulom/titulmi.

16 opýtaných vybralo druhú možnosť, teda „nestíham čítať titulky“. V tomto prípade bolo zloženie výskumnej vzorky vyvážené, teda uvedenú možnosť označilo osem žien vo veku od 20 do 55 rokov a takisto osem mužov vo veku od 16 do 47 rokov.

Menšia časť divákov označila oba prípady, a teda preferenciu dabingovej úpravy cudzojazyčných audiovizuálnych diel pre neschopnosť sústrediť sa na dej a zároveň na čítanie prekladu dialógov v textovej podobe. Išlo konkrétne o tri respondentky s najvyšším dosiahnutým stredoškolským vzdelaním a jednu 36-ročnú respondentku s vysokoškolským titulom/titulmi. Zvyšní respondenti sa priklonili k možnosti „Iné“ a v dotazníku uviedli svoje subjektívne názory a postrehy.

Graf 5:
Najčastejšie dôvody uprednostňovania dabingu pred titulkami

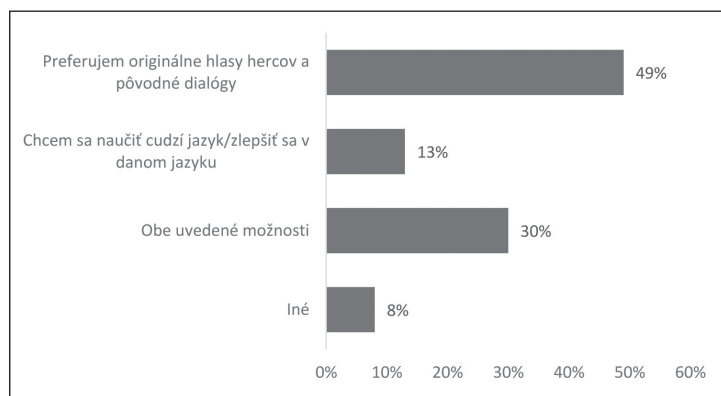
Spomedzi najčastejších odpovedí v prospech dabingu prevládali názory typu „preferujem dabing, pretože sa mi nechce čítať titulky“, „dabing je pohodlnejší“ či tvrdenie, že pri dabingu sa vie človek lepšie sústrediť na dej filmu bez rušivých

vplyvov, akými môžu byť práve titulky. Väčšina opýtaných navyše zdôraznila, že titulky sa pri niektorých filmových tituloch premietajú na plátne príliš rýchlo, čo môže spôsobiť únik drobných dejových detailov. Niektorí respondenti v dotazníku uviedli, že je pre nich sledovanie dabovaných filmov jednoduchšie, a to predovšetkým preto, že neovládajú cudzí jazyk až do takej miery, aby vedeli svoju pozornosť rozštiepiť na vnímanie originálneho znenia, obrazu a čítanie textového prekladu.

4.2.2 Preferencia sledovania filmov v originálnom znení s titulkami

Z výsledného počtu 132 opýtaných, ktorí označili možnosť preferencie sledovania zahraničných filmov vo zvolenskom kine v origináli s titulkami, 17 divákov za dôvod svojho rozhodnutia zvolilo možnosť „chcem sa naučiť cudzí jazyk/zlepšiť sa v danom jazyku“. Uvedená skupina diváckeho publika pozostávala z ôsmich žien zväčša stredoškolského vzdelania v priemernom veku 35 rokov. Túto možnosť tiež označilo deväť mužov prevažne vysokoškolského vzdelania v priemerných vekových kategóriách 22 – 25 rokov a 34 – 49 rokov.

Početnejšou bola skupina respondentov, ktorá si vybrala druhý dôvod: „preferujem originálne hlasy hercov a pôvodné dialógy“. Tvorila ju takmer polovica divákov, a to konkrétne 64, v zložení 42 žien a 22 mužov. Spomedzi priaznivcov titulkovej verzie audiovizuálnych diel sa našli aj takí, ktorí si zvolili oba ponúknuté dôvody. Táto časť diváckeho publika pozostávala zo 40 respondentov, a to konkrétne z 26 žien a 14 mužov. K možnosti „Iné“ sa priklonilo 11 respondentov, ktorí si z ponúknutých dôvodov nevybrali ani jeden a na danú problematiku sa vyjadrili vlastnými slovami.

Graf 6:
Najčastejšie dôvody uprednostňovania titulkov pred dabingom

K najčastejším dôvodom voľby sledovania filmov v kinách v pôvodnom znení s titulkami boli tvrdenia, že dabingová úprava mení originálne repliky a dialógy postáv, nezachováva humorné pasáže a svojím prekladom ich skôr znehodnocuje, čím narúša pôvodný zámer scenáristu a režisérovu myšlienku, narúša celkovú atmosféru deja a kazí výsledný dojem z filmu. Okrem toho sa viacerí respondenti vyjadrili, že sú znepokojení kvalitou slovenského dabingu a často ho označovali za neadekvátny a „odfláknutý“.

ZÁVER

Na základe zvolených možností, odpovedí a komentárov respondentov a ich následného deskriptívneho štatistického spracovania sme dospeli k záveru, že výber konkrétnej formy sprostredkovania cudzojazyčného audiovizuálneho diela je do veľkej miery podmienený početnými faktormi. Sociodemografické údaje, akými sú vek, pohlavie či najvyššie dosiahnuté vzdelanie, môžeme považovať za jedny z najvýznamnejších činiteľov, ktoré podmieňujú voľbu konkrétnej možnosti sledovania audiovizuálnych diel na filmovom plátne. Preferencia typu spracovania cudzojazyčného filmu do cieľového jazyka je pre každého diváckeho recipienta subjektívnou voľbou, ktorá výrazne ovplyvňuje výslednú recepciu audiovizuálneho diela. Či už ide o pohodlnosť, potrebu autenticity či nadšenie z učenia sa nového cudzieho jazyka, každý jednotlivec má pre svoje rozhodnutie osobné dôvody a je len na ňom, akým spôsobom si vychutná filmový zážitok na striebornom plátne.

LITERATÚRA

- DE PABLOS-ORTEGA, Carlos. *Audience Perception of Characters in Pedro Almodóvar's Film La flor de mi secreto*. In: *Audiovisual Translation*. Cambridge Scholars Publishing, 2015, s. 190-208. ISBN 978-1-4438-7432-8.
- DÍAZ-CINTAS, Jorge – NEVES, Josélia. *Audiovisual Translation: Taking Stock*. Newcastle upon Tyne : Cambridge Scholars Publishing, 2015, 330 s. ISBN: 978-1-4438-7432-8.
- DÍAZ-CINTAS, Jorge – REMAEL, Aline. *Audiovisual Translation: Subtitling*. Manchester : St. Jerome Publishing, 2007, 272 s. ISBN 1-900650-95-5.
- PAULÍNYOVÁ, Lucia. *Z papiera na obraz : proces tvorby audiovizuálneho prekladu*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 2017, 266 s. ISBN 978-80-223-4167-7.
- POŠTA, Miroslav. *Titulkujeme profesionálne*. Apostrof, 2012, 157 s. ISBN: 978-80-87561-16-4.

Internetové zdroje

BOŽÍK, Michal. *Rozvoj angličtiny pomocou videohier*. In: Dennikn.sk. [online]. 2015 [cit. 2018-2-12]. Dostupné na: <<http://vlcata.dennikn.sk/rozvoj-anglictiny-pomocou-videohier/>>.

Zákon o audiovizii č. 40/2015. [online]

Dostupné na: <http://www.sfu.sk/uploads/ckeditor/attachments/339/audiovizu_lny_zakon2015.pdf>.

RESUMÉ

The proposed paper explores the issue of audiovisual translation, as it is becoming one of the most discussed and examined field of translatology. Whether we talk about dubbing or subtitling, the target audience requires an authentic adaptation of the original. The essential objective of our research was to demonstrate a positive or a negative impact of the foreign audiovisual works translation on the viewer's final cultural experience. Even though the results of our research showed that dubbing and subtitles divide the cinema audience in Zvolen in half, the preference of the upcoming generation of young audiences has proved that the tendency of distributing foreign movies with dubbing will change or even disappear, and the generation of viewers growing up in the world of internet and the latest technologies will be able to enjoy all films in cinemas with the authentic original sound.

◆◆◆

Mgr. Michaela Wolkommerová
Prachatická 27
960 01 Zvolen
m.wolkomm@gmail.com

ROZHOVOR

Martin Kubuš sa narodil v Banskej Bystrici, kde dnes aj pôsobí ako odborný asistent na Katedre anglistiky a amerikanistiky Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela. Okrem pedagogickej činnosti sa venuje aj prekladateľstvu. Jeho preklady vyšli vo viacerých vydavateľstvách, ako napríklad Tatran alebo Ikar, okrem toho je aj prispievateľom prekladov do Revue svetovej literatúry. Za preklady kníh Woodyho Allena a Anthonyho Doerra bol ocenený prémiami Ceny Jána Hollého a za preklad Rezu Aslana prémiou Ceny Mateja Bela. Okrem toho je už sám činný aj ako autor a jeho literárna prvotina sa nazýva *Ani ryba, asi rak*.

Za svoje knižné preklady ste získali niekoľko prémií. Ako ste sa k prekladu dostali a aké boli Vaše prekladateľské začiatky?

K prekladu som sa dostal ako mnoho iných chtivých študentov prekladateľstva, ktorí si myslia, že už niečo vedia a chcú sa ukázať, prípadne ani nerozmýšľajú nad tým, či už niečo vedia alebo nie, a predsa sa chcú ukázať. Jazyky ma bavili, aj prekladateľské semináre, ale uvedomoval som si, že viem zatiaľ ŽALOSTNE málo a mám malú prax, preto som v lete po treťom ročníku bez prestania prekladal. Dovtedy som hlavne čítal (a hrával s kapelami), teraz to bolo naopak. Najhorúcejšie dni som trávil doma a potil sa nad textom (počítač kúrilo ako besný, ešte mi pridával). Otvoril som si knižku poviedok Johna Wyndhama a vybral prvú vec, ktorá sa mi páčila.

Prekladal som si len tak sám pre seba, do šuflíka, ako sa hovorí. Premýšľal som, ako by sa niektoré veci dali vyjadriť, špekuloval som, no keď si na to dnes spomeniem, povedal by som, že som prekladal veľmi doslovne, a preto som bol rád, že od štvrtého ročníka sme mali umelecký preklad s doc. Kenížom. Hodiny s ním mi dali veľmi veľa, pochopil som, že občas (vlastne dosť často) sa treba od formy odosobniť a zamyslieť sa nad tým, ako inak by sa tá ktorá vec dala vyjadriť, a nad tým, čo na to slovenčina a aké možnosti v nej vlastne mám. Veľké!

Veľmi dôležitá je spätná väzba – doc. Keníž nám ju dával priamo na hodinách. Študenti sa delili v zásade na dve skupiny: prví sa spravidla na smrť urazili, druhí si dali povedať a skúsili sa na to pozrieť aj z iného uhla pohľadu – napríklad z učiteľovho, ktorý mal svoje skúsenosti a oveľa viac vedomostí než my. Študent môže mať vlastný názor, môže sa s učiteľom „hádať“, no je potrebné, aby si uvedomil, že ak sa učiteľ pri nejakom probléme pristaví, zrejme na to má dobrý dôvod a študentov chce prinútiť rozmýšľať, chce, aby sa s textom pohrali a vyvarovali sa zlozvykom. Ja som patril do tej druhej skupiny – dal som si poradiť a ešte aj dnes si spomínam na rôzne debaty zo seminárov a spätne ich prehodnocujem. A záver? Učiteľ mal spravidla pravdu (a to si neprihrievam polievočku, aj keď to

tak možno znie). Študenti chcú okamžité odpovede, neraz chcú vidieť výsledky okamžite, ale to nejde. Tie sa dostavia neskôr (nie po dvoch semestroch, tobôž nie po niekoľkých mesiacoch – skôr len v prípade mimoriadne nadaných študentov, medzi ktorých som ja rozhodne nepatril), a pretože ich človek nevidí hneď, neraz sa dá odradiť.

Vo štvrtom ročníku som sa zúčastnil na Prekladateľskej univerziáde (úspešne) a odvtedy prekladám vždy, keď sa dá (chvalabohu, dá sa dosť často). Na univerziáde som prekladal Sakiho, a práve zbierka jeho poviedok je jedna z prvých vecí, ktoré mi vyšli (zbierku som prekladal s dvomi spolužiakmi – B. Kráľovou a M. Djovčošom, poviedky sme si rozdelili).

A keď hovoríme o začiatkoch, musím spomenúť šéfredaktorku vydavateľstva Tatran Evu Mládekovú, ktorá mi veľmi pomohla (a ja som jej dodnes veľmi vďačný). Uchádzal som sa o preklad knižky Woodyho Allena *Side Effects*. Nemal som v rukách nič, len diplom čerstvého absolventa, čo, azda uznáte, dnes nemusí byť až taká výhra. A ešte niečo, mal som diplom z univerziády a chuť. To mi otvorilo dvere do praxe. Ostatné knižky prišli postupne.

Okrem toho, že ste prekladateľ, pracujete aj ako pedagóg. Ako vnímate teóriu prekladu vo vzťahu k praxi? Dokáže prekladateľ s teoretickým zázemím vytvoriť lepší preklad?

Súhlasím s klasikom teórie prekladu – teória ešte nijakému prekladateľovi neublížila. Absencia znalosti teórie sa však môže podpísať veľmi negatívne – môže, a nemusí, určite existujú aj géniovia s prirodzeným talentom a šiestym zmyslom, a dobrými redaktormi, ale bežní ľudia by sa mali naučiť čerpať aj z teórie.

Platí to však aj naopak. Teória bez praxe je mŕtva, každý teoretik prekladu, a najmä pedagóg, by mal aj prekladať. Ono sa to potom pekne prepojí a všetko dáva zmysel, treba tomu dať šancu. Učiteľ, ktorý neprekladá a nečíta pritom aj teóriu, má problém vysvetliť učivo. Praktik prekladu sa bez teórie možno zaobíde (MOŽNO! Neriskoval by som!), ale učiteľ prekladateľstva si bez nej neporadí. Na svete sa popísalo veľa dobrých vecí a keď si učiteľ nájde dobré texty a načíta si pekné myšlienky, niečo pridá, spomenie vlastné skúsenosti, odovzdá študentom oveľa viac, ako prekladateľ, ktorý prekladá len inštinktívne.

Som presvedčený, že prekladateľ s teoretickým zázemím má väčšiu šancu na úspech. Ale ako vravím, teória nie je všetko, ani znalosť jazyka a súčasných reálií. Keď som v poslednom ročníku prekladal prvé poviedky spomínaného Sakiho, stretol som sa s veľmi zvláštnou pasážou, prvým odsekom istej poviedky: „The grill-room clock struck eleven with the respectful unobtrusiveness of one whose mission in life is to be ignored. When the flight of time should really have rendered abstinence and migration imperative the lighting apparatus would signal the fact in the usual way“ (s. 32).

Bol som zmätený, ako mnohí iní čitatelia daného textu, a tak som to ukázal dvom učiteľom, americkým lektorom. Obaja skúsení učители, angličtina je ich materinský jazyk, navyše, ako vidieť, v texte nie sú ani len odborné názvy či termíny, ktoré by porozumenie hatili. Nič, v podstate bežná veta z umeleckého textu. Radšej vám nepoviem, čo presne na daný text povedali, ale ani jeden tomu nerozumel. Odhodlal som sa zájsť za doc. Vilikovským, ktorý vtedy ešte učil v Banskej Bystrici a zhodou okolností bol v tej chvíli vo vedľajšej kancelárii. Pozrel sa na text a za dvadsať sekúnd mi to vysvetlil. Čo z toho vyplýva? Že jazyk nie je všetko, ani teória. Sem-tam zaváži len a len skúsenosť, literárny prehľad, a znalosť života (nech to už znamená čokoľvek), no tú vám štúdium dá len vo veľmi obmedzenej miere – štandardná dĺžka štúdia činí 5 rokov. Chce to roky praxe. Aj ja stále čakám a čakám... Iste, prekladám, čítam, ale je to celoživotný proces.

Spomínate si na problematické pasáže z preložených diel, ktoré vám nedali spávať?

Zhodou okolností mám poruke pekný príklad. V lete som sa pasoval s Johnom Steinbeckom, citujem z jeho knižky *Travels with Charley*: „After Spokane, the danger of early snows had passed, for the air was changed and mulsed by the strong breath of the Pacific. The actual time on the way from Chicago was short, but the overwhelming size and variety of the land, the many incidents and people along the way, had stretched time out of all bearing. For it is not true that an uneventful time in the past is remembered as fast. On the contrary, it takes the time-stones of events to give a memory past dimension. Eventlessness collapses time“ (s. 180).

Táto pasáž mi nedala spávať. Vrátil som sa k nej po dokončení hrubej verzie a musel som ju pomeniť. Konzultoval som ju aj s našimi lektormi (mladším Američanom a starším Angličanom), a ešte s kolegom anglistom, a celkom nám to dalo zabrať.

Čo by ste odporučili študentom – budúcim prekladateľom?

Aby veľa čítali – v origináli a rovnako veľa v slovenčine, aby pozerali dokumentárne filmy – v origináli i slovenčine, aby sa veľa pýtali, kým sa dá, kým sú študenti (v praxi to bude oveľa ošemetnejšie) a nebáli sa knižníc. Niektorí študenti totiž neradi pátrajú. Textová analýza ako úvodný krok v procese prekladu je potom odfláknutá, čo sa vždy podpíše pod kvalitu prekladu. Študentom som zadal text na preklad a u mnohých bolo na prvý pohľad jasné, že analýzu nerobili, ba ani veľmi nerozmýšľali. Slovo „gay“ v texte z roku 1946 preložili ako „gej“, a to ani nehovorím o tom, že z kontextu bolo jasné, že nešlo o homosexualitu. Čo k tomu dodať? Že nedávali pozor na hodinách a tak trochu sú aj leniví. Niekedy môžete hovoriť veci aj stokrát, a stále je to málo.

Učíte aj britskú literatúru, takže veľa čítate. Aký jazyk uprednostňujete? A ako vnímate kvalitu prekladovej literatúry?

Ako som naznačil v predchádzajúcej odpovedi, čítam v oboch jazykoch a neviem, či viem povedať, ktorý uprednostňujem. Azda angličtinu, ale to len preto, že som anglista a ako anglista čítam viac vecí v angličtine než v slovenčine. Skrátka som zameraný týmto smerom, vyučujem veľa v angličtine, vyžaduje si to moja práca a iné veci idú bokom. Pravda, v slovenčine čítam, ale o čosi menej. Kvalitu prekladovej literatúry nie je možné posúdiť len tak ľahko, a už vôbec nie v kontexte krátkeho rozhovoru do časopisu. Podľa mňa existujú dobré i zlé preklady, ako vždy. Mladí horliví absolventi zaiste prispievajú k skvalitneniu, no trh je veľký, preto sa k slovu dostávajú aj iní, napr. neabsolventi, „konexienti“, nehovoriac o tom, že neraz zlyhá aj zadávateľ, napríklad tak, že stanoví šibeničné termíny. Za krátky čas sa zázraky robiť nedajú.

Niektorí zadávatelia sú doslova šialení – pardon, viem, silné slovo, ale vysvetlím. Dostal som ponuku preložiť Sládkovičovho *Detvana* do angličtiny, za mesiac. Za mesiac? 250 desaťveršových spevov? $250 \times 10 = 2500$. 2500 viazaných veršov za mesiac ani neanalyzujem, nieto ešte preložím. A to malo ísť na akúsi výstavu, akože ukážka slovenskej literatúry pre potreby cudzincov, ktorí hovoria po anglicky. Neviem, či to napokon niekto zobral, ale už len samotný nápad hovorí o mentálnej spôsobilosti zadávateľa. Na toto by mali zaviesť špeciálny paragraf a vytvoriť špeciálne policajné jednotky, obdobu NAK-y. NAPZA! Národná protizadáateľská agentúra.

Prekladáte a zaoberáte sa aj Woodym Allenom. Ako by ste opísali jeho štýl a aké prekladateľské oriešky sa v jeho textoch najčastejšie vyskytujú?

Woody Allen má veľmi rád odkazy na domácu newyorskú kultúru (často židovskú). Humor buduje najmä na nej, ale nie je mu cudzia ani európska literatúra a kinematografia. Do toho primieša slovné hry a dlhé vety a prekladateľský oriešok je na svete. Niekedy sa vyjadruje ako typický sólový komik v klube (akým aj bol, keď začínal). Pointa je na konci vety, preto máte obmedzené syntaktické možnosti, podobne ako pri poézii. Neraz treba zväziť, čo je v danej pasáži najdôležitejšie. Pojmovosť či radšej zážitkovosť? Ak ide o humorný umelecký text, spoľahneme sa na fakt, že je to, podľa Reissovej, primárne expresívny text. Ide o zážitok, a o vtíp, niektoré reálie sa dajú elegantne zameniť, a to aj bez prílišnej naturalizácie.

V druhej zbierke W. Allena, ktorú som prekladal (*Without Feathers*) je jeden kvázi esejistický text. Allen píše o pôvode slangu – vytiahne niekoľko anglických frazeologizmov a rozoberá ich zložky. Tým vzniká veľký problém, pretože naše idiómy, ktoré hovoria viac-menej to isté, pozostávajú z úplne iných komponentov. Tento text je preložiteľný len na makro-substitučnej rovine. Vzal som do úva-

hy tému jednotlivých odsekov (viac-menej) a výstavbu som kompletne zmenil. Iste, skúšal som zachovať Allenov štýl. Text sa niektorým čitateľom páčil, iným nie, ale čo už – naša práca nie je vždy vďačná.

Existuje kniha, ktorú by ste niekedy chceli preložiť?

Určite by som chcel preložiť aj ostatné knihy W. Allena, lenže to asi nepôjde – druhá zbierka sa predáva za akciovú cenu (smiešne nízku, až ma z toho „srdco“ bolí, pretože som sa na tom celkom slušne narobil), a aj tak to nikto nekupuje. Je to komerčný prepadáč, takže vydavateľstvo nemá dôvod vydávať ďalšie knihy W. Allena. (Len pre porovnanie, prvá zbierka sa predávala veľmi dobre, urobila sa aj dotlač, a aj tá, pokiaľ viem, je už rozpredaná).

Mojím snom bol vždy John Steinbeck – na jar 2019 by mal vyjsť spomínaný titul *Travels with Charley*, no veľmi rád by som preložil aj zvyšné diela, ktoré v slovenčine ešte chýbajú. Ďalším snom je napr. David Lodge – zatiaľ sa mi pošťastila „len“ poviedka do *Revue svetovej literatúry*.

Étienne Dolet povedal pred smrťou slávnu vetu: „Traduttore, traditore.“ Čo si o tom myslíte? Je prekladateľ zradca?

Nenazýval by som ho zradcom – toto označenie by som si ušetril pre niektorých politikov, takže ho netreba nadužívať, aby nestratilo silu. Nevieam, koľko ľudí chce prekladom ubližovať, ale občas sa to možno stane – verím, že len nechcene, ale hlbšie sa teraz k tejto otázke vyjadriť neviem.

Skôr to vidím tak, že prekladateľ môže byť pozitívny manipulátor – vylepšovateľ. Práve dokončujem preklad debutu jedného austrálskeho autora – to PDF, ktoré používam ako predlohu, ktoré nám poslal, je očividne nezredigovaný text. Je tam množstvo preklepov, no aj logických chýb – akoby si to po sebe poriadne neprečítal – občas z nepozornosti zmení meno. Všetko, samozrejme, opravujem a občas vymieňam aj slová – chcel povedať „cisársky rez“ (*cesarian*), ale napísal „suzerain“, čo je niečo úplne iné.

Môžeme autora opravovať? Ak sa zjavne pomýlil, mali by sme. Hemingwayovi „Čechoslováci“ pred rokom 1918 sú už klišé, ale autor nového prekladu ich tam nechal, lebo autora nechcel meniť – údajne je to tak aj v novom komentovanom vydaní. Chyba sa teda zachovala, ale čo je funkciou textu? Ukázať, ako sa Hemingway dokáže myliť? Nie. Funkciou textu môže byť viac, ale táto medzi ne určite nepatrí. Chyba tohto typu vyvoláva u rozhladeného čitateľa zbytočné otázky a tie zbytočne odpútavajú pozornosť od merita veci.

Otázky formuloval

Marián Kabát

**CENA
ANTONA POPOVIČA
ZA TEÓRIU A KRITIKU
PREKLADU**

**XXIII. ROČNÍK
PREKLADATEĽSKEJ UNIVERZIÁDY**

2. CENA

VÝBORU SEKcie PRE UMELECKÝ PREKLAD A VÝBORU SEKcie PRE ODBORNÝ PREKLAD

*Volám sa **Nikoleta Račková** a v roku 2018 som úspešne ukončila štúdium na Univerzite Komenského v Bratislave v odbore Prekladateľstvo a tlmočníctvo anglický jazyk a kultúra – nemecký jazyk a kultúra. Príspevok, s ktorým som sa na Prekladateľskej univerziáde umiestnila na druhom mieste, vychádza z mojej diplomovej práce. Venovala som sa v nej analýze prekladu vulgarizmov v slovenskom televíznom dabingu, pričom celkovo som podrobne analyzovala šesť filmov. Pri analýze americkej dramatickej komédie **Magic Mike** som zistila, že tvorcovia slovenského znenia drvivú väčšinu vulgárnych výrazov vynechali, čo hodnotím pomerne kriticky. Cieľom môjho príspevku je poukázať na skutočnosť, že na preklad vulgarizmov neexistuje nijaký univerzálny postup a prekladateľ k nim musí pristupovať s rozumom, rešpektom a v neposlednom rade s citom.*

ANALÝZA PREKLADU VULGARIZMOV VO FILME **MAGIC MIKE** NIKOLETA RAČKOVÁ

ÚVOD

Vulgarizmy sú, vždy boli a pravdepodobne aj budú súčasťou nášho jazyka. Niektorí z nás tieto výrazy so značne expresívnym nábojom používajú bežne na zdôraznenie výpovede, iných ich používanie poburuje. Okrem bežných používateľov jazyka však po nich, zdá sa, čoraz častejšie siahajú aj spisovatelia, dramatici a v neposlednom rade aj filmári. Cieľom mojej analýzy nie je polemizovať o tom, či používaním vulgarizmov tvorcovia porušujú, resp. neporušujú akési mravné normy, ale zistiť, ako k nim ako k prekladateľskému problému pristupujú prekladatelia pri dabingovom preklade.

Z postrehov okolia, ale aj na základe vlastných diváckych skúseností mám pocit, že vulgárne výrazy sa v slovenskom znení veľakrát neutralizujú a dosť často aj úplne vynechávajú. Rozhodla som sa preto podrobnou komparatívnou analýzou originálneho a slovenského znenia amerického filmu *Magic Mike* (v slovenskom znení *Magic Mike: Bez nohavíc*), ktorý odvysielala televízia JOJ a JOJ Plus, zistiť, koľko percent vulgarizmov sa z originálu prenieslo do slovenskej verzie filmu a aké prekladateľské postupy tvorcovia slovenského znenia využívali najčastejšie.

ČO SA O VULGARIZMOCH DOZVIEME V ODBORNEJ LITERATÚRE

Vulgarizmom sa v slovenskej jazykovede doposiaľ venovala len veľmi malá pozornosť. V publikáciách významných slovenských jazykovedcov nachádzame veľmi stručné, miestami dokonca len náznakovité pasáže, ktoré by sa tejto oblasti lexiky venovali. Inak to nie je ani v prípade zachytenia týchto expresívnych jednotiek v slovníkoch a jazykových príručkách. O čosi viac informácií ponúkajú odborné články v rôznych zborníkoch či slangové slovníky.

Hoci teoretických podkladov k vulgarizmom nie je veľa, terminológia použitá v dostupných materiáloch je veľmi nejednotná. Okrem vulgarizmov jazykovedci hovoria aj o tabuizovanej (tabuovanej, tabuovej) lexike, nadávkach, obscénnych, háklivých, hrubých, neslušných či škaredých slovách, stretávame sa aj s pojmami ako pejoratíva, dysfemizmy či familiarizmy. Pomerne veľké množstvo takýchto skupín slov a nedostatočne presné kritériá, podľa ktorých autori expresívne výrazy do jednotlivých skupín zaraďujú, spôsobujú, že niektoré slová nachádzame ako typických reprezentantov dvoch skupín naraz, alebo ich autori medzi sebou zaraďujú do rôznych skupín.

Nejednotnosť sa ukazuje aj v otázke zaradenia vulgarizmov. Kým na jednej strane niet pochýb o tom, že vulgarizmy patria do expresívnej lexiky, rozpor nastáva pri zaraďovaní medzi spisovné či nespisovné prostriedky. Medzi spisovné vulgarizmy by sme napríklad mohli zaradiť slová „krava“, „koza“, „sviňa“, ktoré nadobúdajú hanlivý nádych, ak ich použijeme na pomenovanie osôb.

Vzhľadom na nedostatočnú rozpracovanosť témy v lexikálnych či stylistických príručkách, nejednotnosť terminológie a rozpor autorov pri zadeľovaní vulgárnych slov medzi tabuizovanú lexiku, pejoratíva, dysfemizmy atď. musím konštatovať, že ani jednu z existujúcich definícií vulgarizmov nepovažujem za dostatočne výstižnú a aktuálnu. V každej sa nachádzajú isté úseky, s ktorými by som súhlasila a také, s ktorými nesúhlasím. Už dávno totiž napríklad neplatí, že vulgarizmy používajú len nekultúrne používatelia jazyka či ľudia s nižším spoločenským statusom. Ako som už spomínala, čoraz častejšie sa s vulgarizmami

stretávame aj v umeleckej tvorbe. Všetky dostupné definície navyše tvrdia, že vulgarizmy sú slová s negatívnym citovým zafarbením. Aj tu si však dovoľím nesúhlasiť. V súčasnosti sa totiž stretávame aj s vulgarizmami, ktorými používatelia vyjadrujú pochvalu či dokonca obdiv. Hoci mojou ambíciou nie je vytvoriť novú definíciu vulgarizmov, považujem za nevyhnutné čo najpresnejšie stanoviť kritériá, podľa ktorých sa budem pri analýze rozhodovať, ktoré slová medzi vulgarizmy zaradím a ktoré nie. Po preskúmaní odborných článkov venujúcim sa pôvodu vulgarizmov a na základe dostupných definícií budem pri analýze za vulgarizmy považovať slová a/alebo slovné spojenia so silným citovým zafarbením (negatívnym aj pozitívnym), ktoré:

- a) explicitne, prípadne urážlivo či znevažujúco, označujú javy a/alebo procesy týkajúce sa sakrálnej, sexuálnej sféry, telesných orgánov a ich produktov;
- b) primárne pomenúvajú zvieratá, no metaforickou zmenou strácajú svoj pôvodný význam;
- c) primárne vznikli na pomenovanie duševných či telesných porúch a osôb nimi trpiacimi, no používajú sa ako nadávky.

VULGARIZMY AKO PREKLADATEĽSKÝ PROBLÉM

Vulgarizmy môžu nejedného prekladateľa poriadne potrápiť. Hlavným dôvodom je, že nikde nenájdeme univerzálny návod na to, ako pri prenášaní vulgárnych slov z jazyka originálu do cieľového jazyka postupovať. Tá časť prekladateľov, ktorá pri preklade vulgarizmov volí stratégiu neutralizovania expresívneho jazyka, popri prípade značného zjemnenia expresivity, často argumentuje tvrdením, že slovenčina je jazyk mäkký a ľubozvučný, vulgarizmy jej takpovediac nepristanú a navyše ponúka dostatočné množstvo citovo zafarbených slov, ktorými môžeme pri vhodnom použití zachovať expresivitu originálu. Substituovanie vulgárnych výrazov írečítými slovenskými nadávkami však nie je práve najvhodnejším riešením a napríklad v súčasných trileroch či akčných filmoch považujem takéto riešenie dokonca za úplne nevhodné.

Prekladom vulgarizmov sa v knihe *Dobrodružstvo prekladu* zaoberal aj významný slovenský prekladateľ a teoretik prekladu Blahoslav Hečko, podľa ktorého „slovenčina, jazyk otvorený, priamy a adresný, taký, aký otvorený, priamy a adresný je slovenský ľud, ktorý si v jazyku zachoval odraz ťažkého drevorubačského života minulosti, neznáša pokrytectvo ani jeho maskovanie“ (1991, s. 247). B. Hečko pripúšťa, že v určitých prípadoch je možné vulgárny jazyk eufemizovať slangom, no zoslabovanie expresivity by nemalo byť chápané ako univerzálny postup. Ak totiž autor do svojho diela vulgarizmy zabudoval, určite tak urobil s istým zámerom a prekladateľ preto nemá právo ich vyhadzovať.

Pri každom preklade jednoznačne musíme rešpektovať konvencie a úzus cieľovej kultúry. V prípade audiovizuálneho prekladu musí prekladateľ okrem kontextu a konvencií cieľovej kultúry navyše dbať aj na to, v akom časovom pásme bude dané audiovizuálne dielo odvysielané. Ak by sa vysielalo napríklad v sobotu poobede, keď televíziu často pozerajú deti, prekladateľ musí prirodzene expresivitu originálu zoslabiť. Často sa stane, že hoci má film premiéru v neskorých večerných hodinách, o pár dní sa reprízuje v ranných či poobedňajších hodinách, preto by aj televízna dramaturgia mala dbať na to, aby sa filmy s väčšou frekvenciou vulgarizmov zaraďovali do vysielania v neskorších hodinách. Pretože ak je prekladateľ nútený všetky vulgarizmy neutralizovať, prípadne mu ich úpravcovia dialógov vyškrtnú, ťažko možno hovoriť o tom, že má dielo na cieľového diváka rovnaký účinok ako originál, čím sa porušuje hlavná úloha prekladu.

PREDSTAVENIE FILMU *MAGIC MIKE*

Americká dramatická komédia *Magic Mike*, nakrútená v roku 2012, nám prináša pohľad do života striptérov v americkom meste Tampa. Hlavná postava 33-ročný Mike Lane cez deň pracuje ako pokrývač stiech a v noci sa z neho stáva Magic Mike – hlavná hviezda skupiny striptérov, ktorí si hovoria „Králi Tampy“. Vďaka striptízu si Mike dokáže zarobiť pomerne dosť peňazí, a preto sa usiluje šetriť, aby mohol striptérske remeslo čo najskôr zavesiť na klinec a založil si vlastnú firmu zameranú na výrobu nábytku. Pri práci na streche sa jedného dňa Mike stretáva s novým kolegom Adamom. Adam je od Mika podstatne mladší a pokrývanie stiech ho nebaví, vlastne by najradšej nepracoval vôbec. Raz Mike privedie Adama do striptérskeho klubu. Práve v ten večer jeden z Mikových kolegov vypadne z programu, a tak ho zastúpi Adam. Nováčik sa hneď publiku zapáči. Adam je však ešte veľmi mladý a nezodpovedný. Vďaka rýchlo zarobeným peniazom začne experimentovať s drogami a dokonca sa zapletie s dílermi. Ohrozí tak nielen svoju sestru, ale aj priateľstvo s Mikom.

Keďže klub „Kráľov Tampy“ tvorí čisto mužský kolektív, vzniká tak aj priestor na vulgárne výrazy, ktorými striptéri v šatni pred vystúpením nešetria. Takmer každú vetu intenzifikujú výrazom *fucking*. Viackrát vo filme pochopiteľne vidíme aj zábery nahých tiel, postelné scény či užívanie alkoholu a drog. Americká filmová asociácia MPAA zaraďuje Magic Mika do kategórie R (restricted). Odporúča sa teda, aby si rodičia film najprv pozreli sami a zvažili, či je pre deti vhodný. U nás je pri filme, rovnako ako v Spojenom kráľovstve, odporúčaný vek – 15 rokov.

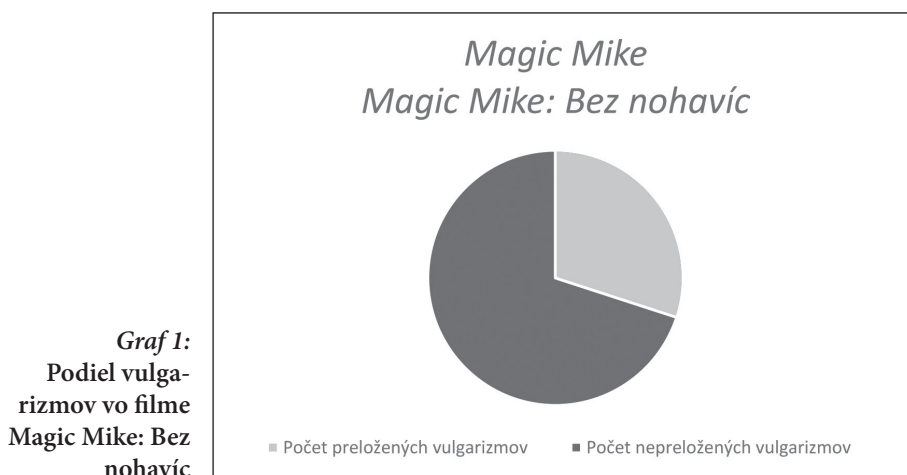
ANALÝZA PREKLADU

Film *Magic Mike* je na internete dostupný v slovenskom aj originálnom znení. Obe verzie filmov som si detailne pozrela a pomocou komparačnej analýzy som percentuálne vyhodnotila, koľko vulgarizmov sa dostalo do slovenského znenia. Okrem toho som sa tiež rozhodla zistiť, aké stratégie pri prenose vulgarizmov do slovenského znenia tvorcovia dabingu používali. Keďže som pracovala s výsledným slovenským znením a nemám k dispozícii preloženú dabingovú listinu, neviem posúdiť, ktoré vulgarizmy prekladateľ skutočne preložil a do ktorých zasiahol úpravca dialógov, poprípade dramaturg alebo režisér. Slovenské znenie preto budem hodnotiť ako výsledok spolupráce všetkých spomínaných, pričom zjednodušene budem hovoriť o preložených a nepreložených vulgarizmoch. Zaujímalo ma tiež, či boli vulgarizmy v porovnaní s originálom výrazovo zoslabené, čiže nivelizované, zosilnené, prípadne či nastala úplná strata expresivity alebo kompenzácia, teda použitie vulgarizmu na mieste, kde sa v origináli nachádza neutrálny výraz.

Pred predstavením výsledkov analýzy by som ešte chcela upozorniť, že preklad každého jedného vulgarizmu v nijakom prípade nepovažujem za správny postup, mojim cieľom je len získať prehľad o tom, koľko vulgarizmov sa približne do slovenského znenia prekladá.

VÝSLEDKY ANALÝZY

V originálnom znení filmu som dokopy zaznamenala až 247 vulgárnych výrazov. Do slovenského znenia sa ich dostalo 73. Percentuálne vyhodnotenie ponúka nasledujúci graf.

Vzhľadom na vekové označenie filmu od 15 rokov chápem, že film chceli tvorcovia dabingu upraviť tak, aby si ho mohlo pozrieť čo najširšie publikum, azda aj preto, že hlavnú postavu stvárnil známy herec Channing Tatum, ktorý prvýkrát zažiaril v snímke *Step up* (v slovenskom znení *Let's dance*). Vzhľadom na počet vulgarizmov a nahotu vo viacerých scénach si však myslím, že film by mal byť určený skôr pre staršie publikum a mohla by v ňom ostať zachovaná ešte väčšia expresivita. Vynechanie až 70 % vulgárnych výrazov výrazne oslabuje režisérsky zámer a autentickosť filmu, najmä vzhľadom na skutočnosť, že zobrazuje takmer čisto mužský kolektív a navyše je inšpirovaný skutočnými skúsenosťami herca, ktorý istý čas naozaj pracoval ako striptér.

Keďže v originálnej verzii filmu zaznel naozaj veľký počet vulgarizmov, film ponúkal skutočne veľký priestor na použitie rôznych stratégií. Ako však vyplýva už z percentuálneho vyhodnotenia, najčastejšie sa pri prenose uplatnila prekladateľská stratégia výrazová strata, respektíve úplne vynechanie vulgarizmu (178-krát). Druhú najčastejšiu stratégiu predstavovalo zoslabovanie expresivity (57-krát). Ekvivalenciu sa podarilo zachovať v jedenástich prípadoch a najmenej využívanými prekladateľskými stratégiami boli kompenzácia (4-krát) a výrazové zosilnenie (1-krát).

Tabuľka 1: Použité prekladateľské stratégie

Prekladateľská stratégia	Počet
Ekvivalencia	11
Výrazové zosilnenie	1
Výrazové zoslabenie	57
Strata/vynechanie	178
Kompenzácia	4

Pri analýze jednotlivých prekladateľských stratégií som sa presvedčila o tom, že univerzálny postup pri preklade vulgarizmov skutočne neexistuje. Kým niektoré situácie si vyžadujú, aby sa vulgarizmus pre zdôraznenie charakteru postavy či situácie ponechal, v iných sa môže pokojne vypustiť. Príkladom toho je aj nasledovná ukážka. Mikovi v práci prideliť nového kolegu Adama a zisťuje od neho, či má nejaké skúsenosti s prácou na streche.

O:	Mike: <i>What's up? You ever, uh, tiled a roof before?</i> Adam: <i>No.</i> Mike: Fuck.	P:	Mike: <i>Ako to ide? Už si niekedy robil na streche?</i> Adam: <i>Nie.</i> Mike: Super.
-----------	--	-----------	--

Tvorcovia si veľmi šikovne poradili s veľmi vulgárnym anglickým výrazom *fuck* a v slovenskej verzii ho nahradili slovom *super*, ktoré sa v hovorovom jazyku veľmi často ironicky používa na vyjadrenie nespokojnosti.

Naopak, nie práve najvhodnejší prípad vynechania vulgarizmov nám ponúka iná replika. Striptér Dallas zaúča nováčika Adama do remesla. Adamov tanec spočiatku pôsobí strnulo, a preto ho Dallas napomína, aby bral lekciu vážne.

O:	<i>Ain't time for a fucking fag joke in here, boy.</i>	P:	<i>Teraz nemáme čas na vtipy.</i>
-----------	---	-----------	-----------------------------------

Ako vidíme z ukážky, v slovenskom znení boli vynechané oba vulgarizmy, ktoré v angličtine patria medzi najexpresívnejšie. Replika navyše vyznieva pomerne neprirodzene. Tvorcovia do nej mohli vsunúť aspoň nejaký slangový výraz alebo niektoré zo slabo vulgárných slov, aby vyznievala trochu hovorovejšie – napokon, ide o rozhovor dvoch striptérov, nie úradníkov. Riešenie by mohlo znieť napríklad nasledovne: „*Na teplošské vtipy teraz nemáme čas.*“ Zachovala by sa tak aspoň čiastočná expresivita a replika by pôsobila hovorovejšie.

Neprirodzenosť sa stala kameňom úrazu aj v ďalšej ukážke. Adam ponúka neznámemu dievčaťu drogy, no priateľ dievčaťa sa vyhráza, že zavolá polícia. Strhne sa bitka. Adamovi a Mikovi sa podarí utiecť. Mike neskôr Adamovi vyčíta nezodpovedné správanie.

O:	<i>What the fuck are you doing giving pills to girls that you don't know?</i>	P:	<i>Čo to robíš? Dal si tabletku dievčaťu, ktoré si nepoznal?</i>
-----------	--	-----------	--

V slovenskom znení tvorcovia opäť vulgárny výraz vynechali, čím úplne neutralizovali expresivitu výpovede, hoci by stačilo vulgarizmus v slovenskej verzii napríklad zjemniť. Výrazovú stratu mohli tvorcovia aspoň čiastočne kompenzovať hovorovým jazykom. Miesto toho nám však slovenské znenie ponúka strnulú repliku, navyše s neadekvátne preloženou časovou súslednosťou. Ak by sa do repliky vniesol nejaký expresívnejší hovorový výraz a trochu by sa uvoľnil takmer doslovný preklad, mohla by vyznieť napríklad takto: *Čo ti šibe? Prečo dávaš tabletky/drogy dievčaťu, ktoré ani nepoznáš?*

Musím skonštatovať, že na prípady úplnej straty expresivity som pri analýze narazila veľmi veľa krát. Repliky často pôsobili veľmi strnulo a neprirodzene. Príkladom je aj ďalšia ukážka, ktorá si vyslovene žiada väčšiu expresivitu. Keď sa Mike vráti z práce domov, nájde svoj dom v katastrofálnom stave. Vlámala sa mu doň partia výtržníkov, ktorým Adam dlží peniaze. Polámali Mikovi ná-

bytok a všetko prevrátili hore nohami. V tabuľke si môžeme všimnúť Mikovu reakciu:

O:	<i>What the fuck are you doing breaking into my house?</i>	P:	<i>Prečo ničíš môj dom, Tobias?</i>
-----------	---	-----------	-------------------------------------

Na rozdiel od expresívnej reakcie v pôvodnom znení, ktorú podčiarkuje použitie silného vulgarizmu, slovenská replika vyznieva veľmi umiernené a neprirodzene. Podľa môjho názoru sa vulgarizmus práve do tejto konkrétnej situácie vyslovene žiada. Len málokto by sa asi pri pohľade na svoj zdevastovaný majetok len sucho opýtal: *Prečo ničíš môj dom?* Okrem úplnej straty expresivity navyše došlo aj k miernemu významovému posunu, keďže sloveso *break into* v danom kontexte znamená vlúpať/vlámať sa a nie ničiť.

Významových posunov však vo filme bolo viac. V jednom prípade dokonca došlo k úplnému nepochopeniu vulgarizmu. Mike sa pokúša pozvať Adamovu sestru Brooke na rande. Tá ho však odmietne nasledovnou replikou:

O:	<i>Plus, I don't exactly sport-fuck my brother's stripper friends.</i>	P:	<i>Vieš, nemám chuť na športové sexi hry so striptérmi.</i>
-----------	---	-----------	---

Čo si pod slovným spojením „športové sexi hry“ predstavovali tvorcovia slovenského znenia, sa asi nedozvieme. Zaujímavé by tiež bolo zistiť, čo si pri tomto slovnom spojení mohol predstaviť divák, keďže z obrazu nijako nevyplýva, že by malo ísť o nejaké športové hry a pochopiteľne o nijaké hry ani ísť nemá. Spojením *sport-fuck* sa totiž v angličtine pomerne expresívne označuje príležitostný sex. Okrem straty expresívnosti teda v slovenskej replike došlo aj k negatívnemu posunu.

Hoci som sa snažila vybrať viacero ukážok, v ktorých sa tvorcom slovenského znenia expresivitu podarilo zachovať, vulgarizmy boli ekvivalentne preložené väčšinou len v prípadoch, keď išlo o jedno-, resp. dvojslovné zahrešenie bez toho, aby bol vulgarizmus zakomponovaný do dlhšej repliky.

ZÁVER

Vulgarizmy tvoria neodmysliteľnú súčasť nášho jazyka. Tvrdenie, že ich používajú len ľudia z nižších spoločenských vrstiev, už dávno neplatí. Tieto expresívne výrazy zaznievajú z úst tínedžerov aj dospelých, mužov aj žien, stretávame sa

s nimi na ulici aj v parlamente, no predovšetkým aj v literatúre a vo filmovej tvorbe. Analýza filmu *Magic Mike* vysielaného so slovenským dabingom ukázala, že do slovenského znenia sa z originálu prenieslo len 30 % vulgarizmov, čo viedlo k výraznému oslabeniu expresivity pôvodného diela. Okrem oslabenia expresivity sa v slovenskom znení nachádza aj viacero výrazových posunov a väčšina replík vyznieva pomerne neprirodzene, na čo som sa snažila poukázať aj analýzou vybraných replík. Slovenské znenie preto hodnotím pomerne kriticky.

Z analýzy vyplynulo, že najčastejšie používanou prekladateľskou stratégiou bolo neutralizovanie či dokonca úplne vynechávanie vulgarizmov. Túto situáciu nepovažujem za veľmi šťastnú, pretože v mnohých slovenských filmoch z posledných rokov sa stretávame s pomerne častým výskytom vulgarizmov, z tých novších spomeniem napríklad filmy *Kandidát*, *Únos* či film *Špina*, v ktorom na diváka vulgarizmy číhajú skoro z každej druhej repliky. Ak sa teda väčšina vulgarizmov v slovenskom dabingu zjemní či vynechá, vzniká tak pokrivený obraz o kultúre domácich a zahraničných filmov. Diváci môžu nadobudnúť pocit, že kým slovenské filmy sú plné vulgárnej lexiky, v zahraničných filmoch to tak nie je.

PRAMENE

Magic Mike. Putlockers.

Magic Mike: Bez nohavíc. Vysielané na TV JOJ, Plus.

LITERATÚRA

FINDRA, Ján. *Štylistika súčasnej slovenčiny*. 1.vyd. Martin: Osveta, 2013. 319 s. ISBN 978-80-8063-404-9.

HEČKO, Blahoslav. *Dobrodružstvo prekladu*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1991. 368 s. ISBN 80-220-0160-0.

HORVÁTH, Miloš. *Štylistika súčasného slovenského jazyka*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2016. 205 s. ISBN: 978-80-223-3997-1.

MARUŠIAK, Jozef. *Pár slov o prekladaní vulgarizmov*. In: *Romboid* 33. č. 2. 1997. Red. Igor Hochel. s. 37 – 44. ISSN 023-6714.

MISTRÍK, Jozef. *Štylistika*. Tretie, upravené vydanie. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1997. 600 s. ISBN 80-08-02529-8.

RAJČANOVÁ, Alexandra. *Tabuizovaná lexika v lexikografickom spracovaní (diachrónny pohľad)*. In: *Varia* VI. 1997. Bratislava: Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV, 1997. s. 208 – 217.

Internetové zdroje

Prekladateľka Mária Bratová: Slovenčina je čarovná, dá sa ňou vyjadriť čokoľvek na svete.

In: Život. [online]. 2014 [Cit: 2017-11-16]. Dostupné na internete: <<http://zivot.aktuality.sk/clanok/18380/prekladatelka-maria-bratova-slovincina-je-carovna-da-sa-nou-vyjadrit-cokolvek-na-svete>>.

◆◆◆

Mgr. Nikoleta Račková

Bystrinská 38

985 01 Kalinovo

nikoleta.racko@gmail.com

ČESTNÉ UZNANIA

V 23. ročníku Prekladateľskej univerziády čestné uznania v kategórii kritika prekladu získali:

- 1) **Denisa Ghaniová** z Univerzity Komenského za prácu Interpretáčná analýza prekladu humorných prvkov v seriáli *Priatelia*.

ZOZNAM VŠETKÝCH SÚŤAŽIACICH

Do 23. ročníka Prekladateľskej univerziády sa do kategórie kritika prekladu zapojili títo študenti:

- 1) **Klára Jamrichová** z Univerzity Komenského s prácou Klasicistická dráma – Racinova Faidra.

**CENY
ANTONA POPOVIČA
ZA UMELECKÝ PREKLAD**

**XXIII. ROČNÍK
PREKLADATEĽSKEJ UNIVERZIÁDY**

1. CENA VÝBORU SEKcie PRE UMELECKÝ PREKLAD LITERÁRNEHO FONDU

Volám sa **Jana Kyselová** a som absolventkou odboru tlmočníctvo a prekladateľstvo v kombinácii anglický jazyk a kultúra a taliansky jazyk a kultúra na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Môj profesionálny záujem sa sústreďuje predovšetkým na umelecký preklad, ktorý bol tiež dôvodom, prečo som sa rozhodla študovať prekladateľstvo. Po minuloročnej druhej cene pre mňa bolo tohtoročné ocenenie príjemným prevrpením a veľkou motiváciou, aby som sa prekladu venovala aj naďalej a neustále sa zlepšovala. Zaujímam sa aj o audiovizuálny preklad a v budúcnosti by som sa mu taktiež rada venovala.

Charlie Fish je známy autor poviedok a scenárista, ktorý sa narodil v USA, ale v súčasnosti žije vo Veľkej Británii. Na motívy jeho poviedok bolo natočených množstvo krátkych filmov. Do súťaže som sa zapojila s jeho poviedkou *Baggio's Story*. Rozpráva príbeh Baggia, ktorý sa rozhodol, že sa vzdá úplne všetkého vrátane slobodnej vôle a stane sa filozofom. Poviedka ma okamžite zaujala svojou atmosférou a myšlienkou. Pri preklade som sa snažila, aby sa text čítal čo najlepšie a aby čitateľ čo možno najmenej vnímal, že nejde o originál, ale o preklad.

AKO SA CHCEL STAŤ BAGGIO FILOZOFOM CHARLIE FISH

Preklad: *Jana Kyselová*

Chcel by som sa stať filozofom.

Isteže, každý, kto niekedy vyslovil otázku „Prečo?“, o sebe môže tvrdiť, že je filozof, preto chcem znamenať niečo viac. Chcem, aby si ma všetci ako filozofa pamätali.

Zanedlho zomriem. Ostatní začnú rekapitulovať môj život a možno dôjdu k záveru, že som bol majstrom bojových umení. V karate aj džude som totiž dosiahol siedmy dan a som držiteľom čierneho opasku. Možno si ma zapamätajú ako hudobníka, keďže som autorom úspešných operných diel v troch jazykoch.

Alebo skonštatujú, že som bol futbalista. Veď som reprezentoval Taliansko a počas kariéry som za svoju krajinu strelil dvadsaťsedem gólov.

Zapamätajú si ma však predovšetkým ako znamenitého filozofa.

Ak chce amatérsky mysliteľ dosiahnuť výnimočnosť, musí sa do filozofovania úplne pohrúžiť a nehladiť na nič iné. Aj ja teda nemôžem inak, ako celý život zasvätiť svojmu cieľu a vzdať sa všetkého ostatného.

Domnieval som sa, že zbaviť sa hmotného majetku bude najjednoduchšou časťou plánu, ukázalo sa však, že to až také ľahké nebude.

Včera som si prenajal sťahovacie auto a naložil som doň všetko, čo mám. Dom som nechal načisto prázdny. Zaviezol som sa do verejného parku, veci zasa vyložil a porozkladal ich po trávniku.

Na bankomatové karty som zaznačil prístupové kódy. Na zámok od bicykla som nalepil číselnú kombináciu potrebnú na odomknutie. Kľúče od domu som označil adresou a na kľúče od auta napísal návod, ako ho možno nájsť. Nechal som tam tiež prenajatú dodávku, veď aj nájom má majetkovú povahu.

Nakoniec som si vyzliekol šaty a uložil ich na úhľadnú kôpku. A odišiel som.

Čas pokročil a ochladilo sa. Rozhodol som sa, že budem v pláne pokračovať až ráno. Poneviera som sa po uliciach a hľadal som teplé miestečko, kde by som si mohol pár hodín pospať.

Nenašiel som nijaké útočisko. Z času na čas som nadabil na teplý kútik, ale vždy mi ktosi zabránil uchýliť sa doň. Pravdepodobne sa mu nevidelo, že som nahý.

Napokon som celú noc bezcieľne blúdil sem a tam, aby som nezamrzol. Keď vyšlo slnko a otepilo sa, opäť som sa ocitol neďaleko parku. Podvedomie ma veľkým oblúkom doviedlo späť na začiatok cesty. Mäkká zarosená tráva mi pripadala ako balzam na ubolené nohy.

Došiel som ku kope svojich vecí. Hľadalo na ňu zopár okoloidúcich, hlavne tulákov a ranných vtáčat, čo si vyšli zabehať.

Prekvapilo ma, že nechýbal ani kúsok.

Hoci sa hanbím, musím priznať, že sa ma to najprv dotklo. Ako je možné, že sa ostatným môj majetok nezdá dosť cenný a nič si nevzali? Pochopiteľne som sa však svojej pochabej pýche neoddal.

Zamával som na cyklistu a spýtal som sa ho, prečo nezastal a niečo si nevzal.

„Hentie haraburdy sú tvoje?“ vyzvedal.

„Už nie,“ vysvetlil som mu, „chcem sa ich zbaviť. Chceš si niečo vybrať? Žeby tento vkusný vlnený kabát od Armaniho? Dnes ráno je zima.“

Pozrel na mňa, a potom sa začal obzerať, akoby hľadal skrytú kameru. „Nie, ďakujem,“ zamračil sa a odišiel.

Všimol som si, že si kopy prezerá akýsi tulák, a tak som k nemu pristúpil.

„Pomôžem ti niečo odnieť?“ spýtal som sa.

„Robíš dobročinný výpredaj?“ zamrmlal s očami upretými na spleť domácich potrieb.

„Dá sa to tak nazvať,“ poznamenal som, „akurát, že všetko je zadarmo.“

„Iba sa pozerám,“ odvrkol.

V duchu som pokrčil plecami a chcel som odísť, ale nemohol som odolať. Chcel som dokončiť, čo som začal, preto som uskutočnil ešte posledný pokus.

Pristúpil som k písaciemu stolu, ležiacemu na trávniku medzi mixážnym pultom a jednokolkou, a zo zásuvky som vybral fixku. Preniesol som veľkú reprodukciu Caravaggiovho obrazu a oprel som ju o stôl prednou stranou. Namaľoval som ju ešte na základnej škole a môžete si byť istí, že sa mi dokonale podaril každý detail. Na drevo som tučným písmom naškriabal: VŠETKO JE ZADARMO. BERTE SI.

„Prepáčte,“ zaznel spoza mňa hlas. Zavrel som fixku a otočil sa. Za mnou stál policajt. „Tamtá dodávka je vaša?“

„Nie,“ odvetil som a pohľadom som spočinul na prenajatej dodávke.

Pochopil, že musí byť konkrétnejší. „Prenajali ste si ju?“

„Áno.“

„Zaparkovali ste ju na mieste, kde je zakázané stáť. Okamžite ju posuňte.“ Policajt sa skúmavo zahľadel na hrbu osobných predmetov rozložených na zemi pred nami a stiahol obočie. „To sú vaše veci?“

„Nie sú.“

„Ale sú. Na golfovom vaku je vaše meno. Ste futbalista, však? Hrali ste za Taliansko.“

„Som filozof,“ odsekol som.

„Obávam sa, že tu svoj majetok nemôžete nechať.“

„Lenže to už nie je môj majetok. Vzdal som sa ho.“

„Tak či onak, tu nemôže zostať.“

„Ale môže. Pokojne ma zadržte.“

„Nezadržím vás, ale musím trvať na tom, aby ste sa obliekli a všetko naložili naspäť do dodávky.“

Celý znechutený som si všimol príťažlivú mladú mamičku. Tlačila kočík s dvoma deťmi.

„Prepáčte, madam,“ usmial som sa na ňu. „Mohol by som vám niečo navrhnúť?“

Mamička zastala a podozrievavo si ma premerala. Začal som: „Chcel by som vám odovzdať svoj majetok. Od vás chcem iba jediné – aby ste zaň prevzali zodpovednosť. Pán policajt nalieha, aby som ho presunul, ale ja s ním nechcem mať nič spoločné.“

„Nebláznite,“ pokarhala ma.

„Ale veď tieto predmety majú hodnotu tisícok dolárov!“ presviedčal som ju.

Matka naklonila hlavu a poškriabala si bradu. Prezerala si ponúkaný tovar a zmraštila obočie, akoby v hlave počítala náročný príklad. Uplynula celá minúta, kým konečne prehovorila:

„Zaplatím vám desať litrov.“

Povzdychol som si. Asi som aj prevrátil oči. „Ponúkam vám ich zadarmo,“ objasnil som. „Všetky.“

„Ak sa mienite hrať na neoblomného, nedohodneme sa,“ odvrkla podráždene a odpochoďovala.

Roztrpčene som sa otočil späť k policajtovi. Zazeral na mňa ako učiteľ očakávajúci ospravedlnenie od neposlušného žiaka. Prehodil som: „Keď ma teda neposadíte za mreže...“ A odišiel som.

Sústredil som pozornosť na svoju úlohu. Cesta k sláve vedie cez obeť. Filozof potrebuje iba myseľ a pero. Všetkého ostatného sa musí zbaviť.

Chystám sa priniesť najvyššiu obeť v živote. Vzdám sa slobodnej vôle.

Keď ma nebude nič rozptyľovať, dosiahnem čistotu mysle ako ešte nikto predomnou. Moja obeť bude navyše vhodným predmetom štúdia.

Vďaka tomu sa zo mňa stane filozof.

Prešli tri dni, odkedy som sa vzdal slobodnej vôle, a môj experiment nemá bohvieaký úspech.

Skôr, než som sa rozhodol zrieknuť slobody, trochu ma znepokojovalo, že sa vystavím potupe a poníženiu. Ak totiž dostanem príkaz, aby som po zvyšok života robil domáce práce v bikinách, musím ho splniť. Takéto nebezpečenstvo mi zákonite hrozí, ak odovzdám právo rozhodovať niekomu inému.

Na druhej strane ma naplňal odveký optimizmus a dúfal som, že ak sa oslobodím od lenivosti či nízkej sebadôvery, dokážem naplno rozvinúť svoj potenciál. Ak by mi totiž rozkázali, aby som osídlil mesiac, zasväťím dosiahnutiu cieľa všetky svoje sily. Stratou slobodnej vôle sa otvárajú nekonečné možnosti.

Obe krajné alternatívy ma vzrušovali. Bol som si istý, že nech sa stane čokoľvek, moje vznešené úsilie mi prinesie náhľad do ľudskej duše a poskytne inšpiráciu.

Nedostal som sa však do neba ani do pekla. Uviazol som v meravom a bezduchom očistci.

Slobodnej vôle som sa vzdal naslepo, aby ma pri rozhodovaní nevedlo ego. Pýtal som sa okoloidúcich jedného po druhom, či prevezmú zodpovednosť za moje rozhodnutia, až kým jeden z nich konečne súhlasil.

Mnohokrát ma odmietli, až sa pri mne pristavil vysoký tmavovlasý chlapík s úsmevom na tvári a zvážil, čo som navrhoval. Aby sme chránili jeho totožnosť, volajme ho Leo.

„Čiže budem o všetkom rozhodovať za teba,“ prisvedčil. „Môžem ti prikázať, čo budem chcieť? Dokonca aj...“

„Presne,“ prerušil som ho. „Vyhradzujem si iba jediné právo. Vždy keď budeš spať, môžem rozjímať a písať. Chcem totiž, aby si ma všetci pamätali ako filozofa.“

„A ako mám podľa teba naložiť s tvojím životom?“ spytoval sa. „Čo ak niečo pokazím alebo ho premárnim?“

„Rob, čo chceš. Nemôžem ti rozkazovať. Aj keď budeš mať pocit, že mrháš mojim životom, v skutočnosti mi spraviš obrovskú službu. Keďže na seba preberieš zodpovednosť za všetky rozhodnutia, oslobodíš mi myseľ. Vďaka tomu sa mi v hlave vyjasní a napadnú mi také hlboké myšlienky ako ešte nikdy.“

„O akom dlhom období hovoríme?“ vyzvedal.

„Ak návrh prijmeš, nebude to záležať odo mňa,“ odvetil som. Položil mi niekoľko praktických otázok – kde budem bývať a čo budem jesť. Vždy som odpovedal rovnako. Všetko bude závisieť od neho.

„Kladieš mi na plecيا poriadnu zodpovednosť,“ vyhlásil nakoniec. S nemalou zvedavosťou si ma prezeral.

„Asi ťa budem stáť množstvo času a úsilia,“ uznal som. „Ja ale od teba vôbec nič nečakám, nemáš voči mne nijaké záväzky. Ak chceš, aby som ti platil, stačí mi rozkázať, a pustím sa do hocijakej práce.“

„Kedykoľvek ti môžem prikázať, aby si sa znovu rozhodoval sám, čiže nič neriskujem... Mám ešte poslednú otázku.“

„Pýtaj sa.“

„Ak by som ti prikázal, aby si sa zabil, poslúchol by si?“

„Bez váhania.“

„Sme dohodnutí.“

Zaviedol ma k sebe domov. Jednoizbový byt v prestavanom viktoriánskom dome, stojacom v radovej zástavbe, akoby na človeka padal. Bol pomerne čistý, ale na jeho rozložení by sa dalo všeličo vylepšiť. Na vyblednutej vzorkovanej tapete ste kde-tu objavili záhadnú priehľbinu alebo vlhký flak.

Rýchlo mi byt poukazoval a dal mi základné pokyny.

„Takže,“ spustil, „keď budeš hladný, najedz sa chleba. Keď vysmädneš, napi sa vody. Keď ti bude treba ísť na záchod, choď. Keď sa unavíš, spi. Ak ti bude hroziť nebezpečenstvo, snaž sa pred ním uniknúť. Tieto základné pravidlá platia navždy a majú prednosť pred ostatnými príkazmi, okrem prípadu, keď ich výslovne zruším. Rozumieš?“

„Pravdaže,“ prikývol som. V duchu som sa tešil, lebo sa mi videlo, že sa svojej úlohy zhostil rýchlo a dôvtipne.

„Výborne,“ usmial sa Leo. „Meškám do práce. Zostaň tu a pozeraj telku, kým sa nevrátim.“

„Aký kanál?“ požiadal som o pokyny.

„Jednotku,“ prikázal mi a odišiel. Vchodové dvere zaistil závorou.

Poslúchol som a deväť hodín som do seba nasával stupídne denné vysielanie plné prázdnych rečí.

Keď som začul, že sa vracia, od vzrušenia mi naskočili zimomriavky. Hra sa konečne začína. Čakalo ma však veľké sklamanie.

Obrátil sa na mňa so slovami: „Myslel som si, že sa pokúsiš niečo ukradnúť.“ Pokrútil som hlavou. „Takže to myslíš vážne, hej?“ spýtal sa a ani nečakal na odpoveď.

Nato sa pustil do každodenných činností a mňa si takmer nevšimal. Ďalší pokyn som nedostal, preto som naďalej sledoval televíziu, zatiaľ čo on sa osprchoval, ožehli si košeľe, navaril večeru, zavolať mame...

Priniesol mi jedlo a prikázal mi, aby som ho zjedol. O tri hodiny si šiel lahnúť. Nič viac. Nemusel som argumentovať v podnetnom rozhovore, do hĺbky analyzovať, aké široké možnosti mi otvára moja obeť, ani sa podriaďiť bizarným či opovážlivým rozhodnutiam. Leo vôbec nezapojil predstavivosť.

Po istom čase som usúdil, že už určite spí, ale hodiny nudy ma natolko odradili a vymyli mi mozog, že som nedokázal vziať do ruky pero a filozofovať. Snažil som sa zaspáť, ale nedarilo sa mi.

Dúfal som, že nasledujúci deň, teda včerajšok, bude lepší. Odohrala sa však presne tá istá nudná scéna. V podobnom duchu prebehol deň aj dnes.

Zveril som svoj život tučmákovi.

Som síce jeho bábka, ale ovláda ma bez štipky predstavivosti či umenia. Ak vám chýba fantázia, bábka je iba panák bez života. Keď však zapojíte predstavivosť, celý svet sa stane javiskom. Keby bol Leo trošku obratnejší, mohli by sme dosiahnuť nevídané.

Dokonca by som bol radšej, keby so mnou zle zaobchádzal. Ukázal by tak aspoň trochu citu.

Bolo mi nad slnko jasnejšie, že tento chlap mi k dosiahnutiu cieľa nepomôže. Je neschopný.

Teraz sa musím sústrediť a precvičovať si myseľ, aby som sa dokázal hlboko zamyslieť bez ohľadu na to, čo práve robí telo. Musím začať s písaním svojho filozofického veľdiela.

Leo spí a ja držím v ruke pero.

Minulo šesť mesiacov a život sa mi úplne zmenil. Niekdajšie obavy o cieľ a zmysel života ma úplne opustili. Dosiahnuté úspechy už pre mňa nič neznamenajú. Dokonca aj filozofické dielo, hoci naň z času na čas pomyslím, sa dostalo na vedľajšiu koľaj.

A som šťastnejší než kedykoľvek predtým.

Môj pán Leo je múdrejší a prešibanejší, než som predpokladal. Prvé nudné dni sa mi len snažil otvoriť oči, aby som vedel oceniť život bez slobodnej vôle. Teraz sa len smejem, aký som bol arogantný.

Na ôsmy deň som sa mu postavil. Zdá sa mi, akoby odvtedy uplynula celá večnosť. Práve prišiel domov z práce a robil to, čo zvyčajne. Ja som ako vždy pozeral televíziu, keď zo mňa vyhrklo: „Nudím sa!“

„Tak sa rozhodni, že budeš šťastný,“ nariadil mi.

„Ako by som mohol? Dostal si príležitosť, akú svet ešte nevidel, ale si príliš hlúpy, aby si ju využil.“

Zdvihol obočie a na okamih nechal vo vzduchu visieť ticho. „Ty si sa svojvoľne rozhodol, že mi vynadáš a urazíš ma? Sám od seba?“

„Nie,“ namietal som, „už celé dni ma ide roztrhnúť. Skrátka som sa neovládol.“

„V poriadku. Pozeraj pekne televíziu.“

„A čo tým dokážem?“

„Ty mi povedz,“ odpovedal otázkou. „Ty si sa predsa vzdal slobodnej vôle.“

„Dobre, lenže...“

„Lenže čo?“ prerušil ma a rozhodil rukami. Takého zápalistého som ho ešte nevidel. „Tvrdil si, že nevadí, ak ti premrhám život. Presviedčal si ma, že voči tebe nemám nijakú zodpovednosť. Vysvetli mi, o čo ti ide?“

„Prestal som sa rozhodovať, aby som sa mohol lepšie sústrediť na hlboké myšlienky,“ vysvetlil som mu.

„Myslíš len na seba! Nedochádza ti, aký si komický?“

„Nikdy nebudeš taká osobnosť ako ja!“ zajačal som.

„Vážne? A čo je na tebe také úžasné?“ skríkol.

„Dosiahol som toľko, ako by iní nezvládli za niekoľko životov. Ty, naopak, bývaš v otrasnom byte a každý deň vyvolávaš mame!“

„Lenže teraz ťa ovládam, takže odo mňa nie si o nič lepší. Keď sa ti nepáči, odíď! Každý deň sa vraciam z práce a čakám, že ťa tu už nenájdem, lebo si sa vzdal. Lebo si sa konečne znovu začal rozhodovať sám za seba a vypadol odtiaľto. Prečo si stále tu?“

Stíchol a začal sa predou mnou nervózne prechádzať ako bzučiaci komár. Neuveriteľne ma rozčuľoval, preto som sa podujal, že ho zneškodním. „Ak chceš, aby som odišiel, stačí povedať. Prikáž mi, aby som si našiel nového pána.“

„Prečo? Mne je to jedno.“

„Tak ma nechaj na pokoji, nech môžem uvažovať. Tvoj povrchný mozoček mi vysáva myšlienky.“

„Táraš nezmysly. Ukáž mi jednu hlbokú myšlienku, čo si si zapísal, odkedy si prišiel.“

„Zatiaľ som ešte nič nedal na papier.“

„Tak mi aspoň povedz hlbokú myšlienku, čo ti napadla, odkedy si prišiel.“

„Nie!“ zamrňal som.

„Ha! Pozor! O tom ty nerozhoduješ,“ vyhlásil. V hlase mu znela veselosť. „Prikazujem ti, aby si mi vyjaval najtajnejšie myšlienky.“

„No...“ začal som, ale napadlo mi, že mu musím vyhovieť. Nemal som predsa slobodnú vôľu a dostal som priamy príkaz, musel som teda poslúchnuť.

Otvoril som ústa a chystal som sa ho poctiť akousi bombastickou múdrosťou, aby som ho konečne umlčal, ale s neblahým pocitom som si uvedomil, že mi nič nenapadá.

Neblahý pocit prerástol do vnútornej paniky. Nastal zlomový bod. Došlo mi, že odkedy som v parku nechal všetok svoj majetok, nenapadla mi jediná hlboká myšlienka.

Od začiatku experimentu som nenapísal ani čiarku. A na vine som bol ja, nie Leo. Zistil som, že sa mi možno nedarí preto, lebo som neschopný, a to ma skrz na skrz vystrašilo. Mlčal som.

„No vidíš,“ komentoval Leo pokojne. „Pozeraj televíziu a zamysli sa, čo si vykonal. A čo vlastne chceš. Idem si ľahnúť.“

Na odchode dodal: „Ak tu už ráno nebudeš, tak zbohom.“

Ale ja som zostal. Nové zistenie mnou príliš otriaslo a nemal som energiu odísť. V podstate som ani nemal kam ísť a konečne som videl, že som sa možno všetkého vzdal úplne zbytočne. Napadla mi vôbec niekedy v živote hlboká myšlienka? Čím viac som o tom uvažoval, tým väčší strach ma prepadal. V živote som sa zameriaval iba na úspech, ale nikdy som nehľadel na svoju dušu.

Celú noc som pozeral televíziu a snažil sa otupiť si myseľ, aby som zabudol, v akej mizernej situácii som sa ocitol. Leo ráno bez slova vstal a odišiel do práce.

Plakal som. Vlastne ani neviem prečo.

Potreboval som uvažovať. Leo mi prikázal, aby som sa zamyslel nad tým, čo chcem. Vyšiel som si z bytu na prechádzku a vôbec som si neuvedomil, že som sa práve samostatne rozhodol.

Vdychoval som svieži vzduch prežiarovaný slnkom a blížil som sa k parku. Vrhol som pohľad na roztrúsených ľudkov – niektorí bežali či kráčali, iní sedeli a rozprávali sa, a ja som si kládol otázku: „Prečo?“

Prečo som tu? Prečo som to všetko vykonal? Prečo som nešťastný?

Kým Leo prišiel z práce, vrátil som sa do bytu. Televíziu som nezapínal.

„Ako sa cítiš?“ spýtal sa Leo.

„Som stratený,“ priznal som. „Rád by som u teba zostal, ak môžem.“

„Pravdaže,“ prikývol súcitne. Chvíľu si ma obzeral a zdalo sa mi, že na sekundu sa mu kútiky úst nadvihli v náznaku úsmevu. „Idem s priateľmi na pivo. Pridáš sa?“

„Ak chceš,“ zamraučal som.

„Pekne poď so mnou.“

Počas nasledujúcich týždňov som spoznával Leových priateľov a začal som znovu objavovať sám seba. Ešte nikdy som nemal podobných spoločníkov a vďaka nim som sa naučil na svet pozerať inou optikou.

Noví kamaráti ma neposudzovali podľa toho, čo som v živote pokašľal a čo som nedosiahol. Niekdajších priateľov som zaujímal, iba kým som bol úspešný, ale títo odo mňa nič nečakali, prijali ma do svojho života a nekládli si podmienky.

Počúvali moje názory a obavy a držali ma nohami pevne na zemi. Svoj život som už nemusel porovnávať s celým vesmírom. Vážil som si ich najviac na svete.

Začal som pracovať ako záhradník a platil som Leovi nájomné. Musel som sa, pravdaže, znovu sám rozhodovať, ale iba v bezvýznamných záležitostiach. Dôležité rozhodnutia – kam smerujem či ako by som mohol dať svojmu životu zmysel, ma už netrápili.

Lea som už nebral ako pána, ale skôr ako učiteľa. Postupne si získal moju lásku. Najviac ma však zarazilo, aký osamelý som bol predtým.

Najlepší priateľ Leo aj ostatní kamaráti mi pomáhajú vážiť si drobnosti. Lebo sú najdôležitejšie. Keďže mi z pliec spadlo bremeno márných ambícií, môžem spoločne s nimi hľadať menej ambiciózny zmysel života.

Zanedlho zomriem. Ostatní začnú rekapitulovať môj život a možno dôjdu k záveru, že som bol majstrom bojových umení. Možno si ma zapamätajú ako hudobníka. Alebo skonštatujú, že som bol futbalista.

Dokonca na mňa možno budú spomínať ako na filozofa, záujmy sa mi totiž zúžili a prehĺbili, a to ma priviedlo k hlbším myšlienkam. Len nedávno som pocítil, že mi myseľ poštekľila filozofická inšpirácia, a zanedlho sa nápady natoľko vyjasnia, že ich uložíť na papier.

Myslím, že by som však bol úplne najradšej, keby si ostatní pamätali, že som bol ich priateľ.

◆◆◆

Mgr. Jana Kyselová
Bojničky 57
920 55 Bojničky
jana.kyselova841@gmail.com

2. CENA VÝBORU SEKCIE PRE UMELECKÝ PREKLAD LITERÁRNEHO FONDU

Narodila som sa v Prešove a som absolventkou Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove v odbore prekladateľstvo a tlmočníctvo, študijný program anglický jazyk a kultúra – ruský jazyk a kultúra. V roku 2016 som sa v Akademickom Prešove umiestnila na prvom mieste v sekcii umelecký preklad z ruského jazyka, v roku 2017 som absolvovala stáž na Moskovskom inštitúte A. S. Puškina a v roku 2018 som získala 2. cenu za umelecký preklad v Prekladateľskej univerziáde Literárneho fondu.

*Xénia Dragunská sa narodila v Moskve v rodine významného autora detskej literatúry, Viktora Dragunského. Je známa najmä ako dramaturgička a autorka detských kníh, ale jej tvorba zahŕňa aj množstvo iných žánrov a môžeme v nej nájsť aj diela pre dospelých. Práve poviedka *Muchovník* je venovaná dospelému čitateľovi. Poviedka sa skladá z troch dejových línií, ktoré čitateľovi chronologicky zobrazujú alternatívnu históriu udalostí v Rusku.*

*Najkritickejšími časťami prekladu boli špecifická súčasnej ruskej prózy, ich správny výklad a následný preklad. Nešlo len o špecifická lingvistického charakteru, ako napríklad prechodníky, preklad slovných hier či expresívna lexika. Problematickými boli tiež kultúrne a spoločenské osobitosti textu. Preto bolo jedným z najnáročnejších krokov formovanie koncepcie prekladu, ku ktorej patrí preklad reálií, alúzií a hypokoristik, ktoré sa v poviedke *Muchovník* vyskytli.*

MUCHOVNÍK XÉNIA DRAGUNSKÁ

Preklad: Terézia Maťufková

1

„Babi, porozprávaj nám o sprievode!“

„Zase o sprievode...“

„No tak, babi, prosím...“

„No dobre. Najprv nám iba oznámili, že bude sprievod. V nedeľu. S kamarátmi sme tomu neverili, žartovali sme, ale zároveň sme si už vyhládli vhodnú strechu, aby sme sa z nej mohli pozerat.“

„Nie, babi, začni úplne od začiatku, o mori...“

„Ach, tak od začiatku by ste chceli, vy bežári? No dobre, nech je po vašom...“

Mihalnice som mala také dlhé, že mi zavádzali ešte aj slnečné okuliare. Všetci si tie mihalnice stále všímali. No. A v auguste sme s mojou mamou, čiže vašou prababkou, chodievali do sanatória v Pobaltsku. Nie, Pobaltsko nie je jeden štát, to je niekoľko rôznych štátov, ktoré majú jeden názov, lebo všetky tie štáty sa nachádzajú na brehu Baltského mora. No a to Pobaltsko, všetky tri štáty, to všetko bolo naše, proste v našom štáte bol jeden taký veľký štát, ale to je nadhlo, o tom potom, keď vyrastiete...

Takže tak.

Boli tam chlapci, miestni, synovia jedného doktora zo sanatória, starší a mladší. S tým starším sme jedli muchovník, také sladké čierne bobule, čo rastú na vysokých kríkoch, jedli sme muchovník a bozkávali sa v dunách, to sú také z piesku, no, viete, také kopce z piesku, a toho mladšieho sme kadečím podplácali, len aby za nami nechodil a nikomu nič nepovedal. Ako sa to len volali? Janis a Andris? Juris a Uldis? Tak nejako... Baltskí svetlovlasí chlapci, opálení a zdvorilí, doktorovi synovia. Pri bozkávaní sa patrilo mať oči zatvorené, ale on ich mal stále otvorené. Hovorím mu: to nie je fér. A on na to: rád sa pozerám na tvoje dlhé mihalnice. A brával ma do lunaparku, na kolotoče.

Veľmi dlho potom sme sa nevideli. Asi tridsať rokov.

Neskôr mi napísal na Facebooku, to bola taká vec v počítači, aby človek mohol rýchlo nájsť kohokoľvek a kdekoľvek a podebatovať si.

„Teraz je to tu celé naše, všetko nám vrátili, volajú to ‚reštitúcia‘, tri domy a takmer celý park, príď ku mne a k moru, príď k nám, to je skvelé, že som ťa našiel, nikdy som na teba nezabudol.“

A zrazu tento sprievod! Všetci hovorili, aké dôležité je urobiť sprievod, ukázať, akí sme mierumilovní, uvedomelí a tolerantní, a potom nás všetkých prijmu do Jednoty najdôstojnejších rovných. Všetci tam voľne cestujú bez pasov a pečiatok...

Obsadili sme si strechu, zobrali minerálku, lebo bolo horúco a aj strecha sa zohrieva, a dlho sme čakali. Pripravili sme si foťáky, videokamery, mobily, aby sme to zaznamenali...

Ale nikto nešiel. Sprievod zrušili. Všade naokolo, po múroch a všade boli rôzne neslušné nápisy, a v televízii vystupovali kňazi. Sprievod zrušili, pretože predstavitelia mesta nedokázali zaručiť bezpečnosť účastníkov sprievodu.

Ďalší sprievod, alebo skôr demonštrácia, ktorá bola zorganizovaná zámerne proti tomu prvému sprievodu, tak tí vyrazili od katedrály, od najhlavnejšieho chrámu... Aha, áno, nevolalo sa to sprievod, ale pochod. „Náš pochod“ alebo tak nejako... Chceli sa biť, išli drancovať mcdonald a americké veľvyslanectvo, vždy začínajú práve takýmito miestami. Ale akosi sa nechali uniesť a začali sa skutočné

nepokoje, pálili tam autá, zabíjali náhodných okoloidúcich. Potom už prišla armáda, aby upokojila situáciu, ale vojaci neboli jednotní – roztrieštenosť a zmätok, a už to išlo...

A našu krajinu, teda tú krajinu, čo bola vtedy, neprijali nikam, do žiadnej Jednoty dôstojných. Nie, Jednota, to nie je tá jedna krajina, v ktorej Pobaltsko bolo naše, to je už niečo iné, ale takisto... Iné, ale podobné... To je nadtiaľ... Keď vyrastiete, prečítate si o tom, ak budú knižky... Proste, neprijali nás tam... Môžu snáď do Jednoty dôstojných prijať takých, čo všetko ničia a zabíjajú sa navzájom na uliciach?

Babka bola vtedy mladá. Jediný raz v živote, prvý a posledný, zbila svojho syna, urasteného pubertiaka, teraz je to môj oco. Zbila ho silno, za to, že išiel s tými, čo boli proti sprievodu. Zbila ho a celú noc plakala: sprievod zrušili, krajinu neprijali do Jednoty dôstojných rovných, bez pečiatok nikam nepôjde, s Janisom a Uldisom sa nestretne.

Babka rozpráva, ako sa žilo kedysi, o mcdonalde, o počítačoch a e-mailoch, hovorí o filmoch a spieva staré piesne svojej mladosti od skladateľa Borisa Gribenščikova, vonku je zima, stmieva sa, ale vďaka snehu je ešte stále vidno, sneh je všade, okolo, nad domami, na vysokých smrekoch a boroviciach, a v dome je teplo, pecka praská, horí smolienka, babka rozpráva...

2

Kupuješ si kytičku nevädzi, čím síce podporuješ pytliactvo, ale zároveň pomáhaš chudobnej starene, kvety sú zabalené do kockovaného zošitového papiera, a doma, v kuchyni, kým voda tečie do vázičky, odbaluješ z papiera tenké vlhké stebielka a všimneš si rozpitý gélový nápis: zajtra popoludní zo severného prístaviska odpláva posledná loď.

Mám rada svoje mesto, presnejšie to, čím bolo kedysi, presnejšie, predtým som ho mala rada, veď práve ono ma vychovalo, všetky tie priechodné dvory, tmavé od húštin lopúchov a žihľavy, kde spia staré autá schované pod dlhoročnými nánosmi suchého listia, praskliny, tajné úkryty, ohnuté železné tyče v záhradných plotoch, strmé uličky tiahnuce sa dole, k rieke, k riekam, máme dve biedne mestské rieky. Navyše je naše mesto ťažko skúšané: raz volby, raz filmový festival, sprievod gejev, Deň rodiny a vernosti, pochody a demonštrácie, karanténa, búrkové výstrahy...

Ale postupne sme si s mojím mestom prestali rozumieť, obaja sme sa akosi zmenili. Jasné, že som mu aj tak vďačná a nikdy nikomu nedovolím nadávať naň, prečo ste sa sem dočerta trepali, načo tu obsmrdáte, ak sa vám nepáči? Ale tá loď je posledná a ja mám rada všetko posledné, ak je v obchode niečo posledné, slepo beriem – a je mi jedno, či to potrebujem, alebo nie. Vietor, ktorý nadúva zaprášenú záclonu, už vonia po mori, ako kedysi, kdesi tam, v detstve. Začínam sa baliť

na poslednú loď, beriem si len to najnutnejšie: knižku Borisa Pilňaka, kreditné karty, iPod, mám tam veľa fotografií môjho syna, keď bol malý a milý, niekoľko jabĺk pod zub na cestu, kozmetickú taštičku (som alergická a potrebujem špeciálne pletové vody) a drevenú hračkársku plachtenicu s čiernymi plachtami zo zbierky môjho oca – zbieral lode, kým si nezmyslel, že bude zbierať zvončeky. Viem, že na poslednú loď musím ísť – tam, kam ma dopraví, je dobre, a nenájde ma tam ani Aňa so Seriožom, ani Nataša, ani Peťa, ani Dima s Oľgou, ani ten tlk Carevnin. Doriti, ako sa mi len sprotivili, títo kolegovia, jedovatí debili a debilky, ambiciózní lúzri, diletanti prvej triedy, hysterickí chlapi a ženské pred päťdesiatkou, hlavné postavy môjho života, čo mi už pridlho pijú krv. Fakt obludy! Na rachotiacej elektrické prichádzam na konečnú a cez park utekám do prístaviska, do sklenej budovy. Vychádza najavo, že musíme vyplniť dotazníky, tie sú tu porozhadzované po plastových stoličkách a po pulte nefungujúceho baru. Všetci sú už tu! Vráťane Carevnina, ktorý na mňa pozerá psími očami a všemožne sa ma snaží dotknúť... Peťa vysvetľuje, ako máme vyplniť dotazníky, ale nikto nevie, či latinou, alebo azbukou. Navyše niektorí z nás majú také priezvisko, že sú možné varianty... Otázky sú nejaké idiotské, typu „vaša obľúbená farba“, ako z dievčenskej ankety v škole, ale Nataša je rozrušená, bojí sa odpovedať nesprávne, inak, ako treba, bojí sa, že od správnosti odpovedí niečo závisí, že ju tam zrazu nevezmú, tam, kam sa chce tak veľmi dostať, hovorí, že tam, v inom meste, na vzdialenom brehu konečne nájde svoje šťastie, tam niekto dobrý a láskavý ocení jej vnútornú krásu a duchovné bohatstvo... Tam sa vydá z lásky a dieťa neuvidí smetisko a dopravné zápchy. Aňa je tiež nervózna, niekoho čaká a potom niekomu volá, prosí Seriožu, aby jej podržal husle, vzdiali sa, telefonuje a potajomky plače, a Serioža, ktorý pred týždňom prestal fajčiť, si odo mňa pýta cigaretu a podáva husle Carevninovi, aby ich podržal, kým si zapáli. Oľa s Dimom sa hádajú pre nejakú škatuľku, ktorú nechali doma, okrem toho sa Oľa obáva, že ju sfotia paparazzovia, po ktorých na opustenom Severnom prístavisku teraz niet ani chýru, ani slychu... Peťa melie o svojom najnovšom projekte, že tam, kam loďou hypoteticky odídeme, sa mu konečne podarí zohnať peniaze na svoj najnovší filmový projekt, lenže bude náročné nakrútiť ho mimo Ruska, čiže bude treba vytvoriť časť Ruska niekde v štúdiu a to je zložité...

No a vy ste sa tu ako ocitli, pýtam sa, kto vám povedal o lodi? Jeden cez druhého rozprávajú o nejakých nápisochoch na asfalte, letákoch v poštovej schránke, o nočných esemeskách z neznámeho čísla a podobné sprostosti.

Mám ich plné zuby, v živote každého človeka príde chvíľa, keď treba priateľov neodkladne poslať dočerta. A táto chvíľa nadišla aj v mojom živote, ráno na Severnom prístavisku... Nataša sa práve rozhodla zavolať Saňovi, aby aj on s mamou stihli loď. Aňa, Natašina najlepšia kamoška, už prestala plakať, podíde ku mne a šepká: Nataša je nejaká divná, behá za tým Saňom, minulý rok ju niekoľkokrát pretiahol, len preto, že je slepý ako patrón, a ona sa mu za to ešte stále cíti byť zaviazaná...

Prešli asi dve hodiny, už je dávno popoludní, všetci sú hladní a smädní, v zasklenej ohrade je horúco, ale nikto neodchádza... Chápem, že treba niečo robiť, ukončiť formality, urobiť ťah odlišný od všetkého predošlého diletantstva, prestať hrať túto žravú dámu a konečne, aspoň raz v živote, urobiť ten ťah. Počujte, hovorím, nie je azda jasné, že to všetko je podvod, niečí podarený žartík, žiadna loď neexistuje, podte, skočíme radšej na pohárik, ale oni nechcú odísť, a tak odchádzam sama, z nejakého dôvodu nevidieť absolútne žiadne autá, dofrasa, ani jedno auto mojím smerom, idem po ulici, aj električky mŕtvo stoja, no super, a tak pekne-krásne idem ďalej a ešte môžem prejsť, ale vpredu sa po prázdnom námestí vlečie tank, za ním ďalší, a ľudia na tankoch nezrozumiteľne kričia... Rýchlo prebehujem medzi bránami a podchodmi, do ktorých sa ukrývam – a navôkol ľudia nechávajú autá pri chodníkoch a niekam utekajú – až sa dostávam domov a zostávam stáť, pozerám nahor.

Dom je už bez múra, moja izba je obnažená, obrátená naruby, všetkým na obdiv, ale nevädze sú na stole...

Najvtipnejšie je, že loď prišla a oni odišli na druhý breh, niekam tam, kde si vážia vnútorný svet a duchovné bohatstvo, a dokonca aj stihli poslať dve fotografie.

Internet ešte chvíľu fungoval...

3

Ráno na ulici naskakujem do prázdneho ranného priehľadného trolejbusu...

Na sebe mám také šaty, že dedko v lanovej košeli žmúri oči, blažene ich prihviera, teší sa ako dieťa veľkému cukríku. Odvetím na to úsmevom a on sa posadí bližšie, posunie sa od okna na kraj a spýta sa ma cez uličku:

„Aká je vaša obľúbená atrakcia?“

„Whisky a Harley Davidson!“ odpovedám bez váhania, ale jeho oči sprísnejú.

„Starším sa nepatrí klamať.“

Ale ja som ho nechcela oklamať: počuj, dedo, čo si, ja som ti neklamala, ešte som ani len nezačala, ani som nepristúpila k tomu, aby som ťa takpovediac uviedla do veľkého omylu, možno do posledného omylu v tvojom živote plnom idiotizmu.

Už len ty si mi tu chýbal!

„Vaša obľúbená atrakcia je retiazkový kolotoč,“ hovorí dedko prísne, ale smutne.

Čo to trepe? Retiazkový kolotoč! To je mi atrakcia, ani neviem čo to je, niečo predpotopné, ako aj sám dedo, zasmejem sa, on sa tiež usmeje a opäť si ma prezerá s radosťou, presnejšie, tak, ako si dieťa prezerá hračku alebo sladkosť. Pochváli mi šaty. Čakám, aby som mohla na pochvalu zareagovať, poďakovať sa za kompliment, ale on pokýva hlavou a opýta sa, pričom sa raz pozerá na šaty, raz rovno mne do očí:

„A v tomto chcete ísť na korunováciu?“

Aha, jasné, veď bude korunovácia! Už čoskoro, všade sú plagáty a obrovské transparenty.

„To je od vás nezodpovedné,“ hovorí dedko. „Nemusia vás tam pustiť.“

Ako to, že ma tam nemusia pustiť? Pustia všetkých, ľudí tu zostalo málo, takmer nikto, a teraz všetci budú žiť svorne a šťastne. „Objímte sa, preživší“ – presne tak to je na transparentoch na uliciach.

„Poznám zopár módnych návrhárov,“ hovorí dedko dôverne. „Oblečú vás. Poďte so mnou.“

Na tých módnych návrhárov som zvedavá a dedko vyzerá celkom mierumilovne, navyše som trikrát mladšia a omnoho zdravšia ako on, doma sme vždy jedávali slaninu so zemiakmi a zapíjali to mliekom...

Pridržiavam sa dedkovej ruky a vyskakujem z trolejbusu, strmou uličkou prichádzame k domu s drevenou galériou na druhom poschodí. Veď to je komunálka! V detstve mi o tom babka rozprávala a ja som si ani za svet nevedela to slovo zapamätať, myslela som si, že je to nejaké povolanie: hospodárka, sekretárka, komunálka.

„Našiel si?“ teší sa bradatý Číňan.

Alebo niekto bradatý, čo vyzerá ako Číňan – Čukča alebo Buriat.

Dnu vchádza starenka s vrecom čerstvo pokosenej trávy a začína ňou vystieľať podlahu. Azda sú Turíce? Dnes sú Turíce? Zabudla som na Turíce, je to môj obľúbený sviatok... V dedine sme stále...

Nie, Turíce budú až po korunováci, teraz bude všetko až po korunováci, všetko sa zmení, možnože bude nový kalendár a nový letopočet, a tráva je tu na to, aby sa majstrovi, módnemu návrhárovi, dobre pracovalo – má rád, keď je to tu takto vystlané trávou...

Okolo mňa pobejú ľudia, radia sa, ako by tie šaty mali vyzeráť, že ich treba ozdobiť vologdskými čipkami a huculskými vzormi, jakutskými diamantmi, čukotskými kožušinami a dagestanským striebrom, tým najlepším čo môžu národy novej vlasti ponúknuť – veď niečo také ako korunovácia býva len raz za život. Aké šťastie, že sme sa tejto udalosti všetci dožili, budeme mať kráľa, dlho vyberali toho najdôstojnejšieho a konečne ho našli, zaslúžili sme si to, bola vojna, ukrývali sme sa na dedine, jedli sme len zemiaky a slaninu a pili mlieko a babka nám rozprávala o živote v mieri, o neúspešnom sprievode gejev, pre ktorý naše mesto nebolo prijaté do Jednoty dôstojných rovných a začal sa tento hurhaj.

Šijací stroj už cvrliká, starenka na vozičku rýchlo pletie čipky, je to delegátka z rodiny prezidentovho vraha, bolo to už dávno, ale doteraz si ju tu vážia, a mňa premeriavajú a štekliu starými metrami s ošúchanými číslami, aké láskavé, teplé a mäkké sú ruky všetkých tých starých ľudí.

„Bude mi v tom horúco,“ vravím.

„Ale kdeže, nebude, hlavne sa neboj.“

Šaty majú akési vnútorné tajné vrecká a ja zrazu začínam chápať, o čo ide – títo starí ľudia sú proti korunovácii, chcú, aby som si obliekla ich šaty, dostala sa blízko k novému kráľovi a jeden z nich bude mať diaľkový ovládač... Títo ľudia sú rovesníci mojej babky, babka zomrela na dedine, nedožila sa konca vojny, a možnože boli priatelia, možno boli spolu v nejakom budovateľskom pionierskom oddiele, niečo také nám spomínala...

Ľudia s aktívnym životným postojom.

A tento dedko akože čo – tiež chce, aby moje ružové telo, nad ktorým sa v trolejbuse tak oblizoval, rozmetalo na kúsky?

Dedko v mojich očiach niečo postrehol, postrehol akési „ech, ty...“, pochopil, že som sa dovätípila o ovládači a bombe a vstal z lavičky.

„Len na chvíľku.“ Suverénne ma berie za ruku, on je tu hlavný, a tak nikto nenamieta, vychádzame cez zadné izby, komory, prekračujeme rozbité počítače a iné haraburdy, posledná izba je bez múrov, akoby ich rozbombardovali, ale nevädze sú na stole, vchádzame do čučoriedkového lesa voňajúceho rozhriatymi borovicami. Nechápem, ako sme sa z moskovskej komunálky mohli dostať do lesa, a z boku si ho prezerám: drsné vrásky starého moreplavca, námorníka, vojaka. Ideme po lese, vpredu medzi kmeňmi sa niečo belie. More! Z dún – to sú také z piesku, no, viete, také kopce z piesku, s trávou a kríkmi – vidím pláž v augustovom západe slnka, prechádzajú sa tam veselí, vyobliekaní ľudia, hrá tam hudba, a more šumí, a o niečo ďalej nad dunami sa vznášajú a točia pestrofarebné kabínky retiazkového kolotoča.

Nebojí sa, že sa zašpiní, a z vysokých kríkov trhá čierne plody, vystiera ku mne naplnené dlane:

„Ochutnaj, to je muchovník.“

Zamazaní od šťavy jeme muchovník, je to smiešne a zvláštne, no nie je to smiešne? Toto je chlapec, s ktorým sa babka bozkávala, ale ako čisto sa naučil hovoriť po rusky, babka vravela, že pobaltský prízvuk „sa nedá vyliečiť“. Chcem mu povedať, že celé detstvo som o ňom počúvala, a tak celkovo sa poďakovať, že odviedol tých šíalených teroristov, ale on spod košele vytiahne revolver a prudko zdvihne ruku, zažmúrim oči, aby som sa zobudila, a on hovorí:

„Ale mihalnice máš kratšie.“

◆◆◆

Mgr. Terézia Sabolová (rod. Matufková)

Hlavná 198

Fintice 082 16

terezia.ms@gmail.com

3. CENA VÝBORU SEKcie PRE UMELECKÝ PREKLAD LITERÁRNEHO FONDU

Volám sa **Ivan Lалуška** a študujem na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici. Pozitívny vzťah k anglickému jazyku a knihám zohral v mojom prípade hlavnú úlohu pri voľbe študijného programu – prekladateľstvo a tlmočníctvo. Svoje rozhodnutie som neolutoval, štúdium ma baví a keďže by som sa týmto činnostiam chcel venovať aj po jeho skončení, je pre mňa tretie miesto veľkou motiváciou a zároveň záväzkom ešte viac na sebe pracovať.

Prekladateľskej univerziády som sa zúčastnil s poviedkou *Chicxulub*, ktorú napísal americký spisovateľ **T. C. Boyle**. Najskôr ma zaujala veľmi dobrým hodnotením čitateľov a názvom. Autor v nej dokáže čitateľa vtiahnuť do deja a eskalovať napätie až do úplného záveru. Práve zachovanie spomínaných atribútov pre mňa predstavovalo zrejme najväčšie výzvy, ktorým som pri prekladaní čelil.

CHICXULUB **T. C. BOYLE**

Preklad: *Ivan Lалуška*

Moja dcéra kráča popri krajnici. Je neskorá noc. Taká neskorá, že ani v bezpečnom meste, ako je toto, by nemalo byť sedemnásťročné dievča samo vonku. Na dôvažok prší. Prvý dážď v tomto ročnom období. Nezmiešateľná zmes vody a petrochemikálií vytvára na cestách klzkú vrstvu. Takú klzkú, že aj skúsená vodička schopná plne sa sústrediť má čo robiť, aby udržala auto na ceste mimo chodníka, priekopy, krovísk či *stredného deliaceho trávnatého pásu*. Nehovoriac o takej, ktorá si dá pred cestou dve jablkové martini a tri poháre vína, pre zmilovanie Božie... No nie o tom som chcel, aspoň zatiaľ nie.

Počuli ste niekedy o Tunguskej udalosti v Rusku?

V roku 1908 tam zaregistrovali poslednú známu zrážku Zeme s veľkým telesom. Presnejšie, meteor široký asi päťdesiatpäť metrov sa zemského povrchu nedotkol. Do atmosféry vletel obrovskou rýchlosťou a následne vplyvom trenia

a prehriatia vybuchol približne sedem a pol kilometra nad pevninou. Termín „výbuch“ však sotva dokáže vystihnúť to, čo sa vtedy stalo. Explózia – záblesk, zahrmenie – by sa dala prirovnať k detonácii spôsobenej ôsmimi stovkami atómových bômb zhodených na Hirošimu. Tlaková vlna usmrtila sobie stáda vo vzdialenosti takmer päťdesiat kilometrov od epicentra. O ďalších päťdesiat kilometrov ďalej zapálila odev na tele lovca a zrazila ho na zem. V okamihu ľahlo popolom vyše tisícosemsto štvorcových kilometrov tajgy. Ak by sa to udialo o nejaké štyri hodiny neskôr a Zem sa otočila o niečo viac, meteor by vybuchol nad Petrohradom a zabil by v tomto prekrásnom barokovom meste všetko živé. A to bola len päťdesiatpäť metrov široká skala.

Môj názor? Mali by sme pokľaknúť a modliť sa k svojim bohom. Naša otáčajúca sa planéta totiž každý rok kríži dráhu asi dvadsiatim miliónom asteroidov. Minimálne tisíc z nich má v priemere viac ako jeden a pol kilometra.

No späť k mojej dcére. Je tam vonku v tme a daždi a ide pešo domov. S manželkou sme jej kúpili Hondu Civic, najbezpečnejšieho tátoša na štyroch kolesách. Bolo to staršie, ako hovoria predajcovia, ojazdené auto. Zhodou okolností je však pre problémy s prevodovkou v servise. Keďže si Maddy s kamoškami potrebovali poklebetiť a vychutnať sushi s nakladaným zázvorom v ázijskej reštaurácii v nákupnom centre, dohodli sa, že Kimberly ju odvezie tam aj naspäť. Maddy má mobil a v prípade potreby by mohla zavolať aj nám, ale nevolala, aspoň to tak vyzerať. Ide teda pešo. V daždi. A realitná maklérka Alice K. Petermanová, beloška, rozvedená, bydliskom na ulici Divých ruží 16, ktorá si zobla v reštaurácii trochu šalátu a následne tam zabudla okuliare, stráca kontrolu nad svojím autom.

Je krátko po polnoci. Ležím nahý v posteli a prakticky nevnímam slová a odseky v knihe. Maureen je v kúpeľni a každý zvuk, ktorý odtiaľ vychádza, ma nesukotočne rozpaľuje. Keď vklzne do priesvitnej čiernej košielky, ktorú som jej kúpil na narodeniny v jednom z luxusných butikov, keď pohne toaletnou skrinkou, keď jej zubná kefka hladí zuby, keď pustí vodu. Zapálím sviečku a čakám, kým vojde, aby som mohol zhasnúť. Mali sme nejaké kokteily a k večeri fľašu vína. Potom sme si na pohovke pred kozubom, túliac sa k sebe, vychutnali spoločný joint. Mohli sme. Naša dcéra nebola doma a kde niet svedkov, niet obžalovaných. Z kúpeľne ku mne doliehajú tie zvodné zvuky. Nezniesiteľne zvodné. Som pripravený. Viac než pripravený. „Hej, ideš alebo nie?“ zavolám tlmeným hlasom. „Nemyslíš si dúfam, že budem čakať až do rána.“

Jej tvár sa objaví vo dverách, cez priliehavý hodváb presvitajú krivky jej prs a tmavé bradavky. „Ach, ty na mňa vari čakáš?“ dráždi ma. Váhavo postáva vo dverách. Vidím, ako sa jej na pery vkráda úsmev, ako si vychutnáva a naťahuje čaro okamihu. „Myslela som, že ešte na chvíľku skočím do záhrady. Veď vieš, porozhadzovať hnoj, pozakrývať ruže a tak. Nebude to však trvať dlho, možno pár hodín. Počkáš na mňa, však?“

V tej chvíli zazvoní telefón.

Bezducho na seba pozrieme. Po druhom zazvonení Maureen povie: „Radšej to zdvihnem.“ Namietam: „Nie, nedvíhaj, to nebude nič dôležité, to je nikto.“

Lenže ona je už na ceste k telefónu.

„Kašli na to!“ zakričím. „Čo ak je to Maddy?“ doľahne ku mne jej odpoveď. Potom si priloží slúchadlo k uchu a zašepká: „Prosím?“

V noc Tunguskej explózie bola obloha v celej Európe nezvyčajne svetlá. Dokonca až v Londýne sa ľudia prechádzali po polnoci v parkoch, vonku sa dalo čítať, zatiaľ čo ovce boli v tom čase stále na paši a vtáky znepokojene poletovali v korunách stromov. Nebolo vidno žiadne hviezdy ani Mesiac, len bledé, mihotajúce sa svetlo. Akoby švihnutím čarovného prútika zmizla z oblohy všetka farba. Polnočný svetelný úkaz a smrť nešťastných sobov na Sibíri by však boli ničím v porovnaní s tým, čo by sa stalo, ak by sa do atmosféry vrátil ešte väčší objekt. Telesá s priemerom viac ako deväťdesiat metrov sa so Zemou zrazia približne raz za päťtisíc rokov. V prípade asteroidov širokých dva a pol kilometra je to raz za tristo tisíc rokov, čo je v každom ohľade poriadne dlhý čas. Lenže ak – keď – sa tak stane, explózia dosiahne silu miliónov megaton, atmosféra sa zahalí do prachu, celú planétu pokryje mráz a viac ako rok na nej nevyrastie ani jedna rastlina. Žiadna vegetácia. Žiadne krmivo. Žiadne slnko.

Stala sa nehoda, hovorí hlas na druhom konci linky mojej manželke. Podľa preukazu totožnosti, ktorý našli záchranári v jej kabelke, je obeťou Madeline Biehnová, bytom Vavrínová ulica 1337. (Kabelka so striebornou sponou, ktorá následkom nárazu prenikla viac ako centimeter do tela obete, je veľká približne ako kniha v pevnej väzbe s tenkým popruhom. Teda taká obyčajná, akú si všetky dievčatá kupujú k oblečeniu.) Hovoria s rodičom alebo so zákonným zástupcom?

„Som jej mama,“ odpovedá moja manželka a potom potichu vysloví nedokončenú otázku: „Je...?“

„Či je...?“ Nie, na takéto otázky nemôžu odpovedať, určite nie cez telefón. Nasledujúcich desať sekúnd je katastrofických. Maureen stojí ochromená s telefónom v ruke, akoby zbadala na ulici nejaký neidentifikovateľný objekt. Ja sa zatiaľ teperím z postele a rýchlo hľadám nohavice a topánky. Topánky! Kde sú? A kde mám kľúče od auta a peňaženku? Takto vyzerá skutočná panika, strata viery a sebaovládania, neznáme pomenované, pichanie pri srdci, lapanie po dychu. Vyslovím jedinou vec, na ktorú dokážem myslieť, len aby som počul svoj hlas, len aby som sa uistil: „Mala nehodu. To povedali?“

„Zrazilo ju auto. Je... nevedia. Je na sále.“

„Kde? Povedali, v ktorej nemocnici?“

Aj manželka sa už preberá zo šoku, vzhľadom na situáciu vyzerá teraz košielka absurdne. Vyzlieka si ju, hádže na zem a zároveň si oblieka blúzku, šortky a šlapky. Jednoducho hocičo. Hocičo, v čom môže ísť von a nebude pritom nahá. Z kuchyne sa ozýva kňučanie nášho psa. Počuť, ako dážď bubnuje na strechu, stále viac a viac. Počuť dunenie vody padajúcej dole odkvapovým žlabom. Netrápim sa s topánkami – teraz žiadne nie sú, neexistujú –, košelu mám len tak prehodenú okolo pliec, nezapnutú, veje za mnou. Už sedíme v aute, stierač na strane vodiča kmitá chaoticky zo strany na stranu a noc sa nad nami vznáša ako príznak.

Alebo taký Chicxulub. Pred šesťdesiatimi piatimi miliónmi rokov sa Zem zrazila s asteroidom (určite to nevieme – iné verzie tvrdia, že možno s kométou) na mieste, ktoré sa dnes nazýva Yucatánsky polostrov. Súdiac podľa takmer dvesto kilometrov širokého impaktného krátera išlo o objekt – veľkú ohnivú guľu – s priemerom asi desať kilometrov. Po kolízii sa deň premenil na takú dlhú noc, že minimálne sedemdesiatpäť percent známych druhov živočíchov vyhynulo. Apokalypse neušli ani dinosaury a približne deväťdesiat percent morského planktónu, čo následne viedlo k spustošeniu pelagického potravinového reťazca. Akou rýchlosťou objekt letel? Najbližšie odhady sa pohybujú niekde na úrovni osemtisícdesemsto kilometrov za hodinu, čo je šesťdesiatkrát viac ako rýchlosť vystreleného náboja. Astrofyzici volajú takéto objekty „ničitelia civilizácií“ a pravdepodobnosť, že dôjde ku katastrofe podobného rozsahu počas života jedinca, odhadujú približne na jeden k desiatistíc. Teda taká istá šanca, že jednotlivec zomrie v nasledujúcich desiatich mesiacoch pri autonehode alebo, výrečnejšie, že sa v spoločnosti zákonného partnera dožije stovky.

Jediné, čo vidím, sú okná. Nekonečná spleť vysvietených okien, jedno nad druhým, ako auto letí po pruhu vyhradenom pre vozidlá záchranej zdravotnej služby a prudko zabrzdí pri obrubníku. Dvere na oboch stranách sa rozletia. Maureen už svoje zabuchla, je na chodníku a zrýchľuje do klusu. Ja som jej v päťách. Kľúče sú stále v zapalovaní, svetlá reflektorov zabodnuté do spodnej časti sanitky parkujúcej diagonálne. Auto. Môžu si ho nechať. Hoci kto si ho môže zobrať a navždy nechať. Len nech mi povedia, že moje dievčatko je v poriadku. *Povedzte mi to, prosím*, šepkám si pre seba, bežiac a bez dychu, premočený do nitky, *povedzte mi to a je vaše*. Áno, toto je modlitba, prvá z dlhého radu modlitieb adresovaných komukolvek a čomukolvek, kto a čo ma môže počuť. Hore na oblohe sa ženia všetci čerti, na zem padajú hektolitry vody a nebyť toho, že sme v okamihu premočení, vlasy spletené a zlepené, šaty prilepené ako mucholapka k pokožke, ani si to nevšimnem.

Vchádzame dnu, bok po boku, cez dvere, ktoré akoby sa pred nami v panike rozleteli. Jediné, na čo dokážem myslieť, je, že sme vošli do fabriky, fabriky, z kto-

rej priepustky vydáva zubatá, a že sme sem prišli ako chodiace mŕtvolky – strhani, bledí a bosí. „Moja dcéra,“ hovorím sestričke za prijímacím pultom, „je – volali. Vy ste nám volali. Mala nehodu.“

Maureen stojí vedľa mňa, poťahuje si prsty jednej ruky, akoby si z nej chcela stiahnuť neviditeľnú rukavicu, plecía ovisnuté, pery zovreté, mokrá blúzka prisatá na jej tele ako fólia na tovare. „Nehoda. Zrazilo ju auto.“

„Meno?“ spýta sa sestrička. (Mladá Filipínka, kalný pohľad, kosť a koža. Smrť vidí dennodenne, a to ju oslepuje. Nevidí nás. Len obrazovku počítača, len monitor televízora hore v rohu a tiene, ktoré sa v ňom mihajú. Len steny, dlážku, umelé svetlo sálajúce z nezakrytej žiarivky. Ale nie nás. Nás nie.)

V tej chvíli nie som schopný spomenúť si na meno mojej dcéry. Pred očami sa mi dookola vybavuje jedna a tá istá scéna – vidím ju, ako sa nakláňa nad hrbou učebníc rozložených na jedálenskom stole, ako žiara svetla vytvára z jej vlasov gloriolu, keď na mňa vrhne otrávený pohľad a polosmutný úsmev, akoby hovorila: *Takto vyzerá denný program študenta gymnázia, ocko, a buď rád, že to už máš za sebou.* Lenže jej meno, na jej meno si nespomeniem.

„Maddy,“ povie namiesto mňa manželka. „Madeline Biehnová.“

Hypnotizovaný sledujem, ako na kosť vycivené prsty sestričky pohnú myšou, oči upreté na monitor počítača. Klik. Potom ďalší. Na sekundu zdvihne zrak, zaregistruje nás a hneď ho opäť odvráti. „Stále je na operačke.“

„Kde to je? Ktorá je to miestnosť? Ktorým smerom?“ nalieham.

Preruší ma Maureen. Jej hlas znie živelné, sklúčené. Nie je to otázka, oznámenie ani žiadosť. Je to úpenlivá prosba. „Čo sa stalo?“

Ďalší klik. Tentoraz len pre efekt, oči neodlepí od obrazovky.

„Nehoda. Doviezla ju záchranka. Viac vám neviem povedať.“

V tej chvíli si uvedomím, že nie sme sami. Po miestnosti sa motajú aj iní – iné chodiace mŕtvolky, ktoré tak ako my nahádzali na seba v rýchlosti, čo sa dalo. Zo šiat im na béžový koberec kvapká dažďová voda a vytvára na ňom tmavé flaky. Nervózne prešľapujú, vzlykajú, pritúlení tesne jeden k druhému, s očami, z ktorých vyprchala iskra. Uvažujem, prečo opovrhujem touto sestričkou viac ako kýmkoľvek, koho som doteraz stretol, týmto dievčaťom len o málo starším ako moja dcéra, s vlasmi zviazanými do drdola, s bielou šiltovkou, aké rozdáva jú firmy na promoakciách. Prečo sa chcem nahnúť cez pult, ktorý nás oddeľuje, a okamžite prebudiť aj v nej ten pocit strachu, nenávisti a bolesti? *Prečo, keď si len robí svoju prácu?* Prečo?

„Ted,“ preruší moje myšlienky Maureen, pevne mi zovrie rameno a vzápätí sme opäť v pohybe. Ponáhľame sa, kráčame rýchlo, prakticky bežíme. Preč odtiaľ, dole chodbou v žiari svetiel, ktoré sú samy osebe akousi predzvestou smrti, na ešte horšie miesto. Oveľa horšie.

Okrem vyhubenia dinosaurov a spôsobenia katastrofickej a nevratnej zmeny ma na Chicxulube štie aj ďalekosiahlejší dôsledok. My a všetko, čo vytvoríme, o čo sa bojíme a čo milujeme, môže byť také bezvýznamné. Smrť si po nás príde, to vieme, ale ontogenéza rekapituluje fylogénzu a kľbko rodu sa odvíja ďalej, ľudský život a kultúra pokračujú. Práve to nám v neprítomnosti Boha pomáha vyrovnáť sa so smrťou jedinca. No keď do toho všetkého vpadne Chixculub, prípadne ďalší Chicxulub, ktorý už možno so svišťaním prichádza, aby vo chvíli, keď čítate tieto riadky, vymazal všetkých a všetko zo zemského povrchu – kam nás to potom privedie?

„Vy ste rodičia?“

Sme v inej miestnosti, nižšie, obklopení stenami, z reproduktorov sa dookola ozývajú formulky: *Doktor Chandrasoma, dostavte sa na pohotovosť, doktor Bell, volajte dispečing, prosím*. Je tu ďalšia sestrička, zamračenejšia, staršia, s ešte kalnejším pohľadom, vrásky okolo jej úst pripomínajú pevne natiiahnuté struny gitary. Pýta sa nás, mňa a mojej manželky. Ja to však nedokážem ani potvrdiť, ani poprieť. Som paralyzovaný, neschopný rozprávať. Ak priznám, že Maddy je moja dcéra – to už opäť vyjednávam –, som si istý, že jej prinesiem smolu, lebo tie sily, ktoré možno existujú a možno nie, tí bohovia nekonečnosti a okamihu zbadajú, ako neskutočne ju milujem a zoberú mi ju. Vezmú mi ju, aby ma potrestali za to, že v nich neverím. *Voodoo, Hoodoo, Santeria, žehnajte mi, Otče, zhrušila som*. Počujem monotónny Maureenin hlas vychádzajúci akoby z uzavretej hrobky a hneď potom: „Dostane sa z toho?“

„Ja nič neviem,“ znie chladná, až zautomatizovaná odpoveď.

Nie je to predsa jej dcéra. Jej dcéra je doma, spí obklopená plyšovými medvedíkmi, zababušená v pohodlnej perinke, žiara mesačného svitu stráži jej sny.

Nemôžem si pomôcť. Možno je to tou príšernou apatickosťou, nechotou niekoho vziať na seba za niečo zodpovednosť. „A čo potom naozaj viete?“ opýtam sa, možno hlasnejšie, ako som chcel. „Nemáte náhodou v náplni práce vedieť, čo sa tu deje, pre Kristove rany? Zavoláte nám o polnoci, že našu dcéru zrazilo auto a poviete mi, že viete úplné hovno?“

Ľudia sa otáčajú, pohľady zabodnuté do nás. Sedia zhrbení na oranžových plastových stoličkách, na dlážke, chodia nervózne sem a tam, modlia sa, mlčky pohybujú perami. Tiež chcú informácie. Všetci chceme informácie. Dobré správy – bol to omyl, len drobné poranenia a odreniny – pomliaždeniny, to je to správne slovo – vaša dcéra, syn, manžel, babička, sesternica, bratanec vášho dedka vyjde o chvíľku z tamtých dverí...

Sestrička ma prevrta pohľadom a vyjde spoza pultu. Je to baculatá žena malej až trpasličej postavy. Svižne vykročí smerom k ďalším dverám, rázne ich otvorí:

„Podte, prosím, za mnou,“ vyzve nás.

Začervenám sa, skloním hlavu a poslušne kráčam dva kroky za Maureen. Miestnosť je menšia, na stenách tabuľky a grafy, vyšetrovací stôl zakrytý dezinfekčným papierom. „Počkajte tu, doktor príde o chvíľku,“ povie a jej baculatá postava je už jednou nohou na odchode.

„Ktorý doktor? A prečo? Čo nám chce?“ vyzvedám sa.

Dvere sú však už zatvorené.

Obrátim sa k Maureen. Stojí v strede miestnosti. Neodváža sa ničoho dotknúť, sadnúť si, dokonca ani pohnúť, aby neprivolala kliatbu. Počúva, či nezachytí kroky prichádzajúceho doktora, oči upiera na dvere vzadu v miestnosti. Zašepkám jej meno, v nasledujúcej chvíli je v mojej náruči a vzlyká. Viem, že potrebuje objatie, že ho potrebujeme obaja, dotyk spriazneného tela, lásku a podporu. Avšak všetko, čo cítim, je jej trápenie. Nikto a nič nám v tomto nepomôže, čo to nechápe? Nechcem utešovať ani byť utešovaný. Nechcem byť rozcitlivený. Chcem len spať moje dievčatko, to je všetko, nič viac.

Slová akoby uviazli Maureen v hrdle, sotva rozumiem, čo hovorí. Keď sa od mňa odtiahne, tvár skrivená žiaľom a rozpálená, chvíľku mi trvá, kým pochopím, že je to jej modlitba, šepkaná nahlas. „Bude v poriadku, však?“

„Určite. Bude to dobré. Bude mať nejaké odreniny, to je isté, možno dokonca niektoré kosti zlomené...“ poviem, a potom zmlknem, predstavujúc si ju s barlami, so sadrou, oblepenú náplastami a omotanú obvazmi, ako sa k nám vracia v aureole mihotajúceho sa svetla.

„Bolo to auto, Ted. Zrazilo ju auto.“

Zdá sa, akoby miestnosť pulzovala a bzučala vytrácajúcou sa energiou. Myslím na kilometre káblov v stenách, ktoré odvádzajú šťavu do miestnosti s röntgenom, EKG, CT, k podporným prístrojom. Na nespočetné množstvo hadičiek a tekutín, ktoré nimi prechádzajú. Auto. Vyše tisíc kilogramov ocele, chrómu, skla a železa.

„Prečo išla pešo? Prečo tadiaľ?“

Moja manželka prikývne, mokré vlasy jej bičujú pleciami ako korbáč chrbty kajúcnikov. „Asi sa pochytila s Kimberly, dám krk na to, že to bolo tak. Dám krk na čokoľvek.“

„Kde je ten zmrd? Ten doktor, kde je?“ vyšteknem.

Ubehla už dobrá hodina, možno aj viac, čo sme v tejto miestnosti, v tomto pomyselnom očístci. Dvakrát som strčil hlavu do dverí a prebodával sestričku pohľadom. Žiadna nová správa. Žiadny doktor. Nič. A potom, o štvrt na tri, sa dvere vnútri miestnosti otvoria a stojí v nich on. Príliš mladý na to, aby mohol byť doktorom, holobriadok s hladkou nevýraznou tvárou, vlasmi vyčesanými nad čelom. Nemusí nič hovoriť, nemusí povedať ani slovo, pretože vidím, akú správu nám nesie a srdce mi zamrie od ľaku. Pozrie na Maureen, na mňa, potom sklopí oči. „Je mi to veľmi ľúto.“

Keď to príde, meteorit vletí do atmosféry a narazí do Zeme v priebehu okamihu. Pri kolízii sa vytvorí ohnivá guľa s priemerom niekoľkých kilometrov, ktorá v tej chvíli dosiahne teplotu približne šesťdesiat tisíc stupňov Celzia, teda takmer desaťkrát väčšiu ako teplota povrchu Slnka. Ak by bol taký veľký ako Chicxulub a zasiahol by časť našej pevniny, nejakých dvestotisíc kubických kilometrov zemského povrchu vyletetí do atmosféry a v dôsledku tepelného sálenia po výbuchu zachváti mestá a lesy oheň. Nasledovala by seizmická a vulkanická aktivita doteraz nevídaného rozsahu, zatienie Slnka a kozmická zima. Ak by zasiahol more, čo sa v prípade Chicxulubu naozaj stalo, vychrlil by do atmosféry veľké množstvo vody obrovskej teploty, následkom čoho by sa tiež deň premenil na noc, vyvolal by takú istú seizmickú katastrofu a večnú zimu. Zároveň by uvoľnil obrovskú vlnu vody vysokú takmer päť kilometrov, ktorá by rozhojdala kontinenty, akoby to boli lodičky z polystyrénu plávajúce vo vani.

Takže na čom vlastne záleží? Záleží vôbec na niečom? Sme bezmocní. Vydaní napospas. A bohovia, všetci bohovia dohromady, sú len túžobným výplodom fantázie.

Symbolom tejto miestnosti sú postele na kolieskach. Pripomína scény z vojnových filmov. Rady postelí pri stenách, labyrint prikrývok, spod ktorých vytrčajú nosy obetí ako topografické značky na ľadovci. Títo ľudia ešte žijú, do žíl im kvapkajú tekutiny, prístroje monitorujú ich základné životné funkcie, sestričky sa nad nimi vznášajú ako zlí démoni. Čoskoro však odídu na druhú stranu. Všetci. To je isté. Avšak jediná posteľ na kolieskach, na ktorej teraz záleží, je tá pri zadnej stene. Plachta na nej zakrýva neskutočne malú siluetu. Doktor nás vedie cez miestnosť, tichým hlasom hovorí o vnútorných zraneniach, prasknutej slezine, poškodení mozgového kmeňa a ja sa sotva dokážem udržať na nohách. Maureen je zavesená do mňa. Svetlo je tlmené.

Mám vám rozprávať, aké ťažké je zdvihnúť túto prikrývku? Tenkú prikrývku z jemnej bavlnenej tkaniny. Takisto by však mohla byť z olova, železa, takisto by to mohla byť krypta všetkej temnej hmoty – hypotetickej vesmírnej masy. Doktor ustúpi nabok, ruky preložené pred telom. Celé anesteziologicko-resuscitačné oddelenie, alebo čo to je, zatají dych. Maureen sa primkne ku mne, cítim jej telo, teplo jej tela, ako sa ku mne tlačí. Myslím na toto dievčatko, ktoré sme spolu splodili, na tú siluetu pod plachtou. Chytím a prstami pevne zovriem prikrývku. Milimeter po milimetri ju odkrývam. Pomalý striptíz smrti – ale ďalej nemôžem, nedokážem to –, až kým Maureen neurobí prudký pohyb vpred a neodkryje celú siluetu jedným bleskovým trhnutím.

Najprv sa nám pod nami zacheveje zem. Šok z opuchnutého a bledého tela, zaschnutej krvi na spánku a vlasoch, nehanebného zneuctenia všetkého, čo sme

poznali, do čoho sme vkladali svoje nádeje a milovali. Vzápätí letíme do siedmeho neba. Maddy má ryšavé vlasy ako Maureen, a hoci má sedemnášť, je stále šlachovitá a tenká ako dieťa, ruky a nohy má nadpriemerne dlhé. No nikdy si neznetvorila svoju očarujúcu spodnú peru pírsingom. Nedokážem zo seba vydať hláska. Omámený z novej drogy, ktorú mi neviditeľné sily práve pichli do žíl, utekám preč. Doslova sa vznášam na touto miestnosťou, nad nemocnicou, nad celou planétou. Maureen to povie za nás oboch: „To nie je naša dcéra!“

—

Naša dcéra nie je v nemocnici. Je doma, spí vo svojej posteli pod plagátmi, z ktorých na ňu dohliadajú Britney Spears, Brad Pitt, či Justin Bieber. Jej veci sú rozhádzané po izbe, akoby pripravené na charitatívny bazár. V skutočnosti išla tak, ako plánovala, do ázijskej reštaurácie v nákupnom centre a Kimberly ju potom doviezla domov. Bez nášho vedomia trochu porušila pravidlá. Len taká drobnosť, niečo, čo by každý iný tínedžer urobil bez váhania tiež. Kristi Cherwinová, jej druhá najlepšia priateľka, veľmi túžila ísť na nový film s Bradom Pittom v hlavnej úlohe. Keďže bol mládeži do šestnásť rokov neprístupný a Kirsty je o rok mladšia ako moja dcéra, požičala jej Maddy svoj občiansky preukaz. Naša dcéra nevie, že sme boli v nemocnici, nevie nič o pohároch vína, ktoré si dala Alice K. Petersonová v reštaurácii, ani o okuliaroch, ktoré tam následne zabudla. Netuší, že práve teraz zvoní telefón u Cherwinovcov.

Sedím na gauči s drinkom v ruke a civiem na popol v kozube. Maureen je v kuchyni, pokiajú kávu a neprítomne pozerá von oknom, kde prvé ranné lúče začínajú hladíť kmene stromov. Snažím sa vybaviť si v mysli Cherwinovcov, Eda a Lucindu. Niekoľkokrát boli u nás. Jediná scéna, na ktorú si dokážem spomenúť, je z nedávnej minulosti. Piknik u nich v záhrade, stojíme okolo grilu a popijame gin s tonikom. V rádiu hrajú nejakú odrhovačku, deti – naše dcéry – sa obďaleč pretekajú na bicykloch, kľučkujú, vyhýbajú sa imaginárnym prekážkam, jazdia na zadných kolesách. Dlhé vlasy im vejú vo vzduchu, lúče zapadajúceho slnka si kliesnia cestu cez koruny stromov. Hodíte mincou a desaťkrát za sebou padne hlava. Alebo ani raz. Skala prichádza. Nový Chicxulub. Rúti sa tmou a chladom, aby zruinoval náš osud. Lenže nie môj. Aspoň nie dnes v noci.

Dnes v noci zruinoval osud Cherwinovcov.

◆◆◆

Mgr. Ivan Laluška
Kolkáreň 27/33
976 81 Podbrezová
ivanlaluska@icloud.com

1. CENA SLOVENSKEJ SPOLOČNOSTI PREKLADATEĽOV UMELECKEJ LITERATÚRY

*Volám sa **Nikoleta Račková** a som čerstvá absolventka Univerzity Komenského v Bratislave v odbore Prekladateľstvo a tlmočníctvo, anglický jazyk a kultúra – nemecký jazyk a kultúra. Umeleckému prekladu som sa so záľubou venovala už od začiatku štúdia. Na Prekladateľskej univerziáde som sa zúčastnila aj v roku 2015 a umiestnila som sa na treťom mieste, čo ma veľmi motivovalo k tomu, aby som sa ďalej zdokonaľovala. Ešte počas štúdia som v roku 2017 ako prekladateľka spolupracovala s vydavateľstvom Aspekt na vydání najnovšej knihy po nemecky píšucej spisovateľky Ireny Brežnej. Prekladu by som sa chcela venovať aj v budúcnosti.*

*Autorom prekladanej poviedky je amatérsky americký spisovateľ **Charlie Fish**, ktorý v súčasnosti žije v Londýne a svoje poviedky doposiaľ publikoval len na internete. Pri preklade som sa sústredila najmä na prirodzené vyznenie dialógov a adekvátny preklad slovných hračiek. Okrem toho som sa usilovala čo najlepšie vžiť do rozprávania otca, ktorý si spočiatku nedokáže nájsť cestu k svojej prvorodenej dcérke, a citlivo jeho príbeh sprostredkovať slovenskému čitateľovi.*

SCHRÖDINGEROVO BÁBÄTKO CHARLIE FISH

Preklad: *Nikoleta Račková*

Spinkala. Malý mrviaci sa uzlíček DNA so zvráštenou tváričkou. Vyzerala ako cesto a aj tak voňala. Už nedýchala chrapľavo, ako keď sa narodila. Bez toho neutíchajúceho tikotu by som sotva vedel, či žije. Pod detským matracom mala elektronickú podložku. Monitorovala jej dýchanie, každý nádych a výdych premieňala na pravidelný tikot, ktorý ma mal upokojsovať. Lenže mne skôr pripadal ako odpočítavanie.

Odpočítavanie sa začalo ešte vlani. Čakali sme na otehotnenie, pozorovali rastúce brucho, nakupovali všetko, čo sme považovali za potrebné. V každom z tých štádií som bol presvedčený, že sa skrytý časovač dostane na nulu a všedný život

Elaine omrzí, utečie späť k prepychu, na aký bola zvyknutá. Dokonca aj po pôrode sa mi zdalo, akoby odpočítavanie pokračovalo. Hľadel som na malú a čakal, že niečo začnem cítiť. Tik. Tik. Tik.

V podstate sa nenarodila, vytrhli ju z Elaininho brucha ako nejakú burinu. Teraz Elaine ošetrovali stehy, pobádali jej roztrhanú dôstojnosť, aby sa znovu podrobila. Povedal som malej, že ju ľúbim, a snažil som sa tomu uveriť.

Káva. Šiel som do kuchyne a uvaril si poriadne silnú kávu. Minulo sa nám však mlieko. Obchod máme hneď vedľa bytu, stihol by som sa vrátiť skôr, než káva vychladne. Zanaďoval som, schmatol tikajúci monitor z obývačky a vyšiel von.

„Zdravím, Mo,“ pozdravil som Inda za pultom, len čo som vstúpil do obchodu. Striedalo sa v ňom viacero predavačov, ale ak si dobre pamätám, každý sa volal Mo.

„Dobrý deň, pán Franks. Ako sa má maličká?“

Zdvihol som tikajúci monitor. „Žije.“

„Toto je najlepší vek, však? Človek sa na ne vydrží pozeráť aj celý deň. Viete, ja mám sedem dcér. Nemôžem si pomôcť.“

„Ale čo?“ odvetil som roztržito. Po čo som sem vlastne prišiel? V poslednom čase som veľa nespál.

„Keď rastú, je to s nimi veľmi ťažké. Naša najstaršia, dvanásťročná, stále rozpráva o dákych ajfónoch, fejsbukoch a repovej hudbe. Vôbec jej nerozumieme.“

„Ja som dieťa vždy chcel. Len neviem, či chcem práve dojča,“ skonštatoval som. Pretrel som si tvár. Mlieko, prišiel som po mlieko. Vzal som najväčšie. Elaine tieto trojlitrové balenia volá „krava“. Pri pokladni som zistil, že nemám peňaženku. Zašomral som si popod nos, položil kravu a vybehol von. Pred vchodovými dverami som si prehmatával vrecká. Potom ešte raz. Pozrel som sa dole. Na sebe som mal púdrovomodré pyžamo, ktoré mi Elainina matka darovala na Vianoce. Položil som tikajúci monitor na zem a znova si komicky prehmatával vrecká. Kľúče v nich, samozrejme, neboli. Presne som vedel, kde ich mám – v džínsoch, pri nočnom stolíku. Za dvomi dverami zamknutými na dva západy. Skôr než som začal panikáriť, som sa s poslednou štipkou tej najbujnejšej fantázie ešte raz celý prehmatával. Zacítil som mravčenie vzadu na krku, zahmlilo sa mi pred očami. Ovládol som sa a donútil sa rozmýšľať. Najprv som mal nutkanie odísť, predstierať, že som nikdy dieťa nemal, a prežiť zvyšok života pod mostom.

Elainina matka má náhradný kľúč. Býva len pár zastávok od nás. Mohol by som jej zavolať a o pár minút by som si poň prišiel. Lenže, nie. Nemohol som jej zavolať, aj mobil som mal v džínsoch. Naspäť do obchodu.

„Ešte raz želim dobrý deň, pán Franks. Zabudli ste si niečo?“

„Mo, môžeš mi požičať telefón?“

„Prepáčte, nie je pre zákazníkov.“

„Prosím, súrne ho potrebujem.“

„Pánajána, niečo s malou?“

„Nie, niečo sa, ehm... niečo... Požičiaš mi ten telefón, prosím ťa?“

Mo mi zrejme niečo vyčítal z tváre. Podal mi mobil. No ja som netušil, aké číslo mám vytočiť. Pamätal som si len Elainino číslo, tak som zavolať jej.

„Prosím, kto volá?“

Obliala ma horúčava, v bruchu krč: „Elaine, to som ja. Ako sa máš?“

„Ešte čakám. Veď vieš, nemocnice. Čakanie, čakanie, čakanie. Ako sa má malá?“

„Volám ti, lebo...“ Prečo jej volám? Čo robím? Elaine mi zverila malú a ja sa práve chystám priznať, že som najhorší otec na svete?

„Z akého čísla mi voláš?“ spýtala sa.

„Malá sa má dobre. Spinká.“

„Chýba mi,“ zatriasol sa jej hlas, „prepáč, ešte som trochu precitlivená.“

„Len som... Dala by si mi číslo na mamu? Chcel som jej zavolať a... poďakovať sa za pyžamo. Akurát ho mám na sebe.“ Obrátil som sa na Moa a horúčkovo gestikuloval. Chvíľu trvalo, kým pochopil, že potrebujem pero. Načmáral som si číslo na ruku, vypustil do vzduchu zopár sladkých klišé a zložil.

„To neznelo veľmi súrne,“ ozval sa Mo.

„Buď ticho, Mo.“ Vytočil som číslo Elaininej matky.

„Prosím?“

„Pani Leclercová, tu...“

„Daniel, aké prekvapenie! Milé, že sa ozývaš. Ako sa má moja nádherná vnučka? Krajšie bábätko som ešte jakživ nevidela. Je po mne.“

„Má sa dobre.“

„Vraj má sa dobre. Muži sú pri týchto témach vždy takí struční. Môj manžel...“

„Pani Leclercová, pomohli by ste mi s niečím?“

„Ach tak! Potrebuješ rodičovskú radu? Voláš správnej osobe. Len sa pozri, ako slušne je vychovaná Elaine a...“

„Máte naše náhradné kľúče?“

„Máme, duša moja. Zverili ste nám ich a my sa o ne patrične staráme. Sú v šperkovnici v zradu v príborníku.“

„Mohli by ste mi ich, prosím, priniesť? Alebo si po ne prídem?“

„Som v Brightone. Na konferencii konzervatívcov. Domov by som cestovala minimálne hodinu a Sebastian je na pracovnej ceste v Monaku. Potrebuješ ich veľmi súrne?“ Zaľal som zuby.

„Haló?“ posúrila ma.

„Nie. Prepáčte, že som obťažoval.“ Zložil som.

Mo sa zahľad na tikajúci monitor dychu, ktorý som nechal na pulte, a potom sa s úškľabkom pozrel na mňa: „Ste tak trochu v kaši, však?“

Po žilách sa mi začala rozlievať panika ako jed. Chcel som kričať, mlátiť okolo seba. Miesto toho som zavrel oči a zhlboka sa nadýchol. Tak veľmi som sa snažil ovládať, až sa mi roztriasli ruky.

„Mo, máš číslo na nejaké zámočníctvo?“ Mo pokrčil plecami.

„Zavolám na informácie.“ Zdvihol som mobil. „Ak môžem.“

Mo len mávol rukou. Stískal pery, akoby potláčal smiech. Dali mi číslo na dve zámočníctva, zatelefonoval som do bližšieho. Ohlásil sa muž s puntičkársnym britským prízvukom.

„Dobrý deň, vymkol som sa a súrne sa potrebujem dostať do bytu. Mohli by ste sem niekoho poslať?“

„Iste,“ odvetil muž, „za výmenu zámky si účtujeme 250 libier a za dopravu 50 libier.“

„Dobre, dobre.“ Nadiktoval som mu adresu.

„Prídeme do desiatich minút. Máte pri sebe nejaké doklady?“

„Nie. Peňaženku mám v byte.“

„Vodičský preukaz? Účet za elektrinu?“

„Som v pyžame.“ Mo sa prehol cez pult, priložil si ruku k ústam a zvolal: „Vo veľmi peknom pyžame!“ Laktom som ho odstrčil.

„Obávam sa, že bez platného dokladu, ktorý by potvrdil vašu adresu, vám zámky vymeniť nemôžeme.“

Snažil som sa skryť podráždenie. Neúspešne. „Ukážem vám doklady, len čo ma pustíte do bytu.“

„Je mi ľúto. Obávam sa, že vám nemôžeme pomôcť,“ odvrkol povýšenecky a zložil.

Zavrčal som. Mo sa asi bál, že mu šmarím mobil do regálu s liehovinami. Prehltol som zlosť a vytukal číslo druhého zámočníctva.

„Zámočníctvo Securelock Limited, prosím?“

„Zdravím, vymkol som sa z bytu.“

„Chápem. S tým vám ľahko pomôžem.“

„Je to súrne a nemám pri sebe doklady.“

„Vaša adresa?“ Nadiktoval som mu ju.

„Momentálne mám pred vami ešte jedného zákazníka, takže k vám môžem doraziť do... povedzme... trištvrté hodiny.“ Pozrel som sa na hodinky. Musel som sa tváriť hrozne. Videl som, že Mo ma ľutuje.

„Nemohli by ste prísť skôr?“

„Štyridsaťpäť minút.“

Nervózne som si povzdychol, zložil, vrátil telefón a žmurkaním som sa snažil zastaviť slzu.

„Vďaka, Mo.“

„Vlastne sa volám Sukhvinder.“

Zdvihol som z pultu plastový monitor dychu. Už netikal. Zatriasol som ním. Priložil som si ho k uchu a napínal sluch. Otvoril som kryt a potočil batériami. Nič.

„Baterky, baterky!“ vyštekol som.

Mo tápal. Keď sa načahoval za batériami, niekoľko balení mu popadalo na pult. Jedno som schmatol a roztrhol obal. Vypáčil som staré batérie a založil nové. Nič. Dva razy som batérie skontroloval. Založil som ich správne, monitor dychu bol zapnutý, hlasitosť nastavená, no zvuk nevychádzal. Pozrel som sa na Moa. Vraštil obočie do obráteného „V“. Zakryl si rukou ústa.

Vybehol som z obchodu a búchal na vchodové dvere. Lomcoval som kľučkou, zbytočne, potom som ustúpil a rozbehol som sa oproti dverám ako baranidlo. Mo vyšiel z obchodu a sledoval, ako zas a znova narážam do dverí ako osa do okna. Dvere sa ani nehli. Prestal som. Pokúsil som sa racionálne uvažovať, ale nešlo mi to.

„Mo, pomôž mi!“

Mo krčil plecami: „Len pokoj. Možno sa len zošuchla zo senzora alebo sa pokazil.“

„Nezistím, či moje dieťa žije, kým neotvorím tieto sprosté dvere!“

Pozrel som sa na okná. Bývame na prvom poschodí. Popri okne detskej izby sa tiahla stará viktoriánska odkvapová rúra. Zovrel som ju a pokúšal sa vyšplhať hore. Vysvitlo, že sa to dá len v rozprávkach. Rúra bola hrdzavá a šupinatá, v snahe udržať sa na nej sa mi ju podarilo odtrhnúť z múru. Na tvár mi vyšplechla smradľavá tekutina. Zaprskal som a naplo ma na vracanie. Rúra sa s gráciou prehla nadol, vytočila sa do jednej strany, prudko pristála na susedovom Subaru Impreza a vybila okno na strane spolujazdca.

Civel som na auto, plecيا mi trhala od vzlykov. Znели skoro ako smiech. Auto parkovalo pri prístrešku. Odkvapová rúra teraz visela šikmo cez priečelie domu, možno by sa po nej zo strechy auta dalo vyliezť na prístrešok. Vyskočil som na auto a preliačil pritom kapotu. Načiahol som sa k odtrhnutej rúre, zavesil sa na ňu a rúčkoval hore. Pokúšal som sa vyštveráť na prístrešok, ale rúra sa ohla.

„Mo, daj mi rabaka!“ zakričal som.

Mo sa nervózne pozrel na obchod, potom ku mne pribehol a nastavil ruky. Postavil som sa na ne, potom na jeho turban a vytiahol som sa na prístrešok. Neisto som sa nakláňal cez jeho okraj, opretý o odtrhnutú odkvapovú rúru, a civel som do okna detskej izby. Videl som malú, ale nedokázal som rozoznať, či sa hýbe. Nikdy som nechápal, čo znamená mať guču v hrdle, teraz som však mal pocit, akoby som prehltoł citrón.

Presne nad strieškou bolo okno do obývačky. Nazbieral som odvahu a kopol doň. Hlasno zarezonovalo, no nerozbilo sa. Pripravoval som sa na silnejší koptanec a skoro som sa z prístrešku od ľaku zošmykol, keď sa sotva desať metrov za mnou rozozvučala siréna. V snahe udržať rovnováhu som sa spustil na štyri.

Opatrne som otočil hlavu a uvidel, ako z auta vystupuje policajt. Kútikom oka som zazrel Moa zakrádať sa do obchodu.

„Ani hnúť!“ zreval policajt.

„Bývam tu! Musím sa dostať k svojmu dieťaťu!“ Teda aspoň som to tak chcel povedať, hovoril som trochu skomolene.

„Okamžite zlezte!“ prikázal policajt, „porozprávame sa na stanici.“ Jačal na mňa ďalšie príkazy a vyhrážky, ja som však počul len, ako mi v ušiach hučí krv. Znova som sa otočil k oknu a silno doň kopol. Noha mi preletela sklom. Trhané tupé rinčanie ma prekvapilo. Ešte viac ma prekvapilo, keď som uvidel, že mám v lýtku zapichnutú veľkú trojuholníkovú črepinu. Zatackal som sa, pokúšal som sa niečoho zachytiť, no podlomila sa mi noha. Kým som padal, pred očami sa mi prehrávali všetky chyby, čo som v živote urobil, a mal som dosť času na to, aby som si uvedomil, že ani jedna z nich nebola taká hrozná ako táto. TRESK. Chodník mal slanú, kovovú chuť. Omdlel som.

Strhol som sa zo spánku. V horizontálnej polohe. Pokúšal som sa zohnúť k chodidlám, ale nohu som mal zafixovanú a hlava ma bolela, akoby mi do nej niekto nabil klince. Žmúril som a pokúšal sa zaostriť. Bol som v nemocnici. Bez malej.

Pocítil som tlak na hrudi, stále sa zväčšoval, akoby mi po hrudnom koši pochodovala kapela. Rozrástla sa na hotový vojenský sprievod. Som oficiálne najhorší otec – nie, najhorší človek – na svete. Keby som bol teraz napojený na prístroje, mali by ich vypnúť.

„Prosím, skúste sa upokojiť,“ napomenula ma robustná doktorka. „Ste na pohotovosti v nemocnici King’s College. Utrpeli ste šok, máte poranenú hlavu, zlomenú nohu a natrhnutú Achillovu šľachu. Budete v poriadku, ale musíte sa upokojiť.“

Chcel som niečo povedať, no hlas mi znel, akoby nevychádzal z mojich úst a zabudol som, o čom rozprávam.

„Utíšite sa, lebo si ešte viac ublížite. Prestaňte sa hýbať a povedzte mi, ako sa voláte.“ Pozeral som sa na doktorku úpenlivo so slzami v očiach.

„A-ko sa vo-lá-te?“ artikulovala každú slabiku. Sústredil som sa a pokúsil sa predať cez morfiový opar: „Dan. Jel. Franks.“

„Daniel Franks?“

Prikývol som: „Moje... dieťa...“

„Máme niekoho kontaktovať?“

„Moje dieťa, moje dieťa, moje dieťa!“

Doktorka sa zamračila: „Hneď sa vráť, Daniel, dobre?“

„Nie!“ skríkol som, ale už bola preč. Potreboval som sa sústrediť. Potreboval som s niekým hovoriť. Potreboval som sa dostať k telefónu. Hľadal som pri posteli

zvonček na sestričku, myslel som si, že nič horšie sa mi už stať nemôže. A potom sa stalo.

Týčila sa nado mnou akási známa postava opretá o barlu. Zovrelo mi srdce a roztrepotalo sa. Stála pri mne Elaine v nemocničnom župane. Bezradne som na ňu vyvaľoval oči. Tvárila sa sklúčene.

„Ach, Danny, práve som mala ísť na vyšetrenie, keď mi zavolali, že si tu. Ach, drahý...“

Mal som chuť vylúpnuť si oči lyžicou. „Je mi... je mi to ľúto, Elaine... tak ľúto... naše dieťaťko...“ To slovo sa mi zaseklo v hrdle a vyznelo ako čkavka.

„Musel si sa strašne báť. Sukhvinder mi všetko porozprával.“

Sukhvinder? Vtom som ho uvidel. Za Elaine stál Mo - Sukhvinder. A v jeho náručí malý zázrak. Moje milované cestové dieťaťko. Žmurkol na mňa: „Zavolať som vašej žene a povedal som jej o tom šiši zlodejovi, čo vám rozbil okno a napadol vás, kým ste sa vzorne starali o dcérku.“

Elaine sa sklonila a pohľadila ma po vlasoch: „Nechápem, ako si si dokázal zachovať toľko duchaprítomnosti, odplaziť sa dole a poprosiť o pomoc Sukhvindera. Či vlastne... Moa.“

Ironicky sa na mňa usmiala a pobožkala ma na čelo. Ponoril som sa do čističkových nemocničných obliečok. Mal som pocit, že sa vznášam. Mo sa nesmelozohl a položil mi malú na hrud'. Natahoval čas a zašepkal mi do ucha: „Prišiel zámočník. Vzal som malú a zavolať vašej žene z posledných volaných čísel.“ Narovnal sa, potom sa znova prikrčil a ešte dodal: „Dlžíte mi tristo päťdesiat libier za zámočníka a štyri deväťdesiatdeväť za baterky.“

Ledva som ho vnímal. Sledoval som, ako sa mi malá zvíja na hrudi. Prekypovala životom. Už len predstava, že som o ňu skoro prišiel – že by som o ňu niekedy mohol prísť – ma naplňovala panikou. Bola malá, dokonalá, a predsa taká krehká. Pohladkal som ju po hlavičke a plakal som od radosti a od strachu.

◆◆◆

Mgr. Nikoleta Račková
Bystrinská 38
985 01 Kalinovo
nikoleta.racko@gmail.com

2. CENA SLOVENSKEJ SPOLOČNOSTI PREKLADATEĽOV UMELECKEJ LITERATÚRY

Volám sa **Martina Ďuráková** a na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave som vyštudovala odbor prekladateľstvo a tlmočníctvo v kombinácii anglický a španielsky jazyk. Napĺňa ma preklad umeleckých i odborných textov. Počas štúdia som sa viackrát zapojila do Prekladateľskej univerziády, vyskúšala som si prácu pre prekladateľskú agentúru a podieľala som sa aj na preklade knihy. Prekladu a cudzím jazykom sa chcem venovať aj naďalej. Momentálne sa pripravujem na prekladateľskú stáž v Európskom parlamente.

Na preklad som si vybrala poviedku argentínskej autorky **Samanthy Schweblinovej**. Iný jej text som preložila už v rámci bakalárskej práce a o jej tvorbu sa naďalej zaujímam. Na Slovensku je Schweblinová zatiaľ málo známa, no v hispanofónnom svete patrí k významným súčasným autorom a za svoje diela získala mnoho ocenení. Poviedka *Nešťastník* ma upútala detskou rozprávačkou. Jej pohľad na udalosti, ktorým ako dieťa ešte nemôže rozumieť, sa dostáva do zaujímavého kontrastu s tým, ako ich vníma dospelý čitateľ. Text sa vyznačuje hovorovosťou, ktorú som sa snažila čo najvernejšie preniesť aj do slovenského prekladu.

NEŠŤASTNÍK SAMANTHA SCHWEBLINOVÁ

Preklad: *Martina Ďuráková*

V ten deň som oslavovala ôsme narodeniny. Moja sestra, ktorá neznáša, ak sa na ňu čo i len sekundu nikto nepozera, vypila naraz plnú šálku bielidla. Abi mala tri roky. Najprv sa usmiala, možno pre tú odpornú chuť. Potom sa jej ale tvár skrivila od preľaknutia a bolesti. Keď mama zbadala prázdnu šálku visiacu z Abinej ruky, zbledla ešte viac než ona.

„Abi-pane-bože.“ Nič viac mama nepovedala. „Abi-pane-bože.“ Trvalo niekoľko sekúnd, kým sa pohla.

Chytila Abi za plecía a zatriasla ňou, ale tá nereagovala. Skríkla na ňu, ale ani vtedy nezareagovala. Utekala k telefónu a zavolała ockovi. Keď pribehla naspäť, Abi stála tam, kde predtým, a šálka jej visela z ruky. Mama jej ju vytrhla a hodila

do umývadla. Otvorila chladničku, vybrala mlieko a naliala trochu do pohára. Zahľadela sa na pohár, potom na Abi, znova na pohár a nakoniec aj ten hodila do umývadla. Ocko prišiel takmer ihneď, lebo pracoval neďaleko, ale kým sa ozvalo trúbenie a ockov krik, mama stihla zopakovať celú šou s pohárom mlieka ešte raz.

Keď som nakukla do obývačky, zbadala som, že vchodové dvere, brána aj dve-re na aute sú už otvorené. Ocko znova zatrubil a mama s Abi, ktorú si pritískala na hrud', vyletela z domu ako strela. Opäť sa ozval klaksón a mama, už usadená v aute, sa rozplakala. Ocko na mňa musel dvakrát zakričať, kým som pochopila, že som posledná a mám zamknúť.

Prvých desať blokov sme prešli rýchlejšie, než mi trvalo zavrieť dvere na aute a zapnúť si pás. Lenže keď sme prišli na bulvár, premávka sa prestala hýbať. Ocko stláčal klaksón a kričal: „Idem do nemocnice! Idem do nemocnice!“ Okolité autá chvíľu manévrovali a nejakým zázrakom sa im podarilo uvoľniť nám cestu, ale po chvíli sa to vždy celé zopakovalo. Ocko zabrzdil za ďalším autom, buchol po klaksóne a hlavou tresol o volant. Nikdy som ho nevidela urobiť niečo také. Chvíľu bolo ticho. Potom ocko zdvihol hlavu a pozrel sa na mňa v spätnom zrkadle. Otočil sa a povedal mi:

„Vyzleč si nohavičky.“

Mala som na sebe šatovú sukňu zo školskej uniformy. Všetky moje nohavičky boli biele, ale na to som v tej chvíli nemyslela a nechápala som, čo odo mňa ocko chce. Ruky som si položila na sedadlo, aby som sa mohla poriadne oprieť. Pozrela som na mamu a v tej chvíli na mňa skríkla:

„Vyzleč si tie poondené nohavičky!“

Vyzliekla som si ich. Ocko mi ich zobral z rúk. Spustil okno, znova zatrubil a vystrčil ich von. Držal ich poriadne vysoko a pri tom kričal a trúbil. Celý bulvár sa otáčal a obzeral si ich. Boli síce malé, ale žiarivo biele. O ulicu za nami sanitka zapla sirénu, dostala sa až k nám a ďalej sme pokračovali v jej sprievode, ale ocko aj tak mával nohavičkami, až kým sme neprišli do nemocnice.

Auto nechali pri sanitkách a hneď vystúpili. Mama utekala s Abi na rukách. Ani sa neobzrela a vbehla do nemocnice. Váhala som, či mám vystúpiť. Nemala som nohavičky a chcela som zistiť, kam ich ocko dal, ale nevidela som ich ani na predných sedadlách, ani v ockovej ruke, ktorou už práve zvonku zatváral dvere pri svojom sedadle.

„Pod', pod',“ súril ma ocko.

Otvoril mi dvere a pomohol mi vystúpiť. Zamkol auto. Keď sme vošli do hlavnej haly, potľapkal ma po pleci. Mama vyšla z miestnosti v zadnej časti a zakývala na nás. Odľahlo mi, keď som zbadala, že znova rozpráva. Niečo vysvetľovala sestričkám.

„Počkaj nás tam,“ prikázal mi ocko a ukázal na oranžové stoličky na druhej strane chodby.

Sadla som si. Ocko s mamou vošli do ordinácie a ja som ich dosť dlho čakala. Nevieť, koľko presne, ale dosť dlho. Nohy som pritláčala k sebe a premýšľala nad tým, čo všetko sa za pár minút udialo, aj nad možnosťou, že niektorý chlapec z našej školy mohol vidieť predstavenie s nohavičkami. Keď som sa vystrela, šaty sa mi vytiahli a zadkom som sa trochu dotýkala plastovej časti stoličky. Z ordinácie občas vyšla sestrička alebo vošla dnu a začula som rodičov. Raz som sa trochu naklonila a zazrela som Abi, ako sa nervózne mrví na jednom z lôžok. Pochopila som, že nezomrie, teda aspoň nie v ten deň. Ešte chvíľu som čakala. Potom prišiel nejaký ujo a sadol si vedľa mňa. Nevieť, kde sa tam vzal, predtým som ho nevidela.

„Ako sa máš?“ opýtal sa ma.

Napadlo mi, že odpoviem „veľmi dobre“, lebo to vždy povie mama, keď sa jej to niekto opýta. Dokonca aj vtedy, keď len chvíľu predtým povedala, že sa z nás zblázni.

„Dobre,“ odpovedala som.

„Čakáš na niekoho?“

Zamyslela som sa a uvedomila som si, že na nikoho nečakám alebo to aspoň nie je to, čo chcem práve robiť. Povedala som, že nie, a on sa opýtal:

„Tak prečo sedíš v čakárni?“

Neviedela som, že sedím v čakárni. Takže som si vlastne protirečila. Ujo otvoril malú tašku. Mal ju položenú na kolenách. Pootočil sa ku mne, akoby sme sa dobre poznali, a z peňaženky vybral ružový papierik.

„Tu je. Vedel som, že ho niekde mám.“

Na papieriku bolo číslo 92.

„Dostaneme zaň jednu zmrzlinu. Pozývam ťa,“ povedal.

Odpovedala som, že nejdem. Brať si veci od cudzích sa nesmie.

„Ale je zadarmo,“ presviedčal ma, „vyhral som ho.“

„Nie.“

Pozerala som pred seba a obaja sme boli ticho.

„Ako chceš,“ povedal nakoniec, ale nehneval sa.

Z tašky si vybral časopis a pustil sa do lúštenia krížovky. Dvere ordinácie sa znova otvorili. Počula som ocka, ako hovorí: „Na takú hlúposť nikdy nepristúpim.“ Pamätám si to, lebo tak ocko ukončuje skoro každú diskusiu. Zdalo sa, že ujo ich nepočúva.

„Dnes mám narodeniny,“ prezradila som mu.

Dnes mám narodeniny, zopakovala som si sama pre seba. Čo mám robiť? Práve vyplňal políčko, ale keď ma začul, položil pero a prekvapene na mňa pozrel. Prikývla som, ale ďalej som pozerala pred seba. Vedela som, že som ho znova zaujala.

„Vieš čo,“ povedal a zavrel časopis, „niekedy je pre mňa naozaj ťažké rozumieť ženám. Ak máš dnes narodeniny, prečo si v čakárni?“

Bol to všímavý ujo. Znova som sa vystrela, ale aj tak som mu siahala ledva po plecيا. Usmial sa a ja som si uhladila vlasy. Potom som mu povedala:

„Nemám na sebe nohavičky.“

Neviem, prečo som to povedala. Asi preto, že som na narodeniny bola bez nohavičiek a nemohla som na to prestať myslieť. Ďalej na mňa pozeral. Napadlo mi, že sa možno vyľakal alebo urazil, a uvedomila som si, že aj keď som to nechcela, to, čo som práve povedala, asi vyznelo neslušne.

„Ale veď máš narodeniny,“ začudoval sa.

Prikývla som.

„To je nespravodlivé. Nikto predsa na narodeniny nemôže byť bez nohavičiek.“

„Viem,“ znova som prikývla. Povedala som to veľmi rozhodne, lebo som si práve uvedomila, akú nespravodlivosť mi spôsobil celý ten cirkus okolo Abi.

Muž chvíľu nič nehovoril. Potom sa pozrel k oknám, cez ktoré bolo vidieť na parkovisko.

„Viem, kde sa dajú zohnať nohavičky,“ povedal.

„Kde?“

„Problém vyriešený.“ Poukladal si veci a postavil sa.

Váhala som, či mám vstať. Samozrejme preto, lebo som nemala nohavičky, ale aj preto, že som nevedela, či hovorí pravdu. Pozrel sa na recepcné za pultom pri vchode a jednou rukou im zakýval.

„Hneď sa vrátíme,“ povedal im a ukázal na mňa, „dnes má narodeniny.“ Vra-vela som si: „Pre všetkých svätých, len nech nepovie nič o nohavičkách.“ Ale nepovedal. Otvoril dvere, žmurkol na mňa a to ma uistilo, že mu môžem veriť.

Vyšli sme na parkovisko. Postojačky som mu nesiahala ani po pás. Ockovo auto ešte vždy stálo vedľa sanitiek. Neďaleko sa hore-dole prechádzal zamračený policajt. Zastala som a pozerala naňho. Videl nás odchádzať. Na nohách som zacítila vietor. Vošiel mi aj pod sukňu a nadúval ju, takže som si ju musela držať a kráčať s nohami tesne pri sebe.

„Pre všetkých svätých,“ zvolal ujo, keď sa otočil, aby skontroloval, či idem za ním, a zbadal, ako zápasím s uniformou. „Bude lepšie, ak pôjdeme popri múre.“

„Nehovor ,pre všetkých svätých,“ povedala som, lebo tak hovorila mama a nepáčilo sa mi, ako to povedal on.

„Dobre, zlatko,“ povedal.

„Chcem vedieť, kam ideme.“

„Veď sa hneď nehnevaj.“

Viac sme už nepovedali nič. Prešli sme krížom cez bulvár a vošli do nákupného centra. Bolo dosť škaredé, myslím, že mama ho nepozná. Kráčali sme dozadu k veľkému obchodu s oblečením. Fakt obrovskému, myslím, že ani ten mama nepozná. Skôr ako sme vošli dnu, povedal mi: „Nieže sa stratíš!“ a chytil ma za ruku.

Mal ju studenú, ale veľmi jemnú. Rovnakým gestom, akým pozdravil recepčné, keď sme vychádzali z nemocnice, teraz pozdravil pokladníčky, ale nevidela som, že by mu niektorá odpovedala. Prešli sme k uličkám s oblečením. Okrem šiat, nohavíc a tričiek mali aj pracovné odevy. Prilby, žlté overaly, aké nosia smetiari, zásterky pre upratovačky, gumené čizmy a dokonca aj nejaké nástroje. V duchu som sa pýtala, či si tu kupuje oblečenie, či niečo z toho používa a potom aj ako sa volá.

„Tam to je,“ ukázal.

Všade okolo nás stáli pulty s dámskou a pánskou spodnou bielizňou. Keď som sa poriadne natiahla, dočiahla som na veľký kôš s obrovskými nohavičkami. Také veľké som nikdy predtým nevidela a kus stál len päťdesiat centov. Z jedného by mohli spraviť tri v mojej veľkosti.

„Tie nie, tamtie,“ povedal a zobral ma trochu ďalej, k menším nohavičkám. „Len sa pozri, koľko ich tu majú. Ktoré si mladá dáma vyberie?“

Chvíľu som si ich prezerala. Skoro všetky boli ružové alebo biele. Ukázala som na biele bez mašličky. Takých tam veľa nemali.

„Tieto. Ale nemám peniaze.“

Sklonil sa a do ucha mi pošepkal: „Ani ich nepotrebuješ.“

„Ty si majiteľ?“

„Nie. Máš narodeniny.“

Usmiala som sa.

„Ale mala by si sa tu lepšie rozhliaďnúť a vybrať si, až keď si budeš istá.“

„Dobre, zlatko,“ súhlasila som.

„Nehovor ‚dobre, zlatko, lebo sa urazím,‘ odpovedal a napodobnil, ako som si na parkovisku držala sukňu pred vetrom.

Rozosmialo ma to. Keď prestal vtipkovať, nastavil predo mňa zovreté päste a nepohol sa, kým som nepochopila a nedotkla sa pravej. Otvoril ju, ale bola prázdna.

„Môžeš si vybrať aj druhú.“

Dotkla som sa druhej. Až po chvíli som pochopila, že sú to nohavičky. Čierne som ešte nevidela. Boli dievčenské, lebo na nich boli biele srdiečka, také maličké, že vyzerali ako bodky, a vpredu aj tvár Hello Kitty. Presne tam, kde býva mašlička. Mašličky sa nepáčia ani mne, ani mame.

„Musíš si ich vyskúšať,“ povedal.

Pridržala som si ich pri tele. Znova ma chytil za ruku a prešli sme k dámskym kabínkam. Zdalo sa, že sú prázdne. Nakukli sme dnu. Povedal, že nevie, či môže ísť so mnou. Že to budem musieť zvládnuť sama. Znelo to logicky, lebo okrem známych by nás nikto nemal vidieť v nohavičkách. Ale bála som sa ísť do kabínky sama. Alebo skôr toho, že keď vyjdem, nikto ma nebude čakať.

„Ako sa voláš?“ opýtala som sa.

„To ti nemôžem povedať.“

„Prečo?“

Sklonil sa ku mne. Zrazu sme boli rovnako vysokí alebo som možno ja bola o pár centimetrov vyššia.

„Pretože som urieknutý.“

„Urieknutý? Čo to znamená?“

„Jedna žena, ktorá ma nenávidí, mi pohrozila, že ak ešte niekedy vyslovím svoje meno, zomriem.“

Napadlo mi, že to možno mal byť ďalší vtip, ale povedal to veľmi vážne.

„Tak mi ho môžeš napísať.“

„Napísať?“

„Ak ho napíšeš, bude napísané, nie vyslovené. Keď budem vedieť, ako sa voláš, nebudem sa až tak báť vojsť sama do kabínky, lebo ťa budem môcť zavolať.“

„Ale tým si nemôžeme byť istí. Čo ak si tá žena myslí, že napísať niečo je to isté ako vysloviť to? Čo ak povedala vysloviť, ale v skutočnosti mala na mysli prezradiť hocijakým spôsobom?“

„A ako by sa o tom dozvedela?“

„Ludia mi nedôverujú a som ten najväčší nešťastník na svete.“

„To nie je pravda, také niečo nemáš ako zistiť.“

„Viem dobre, o čom hovorím.“

Potom sme si obaja prezerali nohavičky, ktoré som ešte stále držala v rukách. Spomenula som si, že rodičia by mali byť každú chvíľu hotoví.

„Ale dnes mám narodeniny,“ protestovala som.

Možno som to urobila naschvál, ale tak som to v tej chvíli cítila. Oči sa mi zaliali slzami, a tak ma objal. Rýchlo sa ku mne nahol a zobral ma do náručia. Stisol ma tak silno, až som mu na chvíľu zaborila tvár do hrude. Potom ma pustil, vytiahol časopis a ceruzku a napísal čosi do pravého rohu obálky. Odtrhol ho, trikrát preložil a nakoniec mi ho podal.

„Nečítaj to,“ povedal. Potom sa vystrel a jemne ma postrčil ku kabínkam.

Okolo štyroch prázdnych som len tak prešla. Išla som po chodbičke ďalej a naberala som odvalu. Skôr než som vošla do piatej kabínky, vložila som si papierik do vrecka na šatách. Otočila som sa a usmiali sme sa na seba.

Vyskúšala som si nohavičky. Veľmi sa mi páčili. Nadvihla som si sukňu, lebo som chcela vidieť, ako mi sedia. Boli úžasné. Najúžasnejšie. Sedeli mi úplne fantasticky. Ocko by si ich odo mňa nikdy nevyčítal, aby s nimi mohol mávať za sanitkou, a keby to aj urobil, nič by sa nestalo. Keby ich aj uvidel niektorý môj spolužiak, už by som sa nemusela hanbiť. Teda, tá ale má super nohavičky, pomyslel by si. Uvedomila som si, že sa ich za žiadnu cenu nechcem vzdať. A uvedomila som si ešte niečo. Nohavičky nemali čip. Na mieste, kde zvyčajne býva, som si všimla len malú značku, ale čip tam nebol. Ešte chvíľu som sa na seba pozerala. Potom som to už nevydržala. Vytiahla a rozložila som ten papierik a prečítala som si ho.

Keď som vyšla z kabínky, nestál tam, kde sme sa rozlúčili, ale trochu ďalej pri plavkách. Prezrel si ma a skontroloval, či nevidno nohavičky. Žmurkol na mňa a tentokrát som ho ja chytila za ruku. Držal ma pevnejšie ako predtým, ale nevadilo mi to. Šli sme k východu. Verila som, že vie, čo robí. Že muž, ktorý je urieknutý a ešte aj najväčší nešťastník na svete, vie, ako sa robia také veci. Prešli sme popri pokladniach pri hlavnom vchode. Jeden zo strážnikov nás sledoval a naprával si pri tom opasok. Určite si myslel, že ten muž bez mena vedľa mňa je môj ocko, a bola som na to pyšná. Cez snímače pri východe sme sa dostali von a mlčky sme šli po chodbe až na ulicu. Vtom som zbadala Abi, ako stojí sama uprostred parkoviska. Potom som si všimla aj mamu. Stála bližšie ku mne, na tejto strane ulice, a rozhliadala sa na všetky strany. Ocko sem už tiež prichádzal z parkoviska. Rýchlo kráčal za policajtom, ktorý predtým strážil naše auto a teraz ukazoval na mňa a toho uja. Všetko sa zbehlo veľmi rýchlo. Keď nás ocko zbadal, vykrikol moje meno a o pár sekúnd neskôr k nám pribehol policajt aj s dvoma kolegami. Nevie, kde sa tam vzali. Ujo ma pustil, ale ešte chvíľu som k nemu naťahovala ruku. Policajti ho obklúčili a škaredo udierali. Pýtali sa ho, čo chcel urobiť a ako sa volá, ale neodpovedal. Mama ma objala a prezrela ma od hlavy po päty. V pravej ruke držala moje biele nohavičky. Vtom zistila, že mám oblečené iné nohavičky. Musela ich cítiť, keď ma stískala. Jediným pohybom mi pred všetkými dvihla sukňu. Spravila to tak prudko, až som musela urobiť pár krokov dozadu, aby som nepadla. Cítila som sa pri tom veľmi zahanbene. Ujo pozrel na mňa a ja naňho. Mama zbadala čierne nohavičky a začala kričať: „Sviňa, ty sviňa.“ Ocko sa naňho vrhol a snažil sa ho udrieť. Kým ich strážnici ťahali od seba, vybrala som z vrecka papierik a dala som si ho do úst. Keď som ho prehltala, niekoľkokrát som si pre seba zopakovala ujoovo meno, aby som si ho navždy zapamätala.

◆◆◆

Mgr. Martina Ďuráková
Konrádova 416/2
052 01 Spišská Nová Ves
mata.durakova@gmail.com

3. CENA

SLOVENSKEJ SPOLOČNOSTI PREKLADATEĽOV UMELECKEJ LITERATÚRY

Volám sa **Zuzana Kubičková** a narodila som sa v Banskej Bystrici. Španielskemu jazyku som sa začala venovať na bilingválnom gymnáziu v Nitre a v súčasnosti študujem prekladateľstvo a tlmočníctvo na Filozofickej Fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, študijný program španielsky jazyk a kultúra – taliansky jazyk a kultúra. Zaujímam sa najmä o umeleckú literatúru, detailnejšie som sa zaoberala rozborom úvodných Cervantesových básní v románe *Dômyselný rytier Don Quijote de La Mancha*. Pravidelne sa zúčastňujem a spolupodielam na príprave rôznych konferencií a literárnych stretnutí, či už na domácej pôde alebo v zahraničí. V budúcnosti by som sa rada venovala prekladu a štúdiu hispánskej umeleckej literatúry.

Autorka poviedky je **Pilar Adónová**, súčasná španielska spisovateľka. Pochádza z Madridu, kde vyštudovala právo na Universidad Complutense de Madrid. Píše nielen poviedky, ale aj romány a básne. V súčasnosti sa venuje prekladaniu z anglického jazyka a pracuje ako editorka. Poviedka *La porción de tarta* ma zaujala najmä tým, ako prepája bežné dialógy medzi mužom a ženou s lyrickými opismi prírody. Práve umelecké opisy boli pre mňa najväčšou výzvou. Snažila som sa nájsť rovnováhu medzi tajomnosťou poviedky a konkrétnym opisom prostredia. K ďalším úskaliam patrili príliš dlhé vety a množstvo neurčitých slovesných tvarov. Mojim cieľom bolo zachovať pútavosť textu a dosiahnuť, aby text v cieľovom jazyku znel prirodzene a jednoliato.

KÚSOK TORTY

PILAR ADÓNOVÁ

Preklad: Zuzana Kubičková

Existuje niečo medzi koreňmi stromov a suchým lístím popadaným na zemi, v zdravých a silných kríkoch, ktoré nik nepolieva, nestrihá ani nehnojí pôdu, z ktorej rastú. Existuje niečo nejasné, niečo, čo nevidieť a čo nenarastie vyššie než po ľudské chodidlá. Niečo, čo by malo zostať skryté, čo by sa nikdy nemalo ukázať, lebo by to vystrašilo všetky duše, ktoré dôverčivo kráčajú pomedzi listy, ko-

rene a kríky. Niečo úžasné, nepochopiteľné, vo forme bielej hmoty, ktorá sa nedá uchopiť, okresať ani zdôvodniť. To najohromujúcejšie na svete v blízkosti tých, čo sa domnievajú, že všetko ovládajú.

Vystúpili z auta a ďalej stúpali pešo. Občas sa na seba usmiali a občas niečo ticho prehodili. Rýchlu vetu, ktorá si nežiadala odpoveď. Zväčša však kráčali bez slova.

Keď došli, obaja vchádzali do domu s jasným zámerom byť milí. Naozaj milí.

1

„Hrozne ma bolia nohy,“ povedala, „hrozne.“

A akoby to chcela dokázať, zvalila sa do zeleného čalúneného kresla, ruky spustila po oboch stranách tela a nohy si vystrela pod stôl, čo stál pred ňou v strede miestnosti.

„Asi sme to prehnali.“

„Asi? Žiadne asi, drahý. Samozrejme, že sme to prehnali. Už som si myslela, že sem nikdy nedorazíme.“

S úsmevom na perách sa poobzeral a hľadal niečo, čo tam nebolo.

„Vravel som ti, že to nebude jednoduché,“ len tak prehodil, zatiaľ čo očami pátral po miestnosti.

„Jednoduché? Komu napadlo postaviť dom na takom príšernom mieste? Veď každý, kto sa sem chce dostať, musí ísť pešo!“

„Majiteľovi, miláčik. A zaplatil za to nehorázne peniaze. Za to, aby sa stretával len s ľuďmi, s ktorými naozaj chce.“

Mohli sa teda považovať za skutočne výnimočných, lebo nie každý sa smel priblížiť k neobyčajnému sídlu ich priateľa Marcela Navasa. Vlastne sa tam nedostal takmer nik. Aby ste sa dostali na lesnú cestu, čo viedla k domu, potrebovali ste podrobnú mapu a dobrý orientačný zmysel. Len tak ste sa v množstve stromov, skál, kríkov a trňov nestratili.

„Dúfam, že ovocie, čo sme mu priniesli, sa v tomto teple a po takej ceste nepokazilo...“

Postavila sa a prešla k stoličke pri dverách, kam si po príchode odložila veci. V igelitke mala zopár pomarančov, sliviek, banánov a jabĺk. Marcel Navas im povedal, že tam, kde býva, sa ťažko zháňajú potraviny ako mäso, ryby, či ovocie a to aj napriek tomu, že s majiteľmi obchodu v najbližšej dedine uzavrel dohodu. Ich syn mu každých päť či šesť dní nosil ryžu, konzervy alebo kávu a niekedy ho prekvapil aj hruškami alebo čerešňami v závislosti od ročného obdobia. Rozhodli sa teda, že mu prinesú ovocie, keďže mäso aj ryby by sa im cestou istotne pokazili.

Keď ovocie vyťahovala z igelitky, prezrela každý jeden kus.

„Čo keby si to nechala na potom, miláčik? Kde len môže ten Marcel byť?“

„A čo kuchyňa? Vieš, kde je kuchyňa? Rada by som ovocie dala do misy, v igelitke vyzerá naozaj žalostne.“

Vstupné dvere našli pootvorené, takže neklopali. Zľahka ich potlačili a presvedčení, že Marcel bude stáť na prahu schodiska s úsmevom od ucha k uchu a pohármi studenej vody v rukách, vošli dnu. Ale nie. Marcel tam nebol, a tak sa posadila a vyzula si topánky. Predpokladala, že toto dôverné gesto, prirodzené po ťažkom výstupe, nebude nikomu prekážať.

„Nie, miláčik. Som tu prvýkrát. Tak ako ty. Nemám ani potuchy, kde sa čo nachádza. A neviem ani, kde je Marcel.“

Pomaranč, ktorý držala v ruke, vložila späť do tašky a podišla k jedným z bočných dverí. Kráčala bosá, pomaly, potichu a s úsmevom na perách, akoby čakala, že sa čochvíľa zjaví hostiteľ a vyhovori sa na dôležitý telefonát, hroznú bolesť hlavy alebo nečakanú únavu. Dvere viedli do malej kúpeľne.

„Tu je kúpeľňa,“ povedala nahlas, aby ju počul. „Trochu si opláchnem tvár a ruky. Tvojmu priateľovi to snáď nebude prekážať.“

A vlastne bol jeho priateľ vôbec doma, aby mu mohlo čosi také prekážať? Aj on sa pomaly pohol k dverám, ktoré zbadal v chodbe. Keď počul zvuk vody tečúcej pomedzi jej prsty, pokračoval k prázdnej spálni, kde bola ustlaná posteľ, písací stôl so stoličkami a zatvorená šatníková skriňa. Nie, nikde nikto.

„Idem hore,“ povedal. „Marcel nám možno nechal odkaz.“

„Hore?“

„Tu dole som nič nenašiel. Možno má izbu na poschodí a v nej nám nechal nejaký list. Vysvetlenie, prečo tu nie je. Neviem... idem hore.“

Na prízemí nevidel nič zvláštne, až na to, že ich priateľ neprivítal tak pohostinne, ako sľuboval. Konečne prijali pozvanie, či skôr žiadosť, aby ho navštívili v jeho osamotenom dome. Každým telefonátom, každou pohľadnicou sa naliehalo dožadovať ich priateľstva a návštevy alebo víkendového pobytu na *idyllickom* mieste, ako Marcel zvykol opisovať opustený až upadajúci pozemok, na ktorom sa rozhodol postaviť dom a odrezať sa od sveta.

„Neuveríš, čo som našla, drahý.“

Vrátil sa a videl ju stáť s veľkým modrým tanierom plným jedla.

„Odkiaľ to... čo s tým robíš tu hore?“

Syr na malých krajcoch chleba, šalát, talianske cestoviny a trochu pečeného mäsa.

„Vari nie si hladný?“

„To si nemohla počkať, kým zídem dolu?“

„Ale miláčik, uvoľni sa. Je jasné, že tvoj priateľ Marcel nie je doma. Aspoň sa snažil byť dobrým hostiteľom a nechal nám tu niečo na jedenie. Mimochodom, je to ešte teplé.“

Vošla do jednej z izieb, kde podľa očakávania nikto nebol. Sadla si na posteľ a stále držala tanier. Pokojne to mohla byť Marcelova spálňa a ona v nej sedela a jedla. Len tak sedela na jeho posteli, akoby úplne zabudla na slušné správanie a na to, že sú veci, čo patria iným. Tí, ktorým nepatria, by sa mali spýtať alebo poprosiť, skôr než ich použijú.

„Myslíš, že sa mu niečo stalo? Marcelovi, myslím,“ zamrmlal Dávid.

Jeho žena však jedla a mlčky sa na neho nenápadne pozrela. Svojím spôsobom vedel, že všetko, celá situácia, pre ňu znamenala obrovskú úľavu. Hostiteľ nebol doma, a tak vyšla najavo jeho nedbanlivosť a nedostatok taktu, ktoré značne uľahčia jej vzťah k nemu vo chvíli, keď sa zjaví s dlhoočiznou výhovorkou. Dlhou a, samozrejme, presvedčivou. Neprítomnosť hostiteľa jej naozaj vyhovovala, pretože vždy je jednoduchšie odpustiť niekomu, kto sa snaží byť milý, a tak to bolo aj v tomto prípade. Nieкто chcel byť milý a ponúkol im okúzľujúci víkend na tom idylickom mieste.

„Možno nám šiel do mesta niečo kúpiť. Nemysli na hlúposti... Podľa mňa si nemusíš robiť starosti. Marcel vedel, že domov príde až po nás a predpokladal, že budeme hladní, tak pripravil toto. Myslím, že je to dosť jasné a že by si tiež mal niečo zjesť.“

On nebol hladný. Vyšiel z izby, kde ona ďalej jedla na posteli, ktorá mohla byť Marcelova, a po chodbe prešiel k malému balkónu. Míňal úzke drevené schody, čo viedli možno na povalu, možno do podkrovných izieb, až prišiel k balkónu, odkiaľ mohol sledovať okolie domu. Rovnaká krajina, rovnaká flóra, aké ich obklopovali počas výstupu. Obrovské skaly padajúce do hlbokej priepasti, ale zastavené vlastnou váhou v nebezpečnej polohe. Mohli sa znenazdajky pohnúť a prekvapiť tak jeho dobrého priateľa Marcela, alebo kohokoľvek, kto by tadiaľ v tej chvíli prechádzal. Stromy zvláštnych tvarov a kmene nahnuté k svahu vyzerali ako roztvorená náruč, ktorá túžila skloniť sa k zemi. Korene, kmene a konáre zúrivo klesali na miesto, odkiaľ sa mali načahovať k nebu. A listy: všetky tie listy, ktoré ako koberec pokrývali neznámu zem. To množstvo listov prebúdalo akýsi nepokoj vyplývajúci z najdesivejších detských obáv. Dlhé ruky, čo trýznili každú neopatrnú bytosť. Tvory, ktorých prehnité údy zaplňali tmu tichých oblastí.

„Dávid!“

V momente sa otočil a videl, že stojí za ním a stále drží teraz už prázdny tanier. S úsmevom na tvári, kráča k nemu bez suchého lístia naokolo, bez prehnitých bytostí, bez rúk, čo myslia samy za seba.

„Vyľakala si ma,“ povedal a vošiel dnu.

„Zjedla som to. Musíme počkať, kým sa tvoj priateľ vráti s niečím ďalším.“

Keď odložila tanier na stoličku, objal ju.

„Tak počkáme. Navyše si myslím, že nám nič iné nezostáva.“

Hlavu si položila na mužovu hrud' a nechala sa objímať. Zavrela oči.

„Chce sa mi strašne spať. Idem si na chvíľu ľahnúť. Marcelovi to nebude prekázať. Všetak?“

Rýchlo sa poobzeral, akoby stále čakal, že nájde Marcela ukrytého za niektorými drevenými dverami. Preskúmal okolitý priestor, akoby sa jeho priateľ mal kedykoľvek objaviť. Nebolo by vhodné, aby ich našiel v objatí.

„Poďme sa pozrieť, kde si môžeš ľahnúť,“ povedal.

Izba, kde jedla, neprichádzala do úvahy, keďže to bola podľa neho majiteľova spáľňa. Musel teda zistiť, akú izbu pripravil im. Vymanil sa z jej ospalého objatia a prechádzal všetkými izbami. Nakoniec vybral jednu z najväčších, podišiel k Anite a chcel ju tam odvieť.

„Nechápem, z čoho som taká unavená. Je to absurdné.“

„Poď, miláčik. Tu ti bude dobre.“

Anita sa oprela o mužovo rameno a nechala sa odvieť až k posteli, v ktorej by pokojne spala aj hodiny.

„Páči sa mi, keď rozprávaš, vieš to?“ mrmlala, v polospánku kráčala po Dávidovom boku a nohy ledva ťahala za sebou. „Rada počúvam tvoj hlas a rada ti hľadím do tváre, keď rozprávaš, hýbeš rukami a kráčaš po mojom boku a pozrieš sa na mňa, aby si zistil, či ťa počúvam, alebo sa venujem niečomu inému: napríklad vitríne, alebo zvuku nejakého auta. Páči sa mi, keď sa na mňa pozrieš, aby si zistil, či ťa počúvam, alebo nie. Páči sa mi, keď sa na mňa pozeráš. A mám rada, keď sa tvoje oči ponoria do mojich, zatiaľ čo premýšľam, či ti odpoviem, alebo nie, keď dohovoriš.“

Neskôr pri večeri by Anita odprisahala, že si nič z toho nepamätá. Nepamätala si, že by Dávid hľadal vhodné miesto, kde by si mohla pospať, dokonca si nepamätala ani svoje krátke kroky k posteli a ani to, ako si vyzliekla nohavice, aby sa jej lepšie ležalo. Jedlo na modrom tanieri ju úplne vyčerpalo a hoci sa na balkón za Dávidom dostala sama, pri večeri by odprisahala, že v tom čase už určite spala. Hlboko spala.

2

Anita sa rada pozerala do zrkadiel v rámoch dekorovaných kvetinami. Na prízemí vedľa dverí vedúcich do kuchyne bolo jedno špeciálne a dokonale vypracované. Anita sa pred ním rada zastavovala a rukami napodobňovala vlniace sa pohyby motýľa či arabskej tanečnice. Anita má dlhé tmavé vlasy až po pás. Jemne podlhovasté orientálne oči a hebkú pokožku. Vôňu hodvábu z jej oblečenia cítiť už z diaľky.

Jej prsty sa pohybujú v rytme, ktorý počuje len ona, je to rytmus vzdialený a zvlnený, mocný a vášnivý, čo vedie jej ruky nahor, až kým sa nezastavia na hlave a potom dolu až k bokom. Ruky tancujú a odrážajú sa v láskavom zrkadle, ktoré vyckáva, kým v ňom ona prestane hľadať pradávnú krásu.

3

Na prvú večeru si Anita zvolila modré šaty, cez plecia si prehodila ľahkú hodvábnu šatku rovnakej farby a obula si vysoké čierne ligotavé topánky. Dokonale upravený Dávid ľahúčko prisunul k Anite džbán s vodou a neprestajne sa sám seba pýtal, čo sa mohlo stať jeho priateľovi Marcelovi. Určite niečo hrozné. Niečo, čo spôsobilo okamžitý odchod z vlastného domu dokonca aj napriek tomu, že nezabudol, že oni dvaja majú každú chvíľu prísť. Bol si stopercentne istý, že Marcel na nich nezabudol.

„Uznávam, že kým si spala a ja som sa prechádzal po dome a okolí, premýšľal som, či Marcel predsa len na pozvanie nezabudol. Ťažko sa mi to priznávalo, po tom, ako nástojil a po všetkých rozhovoroch ohľadom toho, kedy a ako máme prísť až sem, ale keďže sa nikde ani na chvíľu neukázal, pripúšťam, začal som pochybovať. Jasné, že to... toto jasne dokazuje, že vedel, že dnes prideme.“

Keď povedal *toto*, myslel tým večeru, ktorú mali práve na stole. Zelenina, mäso, víno a dezert. Všetko perfektne uvarené a pripravené presne pre dve dospelé osoby. *Toto* prišlo, keď sa už stmievalo.

Keď už bolo treba zažať niektoré lampy v dome, niekto zaklopal na dvere.

Presne v tej chvíli sa Dávid a Anita bez slova pozerali každý iným, neurčitým smerom po miestnosti, v ktorej sa rozhodli usadiť. Bola to prvá miestnosť, kam po príchode vstúpili a kde sa Anita zľutovala nad svojimi nohami zúboženými po namáhavom výstupe.

Ani jeden z nich nemal potrebu rozprávať a v omamnej pokojnej atmosfére, bez nejakého predošlého zvuku či výstražného znamenia, zrazu niekto zaklopal na dvere. Dávid a Anita okamžite vstali. Zaklopal by Marcel na dvere vlastného domu, akoby chcel žiadať odpustenie a povolenie vstupu? A ak to nebol Marcel, kto by sa odvážil ísť na také miesto, keď sa už stmievalo a bolo jasné, že každý by musel prejsť kilometre, aby sa dostal do civilizácie? Majú otvoriť? V tichosti sa na seba dlho pozerali a potom začuli hlas, sprevádzalo ho ďalšie zaklopanie na dvere. Hlas zreteľne vyslovil meno Marcela Navasa a vzápätí aj mená každého z nich.

Keď otvorili, našli na zemi len zelenú plastovú škатуľu prikrytú alobalom. Nik tam však nebol. Anita sa natiahla, opatrne odstránila alobal a zistila, že vo vnútri je viacero ešte horúcich jedál zabalených v striebrom papieri a obložených mís pripravených na večeru. Dávid sa na pár krokov vzdialil a nahlas vyslovil Marcelovo meno. Skoro ho zakričal, ale odpovede sa nedočkal.

„Mám pocit, že to nie je poslednýkrát, čo sem ten chlapec bude musieť prísť,“ zamrmlala Anita počas toho, ako si do úst vkladala kúsok torty. „Príde, nechá pred dverami škатуľu a odíde. Tak ako to urobil predtým.“

Dávid prikývol.

„Myslíš, že mu Marcel povedal, aby sa s nami nerozprával? Myslíš, že ho požiadal, aby sa nám ani len neukázal?“ spýtal sa Dávid.

Anita si pomaly vychutnávala kúsok torty:

„Nie. Som presvedčená, že ten chlapec nič nevie. Prečo by mu Marcel niečo hovoril? Nie. Myslím si, že tvoj priateľ sa s nami zahráva, ale keďže to s vtipkovaním nechce prehnáť, bude nás celý víkend živiť. Predpokladám, že nakoniec, v nedeľu, tesne pred odchodom, sa vysmiaty a spokojný zjaví ako šikovné dieťa, ktoré postavilo puzzle skôr než jeho otec.“

„To je absurdné, Anita,“ povedal Dávid, odložil obrúsok na stôl a postavil sa. „Marcel by nikdy nič podobné nevyviedol. Je to praktický muž. Čo by získal tým, že nás pozve a potom sa neobjaví? Priviesť nás až sem, aby nás tu živil? Absurdný nápad... Marcel nás chcel vidieť, aby sme sa porozprávali a pobudli uňho doma. Nie aby zmizol.“

„Praktický muž? Marcel? A práve preto sa schováva tu?“

Dávid si sadol k žene.

„Nerozumieš tomu, miláčik. Marcel je umelec. Neznesie ľahkovážnosť každodenného života. Proste ho to privádza do šialenstva.“

„Jasné...“

„Neveríš mi, ale je to tak. A ja sám som bol toho svedkom. V práci sa mu vôbec nedarilo. Práve preto som bol pravdupovediac rád, keď sa rozhodol všetkého vzdať a venovať sa životu, po akom vždy túžil.“

Teraz od stola vstala Anita a kráčala k hlineným figúrkam v podobe dvoch sivomodrých majákov, ktoré Marcel umiestnil na rímsu kozuba.

„A ty si myslíš, že je tu šťastný?“

„Myslím si, že je tu taký šťastný, aký len môže byť muž rozhodnutý zostať navždy sám.“

Anita prešla jemne, takmer bez dotyku, po jednom z majákov.

„Ako vieš, že je sám? Veď ani on tu nie je. Možno má nejakú známosť, ktorú musel navštíviť. Možno ho súrne potrebovala.“

Dávid bez pohnutia pozoroval svoju ženu. Raz mu v reštaurácii, kam šli oslavovať narodeniny jedného z nich, povedala, že láska môže byť niekedy veľmi otravná. Veľmi, naliehala. Kľúčik vo dverách, ktorý naznačuje, že už doma nebude sama, že sa musí podeliť o gauč, alebo jednoducho prestať robiť to, čo doteraz robievala, lebo prišla osoba, s ktorou sa delí o obývačku, o gauč, o život. Tá osoba má teda právo využívať časť tej obývačky a toho gauča a taktiež časť toho ďalšieho života. Anita to povedala s úsmevom, keď jedli v elegantnej reštaurácii, kde oslavovali narodeniny jedného z nich, a Dávid pozoroval jej úsmev sčasti meravo a sčasti pobavene. Nemyslel si, že by jeho žena mohla mať podobné myšlienky, lebo Anita si mylila lásku so spoložitím a ešte sa mu to odvážila povedať počas toho, ako spolu sedeli v reštaurácii. Ona, nádherná ako vždy, on ako vždy uhladený.

„Miláčik, Marcel určite nemá nijakú známosť. Láska je niekedy na príťaž, pamätáš? A Marcel v živote nechce prekážky.“

Otočila sa a dlho sa na svojho muža pozerala, akoby nerozumela nič z toho, čo povedal.

„Takže by sme ho mali ľutovať?“

„Ľutovať Marcela?“ rozosmial sa Dávid, „preboha, nie. Čo ti to napadlo? Ľutovať? Prečo? Spomedzi všetkých mužov, ktorých poznám, je on ten posledný, ktorého by som sa odvážil ľutovať. Marcel. Práve on urobil so svojim životom presne to, po čom túžil. Lutujme nás, to my sa bojíme, že sa ocitneme v jeho situácii a nik nás nebude ľutovať. Zistíme, že nik nám nie je ochotný pomôcť. Ale Marcel... navyše som presvedčený, že on už nemá strach. Všetky tie nejestvujúce nebezpečenstvá, ktorých sa bojíme, riziká, ktoré sa nikdy nenaplnia, ale visia nám nad hlavami ako nekonečné možnosti. Možné nešťastia...“

Anita pozorne počúvala Dávidove slová.

„Tak by si mi mal povedať, čo mám k nemu cítiť. A hneď teraz, ak by sa náhodou objavil. Vďaka za jeho zvláštnu pohostinnosť, možno. Obdiv za odvalu, s ktorou všetko zanechal a skryl sa na toto miesto... neviem. Povedz. Čo by som k tvojmu priateľovi mala cítiť?“

Dávid sa znova pozrel do prázdneho taniera a prestal sledovať Anitine jemné pohyby po majákoch z hliny.

„Nič,“ odpovedal tichým hlasom, „nič. Prečo by si k nemu mala niečo cítiť? Aká zvláštna otázka, Anita.“

4

Pod listy bohatého viniča neprepúšťajúceho slnečné lúče položila Anita na stoličku starý lavór a chcela si umyť vlasy.

„Dávid! Poď dolu preboha.“

Zbehol po schodoch a rýchlym krokom vyšiel von.

„Idem. Hneď som tam.“

„Kde sa flákaš? Čo robíš, keď ťa najviac potrebujem, Dávid, pre lásku božiu. Poď už! Tá voda je vriaca.“

„Prečo ma nepožiadaš o pomoc skôr, než sa do niečoho pustíš? Čo už teraz zmôžem? Už si sa obľiala...“

Dávid si prezrel Anitin krk a koreničky jej vlasov, jej pokožku a oblečenie.

„Je horúca. Rýchlo, dones trochu studenej vody. Pohni sa. A nie že mi potom všetku studenú vodu naraz vyleješ na hlavu, už ťa poznám. Po troške. Pomaly. Nechcem dostať zápal pľúc.“

„Mala by si ma zavolať skôr, než niečo takéto vyvedieš.“

„Nechcela som ťa vyrušovať.“

Z vody v lavóre naďalej stúpali oblaky pary do neba a do listov viniča, pod ktorý sa ho Anita rozhodla postaviť.

„Aj tak ma nakoniec vždy vyrušíš...“

Chránila si rukami oči a neodpovedala. Prijímala studenú vodu, ktorú jej Dávid pomaly lial na vlasy.

„Môžeš si byť istý, že sa tomu zo všetkých síl snažím vyhnúť.“

Teraz si Anita chránila oči ešte silnejšie, aby sa do nich nedostal šampón.

Rozhodli sa, že tam prespia a nasledujúce ráno, keď sa o ôsmej zobudili a pošepky sa rozprávali o tom, čo urobia, ak sa Marcel neobjaví, čo bolo viac než pravdepodobné, sa dohodli, že zostanú aj na raňajky. A približne o hodinu neskôr, okolo pol desiatej, zaklopal niekto na dvere. Znova ich na dlážke čakala škatuľa plná jedla podobná tej z predošlého večera. Tento raz bola taká plná, že by vystačila na celý deň.

Na raňajky si dali kávu s mliekom, ovocie, čerstvý chlieb s maslom a lahodným domácim džemom z malej sklenenej nádoby.

Po raňajkách sa Anita rozhodla umyť si hlavu.

„Vieš o tom, že v tomto dome sú sprchy a vane, však? Nemusíš sa umývať ako barbarka.“

Rozosmiala sa.

„Chcela som si pripomenúť aké to bolo,“ povedala Anita, zatiaľ čo si do uteráka zamotávala vlasy, „predtým si všetky ženy v mojej rodine umývali vlasy takto a potom sme si ich nechávali voľne vysušiť. Zdá sa ti to barbarské? Ženy s lavórmí a vodou, čo im steká po tele, mokré vlasy...“

Dávid podišiel k svojej žene a zobral jej uterák.

„V tom prípade je to takto lepšie,“ prisvedčil, kým obdivoval vodopád vlasov, ktorý padal Anite na plecia. „Vietor v твоjich vlasoch, aby sa usušili tak, ako sa patrí. Bez elektrických vŕdobytkov podľa zvyku múdrych predchodkýň, ktoré ti odovzdali pradávnu múdrosť.“

Stále sa usmievala a kľukatým pohybom rúk, elegantnou otočkou, si z tváre a ramien odhrnula vlasy a nechala ich padnúť na chrbát tvoriac tak obrovskú vlnu. Sadla si na zem medzi rastliny vo veľkých hlinených kvetináčoch na terase, kam sa vďaka bujným listom viniča nedostali lúče slnka.

„Poviem ti niečo, čo sa ti možno bude zdať ešte barbarskejšie než to neformálne správanie, ktoré považuješ za také výstredné. Chceš? Chceš vedieť, čo v niektoré dni robím presne o takomto čase?“ spýtala sa Anita.

Dávid zostal stáť s výrazom, ktorý naznačoval zvedavosť. Pozrel sa na ženu, ktorá sedela medzi kvetináčmi a kvetmi a kameňmi, a ruky si vložil do vreciek nohavíc, pripravený počúvať.

„Hovor.“

„Takže, lahnem si do postele, skryjem sa pod perinou a všeličo si predstavujem. Občas si predstavujem, že niekoho strašne nenávidím. Napríklad nejakého muža, ktorého si vymyslím. Má skoro vždy rovnaké vlastnosti: asi päťdesiat rokov, klobúk a sivastý kabát pod kolená. Som schopná ho nekonečne, bez výčitiek

nenávidieť. Niekedy mu nadávam, až kým nestratím hlas. Surovo ho urážam, ba skoro vrieskam zo stupienka, na ktorý vyjdem, zatiaľ čo on zostáva na zemi. Vyjdem naň a kričím na neho nemravnosti. Cítim túžbu fyzicky ho napadnúť. Túžbu skončiť s jeho životom. Raz som si predstavila, ako schádzam z pódia a bežím k nemu s nožom v ruke. Pravda však je, že ho nikdy nebudem, lebo zrejme nie som schopná nikomu ublížiť, dokonca ani v sne, ktorý si sama vytváram. Ale je pravda, že ako za ním bežím, moja nenávisť nemá hraníc, je príšerná. Nenávisť, ktorá desí aj mňa.“

„Nikdy si nepredstavuješ niečo pokojnejšie?“

Anita sa znova rozosmiala.

Un homme extraordinaire. Une femme aimable.

„Samozrejme, že áno. Niekedy snívam o cestách do ďalekých krajín. Do Kanady. Do Japonska,“ povedala, kým dvíhala hlavu k nebu, aby sa nečakaný vietor mohol dotýkať jej očí a vlasov.

Schyľovalo sa k dažďu. Predchádzajúce intenzívne svetlo sa začalo strácať a nahradil ho sivý melancholický chlad. Búrkovo sivá farba, ktorá potemnie hneď, ako začne pršať.

Anita mala hlavu otočenú k nebu.

Cestovať... a potom spať. Oddychovať.

„Do Kanady? To je tvoje dokonalé miesto? Ja som sa, pravdupovediac, ešte pre žiadne nerozhodol.“

Dávid sa usmial a ona si priala, aby zostal stáť na tom mieste, kde sa práve nachádzal. Stál vzpriamený, s rukami ležérne vloženými vo vreckách nohavíc, pokojne a prívetivo počúval všetko, čo mu musela povedať. Bez náhlenia, bez nárokov. Priala si, aby Dávid kráčal vždy po jej boku a aby vždy, keď sa bude chcieť zastaviť, zastavil aj on a so spýtavým pohľadom hádal, čo sa deje. Dávid je úžasný, je bystrý a to najmä preto, že nie je agresívny a nikdy by ani nemohol byť. Nikdy by nebol tým päťdesiatročným mužom s klobúkom a v kabáte, ktorého túžila zabiť, potom oplúť a urážať. Dávid nie je smiešny, škodlivý, surový ani útočný.

Ako sedela na tej zastrešenej terase pri nohách svojho muža, Anita si zrazu položila otázku, čo by sa stalo, keby museli odtiaľ odísť a vrátiť sa domov. Do ich vlastného domu. Čo by sa dialo potom? Čo by urobila s priznaním o mužovi s klobúkom, ktorého chcela biť a urážať až do vyčerpania? Čo by sa stalo s Marcelovou povestou významného muža a priateľa, ktorý bol až doposiaľ v Dávidových očiach bezúhonným a bezchybným človekom?

Anita vnímala pomalé bubnovanie dažďa padajúceho na zem.

„Cítiš to?“ spýtala sa s úsmevom, „tú čistotu... Mám pocit, že som ju predtým mala. Chcem povedať, takú sviežosť.“ Anita pozorovala dážď a to, ako zem pomaly vpíja vodu. „Všetko, čo som čítala, som chcela použiť v živote, vo vlastnom osude. Predo mnou sa rozprestierala budúcnosť plná žiarivých sľubov. Bola som

presvedčená, že by som mohla byť kýmkoľvek: veľvyslankyňou v Paríži, majiteľkou elegantného domu s obrovskou záhradou a krásnymi zvieratami, čo by prekvapovali hostí... Svet sa na mňa usmieval. Isté však je, že teraz ma svet nepozdraví ani len úbohým mávnutím ruky. Isté je, že si myslím, že ma svet ignoruje.“

Dávid nehybne stál.

„To som netušil,“ zašepkal, „vôbec som o tom nevedel.“

Dávid povedal, že nemal poňatia, vlhký vzduch bol akýsi dusivý. Studený a neznesiteľne dusivý. Tá žena, ktorú chránil. Tá žena, ktorú sa snažil držať ďaleko od všetkého utrpenia, si sadla k jeho nohám a s nostalgiou mu rozprávala o ne-naplnených túžbach a očakávaniach, ktoré sa nesplnili.

„Nikdy som ti o tom nehovorila, Dávid. Ako si to mohol vedieť?“

Jeho žena, ktorá mu sedela pri nohách, si vedela užívať dlhé a príjemné chvíle v horúcich penových kúpeľoch, pokojné prechádzky medzi stromami v upravenej záhrade, malicherné rozhovory za čajovým stolíkom, ktorý vedela s neobyčajnou svedomitosťou prestrieť, alebo debaty pri kope kníh pod slabým svetlom lampy zažatej v prichádzajúcej temnote stmievania. A teraz to Dávid vedel. Bol si vedomý tých túžob. Jeho žena ho konečne urobila súčasťou niečoho jedinečného.

„Dobre. Myslím, že ešte nie je neskoro. Obaja vieme, čo chceme, je tak?“

„Obaja?“

„Samozrejme. Obaja.“

Anita sedela na zemi a počúvala ho.

„Neviem,“ zašepkala.

„Čo nevieš? Takže sa teraz zľakneš? Teraz nevyužiješ príležitosť? Nie. Nesmieš to urobiť. Nedovolím to. Toto všetko je také nečakané... náš príchod sem. Marcelova neprítomnosť, dažď. Ty tam odovzdane sedíš s premočenými vlasmi. Nesmieme dovoliť, aby nám to uniklo. Bolo by to neprijateľné. Neodpustila by si mi to a ja tebe tiež nie.“

Dávid podišiel k svojej žene a schúlil sa k nej.

„A ak sa vráti Marcel?“ spýtala sa.

„Ak sa sem Marcel vráti, tak mu poďakujeme.“

„*Merci*,“ povedala potichu.

„*Merci. Merci*,“ zašepkal Dávid stále sediac na zemi, bez pohnutia, rozhodnutý zostať tam vedľa Anity, ktorá začínala v daždi nachádzať dosiaľ nepoznané očarenie.

5

Teraz sa Dávid rád občas poprechádza s vyleštenou drevenou palicou. Tiež si rád oblieka sivý baloniak, ktorý patrí jeho priateľovi Marcelovi, a pomaly kráča k svojej žene Anite, aby blízko nej zašepkal nejakú vetu po francúzsky. *L'homme propose et Dieu dispose*. Anita si ho nevšima, a tak sa Dávid skloní k zemi a us-

meje sa. Tie červené a biele kvety, čo rastú v jednom z veľkých kvetináčov na terase, sú pekné. Aj tá dlhá sukňa, ktorú si dnes ráno jeho žena obliekla, je pekná. Sukňa zelenkavých tónov s okrúhlymi obrazcami a malými horizontálnymi pásikmi. Chodidlá jeho ženy, ktoré vytrčajú spod sukne aj čierna látka, ktorá jej zakrýva hrud', sú pekné. Krk jeho ženy, jej ruky... Dávid sa rád prechádza a občas si vezme fotoaparát. Tiež sa chce počas toho, ako spolu pokojne kráčajú, držiac sa okolo ramien, alebo za ruky, rozprávať. Ako to často robievajú. Už odfotografoval zlatisté zákutia s masívnym dreveným nábytkom. Odfotil pokojný Anitin chrbát a okuliare svojho priateľa Marcela, ktoré ležali na nízkom stole. Ruky jeho rozkošnej Anity, okná toho domu, operadlá rôznych stoličiek, oči ostrážitého kocúra a niektorý z kvetináčov, ktorým sa jeho žena teraz tolko venuje. Tie kvetináče, ktoré stoja na tom správnom mieste a nie na hocijakom inom, pretože len tam ho dostatočne skrášľujú, alebo získavajú potrebné svetlo, či primerane skrývajú nedostatky.

Dávid sa niekedy prechádza s fotoaparátom a z istej vzdialenosti vymýšľa perfektný plán, ako sa priblížiť k Anite a následne jej niečo zblízka povedať. Možno nejakú vetu po francúzsky? Alebo po taliansky? Niečo, čo by ju donútilo sa skutočne usmiať a vstať zo zeme, aby po jeho boku vyšla zo zastrešenej terasy a začala rozprávať. Dávid opatrne zaostrí na sústredenú Anitinu tvár a odfotí ju. Následne zaostrí na jej ruky a znova šťukne. Zveční obraz, ako Anita hľadá na zem a potom na horizont. Ako počúva, kým on rozpráva niečo, čo by mohlo byť dôležité, alebo ide možno len o obyčajný príbeh z ciest.

◆◆◆

Bc. Zuzana Kubičková
Pod kaštieľom 303
951 35 Velké Zálužie
kubickova21@gmail.com

ČESTNÉ UZNANIA

V 23. ročníku Prekladateľskej univerziády čestné uznania v kategórii kritika prekladu získali:

- 1) **Martina Ferusová** z Univerzity Konštantína Filozofa s prekladom z anglického jazyka – Zadie Smith: Útek z New Yorku.
- 2) **Filip Hrivnák** z Univerzity Komenského s prekladom z anglického jazyka – Roald Dahl: Kráľove nové šaty.
- 3) **Stela Kubeková** z Univerzity Komenského s prekladom z poľského jazyka – Katarzyna Bonda: Svadobné šaty.
- 4) **Nikoleta Ohlasová** z Univerzity Mateja Bela s prekladom z anglického jazyka – Raymond Carver: Škatule.
- 5) **Denisa Šemeláková** z Univerzity Konštantína Filozofa s prekladom z anglického jazyka – Tom Hanks: Lunárne dobrodružstvo.
- 6) **Stanislava Vincenc** z Univerzity Mateja Bela s prekladom z anglického jazyka – Tessa Hadleyová: Náhradník.

ZOZNAM VŠETKÝCH SÚŤAŽIACICH

Do 23. ročníka Prekladateľskej univerziády sa do kategórie umelecký preklad zapojili títo študenti:

- 1) **Miroslava Bajusová** z Univerzity Mateja Bela s prekladom z nemeckého jazyka – Elfriede Jelineková: Paula.
- 2) **Lubica Dvončová** z Univerzity Mateja Bela s prekladom z ruského jazyka – Viktor Pelevin: Ivan Kublachanov.
- 3) **Lucia Gaálová** z Univerzity Mateja Bela s prekladom z anglického jazyka – Helen Oyeyemi: Moja dcéra je rasistka.
- 4) **Eva Gočálová** z Univerzity Komenského s prekladom z anglického jazyka – T. S. Arthur: Anjelské dieťa.
- 5) **Romana Grajcarová** z Univerzity Pavla Jozefa Šafárika s prekladom z francúzskeho jazyka – Théophile Gautier: Kávová kanvica.
- 6) **Diana Ivanová** z Univerzity Mateja Bela s prekladom z anglického jazyka – George Saunders: Mláďatá.
- 7) **Mária Janišová** z Univerzity Mateja Bela s prekladom z anglického jazyka – Tracy O’Neillová: Akoby smrť bola kytica.
- 8) **Kamila Krkošková** z Univerzity Mateja Bela s prekladom z anglického jazyka – Arthur Miller: Bobry.
- 9) **Filip Kubelka** z Univerzity Komenského s prekladom z ruského jazyka – Ivan Alexejevič Bunin: Ida.
- 10) **Romana Lakomčíková** z Univerzity Mateja Bela s prekladom z anglického jazyka – Annie Proulxová: Pekelná priepasť.
- 11) **Matej Martinkovič** z Univerzity Konštantína Filozofa s prekladom z anglického jazyka – Douglas F. Warrick: Na večnosť.
- 12) **Zuzana Miháliková** z Univerzity Komenského s prekladom z anglického jazyka – J. D. Hager: Pán Fúz.
- 13) **Natália Rondziková** z Univerzity Konštantína Filozofa s prekladom z anglického jazyka – Charlie Jane Andersová: Bez poslednej vôle.
- 14) **Sofia Skokanová** z Univerzity Mateja Bela s prekladom z anglického jazyka – Arthur Miller: Buldog.
- 15) **Katarína Slovák** z Univerzity Mateja Bela s prekladom z anglického jazyka – Edmond Leamy: O princezne Finole a škriatkovi.
- 16) **Natália Šebíková** z Univerzity Komenského s prekladom z anglického jazyka – Frank Stockton: Dáma alebo tiger?

- 17) **Lukáš Šteis** z Ekonomickej univerzity v Bratislave s prekladom z anglického jazyka – George R. R. Martin: Moja veža z popola.
- 18) **Anna Švončinárová** z Univerzity Komenského s prekladom z anglického jazyka – Shirley Jackson: Losovanie.

**CENY
ANTONA POPOVIČA
ZA ODBORNÝ PREKLAD**

**XXIII. ROČNÍK
PREKLADATEĽSKEJ UNIVERZIÁDY**

1. CENA VÝBORU SEKCIE PRE VEDECKÝ A ODBORNÝ PREKLAD LITERÁRNEHO FONDU

Volám sa **Darina Petrášová** a pochádzam z Oravy. Študujem na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave odbor prekladateľstvo a tlmočníctvo, študijný program anglický jazyk a kultúra – francúzsky jazyk a kultúra. Popri štúdiu sa venujem prekladu článkov pre populárno-náučný magazín. Za najväčší úspech v rámci prekladu považujem 1. miesto v Prekladateľskej univerziáde 2018 v kategórii odborného prekladu. V budúcnosti by som sa rada venovala odbornému prekladu a tlmočeniu. Medzi moje ciele patrí aj prekladateľská stáž v Európskom parlamente.

Autorom textu je **Frederic Chaume Varela**, ktorý pôsobí na univerzite v Castellóne ako odborník na audiovizuálny preklad. Venuje sa histórii audiovizuálneho prekladu v Španielsku a Latinskej Amerike. Text som si vybrala na základe osobného záujmu o danú tému, ktorej som sa predtým venovala v bakalárskej práci. Okrem prekladu zložených anglických súvetí do slovenčiny bolo problematické aj správne rozlišovanie medzi úpravcom, dramaturgom a režisérom, aby sa ekvivalent zhodoval s ich funkciou v originálnom texte.

SYNCHRONIZÁCIA A DABING Z HĽADISKA PREKLADU FREDERIC CHAUME VARELA

Preklad: *Darina Petrášová*

1. ÚVOD

Synchronizácia (občas sa používa anglická skratka lip-sync) patrí medzi kľúčové oblasti audiovizuálneho prekladu, a platí to najmä v dabingovej tvorbe. Často ju považujeme za prvok, ktorý dabing odlišuje od iných foriem prekladu, no v skutočnosti predstavuje len jednu z dôležitých fáz v celom procese dabovania (spolu s ústnym charakterom textu a súhrou obrazu so slovami) a postupne stráca podporu divákov a odborníkov v tejto oblasti. V akademických kruhoch sa táto strata podpory vníma ako naliehavý a zásadný problém, čomu nasvedčuje aj široká škála citovaných publikácií uvedených v bibliografii. Synchronizácia bezpochyby

priamo vplýva na prekladateľský proces a na výsledný preklad, a preto by sa jej mala venovať náležitá pozornosť v rámci štúdia prekladateľstva, a najmä v rámci štúdia audiovizuálneho prekladu. Pri synchronizácii je prekladateľ nútený naplno zapájať tvorivé schopnosti. Budúci prekladateľ by sa mal v synchronizácii najviac zdokonaľovať už počas štúdia. Rýchlejšie by sa tak oslobodil od doslovných konštrukcií a vybuďoval by si istotu v predkladaní alternatív, ktoré sa síce odkláňajú od východiskového textu, no prekladateľ sa tak zameriava na funkciu textu a na diváka, čo je jedna zo základných úloh audiovizuálneho prekladu.

2. SYNCHRONIZÁCIA V TEÓRII AUDIOVIZUÁLNEHO PREKLADU: PREKLADATEĽSKÉ HĽADISKO

V akademických kruhoch sa audiovizuálny preklad začal skúmať pomerne nedávno, ale za ten krátky čas otázka synchronizácie vyvolala medzi odborníkmi rozsiahle diskusie. Zámerom tejto práce je najprv načrtnúť, z akých hľadísk odborníci pristupujú k otázke synchronizácie, následne vymedziť jej hranice a klasifikovať druhy synchronizácie. Analýza rozličných prekladateľských postupov a techník, ktorými môže prekladateľ vyriešiť problémy so synchronizáciou, bude pre obmedzený rozsah práce predmetom ďalšieho skúmania.

2.1 Profesionálne hľadisko (Martín, 1994; Ávila, 1997; Gilabertová, Ledesmová a Trifol, 2001)

Výskumu audiovizuálneho prekladu sa mnoho rokov venovali výlučne odborníci na túto oblasť. Z pohľadu odborníkov dosiahne „dobrá“ synchronizácia cieľ, ak divák pri sledovaní dabingovej verzie nevníma, že počúva preklad. Malo by sa mu zdať, že repliky v cieľovom jazyku prirodzene vychádzajú z úst hercov na obrazovke. V sfére profesionálneho dabingu sa synchronizácia uprednostňuje pred ostatnými metódami a kvalita prekladu sa posudzuje podľa toho, či text „pasuje na ústa“. Inými slovami, preložená replika by sa mala zhodovať s pohybom pier postavy na obrazovke (synchronizácia pier) a obzvlášť s dĺžkou prehovoru postavy. Prehovor začína, keď herec otvorí ústa, a končí, keď ústa zavrie (izochronizmus).

Odborníci preto v otázke synchronizácie striktne presadzujú praktický prístup, no pridávajú sa ho pomerne prirodzeným spôsobom. Ich postoj nie je založený na teórii, keďže prvoradou úlohou je splniť požiadavky zákazníka tak, aby sa po prenesení do cieľovej kultúry zachovali konvencie v rámci synchronizácie. To znamená, že výsledný dabing má na diváka pôsobiť ako originál a žiadne prvky by tento pocit nemali narúšať.

Medzi odborníkmi vo všeobecnosti platí, že za synchronizáciu sú zodpovední tak úpravcovia dialógov, ako aj režisér dabingu.

Martín uvádza, že úpravca by mal „*pozmeniť slová, ktoré z fonetického hľadiska neladia s pohybom hercových pier a uľahčiť hercovi prácu so synchronizovaným textom. V prvom rade musí úpravca vyznačiť zatvorené a otvorené samohlásky, pernoperné spoluhlásky a pod. [...] Podobnosť medzi originálnou verziou a pohybmi pier dabéra závisí do vysokej miery práve od úpravcu*“ (Martín, 1994: 326, vlastný preklad). Môžeme teda konštatovať, že úpravca splnil kritériá dobrej synchronizácie, ak sa nám zdá, že preložený text vychádza z úst herca na obraze. Inými slovami, ak si preklad vôbec nevšimneme.

Podľa názoru odborníkov sa zodpovednosť za dobrú synchronizáciu delí medzi úpravcu a režiséra. Úlohu režiséra opisuje Martín (1994) nasledovne:

Režisér vykonáva rozličné úlohy, no najdôležitejšou je riadiť dabérov pri prevedení textu [...] Často sa stáva, že herci majú ťažkosti s výslovnosťou určitých foném alebo slov [...] V tom prípade je režisér povinný nahradiť problematické slovo synonymom a zároveň rešpektovať pôvodný význam výpovede. Počas tvorby dabingu má režisér právo upraviť pôvodný zámer prekladateľa či úpravcu. Takisto sa môže rozhodnúť nechať nadabovať text na obrazovke (nápis a popisy), napríklad text na plagátoch, v novinách či listoch (Martín, 1994: 327, vlastný preklad).

Z toho vyplýva, že režisér môže preklad pozmeniť za účelom vytvoriť prirodzenejší text blízky divákovi.

Podľa môjho názoru by mal takéto zmeny vykonávať prekladateľ, ktorý by sa mal dokonca hneď od začiatku snažiť odstrániť akúkoľvek potrebu neskôr text upravovať, a preto považujem za nevyhnutné vzdelávať prekladateľov aj v tejto oblasti. Prekladateľ predstavuje jedinečný uzol v sieti dabingu, lebo dokáže vykonať dané textové zmeny s ohľadom na východiskový aj cieľový text. Na rozdiel od úpravcu či režiséra totiž ako jediný ovláda obidva jazyky.

Úpravcovia vyčítajú prekladateľom, že nie sú schopní vytvoriť vierohodný text ústneho charakteru. Zároveň však mnohí vzdelanci požadujú pripísať kľúčovú úlohu v tvorbe dabingu a titulkov práve prekladateľovi. Na stranu úpravcov sa postavili napríklad Gilabertová, Ledesmová a Trifol (2001) nasledovne:

Často sa zdá, že pred vznikom samotného dabingu je prekladateľ jediná osoba, ktorá pracuje so scenárom. Pritom tvorba dabingu prebieha vo viacerých fázach a za výsledné dielo nik nenesie hlavnú zodpovednosť. Delí sa medzi zúčastnených, aj keď v rámci vzťahu so zadávateľom ju na seba preberá režisér. Nesmieme zabúdať, že rola úpravcu existuje od počiatkov dabingu. Ich prínos je neodmysliteľnou súčasťou výsledného produktu (Gilabertová, Ledesmová a Trifol, 2001: 325, vlastný preklad).

Je naozaj nežiaduce, ak prekladatelia produkujú ťažkopádne texty, ktoré sa zle dabujú. Problém je však možné vyriešiť vhodnou prípravou v rámci štúdia prekladateľstva. Ak sa isté roly či profesie vykonávajú už mnoho rokov, nemusia to nutne znamenať, že pretrvávajú naveky. Vidíme to na príklade mnohých povolání, ktoré buď zanikli, alebo ich nahradila iná profesia.

2.2 Funkčné hľadisko (Fodor, 1976; Mayoral et al., 1988, Kahane, 1990 – 1991 Zabalbeascoa, 1993)

Z funkčného aj profesionálneho hľadiska predstavuje synchronizácia jeden z kľúčových faktorov v snahe splniť účel prekladu. V tomto smere sa dané hľadiská zhodujú. Ak totiž súhlasíme, že audiovizuálny text má za úlohu pobaviť diváka, budeme tiež súhlasiť s nevyhnutnosťou venovať sa dôkladne synchronizácii, keďže nechceme odpútať pozornosť diváka od výsledného diela či spôsobiť, že sa divák v príbehu stratí. Týka sa to krajín, kde sa bežne používajú metódy ako synchronizácia pier a izochronizmus.

Funkčnému hľadisku som venoval osobitnú podkapitolu zámerne. Chcel som vyzdvihnúť, že hoci ide o pomerne praktické hľadisko, autori v tomto smere zaujali k téme synchronizácie aj akademický prístup. Štúdie neobsahujú inštrukcie na výkon tejto profesie, ponúkajú skôr teoretický pohľad na jazyk kinematografie, na jeho úlohu a funkciu prekladu.

V oblasti dabingu sa na funkčné hľadisko ako prvý zameral Fodor (1976). Napísal priekopnícku prácu, v ktorej ako prvý pomenoval a opísal rozličné druhy synchronizácie a zároveň rozvinul oblasť vizuálnej fonetiky. Tento pojem dnes označuje disciplínu, ktorej úlohou je vytvárať zhodu medzi artikulačnými pohybmi úst herca a fonémami, ktoré prekladateľ vkladá do repliky tak, aby preklad neodporoval obrazu. Mohol by totiž vzniknúť komunikačný šum a dabing by už nepôsobil ako originál (González Requena, 1988 a 1989). Podľa Fodora by východisková a cieľová verzia mali dokonca obsahovať podobné zvuky, ak sú z daného uhla v zábere viditeľné pohyby úst. Navrhol tiež techniky, ktoré by dabingovým hercom umožnili vyslovovať podobné zvuky ako v origináli. Takýto vzor dokonalej synchronizácie však môžeme sotva aplikovať na súčasnú situáciu odborníkov v oblasti dabingu. Tvorba dabingu je pomerne zdĺhavá, a tak by podobné snahy celý proces nesmierne predražili. Z umeleckého hľadiska sa takéto pokusy javia tiež ako nadbytočné, pretože dabujúci herec dokáže pocit skutočnosti vytvoriť aj správnym podaním repliky. Z pohľadu prekladateľa by bolo rovnako neefektívne vyhľadávať slová podobnej výslovnosti, keďže by musel obetovať neprimerané množstvo času a prejať priam utopickú lingvistickú zdatnosť na to, aby sa repliky zosúlادili až do takejto miery. V španielskom dabingu sa synchronizácia pier

dokonca považuje za nevyhnutnú jedine vtedy, keď sa dabujú zábery zblízka či detailné zábery, a keď kamera sníma pery.

Podľa niektorých autorov je synchronizácia obmedzujúca (Mayoral a i., 1988, neskôr tiež Zabalbeascoa, 1993). Ich postoje však implicitne vyjadrujú, že synchronizácia je len prekážka na ceste ku konkrétnemu cieľu: vytvoriť preklad, ktorý neznie ako preklad. S tým súvisí snaha zabezpečiť, aby dabované repliky neodvádzali pozornosť diváka a tiež aby výsledné dielo zodpovedalo odborným konvenciam, ktoré sa požadujú na trhu v rámci tohto druhu prekladu. Kahane (1990) k problému zaujíma jasné stanovisko:

Kvalitný dabing kompletne zotiera rozdiely medzi filmovou postavou, hercom na obraze a dabérom tak, aby splynuli do jedného akékoľvek hranice, ktoré vymedzujú dané roly. Dobrá dabingová produkcia sa prejaví, ak divák za replikou vidí len jednu postavu. Najdôležitejšie je vytvoriť dokonalú, dôveryhodnú ilúziu (Kahane, 1990-91: 116, vlastný preklad).

V tomto duchu sú koncipované aj štúdie autorov ako Agostová (1999), Chaves (2000) či Chaume (1996, 1997 a 1998).

◆◆◆

Bc. Darina Petrášová
Oravské Veselé 816
029 62 Oravské Veselé
petrasova.darina@gmail.com

2. CENA VÝBORU SEKCIE PRE VEDECKÝ A ODBORNÝ PREKLAD LITERÁRNEHO FONDU

*Volám sa **Andrea Lubušká** a pochádzam z Podhájskej. Študujem program anglický jazyk a kultúra a francúzsky jazyk a kultúra v odbore prekladateľstvo a tlmočníctvo na Univerzite Komenského v Bratislave. Mám vážny záujem venovať sa v budúcnosti prekladu, a preto som sa už po tretíkrát zapojila do Prekladateľskej univerziády.*

*Knihu Slovensko: Únik z neviditeľnosti od **Karen Hendersonovej** som čítala v rámci výskumu k bakalárskej práci a zaujala ma svojou odbornosťou, autorkinou rozsiahlou znalosťou spoločenských a politických pomerov v krajine, ako aj prehľadnosťou a zrozumiteľnosťou. Považujem za veľmi dôležité, aby Slováci vedeli, ako je ich krajina vnímaná v zahraničí, a preto by podobné publikácie mali byť prístupnejšie širokej verejnosti pomocou prekladu do slovenčiny.*

SLOVENSKO: ÚNIK Z NEVIDITEĽNOSTI, ÚVOD **KAREN HENDERSON**

Preklad: *Andrea Lubušká*

Táto kniha bola napísaná náhodou. V roku 1987 som sa na Britskej rade uchádzala o jeden akademický rok v Prahe, ale československé ministerstvo školstva ma namiesto toho poslalo na Slovensko. V neskorom komunistickom období bola Bratislava známa tým, že je oveľa uvoľnenejšia ako Praha, a tak som sa domnievala, že Slováci boli takí milí, že ma prijali, kým Česi ma odmietli z politických dôvodov. Pravda bola pravdepodobne banálnejšia. Slovensko bolo v tých časoch neviditeľnou krajinou a zahraniční vedci sa tam hlásili len zriedkavo. Táto situácia bola trochu zahanbujúca, keďže Československo mala byť federácia dvoch rovnocenných republík, a tak ma v záujme federálnych kvót poslali do Bratislavy.

Táto svojvôľa komunistických byrokratov v roku 1987 mala dva následky. Prvým bolo, že som si musela sadnúť a aktívne sa učiť slovenčinu, keďže som vedela, že moja slabá znalosť češtiny sa určite nezlepší tým, že budem sedieť v Bratislave a počúvať slovenčinu. Druhým bolo, že keď som na druhý semester môjho roku

v Československu konečne prestúpila do Prahy, získala som neočakávaný prehľad o česko-slovenských vzťahoch. Teraz už som mala v češtine taký silný slovenský prízvuk, že väčšina ľudí sa domnievala, že rozprávam po slovensky. Toto bolo na cudzincovi také neobvyklé, že Slovensko sa okamžite stalo prvou témou rozhovoru s väčšinou Čechov, ktorých som stretla. Na moje prekvapenie som si u Čechov všimla isté znepokojenie nad Slovenskom, pričom s niečím podobným voči Česku som sa v Bratislave nikdy nestretla. Kým Slováci prijímali všetko české takmer ako samozrejmosť, slovenská rozdielnosť akoby Pražanov istým spôsobom znepokojovala. Mnohí Česi si mysleli, že Slováci ich nemajú radi. Nikdy som nevidela nič, čo by tomu nasvedčovalo: České problémy so Slovákmi (a, bohužiaľ, aj slovenské predsudky o Maďaroch a Rómoch) boli oveľa výraznejšie.

Takže, keď sa Česi a Slováci začali po páde komunizmu v roku 1989 hádať o organizácii svojej federácie, moje skúsenosti z 80. rokov vo mne vyvolali podozrenie, že na českej strane je problém aspoň taký veľký ako na strane slovenskej. To, že hlavným mestom federácie bolo najväčšie české mesto, Praha, bolo už zo začiatku zlým riešením, pretože sa nezdalo, že by malo zaistiť obom členom federácie rovnocenný prístup k moci.

Slovensko sa konečne začalo vynárať z neviditeľnosti pár mesiacov po páde komunizmu, kedy politici skromne navrhli, že Česko-Slovensko by mohlo mať v strede spojovník, aby ľudia v zahraničí vedeli, že je to štát zložený z dvoch národov. Dávalo to zmysel každému, koho priatelia pravidelne zahanbovali, keď nazývali slovenských návštevníkov „Čechmi“. Dokonca aj Alexander Dubček, slovenský komunista, ktorý v roku 1968 viedol reformné hnutie, bol často označovaný za „českého vodcu“.

Avšak Slováci sa naozaj zviditeľnili až na jar roku 1991, kedy zahraničná tlač zrazu objavila Slovensko, alebo skôr, „slovenský nacionalizmus“, v podobe malej skupiny ľudí, ktorí zvykli demonštrovať na viditeľnom mieste, na Námestí SNP v Bratislave. Ja som považovala týchto demonštrantov za pochabú menšinu s minimálnym politickým významom (tento pohľad na vec zdieľali všetci moji slovenskí priatelia), ale poskytli tlači oveľa lepší „príbeh“ než skupiny ľudí sediacich okolo stola, ktorí sa dôkladne dohadovali o tom, kto by mal čo a ako riadiť a ako znížiť mieru nezamestnanosti. Nanešťastie, v rokoch 1991 a 1992, kedy sa ozajstné diskusie o budúcnosti Československej federácie stávali čoraz zložitejšími, sa obraz o Slovákoch ako trochu smiešnych extrémistoch zväčša ujal alebo aspoň zafarboval pozadie zahraničného spravodajstva.

Hlavným problémom podobizní Slovenska, ktoré novinári vykresľovali na začiatku 90. rokov, bolo, že sa prakticky vôbec nepodobali krajine, ktorú som navštevovala od roku 1987. Táto krajina si to naozaj odniesla. Politické analýzy tejto knihy obsahujú len málo pekných slov o Vladimírovi Mečiarovi, trojnásobnom premiérovi Slovenska v 90. rokoch, alebo o politickej strane, ktorú viedol. Ale aj

tak som len zriedka mala taký silný pocit, že nejaký politik tak udrel kliniec po hlavičke, ako keď sa v roku 1991 prvýkrát sťažoval na „nepriaznivý obraz Slovenska“ propagovaný v zahraničí.

Nanešťastie, schopnosť vidieť problém sa nespája vždy aj so schopnosťou vyriešiť ho. Je tragickou iróniou, že Mečiar, ktorý sa koncom roka 1992 stal otcom zakladateľom nezávislej Slovenskej republiky, neskôr udržiaval zlý obraz Slovenska väčšmi, než ktokoľvek iný. Práve v rozhodujúcej chvíli, keď sa Slovensko konečne zviditeľnilo ako zvrchovaný štát, sa dokázalo presláviť vo všetkých možných zlých podobách. Mečiar mal kvôli svojej drsnej povahe za koalíčných partnerov len najproblematickejšie extrémistické parlamentné strany. Vo svete, ktorý sa úzkostlivo staral o práva menšín, vystrašil svojou nacionalistickou rétorikou vynikajúco zmobilizovanú a výrečnú maďarskú menšinu. Zatiaľ čo sa snažil vstúpiť do Európskej únie, zaujímal negatívny postoj voči trhovému hospodárstvu a voľnému pohybu kapitálu. A nezdvorilými prejavmi na zhromaždeniach urážal zahraničných politikov, keď si myslel, že ho nepočujú. Mečiar, absolútne geniálny provinčný politik, bol až bolestne bezradný pri stykoch s medzinárodným spoločenstvom, ktorého jazyk (doslova) neovládal.

Ďalším problémom bolo, že slovenskí politici, ktorí dokázali účinne komunikovať s okolitým svetom, ešte väčšmi zhoršovali obraz o Slovensku. Slovensko sa stalo vyvrheľom štátov strednej Európy práve preto, lebo príliš veľa ľudí v ňom bolo pozoruhodne schopných vytvoriť dôkladné analýzy všetkého, v čom Mečiarova vláda chybila v osudných rokoch 1994-1998. Istý čas najväčšia intelektuálna sila Slovenska zdôrazňovala najväčšie slabosti krajiny. Na týchto slabostiach záležalo viac než vo väčšine postkomunistických štátov, pretože Slovensko bolo v každom inom ohľade zrejším kandidátom euro-atlantickej integrácie.

Avšak z iných hľadísk bolo Slovensko v polovici a koncom 90. rokov v úplne inej pozícii než na začiatku desaťročia. Niektoré novinárske vyobrazenia boli možno stále nepresné a stereotypné, ale teraz už v Bratislave existovalo množstvo zahraničných veľvyslanectiev, ktoré sledovali detaily slovenského politického a hospodárskeho rozvoja v celej ich zložitosti. Diplomati a iní zahraniční návštevníci cestovali do odľahlých kútov Slovenska (a väčšinou boli nadšení). Západniari, ktorí nemali slovenských predkov, sa naučili po slovensky a väčšina ľudí išla do Bratislavy bez toho, aby predtým navštívili Prahu. Zahraničná pomoc na posilnenie slovenskej demokracie a hospodárstva, či už od ostatných vlád, medzinárodných organizácií, alebo mimovládnych organizácií, išla priamo do Bratislavy (alebo iných miest na Slovensku) a nie cez Prahu. V skratke, mnohí, ktorých zarmucoval koniec Československa, dokázali spätne vidieť isté výhody slovenskej nezávislosti.

Keď sa koncom roku 1998 zmenila vláda v Bratislave, po tom, čo bol Mečiar po prvýkrát porazený v parlamentných voľbách, sa obraz Slovenska nezlepšil tak

rýchlo, ako niektorí dúfali. Opatrní medzinárodní pozorovatelia sa desili Mečiarovho návratu k moci a obávali sa o stabilitu vlády, zúfalo spojenej z viacerých politických strán, ktorá ho nahradila. Avšak pokrok sa pomaly dosiahol najprv v medzinárodných vzťahoch a neskôr aj v domácej hospodárskej stabilite. V roku 2001 sa zdalo, že už aj samotný Mečiar a politická strana, ktorú viedol, sa stále viac snažili získať medzinárodný rešpekt, ktorý v 90. rokoch premárnili, a ubezpečiť voličov, že ak by sa vrátili k moci, nezhodili by medzinárodné úspechy obdobia po roku 1998. Ale ľudia už vnímali takéto reči len ako prázdne slová. V 90. rokoch Mečiar so svojou stranou tak často vyhlasovali, že sú „za demokratické Slovensko“ a snažia sa začleniť do Európy, zatiaľ čo ich správanie svedčilo o pravom opaku, že už nikoho veľmi nezaujímali ich politické vyhlásenia. Činy sú viac ako slová. V komunistickom Československu bol každý zvyknutý na to, že ľudia vravia jedno, ale robia niečo úplne iné. Tieto dni sú však už preč.

Slovensko už v novom tisícročí nie je neviditeľnou krajinou. Je komplexnou a viacvrstvovou spoločnosťou s mnohými prednosťami, ako aj s istými značnými slabosťami. Avšak konečne je posudzované podľa vlastných zásluh. Vlastnými občanmi, návštevníkmi, novinármi, zahraničnými vládami, medzinárodnými organizáciami a predovšetkým Európskou úniou, ktorá vytvára jedny z najsystematickejších, najnezáživnejších a najobjektívnejších analýz, aké si dokážeme predstaviť. Každý vychádza z vlastných kritérií, ale tento súhrn názorov pravdepodobne vytvorí najpravdivejší obraz Slovenska, aký kedy existoval.

Pre vedca študujúceho Slovensko bolo minulé desaťročie nesmierne zaujímavé a obohacujúce. Nielen pre tú drámu a mnohé hry osudu, ktorými bolo poznačené, ale taktiež preto, lebo Slovensko je, koniec koncov, veľmi otvorenou spoločnosťou. To, ako sa všetci Slováci, ktorých som spoznala, mimoriadne zapájajú do politického rozvoja svojej krajiny a ich ochota podeliť sa so mnou so svojimi, často veľmi rozdielnymi, názormi, bolo vždy ústredným pilierom môjho (niekedy sporného) presvedčenia, že ich krajina nemôže skončiť inak ako konsolidovaná demokracia.

Neviem ani, kde začať ďakovať všetkým tým, bez pomoci ktorých by táto kniha nemohla byť nikdy napísaná, keďže som veľmi zaviazaná toľkým ľuďom, ktorí mi počas týchto pätnástich rokov pomáhali. Obzvlášť som bola závislá od vedeckej práce zanietenejších akademikov, ktorí počas minulého desaťročia veľmi dôsledne pracovali, najmä od mojich priateľov na Katedre politológie na Univerzite Komenského v Bratislave, tak ako aj od Sociologického ústavu Slovenskej akadémie vied a takisto aj od mimoriadne prínosných organizácií, akými sú Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku a Inštitút pre verejné otázky. Všetci štedro zdieľali publikované výsledky svojich výskumov a obetovali svoj čas na súkromné rozhovory, tak ako aj mnohí diplomati, ministerskí pracovníci, novinári a iní.

PREKLADATEĽSKÉ LISTY 8

Moja vďaka patrí ľuďom, ktorí pre mňa čítali a komentovali časti textu, boli nimi: Vladimír Bilčík, Karen Buerkleová, Sharon Fisherová, Anton Marcinčin, Martina Suďová, Peter Sýkora, Tibor Szezödi, Andrej Školkay a Kieran Williams. Ospravedlňujem sa za to, že som nedokázala a nemala priestor zahrnúť mnohé z ich cenných tvrdení.

◆◆◆

Andrea Lubušká
Nová 633/17
941 48 Podhájska
andrea.lubuska@gmail.com

3. CENA VÝBORU SEKCIE PRE VEDECKÝ A ODBORNÝ PREKLAD LITERÁRNEHO FONDU

Volám sa Katarína Marčanová a v roku 2018 som na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave úspešne ukončila štúdium prekladateľstva a tlmočníctva v kombinácii anglický jazyk a kultúra – ruský jazyk a kultúra. V súčasnosti sa orientujem predovšetkým na audiovizuálny preklad, a to najmä na preklad a úpravu titulkov, pričom spolupracujem s rôznymi filmovými festivalmi. Okrem audiovizuálneho prekladu ma fascinuje aj lokalizácia softvéru, ktorej som venovala svoju diplomovú prácu. Z tohto dôvodu by som v budúcnosti rada pracovala aj v tejto oblasti.

Prekladateľskej univerziády som sa zúčastnila s textom od Pavla Alexandroviča Gnilorybova, ruského historika, spisovateľa, novinára, publicistu, autora niekoľkých dokumentárnych filmov a špecialistu na Moskvu. Text sa zaoberá dejinami a udomácnovaním písacieho stroja v Rusku. Sú v ňom uvedené rozličné postoje voči tejto technologickej možnosti, čo odráža pohľad vtedajších ľudí na technologický pokrok. Pre preklad daného článku som sa rozhodla, pretože som chcela vyskúšať prekladať niečo, čomu sa zvyčajne nevenujem.

KEĎ SA PO PRVÝ RAZ OZVAL PÍSACÍ STROJ OSUD PÍSACIEHO STROJA V RUSKOM IMPÉRIU PAVEL GNILORYBOV

Preklad: Katarína Marčanová

Z materiálnej kultúry: každodennosť bez hrdinov

Predmety materiálnej kultúry prichádzajú a odchádzajú. Počítadlá, aritmetre či gramofóny chodia po rozume už len zarytým zberateľom a nadšencom. No aký zvuk je typický pre 20. storočie? Jednoznačne krátke ťukanie písacieho stroja. Za sto rokov svojej existencie, od roku 1880 do roku 1980, sa z obyčajnej zábavky stal predmet, vďaka ktorému vznikali ukážkové umelecké diela, ako napríklad veršogramy Dmitrija Prigova, básnika, výtvarníka a jedného zo zakladateľov rus-

kého konceptualizmu. O básnikovi Brodskom napísali: „Dobreže Josif z ťukotu písacieho stroja a otláčania čiernych písmen na biely papier neurobil posvätný rituál.“ Spisovateľ Leonid Andrejev poznamenal: „Remington tebou neotriasol? Až príliš som si naň zvykol. No aj tak ti posielam atramentové pozdravy.“ Spisovateľ Lev Tolstoj mal v dome samostatnú „remingtonskú“ izbu. Príchod písacieho stroja mal na ľudí od pera v Ruskom impériu obrovský dopad.

Ako všetkým technickým vynálezom, tak aj nášmu hrdinovi predchádzalo množstvo prototypov. V 70. rokoch 19. storočia sa v Rusku ujal písací stroj Michaila Alisova, ktorý autor predstavil na Svetovej výstave vo Philadelphii, na ruských vojenských úradoch. Pisári sa na ňom učili písať „šesť dní, pričom pracovali iba tri hodiny denne“ⁱ. Vynálezca stanovil rýchlosť písania na 60 úderov za minútu. Predpokladal, že sa plod jeho práce uplatní najmä v kanceláriách a na úradoch. Počas vojny by prišiel vhod v plukovnom či divíznom štábe, a celkom by tak zamenil pisára, presviedča propagačný leták. Čo sa týka domáceho využitia, Alisovov písací stroj so sádzačom bol príliš nemotorný, jeho váha sa pohybovala od 64 kg do 128 kg. Stroj, ktorému predpovedali dobrú budúcnosť, však stratil na popularite. Dôvodom bola štátna regulácia tlačiarenskeho odvetvia. Štát totiž stroj prirovnával k tlačiarňi a všetko, čo sa vytlačilo na konci 70. rokov 19. storočia, muselo prejsť cenzúrou.

Na Svetovej výstave v Paríži, ktorá sa konala v roku 1889, ponúkol pavilón Spojených štátov množstvo modelov písacích strojov. V polovici 90. rokov 19. storočia ruskí autori zatiaľ len hádali, že „raz aj súkromné osoby, ktoré sa zaoberajú korešpondenciou, budú využívať služby písacích strojov“ⁱⁱ. Technická novinka sa zo začiatku spájala výhradne s úradovaním v oblasti stredného a veľkého podnikania.

Tiež vieme celkom presne určiť čas, keď ruská verejnosť po prvýkrát vo forme veršov zareagovala na využitie písacieho stroja. V roku 1887 básnik V. M. Garšin prišiel na návštevu k vydavateľovi a redaktorovi V. G. Čertkovi. Doma ho však nezastihol, a tak mu na stroji napísal nasledujúce riadky:

*Vidím, že písací stroj máš,
Prezrad', ako sa na ňom píše,
Mne tak aspoň možnosť dáš,
Venovať ti precítene verše.*

V roku 1896 autor prehľadu technických výtvarných v súvislosti s osudom písacieho stroja poznamenal: „Hoci sa v súčasnosti v Rusku začína na stroji písať čoraz viac, stále nenadišiel čas, keď si verejnosť povie, že písací stroj nie je iba výsadou bohatých, ale ide o predmet každodennej potreby...“ⁱⁱⁱ Medzi výhody stroja autor zaradil: rýchlosť písania od 40 do 75 slov za minútu, skutočnosť,

že nedochádza k meraveniu prstov, a tiež, že umožňuje slepcom vyjadriť svoje myšlienky.

Keď už spomíname nízke využitie písacieho stroja v Rusku, určite stojí za zmienku, že na konci 19. storočia sa len v samotnom New Yorku nachádzalo 78 obchodných zastupiteľstiev, v ktorých sa táto technická novinka dala kúpiť. Navyše sa stroj dal prenajať v každom väčšom hoteli či vlaku. V 90. rokoch 19. storočia sa písacie stroje dokonca začali kupovať ako bytový doplnok! „Najpoužívanejšie písacie stroje predstavujú pôvabný doplnok do pracovne.“ Skutočnosť, že sa z písacieho stroja stala významná súčasť bytového vybavenia, potvrdzuje množstvo ruských divadelných hier napísaných na prelome storočí: „Napravo stojí písací stôl, na ktorom sú knihy, časopisy, náradie, busty Botkina, Pirogova a ďalších. Naľavo stojí dlhý stôl, na kraji ktorého leží písací stroj.“

Situácia sa čoskoro začala meniť. Remington zverejnil správu, že vo vládných inštitúciách v Petrohrade sa písalo na viac než 800 písacích strojoch. Ostatné spoločnosti informovali, že v Rusku predali 500 – 600 exemplárov svojich produktov. Podľa propagačných materiálov spoločnosti Ž. Blok z roku 1901, písací stroj Remington „je najlepším zo všetkých uvedených strojov v Rusku“.

Začiatkom 20. storočia aparáty začali masovo prenikať do gogolovských provinčných mestečiek. V roku 1903 Kologrivská mestská správa poukázala na nákup remingtona 325 rubľov a Gluchovská mestská správa 372 rubľov. Krajinské orgány opisovali „obrovské výhody“ nových prístrojov. Niektoré vládne inštitúcie dokonca posielali úradníkov pred nákupom písacieho stroja či mimeografu do iných miest. Mocenské orgány v guberniách začali technické novinky masovo nakupovať v priebehu rokov 1901 – 1903.

Ceny strojov záviseli od konkrétneho modelu a jeho parametrov. Tak napríklad K. Šinc, vlastník firmy, ktorej pobočky sídlili v Moskve aj v Petrohrade a ktorý v roku 1894 zaplavil svojou reklamou všetky publikácie, ponúkal písací stroj Jost s azbukou za 250 rubľov a s latinkou za 235 rubľov. Miniaturný Merritt sa dal kúpiť za 40 rubľov. Model Kosmopolit stál 95 rubľov a Hammond 225 rubľov. V bývalom moskovskom obchodnom dome Muir & Mirrieles si za písací stroj Hall, s piatimi možnými typmi cyriliky, pýtali 78 rubľov. V roku 1911 sa cena stroja Jost už pohybovala od 285 do 340 rubľov. To sa, samozrejme, odrazilo na dopyte po písacích strojoch. Ročný príjem vysokopostavených úradníkov a profesorov predstavoval niekoľko tisíc rubľov a príjem bežných ľudí okolo 300 – 400 rubľov. Nákup písacieho stroja teda presahoval ich finančné možnosti.

Jeden z prvých, kto napísal o vplyve písacieho stroja na prácu a každodenný život, bol verejný činiteľ a profesor I. I. Janžul. V článku s názvom *Niečo o výchovnom význame písacích strojov* (Нечто о воспитательном значении пишущих машин) z roku 1897 uvádza, že už po mesiaci písania na remingtone prakticky prestal používať pero a články i prednášky dokázal napísať veľmi rýchlo. Janžul

dospel k záveru, že suma, ktorú za písací stroj zaplatil, sa mu do roka vrátila. Už nemusel platiť zapisovateľa, ktorému články diktoval, a následne sedieť nad papiermi a opravovať mládenecký škrabopis. „Hoci pracujem aj tri hodiny bez prestávky, už nepocitujem únavu ako predtým. Nech píšem akokoľvek dlho, cítim sa sviežo a myšlienky plynú bez prerušenia“^{iv}. Janžul hovorí o novom využití písacieho stroja: deťom pomôže rozvíjať vôľu, disciplínu, úctu a lásku k pravidlám.

Literáti radi priznávali, že korešpondenti boli často rozčarovaní, keď dostali list napísaný na písacom stroji. Veď tlačené písmo je chladné, štandardizované a bez duše. Ale potreba odpisovať na desiatky listov denne bola dôležitejšia. Básnik a literárny kritik M. Vološin povedal: „Ak by som ručne musel napísať tolko básní, koľko som ich prepísal na stroji, tak by mi aj ruka odpadla.“ V roku 1909 sa poetka Z. Gippiusová sťažovala básnikovi F. Sologubovi na „nepohodlné pero“. Povedala mu: „Vám sa žije, keď môžete čarovať na remingtone.“

Nové technické vynálezy obyčajne vzbudzujú záujem zločincov. V rokoch 1900 – 1910 sa písacie stroje udomácnili v kriminalistických príručkách, a to najmä v kapitolách venovaných určeniu autorstva anonymných listov. Písmená otlačená na papieri sa odporúčalo študovať pod mikroskopom. „Vďaka pomerne malému počtu zakúpených písacích strojov sa totožnosť autora textu dala vo väčšine prípadov odhaliť zistením konkrétneho modelu stroja“^v.

Hneď po zrode písacieho stroja sa literáti rozdelili na dva tábory: jedni mechanizáciu a zjednodušenie práce vítali, druhí písali fantastické príbehy o „vzbure strojov“. Táto téma je natolko obsiřna, že patrí do oblasti filozofie a zaslúži si samostatný výskum. Popularizátor filozofie techniky Piotr Engelmejer v nevšednej brožúre s názvom *Technické zhrnutie 19. storočia* (Технический итог XIX века) uviedol: „...Vkladám veľké nádeje do šijacieho stroja, bicykla, fotoaparátu a písacieho stroja. Ich prienik do súkromného života ľudí, ktorí sa o techniku nikdy veľmi nezaujímali, dokazuje, že jej spoločnosť už začína rozumieť“^{vi}. Písaciemu stroju sa pripisovala budúcnosť oveľa väčšia, než aká ho v skutočnosti čakala. Učiteľ dejepisu a verejný činiteľ Andrej Gartvig sa zamýšľal nad reformou školstva a došiel k záveru, že pedagógovia čoskoro prestanú kontrolovať krasopis, lebo človeka onedlho nahradí telefón a remington^{vii}.

Spisovateľ I. A. Bunin upozorňoval svojho žiaka, spisovateľa V. P. Katajeva: „Keď je text hotový, môžete ho prepísať na stroji. Ale samotná tvorba, samotný tvorivý proces podľa mňa spočíva vo vzájomnom vzťahu, v tom tajuplnom spojení, ktoré vzniká medzi hlavou, rukou, perom a papierom. To je pravá tvorba.“ Naopak, pre básnika K. D. Balmonta písací stroj predstavuje alfu a omegu literárneho procesu: „Balmont píše básne takmer bez prestávky, rovno na písacom stroji a načisto. Koncepty si nepripravuje. Ráno podľa programu najskôr vypije kávu, potom naľuká tri básne a ide sa naraňajkovať. Keď si po raňajkách sadne za

písací stroj, nájde vedľa neho nie tri, ale šesť básní. Tri z nich našiel sám stroj. Nevie, ktoré z nich napísal on a všetky ich rozpošle do redakcií časopisov^{viii}.

Obraz písacieho stroja sa stihol zakoreniť v kultúre. Básnik N. S. Gumilov tak recenzuje druhé vydanie Mandelštamovej zbierky básní *Kameň* (Камень): „Tá myšlienka mi pripomína prsty remingtonistky. Rovnako rýchlo lieta z jedného obrazu na druhý, z jedného svojrázneho pocitu na iný, a vytvára tak pútavý príbeh o rozvíjaní ducha.“ Čo sa týka masovej literatúry, zvuky písacieho stroja predstavujú nevyhnutný prvok pri vykresľovaní kancelárií či obchodných podnikov. Básnik Alexandr Sobolev napísal, že práve v Ruskom impériu produktívneho spisovateľa prirovnávajú k písaciemu stroju^{ix}. Uviedol metaforu spisovateľa Gorkého: „Dmitrij Merežkovskij – preslávený kresťanský milovník Boha a malý človečik, ktorého literárna tvorba značne pripomína tvorbu písacieho stroja. Rukopis sa číta ľahko, ale je nudný a bez duše.“

Tak ako všetky rozmnožovacie prístroje zvykneme od 90. rokov nazývať „xeroxami“, aj písací stroj v Ruskom impériu získal označenie po výnimočnom vynálezcovi. Dokonca i pisárky na stroji niekedy volali „remingtonistkami“. Pozíciou Remingtona otriasol jedine Underwood, aj to iba do začiatku 20. storočia.

Počet kurzov písania na stroji narastal. Napríklad v Imperátorskom patriotickom ženskom spolku, v ktorom mali k dispozícii underwoody, remingtony, smith-premiery, chancellorly či mignony, účastníčky kurzu zaplatili štyri ruble za 30 hodín a desať rubľov za 75 hodín^x. Hoci plat nebol najvyšší, profesia pisárky na stroji bola atraktívna pre nezávislé dámy a vo veľkej miere pomohla emancipácii žien v ekonomickej oblasti. Noviny a adresáre boli plné inzerátov ako: „Prepíšem najrozličnejšie dokumenty na stroji Remington. Pracujem spoľahlivo a robotu odovzdávam načas.“

Dnešná generácia si takéto strasti nedokáže ani predstaviť. Iba pár časopisov ešte prijíma strojom napísané rukopisy. „Zo samotných strojov, ktoré len prednedávnom predstavovali módnym symbol, farbiacich pásov (čiernych, fialových, dvojfarebných), kopiráku, rôznych pomôcok na starostlivosť o písací stroj a jeho výtvorov sa stávajú múzejné exponáty. Profesia pisárky na stroji, bez ktorej by pred pár rokmi neprežil ani jeden úrad, je v súčasnosti rovnako vzácna ako rušňovodiči parnej lokomotívy^{xi}, so smútkom spomínajú autori literárnych časopisov. Prednedávnom som však domov dovliekol Leningrad, písací stroj vážiaci dobrých osem kíľ, ktorý vyšiel v roku 1939. Okoloidúci sa na neznámeho tvora pozerali s nedôverou a menším strachom. Oživovať zabudnutú minulosť má niečo do seba. Kupujte pásy do písacích strojov, kým sa ešte predávajú.“

ⁱ Пишущая машина М. И. Алисова. СПб., 1878.

ⁱⁱ Пишущие машины: Ист. очерк и описание всех систем пишущих машин. СПб., 1894.

ⁱⁱⁱ Москва. На память. М., 1896.

PREKLADATEĽSKÉ LISTY 8

- iv *Janžul I. I.* Meždu delom. SPb., 1904.
- v *Rejs R. A.* Naučnaja tehnika rassledovanija prestuplenij. SPb., 1912.
- vi *Engelmejer P. K.* Techničeskij itog XIX veka. M., 1898.
- vii *Gartvig A. F.* Školnaja reforma snizu. M., 1908.
- viii *Odojevceva I.* Na beregach Seny. M., 1989.
- ix *Sobolev A.* Pišuščaja mašinka v russkoj poezii // Belyj voron. Jekaterinburg, 2014.
- x *Šumigorskij Je. S.* Imperatorskoje ženskoje patriotičeskoje občestvo (1812-1912). SPb., 1912.
- xi *Porudominskij V.* Trapezy tenej // Kreščatik. 2013. Č.3 (61).

Mgr. Katarína Marčanová
Cigeľ 131
971 01 Prievidza
marcan.katarina@gmail.com

1. CENA SLOVENSKEJ SPOLOČNOSTI PREKLADATEĽOV ODBORNEJ LITERATÚRY

Volám sa **Romana Lakomčíková** a som absolventkou magisterského štúdia prekladateľstva a tlmočníctva na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici v študijnom programe anglický jazyk a kultúra – nemecký jazyk a kultúra. Odbornému prekladu som sa venovala prakticky aj teoreticky už počas štúdia (v roku 2018 som za výskum frazeológie v nemeckých medicínskych textoch získala 1. miesto vo fakultnom kole Študentskej vedeckej aktivity a Cenu dekana za najlepšiu diplomovú prácu v odbore) a profesionálne sa mu venujem aj naďalej.

Text, ktorý som si zvolila na preklad, pochádza z knihy nemeckého autora **Horsta Königa** *Maschinen im Baubetrieb* a tematicky ho možno zaradiť do oblasti strojárstva, prípadne stavebníctva. Výzvou sa pre mňa stal najmä preklad terminológie, ako aj kompozít a pasívnych konštrukcií, ktoré sú pre nemecké odborné texty príznačné.

STROJE V STAVEBNEJ PREVÁDZKE HORST KÖNIG

Preklad: *Romana Lakomčíková*

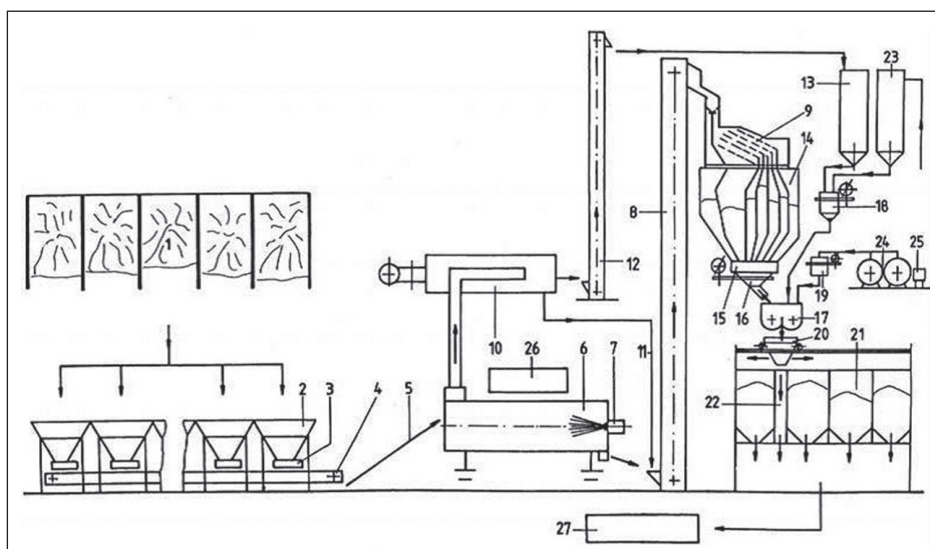
7.2 Obaľovacia súprava

7.2.3 Toková schéma a princíp fungovania

Jednotlivé druhy kameniva (1) sú skladované oddelene. Naplnenie dávkovacích zásobníkov (2) zo skladovacích boxov prebieha spravidla prostredníctvom kolesového nakladača. Kamenivo je následne transportované vynášacími pásmi (3) alebo vibračnými dopravníkmi k zbernému pásu (4), odkiaľ ho zavážací pás (5) vynesie do sušiaceho bubna (6). V sušiacom bubne vybavenom olejovým alebo plynovým horákom (7) dochádza k ohrevu kameniva. Horúce kamenivo je následne odvádzané elevátorom (8) do vibračného triediča (9). Prachové častice

a spaliny, ktoré vznikli v sušiacom bubne, odsáva odprašovacie zariadenie (10) cez dvojstupňový filter (filter jemných a hrubých prachových častíc). Odlúčený hrubý prach odvádza závitkový dopravník (11) do elevátora horúceho kameniva. Jemný prach odvádza závitkový dopravník cez elevátor plniva (12) do zásobníka vlastného plniva (13).

Po prechode vibračným triedičom (9) pokračuje horúce kamenivo rozdelené v závislosti od zariadenia na 4, 5 alebo 6 frakcií do zásobníka horúceho materiálu (14). V závislosti od programu sú jednotlivé frakcie aditívne dávkované cez dáv-

Obrázok 7.2-3

Toková schéma obalovacej súpravy

1 Skládka kameniva	14 Zásobník horúceho materiálu
2 Dávkovací zásobník	15 Dávkovacie uzávery
3 Vynášacie pásy	16 Váha na kamenivo
4 Zberný pás	17 Miešačka
5 Zavážací pás	18 Váha na plnivo
6 Sušiaci bubon	19 Váha na bitúmen
7 Olejový alebo plynový horák	20 Skipový vozík
8 Elevátor horúceho kameniva	21 Expedičný zásobník
9 Vibračný triedič	22 Prietoková komora
10 Odprašovacie zariadenie	23 Zásobník cudzieho plniva
11 Závitkový dopravník do elevátora horúceho kameniva	24 Nádrže na bitúmen
12 Elevátor plniva	25 Kotel na termálny olej
13 Zásobník vlastného plniva	26 Nádrž na vykurovací olej
	27 Váha vo vozidle

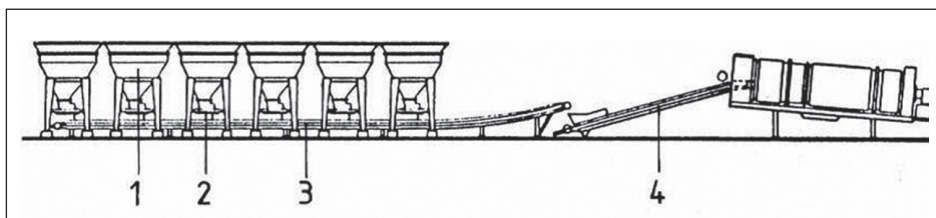
kovacie uzávery (15) na váhu na kamenivo (16). Po navážení sa kamenivo dostáva do miešačky (17). V prípade plniva prebieha váženie na váhe na plnivo (18) a v prípade bitúmenu na váhe na bitúmen (19). Asfaltová zmes pripravená v miešačke je vypúšťaná do skipového vozíka (20), ktorý ju v závislosti od jej typu distribuuje do príslušnej komory v expedičnom zásobníku (21). Expedičný zásobník je skonštruovaný tak, aby podeň bolo možné na vypustenie hotovej asfaltovej zmesi podstaviť nákladné auto. Cez prietokovú komoru (22) je možné vypustiť zmes na vozidlo priamo z miešačky. Na pridávanie a uskladňovanie cudzieho plniva (kamennej múčky) je vyhradený osobitný zásobník (23). Cudzie plnivo sa využíva v prípade, ak množstvo vlastného plniva získaného v odprašovacom zariadení nie je postačujúce. Na uskladňovanie bitúmenu slúžia horizontálne alebo vertikálne nádrže (24), ktoré sú vyhrievané elektricky alebo kotlom na termálny olej (25). Bitúmenové potrubie je po celej dĺžke vybavené dvojitou stenou (vo vnútornom plášti prúdi bitúmen a vo vonkajšom plášti termálny olej). Táto technológia umožňuje prúdenie bitúmenu. V prípade, ak je sušiaci bubon vybavený olejovým horákom, je súčasťou obalovacej súpravy aj nádrž na vykurovací olej (26).

7.2.4 Komponenty

7.2.4.1 Systém na predbežné dávkovanie kameniva

Systém na predbežné dávkovanie kameniva (pozri obrázok 7.2-4) pozostáva z lineárne zoradených dávkovacích zásobníkov (1).

Potrebný počet dávkovacích zásobníkov:	10 až 15 kusov
Objem dávkovacích zásobníkov:	á 10 až 15 m ³
Vývod z dávkovacích zásobníkov:	vynášací pás (2) široký 500 alebo 650 mm alebo vibračný dopravník bezstupňovo regulovateľný, každý zásobník od 20 do 160 t/h
Výkon:	široký 500, 650 alebo 800 mm v závislosti od veľkosti obalovacej súpravy, dlhý podľa počtu zásobníkov
Zberný pás (3):	rovnako široký ako zberný pás, dlhý 15 až 18 m
Zavážací pás (4):	

Obrázok 7.2-4

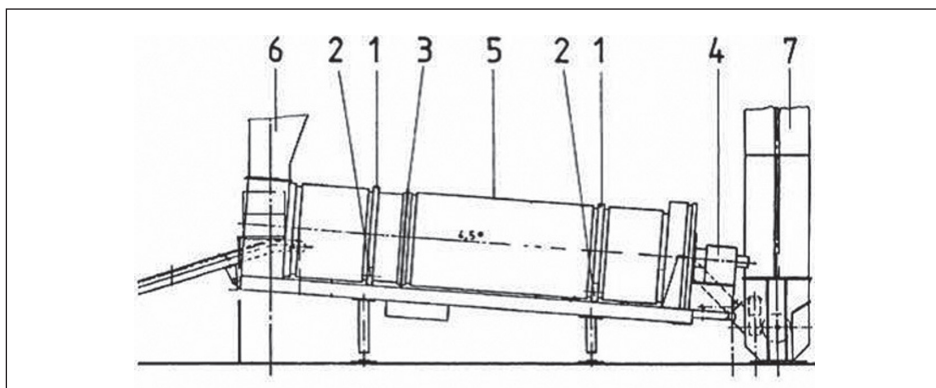
Systém na predbežné dávkovanie kameniva

1 Dávkovací zásobník	3 Zberný pás
2 Vynášací pás	4 Zavážací pás

7.2.4.2 Sušiaci bubon a elevátor horúceho kameniva

Štandardné rozmery sušiaceho bubna sú: priemer bubna 2,2 až 2,8 m
 dĺžka bubna 8,0 až 9,0 m

Súčasťou sušiaceho bubna (pozri obrázok 7.2-5) sú dva rotačné prstence (1), ktoré sú zasadené do štyroch pojazdných kladiek (2). Kladky je možné poháňať, pričom trením prenášajú pohyb na rotačné prstence. Alternatívne môže byť bubon poháňaný lamelovou reťazou (3) a prevodovým motorom. Naklonenie

Obrázok 7.2-5

Sušiaci bubon a elevátor horúceho kameniva

1 Rotačné prstence	4 Horák
2 Pojazdné kladky	5 Tepelná izolácia bubna
3 Ozubený veniec (v prípade pohonu lamelovou reťazou)	6 Vývod k odprašovacímu zariadeniu
	7 Elevátor horúceho kameniva

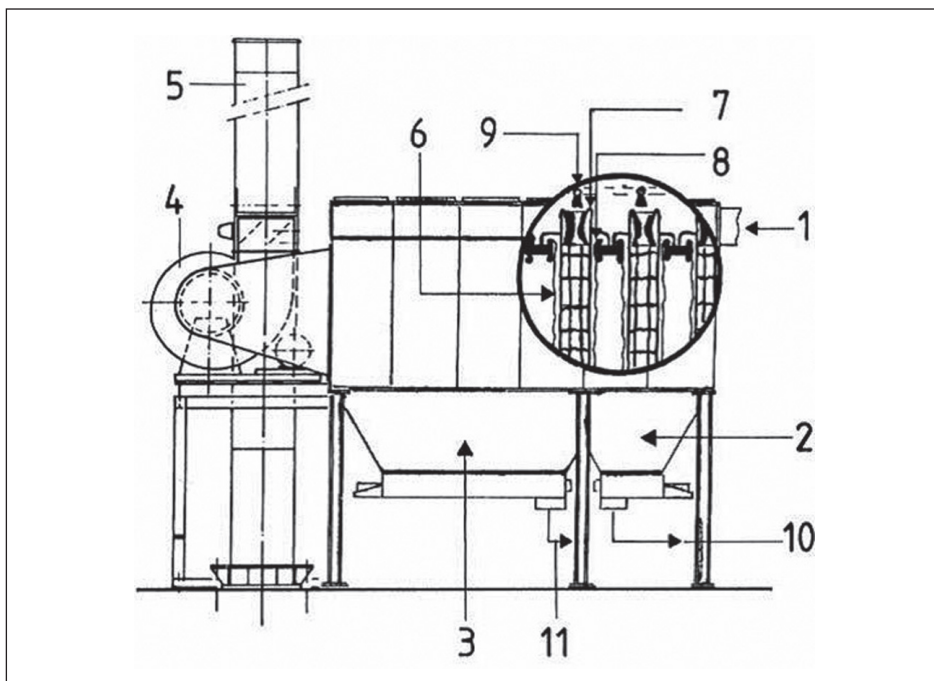
bubna o 4,5° umožňuje sklz kameniva po plechu v smere k horáku (4), odkiaľ horúce kamenivo ďalej odvádza elevátor (7). Ako horák možno použiť olejový horák na ľahký vykurovací olej, kombinovaný horák na ľahký vykurovací olej a zemný plyn alebo horák na práškové uhlie. S cieľom minimalizovať sálanie tepla je plášť bubna (5) tepelne izolovaný. Horúce kamenivo vynášajú do miešacej veže ocelové korčeky a vysoko pevné lamelové reťaze. Elevátor horúceho kameniva je prispôsobený maximálnemu sušiacemu výkonu bubna pri naplnení korčekov na 80 %.

7.2.4.3 Odprašovacie zariadenie – vlastné plnivo – cudzie plnivo

Odprašovacie zariadenie (pozri obrázok 7.2-6) je dimenzované na veľkosť sušiacieho bubna a jeho sušiaci výkon. Štandardný objem vzdušiny, ktorá prejde cez odprašovacie zariadenie, sa pohybuje v rozmedzí 30 000 a 120 000 Nm³/h.

Odprašovacie zariadenie pozostáva z predradeného odlučovača (2), filtru jemných prachových častíc (3) a odsávacieho ventilátora (4) s komínom (5). Ventilátor slúži na odsávanie prachu a spalín zo sušiacieho bubna (1). V predradenom odlučovači dochádza k odlúčeniu hrubých prachových častíc, pričom je monitorovaná teplota spalín (najviac 140 °C) a ak dôjde k prehriatiu, je znižovaná vháňaním falošného vzduchu. Filter jemných prachových častíc pozostáva z filtračných obrúskov (6) z umelých vlákien, ktoré sú v príslušnom počte zariadené vo forme hadíc. Hadicové filtre sú v určitých časových intervaloch automaticky prečistené a spätne preplachované vzduchom (9). Zachytený prach padá do zbernej nádoby, ktorú vyprázdňuje závitokový dopravník. Relatívne hrubý prach, ktorý zachytil predradený odlučovač, odvádza závitokový dopravník do elevátora horúceho kameniva (10), odkiaľ pokračuje cez triedič do pieskovej komory zásobníka horúceho materiálu. Jemný prach odvádza závitokový dopravník (11) elevátorom plniva do zásobníka vlastného plniva. Tento prach sa používa ako plnivo (vlastné plnivo). Podiel prachových častíc vo vzdušine vstupujúcej do odprašovacieho zariadenia môže byť až 250 g/m³. Po filtrácii nesmie podiel prachových častíc prekročiť hranicu 20 mg/m³ vzdušiny.

Vo väčšine prípadov takto získané vlastné plnivo nepostačuje. Pre takéto prípady je k dispozícii zásobník cudzieho plniva, do ktorého je bitúmen vháňaný zo zásobníkového vozidla. Veľkosť zásobníka sa zvyčajne pohybuje od 30 do 50 m². Transport plniva zo zásobníkov prebieha prostredníctvom závitokových dopravníkov.

Obrázok 7.2-6

Odprašovací zariadenie

1 Prívod vzdušiny zo sušiacoho bubna	8 Upínacie zariadenie na filtračný obrúsok
2 Predradený odlučovač	9 Preplachovanie hadicového filtra
3 Filter jemných prachových častíc	10 Závitkový dopravník do elevátora horúceho kameniva
4 Odsávací ventilátor	11 Závitkový dopravník do zásobníka vlastného plniva
5 Komín	
6 Obrúsky hadicového filtra	
7 Rám na filtračný obrúsok	

7.2.4.4 Miešacia veža

Miešacia veža je znázornená na obrázku 7.2-7.

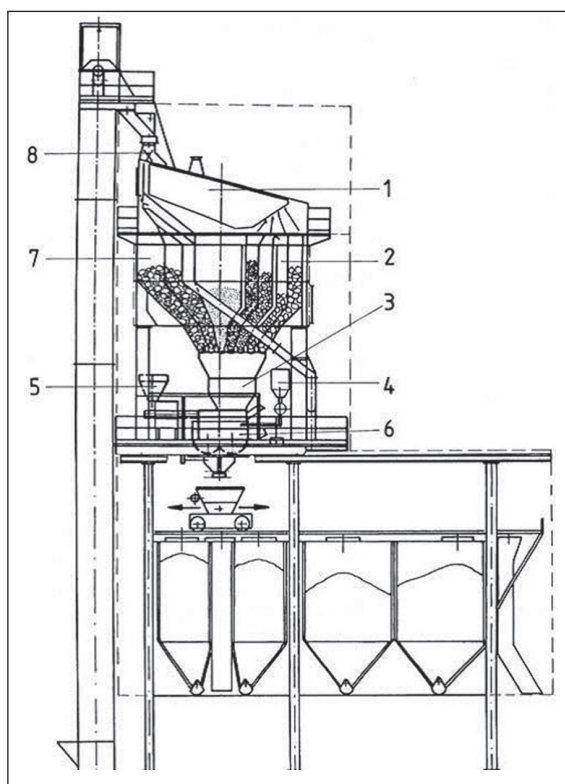
Vibračný triedič (1) je dimenzovaný na rozdelenie horúceho kameniva na 4 až 6 frakcií. Poťah sita znesie teplotu 350 °C, vo výnimočných prípadoch až 450 °C. Triedič je tepelne izolovaný, aby sa minimalizovalo sálanie tepla.

Zásobník horúceho materiálu (2) môže mať rôzne veľkosti. V prípade obalovacích súprav, ktoré produkujú asfaltové zmesi na komerčné účely a u ktorých sa predpokladá zvýšená vyťaženosť v nárazových intervaloch, je výhodné mať k dispozícii väčšiu zásobu horúceho kameniva. Ak je odber asfaltovej zmesi pomerne

rovnomerný, postačí aj menší zásobník. Za normálnych okolností volíme u stredne veľkých obalovacích súprav s výkonom cca 160 t/h zásobu horúceho kameniva 60 až 80 t. U väčších zariadení môže zásoba horúceho kameniva dosiahnuť až 150 t. Podľa počtu frakcií vo vibračnom triediči je zásobník horúceho materiálu rozdelený na niekoľko komôr, ktoré umožňujú oddelené uskladnenie a dávkovanie materiálu. Doplnkovou súčasťou zásobníka je obchvat (bajpas) (7), ktorý zatiahnutím otočnej klapky (8) umiestnenej pred triedičom umožňuje materiálu prepadnúť rovno na váhu na kamenivo a ďalej do miešačky. Zásobník horúceho kameniva je dôkladne izolovaný, aby si materiál uchoval teplotu vhodnú na ďalšie spracovanie až do nasledujúceho dňa.

Štandardná nosnosť **váhy na kamenivo** (3) sa pohybuje v rozmedzí od 1 500 až do 4 000 kg. V závislosti od receptúry je asfaltová zmes navážaná vo váhe na kamenivo, kam je aditívne pridávaná cez dávkovacie uzávery, ktoré sa nachádzajú na vývodoch z komôr zásobníka horúceho materiálu. Váha je zapuzdrená, prach odsáva odprašovacie zariadenie.

Štandardná nosnosť **váhy na bitúmen** (4) sa pohybuje v rozmedzí od 150 až do 400 kg. Bitúmen sa väčšinou váži, no môže sa pridávať aj volumetricky. Váha

Obrázok 7.2-7

Miešacia veža s podstaveným expedičným zásobníkom

- 1 Vibračný triedič
- 2 Zásobník horúceho materiálu
- 3 Váha na kamenivo
- 4 Váha na bitúmen
- 5 Váha na plnivo
- 6 Miešačka
- 7 Obchvat (bajpas)
- 8 Otočná klapka

na bitúmen je zapuzdrená, izolovaná a vyhrievaná termálnym olejom. Čerpadlo vstrekuje navážený bitúmen z vývodu váhy cez vstrekovaciu rampu do miešačky. Prívod bitúmenu z nádrží na váhu realizujú vyhrievané potrubia a čerpadlá.

Štandardná nosnosť **váhy na plnivo** (5) sa pohybuje v rozmedzí od 300 do 750 kg. Váha slúži na váženie vlastného aj cudzieho plniva. Navážené plnivo odvádza do miešačky závitovkový dopravník.

Miešačky (6) majú zvyčajne objem od 1 500 do 4 000 kg. Spravidla sa využívajú dvojhriadeľové miešačky s núteným obehom, ktoré dokážu zabezpečiť dôkladné premiešanie materiálu za krátky čas. Klapka na vyprázdňovanie materiálu je ovládaná pneumaticky. Súčasťou miešačky je kryt z ocelového plechu.

◆◆◆

Mgr. Romana Lakomčíková
Sadová 20
976 13 Slovenská Lupča
r.lakomcikova@gmail.com

2. CENA SLOVENSKEJ SPOLOČNOSTI PREKLADATEĽOV ODBORNEJ LITERATÚRY

Volám sa **Martin Kubáň**, narodil som sa v Ružomberku a som absolventom Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave v odbore prekladateľstvo a tlmočníctvo, študijný program anglický jazyk a kultúra – ruský jazyk a kultúra. V diplomovej práci som sa venoval Kreovaniu postáv v románe 12 stoličiek od Il'fa a Petrova. Venoval som sa prekladom titulkov na festivaly Fest Anča a Hory a mesto. Zaujímam ma literatúra o udržateľnej infraštruktúre a architektúre, ktorej sa v budúcnosti chcem venovať.

Článok od **Alexeja Levinsona** vyšiel v magazíne *Neprikosnovennyj zapas* v jeho 6. čísle z roku 2016 a zaujal ma preto, lebo autor sa zaoberá úvahou na tému cesty, po ktorej Rusko ako krajina a spoločnosť kráča. Autor sa vo všeobecnosti venuje úvahám na spoločenské témy. V tejto úvahe sa venuje (ne)rozdielnosti zmysľania ruskej spoločnosti počas komunistického režimu a po ňom. Ukazuje, v čom je spoločnosť iná a v čom, naopak, zostala rovnaká. Posolstvo je podľa mňa dôležité aj pre slovenského čitateľa, lebo s Ruskom zdieľame časť našej minulosti. Autor v hojnosti využíva termíny odkazujúce na konkrétne reálie, ktoré bolo ťažké preložiť. V niektorých prípadoch šlo aj o bezekvivalentnú lexiku, ktorú som musel vysvetliť v texte. Veľmi náročne sa odhalovali vložené citácie známych výrokov uprostred textu.

OPÄŤ KRÁČAME PO OSOBITNEJ CESTE ALEXEJ LEVINSON

Preklad: *Martin Kubáň*

Nedávno sme sa zase raz dozvedeli, že asi 40 % Rusov na otázku ohľadom rozvoja Ruska (či vedie, či zaostáva...) odpovedá niečo takéto: „Rusko sa rozvíja špecifickým spôsobom a nemožno ho porovnávať s inými štátmi.“ Podobné odpovede o osobitnej ceste počujeme už niekoľko rokov. Prečo je táto myšlienka natoľko populárna? Aby sme dokázali na túto otázku nájsť odpoveď, musíme si uvedomiť niekoľko všeobecne známych vecí.

Začneme v ďalekej minulosti. Pred 168 rokmi Marx a Engels vyhlásili, že po Európe blúdi mátoha komunizmu. Pred 25 rokmi táto mátoha Európu opustila. Jej odchod bol sprevádzaný kaskádou ohromných udalostí, ktoré zmenili tvár sveta. Prestala jestvovať sovietska supervelmoc, ktorá nosila príznačný každodenný prívlastok „socialistický tábor“. Opäť pripomínam, že Gorbačovovi by bývalé socialistické štáty za jeho jasnozrivé zhovievavé riešenie rozpadu tohto tábora bez násilia a krvi mali postaviť veľký pomník.

Niekedy mu dôstojný pomník postavia aj v jeho vlasti. Hoci od rozpadu ZSSR uplynulo už 25 rokov, väčšina Rusov sa veľmi neradovala zmiznutiu mátohy. Nehovoríme o „uvedomelých“, ako ich vtedy volali. Hovoríme o bežných ľuďoch, ktorí na pol ucha počúvali uistenia, že smerujeme ku komunizmu a kráčajúc pozerali na Leninove a Stalinove pomníky, ktoré tento smer ukazovali. Nemuseli veriť v takú budúcnosť. A hoci boli niektorí ľahostajní voči týmto predstavám, predsa len vytvárali perspektívu, poskytovali orientačný bod v čase. Inými slovami, metafory cesty a pohybu po tejto ceste vytvárali kolektívny časopriestor. Pre lídrov spoločenského života toto predstavovalo najefektívnejší spôsob jeho ovládania. A pre ovládaných myšlienka, že život je naša „cesta“, vytvárala ilúziu spoločného sociálneho zmyslu. Nešlo o to, aký zmysel, ale že bol ako zmysel určený. Práve táto ilúzia, tento pocit zmysluplnosti pretvára bytie na existenciu a kolektívne bytie na solidárnosť a sociálnosť.

V roku 1991 sa z ničoho nič ukázalo, že nikam nejdeme. Budovaniu komunizmu odzvonilo. Sovietska sociálnosť sa rúcala závratným tempom. Taký priebeh nemôže byť pre spoločnosť bolestivým. Veď aj bolestivým bol. Časť ľudí prichádzala o úspory aj plat. Mohli by sme povedať, že prichádzala o kapitál. Viac bolo však tých, ktorí prichádzali o status, lebo ak sa aj určitá pozícia nerušila, tak prestávala dávať zmysel a s ňou aj malé alebo veľké právomoci a privilégia. Mizol nadobudnutý sociálny kapitál. Strata významového horizontu znamenala pre takmer celú spoločnosť aj stratu symbolického kapitálu.

Demokratickí predstavitelia krajiny navrhli druhú perspektívu – demokratickú. Uvažovali asi takto: „Oslobodili sme krajinu od vnúteného komunistického experimentu a teraz sa bude rozvíjať normálne, pôjde po tej istej ceste ako aj všetky ostatné normálne krajiny.“ Zmenil sa cieľ, ale myšlienka cesty a pohybu ostala. Všetko naznačovalo tomu, že Rusi demokratickú perspektívu ochotne prijali. Hoci to mohlo byť aj tak, že vtedy sa v detailoch nevtáli. Tešil ich samotný návrat perspektívy, akej – to už nebolo také dôležité. Objavili sa dva nové ciele. Jedným sa stala demokracia. Tú, ako sa hovorilo, spoločnosť prijala. Doplníme, že možno aj preto, lebo sovietsky režim sa nazýval demokraciou, len s dodatkom „socialistická“. Dodatok odstránili a vznikla len demokracia, normálna ako u všetkých. Druhým cieľom bol „trh“. To už bol tvrďší oriešok. Samotné slovo vyvolávalo v sovietskych ľuďoch negatívne konotácie. Trh – to je živel, priestor pre

nízke vášne, pokušenie ľahko si zrobiť, obohatenie sa jedných na úkor druhých a tak ďalej. Celkom iná káva je už slovo „plán“ – poriadok nastolený rozumom, zabezpečená spravodlivosť pre všetkých. Za slovom „trh“ stála idea kapitalizmu, buržoázneho režimu. Tieto slová boli naddho zdiskreditované a ani jeden zástan- ca trhu sa ich v súvislosti s novým Ruskom neodvažoval vysloviť.

Nakoľko však sovietsky rozdeľovací systém padol, práve do trhových vzťa- hov vstúpila, alebo presnejšie, bola do nej vhodaná, značná časť práceschopnej populácie. Títo ľudia rozbehli dodávanie a prerozdeľovanie tovaru základných potrieb pre tých, ktorí to potrebovali. Teda pre svoje rodiny a susedov. Vtedy, v deväťdesiatych rokoch seba aj krajinu zachránili priekupníci, čelníci, ktorí do- vážali náhle nedostatkový tovar. Zachránili ju tak, ako ju v 30. rokoch ratovali ich predchodcovia, šmelinári a čierni obchodníci, ktorých volali mešočníci. Doplň- me len, že seba aj krajinu zachraňovali aj tí, ktorí na svojich záhradkách pestovali zemiaky, uhorky, kapustu a cibuľu.

V ruskej (no nielen v ruskej) spoločnosti a v jej kultúre existujú núdzové so- ciálne programy kolektívnej samozáchrany na úkor individuálneho konania. Sú to programy pre prípady pohrôm, nedajú sa ovplyvniť. Samozrejme, tí, ktorí sa snažili zachrániť svoje deti a starých ľudí pred hladom aj za cenu tvrdej práce a rizika, zažívali chvíľkovú radosť a úľavu. Ale vo všeobecnosti sa taký život po- važoval za nesprávny. Ako takú ju vnímali aj mnohí z tých, ktorí sa neočakávane stali úspešnými vo vynútenej obchodnej činnosti. Neraz som už viedol interview s úspešnými ľuďmi, ktorí v sebe našli úctyhodný podnikateľský talent, a podľa seba zarábali veľmi slušné peniaze, no napriek tomu pociťovali smútok a hanbili sa. Mali pocit, že sa zaoberajú niečím nemiestnym.

Na druhej strane sa mnohí z novej situácie tešili. Kto? Ľudia, ktorí sa našli v podnikaní, politike, spoločenskom dianí. Bolo ich veľa alebo málo?

Ak by sme chceli vypočítať podiel na celkovej populácii, tak netvorili ani tre- tinu. Ak by sme však zobrali do úvahy len mužské pohlavie a obyvateľov veľkých miest vo veku do 40 rokov, bolo by ich viac. Okrem tejto skupiny tu bola ešte početnejšia skupina tých, ktorí ešte nič nenašli alebo doposiaľ od nového života nič nedostali, ale uverili mu a uverili aj novej ceste.

Otvorené protireformné prejavy sa potlačili silou, nové zriadenie „nového Ruska“ bolo legitimizované rôznymi procedúrami a rituálmi. Vznikol dojem, že odpor voči demokratickým a trhovým reformám sa alebo zlomil, alebo sám stratil na sile. Tento pocit vyústil do častého používania frázy „prešli sme bod, z ktorého niet návratu“. Dokonca si bolo možné namýšľať, že ľudia hromadne podporovali reformy, alebo presnejšie, hromadne očakávali kladné výsledky reforiem pre väč- šinovú časť obyvateľstva. A verejnosť súhlasila s kráčaním po navrhnutej ceste.

Medzitým sa v ekonomike diali dramatické procesy. Tým, že sa ruské trhy za- pojili do svetových, sa obrovský podiel produkcie, na ktorú bol predtým dopyt,

keďže konkurencia neexistovala, stal nekonkurencieschopným. Ukázalo sa, že dovoz väčšiny priemyselných, a dokonca aj potravinových tovarov je výhodnejší ako ich výroba v Rusku. Obchod a s ním spojené typy podnikania zažívali búrlivý rozmach a priemysel, predovšetkým poľnohospodársky, drvivý úpadok. Tieto dva súbežné procesy z ničoho nič urobili z Ruska úderníka svetového trendu odpriemyselnovania a formovania ekonomiky služieb. Nešťastie však nespočívalo v tom, že by priemysel upadal preto, lebo už dosiahol svoj vrchol, a tak sa z vyspelých trhov presunul do rozvojových, ale v tom, že nebol konkurencieschopný. Prijatím stratégie prednostného rozvoja výroby obranných mechanizmov ešte za stalinských čias sa výroba tovarov všeobecnej spotreby ocitla na vedľajšom mieste. Zbrojársky priemysel bol porovnateľne „konkurencieschopný“, ale ten na nízkej úrovni držali postupy prvých demokratických vlád, ktoré si pamätali, ako ZSSR oslabili preteky v zbrojení, a aj tak nevideli dôvod na zvyšovanie ruskej vojenskej sily.

Zostal ešte jeden sektor, ktorý sa vo vzniknutej situácii „cítil“ lepšie ako iné – ťažba a vývoz prírodných surovín, predovšetkým plynu a ropy. Vďaka udržaniu výrobných a prepravných nákladov na približne rovnakej úrovni mohol ropný priemysel, nepoviem, že „zarábať“, ale aspoň získať značné prostriedky. Ruská ekonomika sa ako samoregulujúci systém v dôsledku skôr prijatých reforiem dokázala prispôbiť vzniknutej mnohofaktorovej situácii a mohla tak prerozdeliť prostriedky z ropného priemyslu do väčšiny sektorov spoločného hospodárstva.

Reformátori v čase najzávažnejších premien zničili veľa sovietskych inštitúcií. Okrem iného pripravili vládne štruktúry o inštitucionálnu možnosť nakladať s vlastníctvom vo svojom záujme. Bohužiaľ, všeobecná inštitucionálna nezrelosť viedla k osudným následkom pre vznikajúci sociálno-ekonomický systém.

Nedokonalosť formálnych pravidiel a prevládanie neformálnych vzťahov nad formálnymi, ktoré boli príznačné pre nemestskú spoločnosť, alebo lepšie povedané, pre spoločnosť, ktorá sa ešte nevyvinula do mestskej, boli adaptované v postsovietskej prítomnosti. Ukázalo sa, že formálna moc predstavuje základ pre rozšírenie moci neformálnej. Druhá menovaná sa často ocitla v silnejšej pozícii ako prvá, nahrádzala ju, keď tá strácala dych. Široko ďaleko bolo známe, že počas privatizácie získavali majetok tí, ktorí reprezentovali tú alebo onú moc alebo s ňou boli spojení.

Následkom toho nadobudla ruská trhová ekonomika ešte jednu špecifickú črtu. Nestačilo, že v podstate bola len vývozcom nerastných surovín a dovozcom služieb, ešte aj prerozdelenie aktív bolo úzko prepojené s prerozdelením moci. Moc vo svojom najširšom vyjadrení vzala pod svoju kontrolu takzvaný cash-flow. Policajti zdierali obchodníčky s petržlenom a oligarchovia boli prinútení sponzorovať potreby centra. Obidve veci majú v tomto zmysle rovnakú podstatu.

Primát neformálnych vzťahov nad formálnymi sa zreteľne odrazil aj na samotnej povahe moci. Najskôr sa toto špecifikum prejavovalo tak, že v 90. rokoch

20. storočia sa ruskí demokrati rozhodli, že demokracia predstavuje moc pre demokratov (a nie pre demokratické inštitúcie). Neskôr samotné odovzdanie moci predstavovalo neformálny proces (ktorý sa úradne upravuje až post factum).

Vznikol systém (ako sa ukázalo, tak nielen v Rusku, ale v mnohých ďalších postsovietskych štátoch), v ktorom je ekonomika s mnohými atribútmi trhovej ekonomiky podriadená štruktúram, ktoré vedeli sklbiť štátne a súkromné vlastnosti, zavše neformálne.

Pre také štruktúry je vzniknutá situácia optimálna v pravom zmysle slova. Systém celkom určite prešiel bod, z ktorého niet návratu. Zaiste je pre súčasných pánov situácie už nevýhodné vrátiť sa do štátneho socializmu sovietskeho typu. Rovnako nevýhodné je však pre nich aj ďalšie smerovanie k „trhu“ s jeho konkurenciou a podmienkou transparentnosti. Štát sa zastavil na pre mnohých obdivuhodnom bode „ani vpred, ani vzad“. Prestal kráčať po trhovej ceste, dokonca zaostal za spolupútnikmi, popučíkami, na čo si Rusi nezvykli. Preto sa zrodila myšlienka: „My, Rusi, máme osobitnú cestu. Na nej nás nikto nepredbehne, a nám netreba nikoho predbiehať. Ako je nám dobre.“

◆◆◆

Martin Kubáň

Za dráhou 1919/27

034 01 Ružomberok

kubanmartin@outlook.com

3. CENA

SLOVENSKEJ SPOLOČNOSTI PREKLADATEĽOV ODBORNEJ LITERATÚRY

Volám sa **Karin Miklossiová** a som študentkou druhého ročníka magisterského stupňa na Univerzite Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach v odbore anglický jazyk a francúzsky jazyk pre európske inštitúcie a ekonomiku. Moje štúdium je zamerané na odborné preklady a tlmočenie. V bakalárskej práci som sa venovala prekladu právneho textu a komentáru použitých prekladateľských riešení. Mám za sebou študijné pobyty v Utrechte, Holandsku a v Štrasburgu, Francúzsku, ako aj účasť na simulácii Európskeho parlamentu (SPECQUE). Mojim koníčkom je preklad a tlmočenie právnej terminológie, čomu by som sa v budúcnosti rada venovala.

Návrh nariadenia Rady Európskej únie je špecifickým právnym textom, ktorý som si zvolila na preklad z dvoch dôvodov: už od začiatku štúdia na univerzite som inklinovala k odborným prekladom, najmä tým právnym, a téma utečencov, vysídlených osôb a navrátilcov je stále aktuálna. Právne texty sú náročné aj svojou syntaxou, ktorá v sebe ukrýva mnoho úskalí. Tento text je výnimočne špecifický svojou terminológiou, ktorú treba dôsledne dodržiavať podľa oficiálnych glosárov alebo prekladov už skôr zverejnených v rámci Európskej únie, aby sa zachovala jednotnosť. Problémy, ktoré sa vyskytli pri preklade, by sa dali zhrnúť do troch kategórií: preklad názvu; preklad skratiek (PVD-ALA, J.O.), ktoré ovplyvňuje kontext, a preklad slova „actions“.

NÁVRH NARIADENIA RADY O OPATRENIACH NA „POMOC OSOBÁM V ROZVOJOVÝCH KRAJINÁCH ÁZIE A LATINSKEJ AMERIKY, KTORÉ BOLI DONÚTENÉ OPUSTIŤ SVOJ DOMOV (UTEČENCI, VYSÍDLENÉ OSOBY, NAVRÁTILCI).“

Preklad: Karin Miklossiová

Návrh nariadenia Rady z
o opatreniach na „pomoc osobám v rozvojových krajinách Ázie a Latinskej Ameriky, ktoré boli donútené opustiť svoj domov (utečenci, vysídlené osoby, navrátilci).“

Rada Európskej únie,

- **so zreteľom na** Zmluvu o založení Európskeho spoločenstva a najmä na článok 130W tejto zmluvy,
- **so zreteľom na** návrh Komisie,
- **v spolupráci s** Európskym parlamentom¹,
 - o zohľadňujúc Dohovor o právnom postavení utečencov, ktorý bol prijatý 28. júla 1951 Konferenciou OSN o štatúte utečencov a osôb bez štátnej príslušnosti, a tiež New Yorský protokol, ktorý bol prijatý 31. januára 1967;
 - o zohľadňujúc uznesenie Európskeho parlamentu o pomoci utečencom v rozvojových krajinách, ktoré bolo prijaté 16. decembra 1983²;
 - o zohľadňujúc, že Rada aj Európsky parlament vyzvali Spoločenstvo, aby v tejto oblasti zvýšilo svoju angažovanosť;
 - o zohľadňujúc, že efektívnosť podporných programov pre osoby, ktoré boli donútené opustiť svoj domov (utečenci, vysídlené osoby a navrátilci), závisí od koordinácie pomocných opatrení či už na európskej úrovni, alebo na úrovni poskytovateľov finančnej pomoci, mimovládnych organizácií a Organizácie Spojených národov;
 - o zohľadňujúc potrebu podporiť každé mierové riešenie politických konfliktov alebo vojen, ktoré majú za následok vysídľovanie obyvateľstva;
 - o zohľadňujúc bohaté skúsenosti, ktoré nadobudli inštitúcie a špecializované agentúry alebo mimovládne organizácie realizáciou opatrení na ochranu osôb, ktoré boli donútené opustiť svoj domov;
 - o zohľadňujúc žiadosť Komisie, aby opatrenia v prospech osôb, ktoré boli donútené opustiť svoj domov, spadali do perspektívy, ktorej cieľom je premeniť fázu pomoci v živobytí na fázu „sebestačnú“, alebo aby tieto opatrenia zmenšili závislosť týchto osôb, a aby pomoc pri ich ubytovaní alebo presídlení pozostávala z opatrení, ktoré sú primárne určené na rozvoj ich sebestačnosti prostredníctvom poľnohospodárskej výroby, chovu dobytka, chovu rýb, tvorby kreditného systému, základného a odborného vzdelania a aby sa zabezpečila primeraná úroveň zdravia a hygieny;
 - o zohľadňujúc, že pre dané krajiny predstavuje takáto pomoc nevyhnutný predpoklad pre rozvoj a teda významne prispieva k cieľom politiky spolupráce v Únii, ktoré sú sformulované v článku 130 U Zmluvy;
 - o zohľadňujúc, že v rámci spolupráce v oblasti pomoci osobám, ktoré boli donútené opustiť svoj domov (utečenci, vysídlené osoby, navrátilci, demobilizovaní) k sebestačnosti, existuje priestor na opravu spôsobu a pravidiel riadenia opatrení,

¹ Stanovisko z (Úr. vestník číslo z) a rozhodnutie z (Úr. vestník číslo z)

² Úr. vestník číslo C10/279

PRIJALA TOTO NARIADENIE

Článok 1

Spoločenstvo uplatňuje program pomoci pre osoby, ktoré boli donútené opustiť svoj domov (utečenci, vysídlené osoby, navrátilci, demobilizovaní) v Latinskej Amerike a Ázii, za účelom pomôcť im v prechodnej fáze medzi humanitárnym zásahom, ktorý odpovedá na krízové potreby, a možnou realizáciou pomoci v rehabilitácii alebo spolupráci na rozvoji, pokiaľ to vývoj situácie umožňuje.

Článok 2

V tejto súvislosti podporí Spoločenstvo nasledujúce opatrenia:

1. pomoc v živobytí a pomoc s udržaním a usídlením utečencov v krajine azylu;
2. podpora a pomoc určená ľuďom z hostiteľských regiónov, aby boli odškodnení za straty, ktoré utrpeli prítomnosťou osôb, ktoré boli donútené opustiť svoj domov, a aby sa týmto necítili diskriminovaní;
3. pomoc s repatriáciou;
4. pomoc s presídlením utečencov alebo vysídlených osôb do ich miesta pôvodu alebo do iného regiónu podľa ich výberu;
5. pomoc s dočasným alebo trvalým osídlením vysídlených osôb do iných regiónov ich vlastnej krajiny;
6. pomoc s hospodárskou integráciou tých utečencov, ktorí si neprajú alebo sa nemôžu vrátiť do ich krajiny pôvodu v hostiteľskej krajine;
7. možné presídlenie utečencov do tretej krajiny;
8. podpora sociálno-ekonomickej reaktivácie a opätovného začlenenia do spoločnosti v oblastiach presídlenia, zahŕňajúc podporu k potravinovej sebestačnosti a rozvoju vidieka, zdravia a vzdelávania, očakávajúc týmito opatreniami rehabilitácie alebo vývoja zmeny;
9. podpora demobilizácie bývalých vojakov a ich reintegrácie do civilného života;
10. ak je to potrebné, operácie odminovania, aby sa zaručila bezpečnosť ľudí počas ich sťahovania a tiež, aby im bolo umožnené osídlenie, presídlenie a integrácia do sociálneho a hospodárskeho života hostiteľskej krajiny alebo oblasti, alebo krajiny návratu.

Článok 3

- 1) Koneční príjemcovia sú osoby, ktoré boli donútené opustiť svoj domov a ktoré sú dočasne usadené vo všetkých rozvojových krajinách Ázie a Latinskej Ameriky alebo odtiaľ pochádzajú
 - a) utečenci, tak ako ich definuje Dohovor o právnom postavení utečencov, ktorý bol prijatý 28. júla 1951 na Konferencii OSN o štatúte utečencov a osôb bez štátnej príslušnosti, sú „**všetky osoby, ktoré sa pre oprávne-**

nú obavu, že sú prenasledované pre ich rasu, náboženstvo, príslušnosť k určitej sociálnej skupine alebo pre ich politický názor, nachádzajú mimo krajiny ich štátnej národnosti a ktoré kvôli tejto obave nemôžu alebo nechcú prijať ochranu tejto krajiny“;

- b) „vysídlené osoby“: osoby alebo skupiny, ktoré potrebujú medzinárodnú ochranu, no nie je im priznané postavenie utečenca, tak ako je definované v Dohovore z roku 1951;
- c) „navrátilci“: osoby alebo skupiny, ktoré sa vrátili do krajiny alebo oblasti svojho pôvodu po tom, čo zo svojho miesta pôvodu utiekli, či už z vlastného želania, alebo s ohľadom na situáciu.

2) Pomoc sa tiež zameriava na:

- a) domáce obyvateľstvo hostiteľských krajín, ktorého hospodárske a správne zdroje prispievajú na prijatie utečencov a vysídlencov v rámci projektov, ktoré majú za dlhodobý cieľ pomáhať im dosiahnuť sebestačnosť, integráciu alebo reintegráciu;
- b) bývalých vojakov oficiálnych armád štátov a ozbrojených demobilizovaných opozičných síl, ich rodiny a sociálne základy.

Článok 4

Partnermi pre realizáciu technickej podpory môžu byť mimovládne organizácie, agentúry OSN, medzinárodné organizácie, štáty alebo regióny, decentralizované orgány správy, regionálne organizácie, verejné organizácie, miestne alebo tradičné komunity, inštitúty, súkromní prevádzkovatelia alebo konzultanti.

Článok 5

1. Prostriedky, ktoré môžu byť využívané v rámci opatrení uvedených v článku 2, zahŕňajú najmä výskumy, technickú pomoc, odbornú prípravu alebo služby, dodávky a práce, ako aj audity a hodnotiace a kontrolné úlohy.
2. Financovanie Spoločenstvom môže pokryť aj investičné výdavky, vynímajúc nakupovanie nehnuteľností a tiež výdavky na prevádzku, v cudzej alebo miestnej mene, podľa potrieb pri uplatňovaní opatrení.
3. Na vyhľadanie príspevku, najmä finančného, od aktérov alebo partnerov, ktorým je konečný prínos z opatrení určený (krajiny, miestne komunity, spoločnosti alebo iné), sa vynakladá systematické úsilie, a to v limite možností a v závislosti od charakteru každého opatrenia.
4. Možnosti spolufinancovania sú zohľadnené najmä pri spolufinancovaní s členskými štátmi alebo s multilaterálnymi, regionálnymi alebo inými organizáciami. Aby sa vyjadril charakter Spoločenstva pri poskytovaní pomoci podľa tohto nariadenia, budú prijaté nevyhnutné opatrenia.

5. Aby sa posilnila súdržnosť a doplnkovosť opatrení financovaných Spoločenstvom s tými, ktoré financujú členské štáty, s cieľom zaručiť optimálnu účinnosť súboru opatrení, Komisia prijme nevyhnutné rozhodnutia pre koordináciu, a to hlavne:
 - a) zriadenie systému systematickej výmeny informácií o financovaných opatreniach alebo o opatreniach, ktorých financovanie je Spoločenstvom a členskými štátmi plánované;
 - b) koordinácia na mieste realizácie opatrení prostredníctvom pravidelných stretnutí a výmeny informácií medzi zástupcami Komisie a členskými štátmi v prijímajúcej krajine.

Článok 6

Finančná podpora má podľa tohto nariadenia podobu nenávratnej dotácie.

Článok 7

1. Komisia je zodpovedná za vydávanie pokynov, rozhodovanie a riadenie opatrení uvedených v tomto nariadení podľa rozpočtových a ďalších platných postupov, a hlavne podľa Rozpočtových pravidiel, ktoré sa vzťahujú na všeobecný rozpočet Spoločenstiev.
2. Rozhodnutia týkajúce sa opatrení, ktorých financovanie podľa tohto nariadenia prevyšuje 5 miliónov v ECU za akciu, ako aj každá zmena týchto opatrení, ktorá má za následok prekročenie väčšie ako 20 % z celkovej sumy priznanej danému opatreniu, sú pozastavené podľa postupu uvedenom v článku 8.
3. Každá dohoda alebo zmluva o financovaní, ktorá je uzatvorená na základe tohto nariadenia najmä stanovuje, že Komisia a Dvor audítorov môžu podľa zvyčajných postupov definovaných Komisiou, podľa platných ustanovení, najmä tých z Finančného nariadenia platných pre všeobecný rozpočet Spoločenstiev, vykonávať kontroly na mieste.
4. V prípadoch, kedy opatrenia podliehajú dohodám o financovaní medzi Spoločenstvom a hostiteľskou krajinou, tieto dohody stanovujú, že platenie daní, cla alebo iných platieb nie je financované Spoločenstvom.
5. Účasť vo verejných súťažiach a na obstarávaní je otvorená pre všetky fyzické a právnické osoby z členských štátov a hostiteľských krajín za rovnakých podmienok. Účasť môže byť rozšírená pre ďalšie rozvojové krajiny.
6. Dodávky majú pôvod v členskom štáte alebo hostiteľskej krajine, alebo v inej rozvíjajúcej sa krajine. Vo výnimočných prípadoch, riadne odôvodnených, môžu dodávky pochádzať aj z iných krajín.

Článok 8

1. Komisii asistuje poradný výbor, ktorý sa skladá zo zástupcov členských krajín a predsedá mu zástupca Komisie, výbor ALA, zriadený článkom 15 nariadenia číslo 443/92/EHS, prijatý Radou 25. februára 1992.
2. Zástupca Komisie predkladá výboru návrh opatrení, ktoré sa majú prijať. V lehote, ktorú stanoví predseda, v závislosti od naliehavosti záležitosti a v prípade potreby, na základe osobitného hlasovania, výbor vyjadrí na daný návrh stanovisko. Stanovisko sa zapíše do zápisnice, a okrem toho má každý štát právo požiadať o to, aby ich názor na danú vec bol do tejto zápisnice zapísaný. Komisia zohľadňuje v najvyššej miere stanovisko vyjadrené výborom. O tom, ako Komisia zohľadnila ich stanovisko, ich informuje.
3. Raz za rok sa pristúpi k výmene stanovísk na základe prezentácie, ktorú uvedie zástupca Komisie. Táto prezentácia sa bude týkať všeobecných smerníc pre činnosti, ktoré majú byť realizované v nasledujúcom roku.

Článok 9

Po každom rozpočtovom roku Komisia poskytne Európskemu parlamentu a Rade výročnú správu obsahujúcu prehľad o opatreniach, ktoré boli počas príslušného obdobia financované a tiež hodnotenie uplatnenia tohto nariadenia za príslušné obdobie.

Zhrnutie obsahuje najmä informácie o účastníkoch, s ktorými sa uzatvoril obchod alebo vykonávacie zmluvy.

Správa taktiež obsahuje súhrn správ externého hodnotenia a v prípade potreby aj správu o osobitných opatreniach.

Článok 10

Toto nariadenie nadobúda platnosť v tretí deň od jeho zverejnenia v Úradnom vestníku Európskych spoločenstiev.

Toto nariadenie je záväzné vo svojej celistvosti a je priamo uplatniteľné vo všetkých členských štátoch.

V Bruseli,

Za Radu
predseda

◆◆◆

Bc. Karin Miklossiová
Helsinská 16
04013 Košice
karin.miklossiova@gmail.com

ČESTNÉ UZNANIE SEKCIE VEDECKÉHO A ODBORNÉHO PREKLADU

*Volám sa **Júlia Mackovová** a študujem prekladateľstvo a tlmočníctvo v kombinácii anglický a taliansky jazyk na Univerzite Komenského v Bratislave. Som študentkou 3. ročníka. Mojm najväčším doterajším úspechom je možnosť pracovať v poprednej prekladateľskej agentúre. Veľmi sa zaujímam o históriu, geografiu, literatúru, ale aj šport, ktorému som sa dlhé roky aj profesionálne venovala. Konkrétne plány do budúcnosti ešte nemám, ale jedným z mojich veľkých snov je založiť si vlastné vydavateľstvo.*

*Autorkou článku je britská historička a televízna producentka **Deborah Cadburyová**. Za svoju prácu získala aj mnoho medzinárodných ocenení. Do Prekladateľskej univerziády som si vybrala tento text, pretože dejiny ma vždy veľmi zaujímali. Rada si prečítam najmä o menej známych udalostiach, osobnostiach, ale aj o takých „pikoškách“ akými sú sobášna politika kráľovnej Viktórie a lásky jej vnúčat. Pri prekladaní som si musela vyhľadávať mená príslušníkov kráľovského rodu v slovenčine a dávať si pozor pri voľbe správnych slov (napr. hrad/zámok). S inými problémami som sa nestretla. Z prekladateľských postupov som si zvolila kreolizáciu.*

MANŽELSTVÁ VNÚČAT KRÁĽOVNEJ VIKTÓRIE DEBORAH CADBURY

Preklad: *Júlia Mackovová*

Kráľovná Viktória veľmi dobre chápala, že spojenia dynastií prostredníctvom manželstiev rozširujú vplyv kráľovstva. Vďaka viac ako tridsiatim vnúčatám vyrastajúcim v palácoch po celom kontinente mala jedinečnú možnosť ovplyvňovať európsku politickú scénu.

Historička Deborah Cadburyová, ktorá píše pre magazín History Extra, skúma nevšednú európsku víziu kráľovnej Viktórie a manželstvá jej korunovaných potomkov. Práve títo potomkovia kráľovnej Viktórie ovplyvnili na začiatku 20. storočia udalosti na celosvetovej úrovni.

Kráľovná Viktória so svojimi deťmi a vnúčatami. Podľa slov Deborah Cadburyovej, kráľovnine vnúčatá automaticky vstúpili do niečoho, čo sa rovnalo najexkluzívnejšej zoznamovacej agentúre na svete. (Bettman/GettyImages)

Súčasná Európska únia a jej predchodca, Európske hospodárske spoločenstvo (EHS) založené v roku 1957, vznikli po dvoch svetových vojnách, ktoré boli pre svet ťažkou skúškou. Sen o európskej jednote sa však objavil už o storočie skôr. Zrodil sa v dôsledku zničujúcich účinkov napoleonských vojen, v ktorých prišlo o život až 6 miliónov ľudí. Kráľovná Viktória a princ Albert mali plán a dúfali, že by mohol nasmerovať Európu od potenciálneho bojiska k mieru a prosperite.

Po napoleonských vojnách bola britská zahraničná politika zameraná na dosiahnutie rovnováhy moci v Európe. Žiadna krajina sa už nikdy nemala stať tak dominantnou, aby na kontinente spôsobila podobnú skazu. Princ Albert a kráľovná Viktória v 19. storočí verili, že dynastické sobáše ich deviatich detí s členmi európskych kráľovských rodín zaistia ešte lepšiu ochranu. Každé manželstvo predstavovalo formu mäkkej moci. Bol to spôsob, ako napomôcť rozšíreniu britských liberálnych hodnôt po celom kontinente a ktorým bolo možné potlačiť destabilizačné sily republikanizmu, revolúcie a vojny. Princ Albert si uvedomoval

Kráľovná Viktória a princ Albert obklopení niektorými zo svojich detí na zámku Windsor. Na obraze sú princezná Viktória, budúci kráľ Edward VII. (ako malý princ), princ Alfréd, princezná Alicia a princezná Helena. (GL Archive/AlamyStockPhoto)

možnosť federatívnej Európy. V rámci konštitučných monarchií by vznikli stabilné, silné, nezávislé krajiny (ideálne podľa vzoru britskej ústavy), ktoré by mohli byť zjednotené spoločnými cieľmi a záujmami.

Svoj veľký plán začali naplňať na jeseň roku 1855. Kráľovná Viktória a princ Albert pozvali na zámok Balmoral šarmantného princa Fridricha, ktorý bol v poradí druhým následníkom pruského trónu. Ich milovaná najstaršia dcéra, ktorú v rodine prezývali Vicky, mala v tom čase len 14 rokov. Rodičia pre ňu však už dlho plánovali významné dynastické manželstvo. Kráľovná Viktória si 15. septembra do svojho denníka zapísala, že princ „Fritz“ vyzeral veľmi mužne a jeho návšteva „mi rozbúchava srdce ... keďže rozhodne o osude nášho drahého najstaršieho dieťaťa.“

Počas dvojtýždňového dvorenia princa Fridricha sa city ich dcéry skutočne rozvinuli tak, že odzrkadľovali Albertovu politickú a strategickú víziu Európy. Keď pruský princ vo vresoviskách natrhal niekoľko bielych šedivníkov a požiadal princeznú Vicky o ruku, súhlasila.

HROZBA ZJEDNOTENEJ PRUSKEJ MOCI

V 50. rokoch 19. storočia princ Albert pochopil potenciál protestantského Pruska v zjednotení všetkých nemeckých krajín pod jednu vlajku. Získanú moc by táto nová krajina mohla využiť v Európe. Princ Albert však nechcel dopustiť, aby novozjednotené Nemecko na čele s Pruskom uplatnilo svoj vplyv ako vojenská diktatúra alebo samovláda.

Cieľom manželstva princeznej Vicky a budúceho pruského dediča bolo pretvorenie prusko-nemeckej politiky podľa predstáv Veľkej Británie. Neskôr malo umožniť vznik anglo-nemeckej aliancie na udržanie mieru. Mladá princezná mala na pruskej pôde pestovať semienko osvieteného liberálneho myslenia a pomáhať viesť nový štát v ústrety parlamentnej konštitučnej monarchii. Albert ju varoval, že jej manželstvo, uzatvorené v roku 1858, nebude len otázkou jej zdravia a šťastia. V stávke bude „*budúcnosť Tvojej krajiny a ľudí, niekto by mohol dokonca povedať, že aj prosperita celej Európy.*“

Obyvatelia Británie tiež vkladali do tohto manželstva veľké nádeje. Aj napriek silnému januárovému sneženiu zaplnili ulice a keď princezná Vicky odchádzala do Pruska, prevolávali jej na slávu: „Boh ochraňuj princa a nevestu! Bože, udrž ich krajiny v spojení.“

ZNOVUZRODENÉ POSLANIE KRÁĽOVNEJ VIKTÓRIE

Princ Albert zomrel 14. decembra 1861. Jeho zdrvená manželka a najstaršia dcéra sa cítili zodpovedné za pokračovanie jeho poslania a splnenie jeho želaní. Vhodné dynastické manželstvá boli dohodnuté aj pre ďalšie dve z kráľovských detí. Princezná Alica, druhá dcéra kráľovnej Viktórie, si vzala ďalšieho nemeckého princa, Ludovíta Hesenského. Najstarší syn kráľovského páru, vzdorovitý princ Albert Eduard, známy ako „Bertie“, si vzal za manželku dánsku princeznú Alexandru. Vďaka týmto zväzkom bolo čoskoro dosiahnuté spojenie s kráľovskými dvormi v Dánsku, Grécku a Rusku.

Do nemeckých kráľovských domov sa sobášmi dostali ďalšie štyri mladšie deti kráľovnej Viktórie. Zdalo sa, že každé kráľovské spojenie je veľkou nádejou, potenciálnou deklaráciou spojeneckých národných záujmov a ideí, že ľuďom prevolávajúcim na slávu prinesie nádej a to už dávno pred tým, ako sa objavila myšlienka „Európskej únie“.

Roky ubiehali a kráľovná Viktória sa dočkala 42 vnúčat. V druhej polovici 19. storočia sledovala vzostup ďalšej generácie. Rodina sa rozrástla tak, že vytvorila jedinečnú sieť a príslušníci tohto „kráľovského davu“, ako ho prezývala kráľovná Viktória, obsadili miesta na vrchole európskej spoločnosti.

Portrét princeznej Viktórie, dcéry kráľovnej Viktórie a pruského princa Fridricha Viliama v ich svadobný deň v roku 1858. Z rytiny Johna Sartaina. (Fotografia P. L. Sperra/GettyImages)

Kráľovná Viktória získala v Európe exkluzívne postavenie. Bola veľká panovníčka, univerzálne „stelesnenie matky“. Nebola vysoká, mala len 150 cm, ale jej nízka postava akosi získala na veľkosti súčasne s narastajúcou britskou prevahou. Na celom kontinente bola známa ako „kráľovná“. Jej vnúchatá dospeli a ona pocítila, že spojenie, ktoré s milovaným Albertom vytvorila, nadobudlo ešte väčší význam. Kráľovské prepojenia sa mohli rozširovať a ešte viac zabezpečiť.

Ale aj v čase, keď bola kráľovská rodina na vrchole svojej moci, narúšal Albertov perfektný plán ľudský element, s ktorým nik nerátal – Nemecko, zjednotené v roku 1871. Albertova „vznešená“ predstava, ktorá bola podnetom uzatvorenia manželského zväzku princeznej Vicky sa skomplikovala spôsobmi, ktoré nemohol predvídať. Zdesená princezná bola na nemeckom dvore osamotená. V odhalenej korešpondencii so svojou matkou si vyliala srdce.

Kráľovské rodiny Veľkej Británie a Ruska pózujú počas regaty Cowes Week na ostrove Isle of Wight v roku 1909. Nie je možné vyjadriť rozmery tragédie, ktorá v budúcnosti zasiahla kráľovských bratrancov a sesternice. Taktiež nie je možné opísať všetky udalosti, ktoré zničili Európu z ich mladosti, hovorí Deborah Cadburyová. (Bettmann/GettyImages)

NAJEXKLUZÍVNEJŠIA ZOZNAMOVACIA AGENTÚRA NA SVETE

Skúsenosti princeznej Vicky ovplyvnili názory jej matky na ambiciózne zahraničné spojenectvá, ale jej entuziazmus pre dohadzovanie sa nezmenil. Kráľovni-
ne vnúčatá automaticky vstúpili do najexkluzívnejšej zoznamovacej agentúry na svete. Pekná princezná mohla mať niekoľko nápadníkov, ktorí boli následníkmi trónov. Kráľovná si uvedomovala svoje jedinečné postavenie. Vďaka nemu mohla riadiť proces výberu a pomôcť svojim vnúčatám zorientovať sa na tajuplnom európskom trhu kráľovských manželstiev.

Napriek údajnej poslušnosti voči „starej matke kráľovnej“ mali niektoré z vnúčat svoje vlastné plány poháňané pevnou vôľou a zamilovanými srdcami. Pri prehľadávaní kráľovských archívov na zámku Windsor a čítaní korešpondencie medzi kráľovnou a jej vnúčatami som narazila na presvedčivé obsadenie hlavných postáv v tejto rodinnej ságe. Kráľovnin najstarší britský vnuk, princ Albert Viktor, alebo „Eddy“, bol druhým následníkom britského trónu v čase, keď bola

Kráľovná Viktória a Eduard VIII. V roku 1898. (Photo by PrintCollector/GettyImages)

Veľká Británia na vrchole svojej moci. Slovom jeho tety Vicky z Nemecka: zo všetkých európskych princov bol Eddy „prvou cenou“.

Po chodbách zámkov Balmoral a Windsor sa ale začali šíriť netaktné a nežiaduce klebety obviňujúce princa Eddyho z „pôžitkárstva“, ktoré ale neboli bližšie špecifikované. Záznamy o ňom zničila po smrti kráľovnej Viktórie jeho teta Beatrice. Kolovali klebety o jeho ľubostných vzťahoch s „dámami nízkeho postavenia“, dokonca aj o románikoch s mužmi. Toto tvrdenie ale nebolo nikdy dokázané.

Eddy vedel, ako očariť kráľovnú, ale ona sa nedala oklamať a princa vyšet-rovala. Zistila, že mladý princ mal ďaleko od toho, aby bol vernou kópiou jeho menovca, slávneho princa Alberta. Mladého muža, ktorý by mohol v budúcnosti niesť na svojich pleciach zodpovednosť za veľkú ríšu, museli prevychovať.

Kráľovná sa ale musela obávať aj o jeho mladšieho brata, princa Georgea. Medzi jeho najobľúbenejšie záľuby patrilo zbieranie známok a lov, teda aktivity bez dámskej spoločnosti. Naozaj to vyzeralo tak, že pre Georgea, ktorého každodenný život bol oslobodený od nutnosti niekoho si vziať, neexistovala žiadna vhodná princezná s podobnými záujmami.

Kráľovná Viktória rýchlo našla riešenie. Bola ním jej obľúbená nemecká vnučka: princezná Alexandra alebo Alix. Bola krásna a mala vynikajúce vzdelanie (na ktoré dohliadala kráľovná osobne). Mala teda všetky vlastnosti ideálnej manželky. Kráľovná ale narazila na odpor u staršej sestry princeznej Alix, Alžbety Hensenskej, prezývanej „Ella“. Robila presný opak toho, čo jej radila jej stará matka. Dokonca aj vtedy, keď jej kráľovná celkom otvorene napísala, že jej vlastný výber budúceho manžela „ju zničí“.

Elline voľby by mali na jej mladšiu sestru vplyv. Na moju veľkú radosť sa v kráľovských archívoch nachádzala korešpondencia, ktorá objasnila, ako princezná Alix odmietla následníkov britského a ruského trónu. Kráľovná bola zásadne proti svadbe s ruským cárom. Princezná Alix predtým, ako dospela k svojmu osudnému rozhodnutiu, Mikuláša dvakrát odmietla.

Názory kráľovnej Viktórie sa dali len ťažko ignorovať. Jej autorita medzi európskymi princmi niekedy vysoko prevyšovala jej úlohu hlavy rodiny, keďže obratne riadila možné manželské zväzky. Na prekvapenie mnohých zainteresovaných považovala za normálne zasahovať do dávno uzavretých dohôd, rušiť zasnúbenia, požadovať zrušenie manželstva z dôvodu nevhodného zväzku a dokonca podporiť princa, ktorý si chce vziať za manželku snúbenicu svojho zosnulého brata.

VÍZIA STABILITY

Vízia 19. storočia, ktorej podstata spočívala v sobášnych plánoch kráľovnej Viktórie a princa Alberta, kráľovninou smrťou neskončila, stále viac však narážala na silný a naliehavý podnet na zmenu. Krásny sen o konštitučných monarchiách rozširujúcich sa po celej Európe a prinášajúcich poriadok, mier a stabilnú formu politickej správy bol neodolateľný. Bola to svojím spôsobom idylka podfarbená nepoškrvnenosťou anglického vidieka, zvukom odpálenej kriketovej loptičky, puritánskou pracovnou morálkou a odmeranou britskou hornou perou.

Ale na začiatku 20. storočia narazila táto vízia na niečo oveľa brutálnejšie a bezodkladné. Silný impulz na zmenu odstránil umiernenosť. Hrozbu vojny, ktorá sa najprv zdala veľmi vzdialená, nebolo možné ďalej ignorovať, keďže vnúčatá kráľovnej Viktórie nastúpili na tróny v Nemecku, Rusku, Nórsku, Španielsku, Grécku a v Británii. Ako siedma a posledná nastúpila 10. októbra 1914 na rumunský trón kráľovná Mária. Do svojich memoárov si zapísala, že kráľovnou sa stala „vo chvíli, keď bola celá Európa v plameňoch, olizujúcich hranice všetkých štátov“.

Prečítajte si tri vydania magazínu BBC World History za 10 £

Nie je možné vyjadriť rozmery tragédie, ktorá v budúcnosti zasiahla kráľovských bratrancov a sesternice. Taktiež nie je možné opísať všetky udalosti, ktoré zničili Európu ich mladosti. Korunovaní potomkovia kráľovnej Viktórie sa ocitli v situácii, v ktorej šli proti sebe nielen bratrance a sesternice, ale aj manžel proti manželke a sestra proti sestre.

Vďaka intímnym listom a denníkom som zistila, ako sa týchto sedem vnúchat kráľovnej Viktórie dostalo až na európske tróny a ako ich manželstvá utvárali dejiny. Uprostred všetkého stojí kráľovná Viktória, v jednu chvíľu milujúca stará matka a v ďalšiu odhodlaná vládkyňa.

◆◆◆

Júlia Mackovová

Bzovík 224

962 41 Bzovík

julia.mackovova@gmail.com

ZOZNAM VŠETKÝCH SÚŤAŽIACICH

Do 23. ročníka Prekladateľskej univerziády sa do kategórie odborný preklad zapojili títo študenti:

- 1) **Filip Kubelka** z Univerzity Komenského s prekladom z anglického jazyka – Erucamide: Karta bezpečnostných údajov.

ZBORNÍK
FILOZOFICKEJ FAKULTY
UNIVERZITY KOMENSKÉHO

PREKLADATEĽSKÉ LISTY 8

Vydala Univerzita Komenského v Bratislave

Redaktori: Marián Kabát, Lucia Podlucká
Technická redaktorka a obálka: Kristína Vozáková

Vytlačilo Polygrafické stredisko Univerzity Komenského v Bratislave

ISBN 978-80-223-4714-3